

TÜRK DÜNYASININ BƏXTİYARI

TÜRK DÜNYASININ BƏXTİYARI

**BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN HƏYATI,
YARADICILIĞI VƏ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİ
HAQQINDA MƏQALƏLƏR TOPLUSU**

II HİSSƏ

BAKİ-TƏFƏKKÜR-2002

**M. F. A. ... / ...
Azərbaycan Dövlət
KİTABXANASI**

*Toplayanı və
tərtib edəni:*
Mail DƏMİRLİ

T 98 Türk Dünyasının Bəxtiyarı. (Bəxtiyar Vahabzadənin həyatı, yaradıcılığı və ictimai fəaliyyəti haqqında məqalələr toplusu) II hissə. Azərb. dilində. B.: "Təfəkkür" NPM, 2002.268 səh.

Kitabda görkəmli şair və yazıçıların, qələm dostlarının, jurnalistlərin xalq şairi, istiqlal poeziyamızın bayraqdarı, Türk dünyasının milli şairi Bəxtiyar Vahabzadənin zəngin ədəbi-bədii, publisistik və elmi yaradıcılığından, milli varlığını, dilimizi, dinimizi, istiqlalımızı, ləyaqət və məniyyətimizi yaşadan bir türk şairi kimi yorulmaz, fədakar fəaliyyətindən bəhs edən müxtəlif səpkili məqalə və yazıları toplanmışdır. Kitabdakı yazıları oxuyan oxucular zamanın və vüqarın sınağından şəərəflə çıxıb bu gün müdriklik, kamillik zirvəsinə yüksələn şairin yarım əsrlik parlaq sənətkar ömrünün hamımıza nümunə olduğunu bir daha yəqin edəcəklər.

T4702060204 – 014
099 – 2002

Az 2

©"Təfəkkür"NPM, 2002

III FƏSİL

ŞAIRƏ OLAN HÜCUMLARA CAVABLAR

BƏXTİYAR VAHABZADƏ UCALIĞI

**MƏKR DALĞALARI NƏ QƏDƏR DÜYSƏ DƏ,
BƏXTİYAR VAHABZADƏ ƏZƏMƏTİNİ
ALÇALDA BİLMƏZ**

"Dünyaya pəncərə" qəzetinin 25 may 2001-ci il tarixli 8-ci sayında "Şəki həqiqətləri. 1998—2000-ci illər və ya 18 noyabra aparən yollar" başlıqlı yazını oxuyarkən yazının müəllifi Valch Yusiflinin Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Əşrəf Məmmədov barəsində təhqiramiz ifadələri, eyni zamanda hörmətli şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə haqqında söylədiyi qeyri-obyektiv və qərəzli fikirləri mənə bu yazıya münasibət bildirməyə sövq etdi. Lakin yazının əvvəlini tapa bilmədiyimdən və davamı olduğundan qərara aldım ki, yazını tam oxuyandan sonra ətraflı mülahizə yürütmək olar.

Yazını oxuyarkən məlum oldu ki, həmin yazının bir hissəsi mənə tanışdır. Yazı "Dünyaya pəncərə" qəzetində çıxmazdan qabaq "Yeni zaman" qəzetinə verilmişdi. Fəqət "Yeni zaman"çılar şair B.Vahabzadə barəsində hədyanlar söyləməyin nadanlıqdan başqa bir şey olmadığını bildiklərindən yazının ona aid yerlərini çıxarmışdılar. Hətta yadıma düşdü ki, həmin yazı kim tərəfindən "Yeni zaman" qəzetinə təqdim olunmuşdu.

Belə ki, bu ilin mart ayında köhnə bir tanışım Bakı şəhərində yaşayan Həsənov Fikrət adlı bir şəkilini mənim yanıma gətirdi, xahiş etdi ki, onun hüquqi yardımı ehtiyacı var və mən ona hüquqi yardım edim. Məlum oldu ki, F.Həsənov işlədiyi şirkətin mühasibat və digər sənədlərini ələ keçirərək şirkətin direktoruna zərba vurmaq üçün özünün ştatdankənar müxbiri olduğu "Xeyir və şər" qəzetinə verib ki, qəzetdə çap etdirsin və bununla da aidiyyəti or-

qanların diqqətini şirkətdəki qanunsuzluqlara cəlb etsin. Lakin qəzet F.Həsənovu şirkətin direktorunun ayağına verib və materialı gətirib direktora təqdim edib. Buna görə də direktor F.Həsənovu işdən çıxarıb. F.Həsənovun işdən azad olunması səbəblərindən biri də o idi ki, şirkətin kompüterindən istifadə edərək özünün, qardaşının və Şəkidə Sabir Yanaradağ kimi tanınan bir şəxsin adından "Manifest" adlı kitab buraxıb.

Hüquqi yardım göstərmək mənim peşəm olduğundan mən F.Həsənovu məhkəmə qaydasında işinə bərpa etdirdim. Bununla əlaqədar biz F.Həsənovla bir neçə dəfə onun hörmətli şəxs kimi tanınan qardaşının iş yerində görüşməli olduq. Görüşlərin birində F.Həsənov mənə bir nəfər şəkili təqdim etdi ki, tanış olun, bizim dostumuz Kazım Məmmədovdur, Şəkidə şəhər sovetinin sədri işləyib, indi işsizdir. Mən Kazım Məmmədovla tanış oldum, lakin söhbətləşmədik. Kazım Məmmədovun qarşısında qalın bir qovluq vardı. F.Həsənovla söhbətindən başa düşdüm ki, qovluqdakı yazıdır və "Yeni zaman" qəzeti ilə danışib, yazını həmin qəzetdə çap etdirəcək. Yazının əvvəli "Yeni zaman" qəzetində Valeh Yusiflinin imzası ilə çıxarkən mənə məlum oldu ki, Kazım Məmmədovun qovluğundakı yazıdır.

Həmin yazıda Şəki İcra Hakimiyyətinin başçısı Əşrəf Məmmədov barəsində mənfəət fikirlər söylənirdi, lakin B.Vahabzadənin də adı çəkilmişdi. Mən bununla əlaqədar "Yeni zaman" qəzetinin əməkdaşları ilə görüşdüm. Onlar bildirdilər ki, Bəxtiyar Vahabzadə xalqın fəxri olan bir şairdir, onun barəsində heç kimin mənfəət fikiri söyləmək haqqı yoxdur və belə fikir onların qəzetində səslənə bilməz. Orada aydın oldu ki, yazını qəzetə Kazım Məmmədov təqdim edib.

Adı çəkilən yazının davamı "Dünyaya pəncərə" qəzetində çıxmamış məlumat aldım ki, yazı kitabça şəklində buraxılıb. Kitabçanı əldə etdikdən sonra belə qənaətə gəldim ki, artıq burada Valeh Yusifli, Kazım Məmmədov və Fikrət Həsənov üçlüyü yaranıb.

F.Həsənovun kitabça buraxmaq təcrübəsi olduğundan yazını kitabça şəklində buraxıblar. Sən demə, F.Həsənov da şəkiliblərdən, ələlxüsus icra başçısı Ə.Məmmədovdan və B.Vahabzadədən yanıqlıdır. Belə ki, 2000-ci ilin parlament seçkilərində Şəkidən millət vəkili seçilmək istəyərək namizədliyini verib. Lakin şəkiliblərin B.Vahabzadəyə olan dərin hörmət və ehtiramının tozunağında qalaraq udub. Həmin vaxt nəinki Şəkidən, heç bir yerdən millət vəkili seçilmək istəməyən B.Vahabzadəyə Şəki ziyalıları 2000-ci ildə müəllimlərin ənənəvi avqust müşavirəsində ciddi irad tutmuşdular. Tanışlığımızdan böyük məmnunluq duyduğum Şəki Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısı aparatının ictimai təşkilatlar və siyasi partiyalarla iş şöbəsinin müdiri, pedaqoji elmlər namizədi Firudin İbrahimov belə bir fikir söyləmişdi: "Bəxtiyar Vahabzadənin millətimiz qarşısında xidmətləri əvəzsizdir. O, başqalarının istək və arzusundan asılı olmayaraq millətin vəkili olmaq şərəfinə yüksələ bilib. O, Şəkidən rəsmi olaraq millət vəkili olmasa da, onsuz da bu vəzifəni yerinə yetirir. Niyə rəsmi vəkilmiz olmasın? Odur ki, B.Vahabzadə parlamentdə şəkiliblərin millət vəkili olmaqdan imtina etməkdə haqlı deyil". "Şəki həqiqətləri. 1988—2000-ci illər və ya Şəkidə 18 noyabra aparan yol..." adı ilə buraxılmış həmin kitabçanın birinci səhifəsində müəllif Valeh Yusiflinin şəklinə baxanda belə bir fikir yarandı ki, onun baxışlarında və sifətinin ifadəsində ruhi xəstəlik əlamətləri var. Onun yazdıqları da ruhi xəstə təxəyyülünün məhsulu olar. Lakin nə qədər ki, məhkəmə psixiatriya ekspertizasının rəyi yoxdur, onun fikirlərinə sağlam adamların fikirləri kimi baxmaq lazımdır. Yazını tam oxudum. Onun bir növ halına acıdım. Yazıdan görünür ki, V.Yusifli 1988-ci ildən bu günə kimi dəridən-qabıqdan çıxıb ki, Şəki Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi və ya İcra Hakimiyyətinin başçısı olsun. Lakin onun bu istəyi reallaşmayıb. Nə vaxt istəyib ki, Şəkidə ictimai asayışı pozaraq bundan istifadə edib birinciliyi əldə etsin, həmişə Şəkinin indiki icra başçısı Əşrəf Məmmədov onun planlarını pozub, onun alter-

nativi olub və hər dəfə də nisbi üstünlük əldə edib. V.Yusiflinin hakimiyyətə gəlmək üçün 10 illik mübarizəsi özünün ağılsızlığı, maymaqlığı, özündən razılığı, müştəbəhliyi və səriştəsizliyi ucundan səmərəsiz olub, nəticədə 12.08.98-ci ildə Əşrəf Məmmədovun Şəki Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin olunması ilə V.Yusifli üçün faciəli sonluqla tamamlanıb. Ona görə də V.Yusifli artıq hər şeydən əlini üzüb, açıqdan-açığa Ə.Məmmədovla və ona yaxın olan adamlarla söyüş, təhqir müharibəsinə girişib.

V.Yusifli yazısında belə hesab edir ki, onun hakimiyyət kürsüsünə sahib olmasına 1988-ci ildən bu günə kimi maneə olan və artıq qatı düşməni hesab etdiyi Ə.Məmmədovun vəzifəyə gətirilməsinin birinci təşəbbüskarı şair B.Vahabzadədir. Ona görə də müəyyən məqamlarda əxlaqdan kənara çıxır, əslində bu təyinatda heç bir təşəbbüsü və köməyi olmayan şairin ünvanına layiq olmayan ittihamlar, hədyanlar deyir. V.Yusiflinin B.Vahabzadənin səmimiyyətindən və təmizliyindən xəbəri yoxdur. Çünki V.Yusifli özünün cahilliyi ucundan B.Vahabzadəni əqidəsindən dönməz, yenilməz şair kimi, şəxsiyyət kimi tanımır. Ona görə tanımır ki, B.Vahabzadəni oxumayıb, bir misrasından belə xəbəri yoxdur. Şairin oxucusu və fikirlərini bölüşdürmək etimadını qazanmış bir adam kimi belə qənaətdəyəm ki, onun poetik dünyasına və əxlaqına bələd olan şəxs onun barəsində V.Yusifli kimi danışa bilməz.

V.Yusifli 1988-ci ildən bu günə kimi bütün gücünü və zəkasını birinci şəxs vəzifəsini tutmağa sərf etmək, intriqalar aparmaq əvəzinə B.Vahabzadə poeziyasını öyrənməyə sərf etsəydi, o poeziyanın tərbiyəsi onu daha irəli aparardı. Çox maraqlıdır ki, həm 1988-ci ilin noyabrında, həm də 2000-ci ilin noyabr hadisələrində Şəkiddə xeyli adamların həbsinə səbəb olmuş kütləvi iğtişaşların təşkilatçılarından biri olsa da, özü azadlıqda gəzir. Bu məsələyə Şəki Şəhər Polis Şöbəsinin rəisi polkovnik H.Salahov da öz təcücübünü gizlətmədi. Qeyd etdi ki, V.Yusiflinin istintaq orqanı

tərəfindən buraxılması onun özü üçün də müəmmalıdır. Çünki 18 noyabr 2000-ci il hadisələrinin təşkilatçı və iştirakçılarından biri V.Yusifli özü olub. Hətta polis tərəfindən tutulub istintaq orqanına da təhvil verilib.

V.Yusiflinin azgınlığı o həddə çatıb ki, hətta B.Vahabzadəyə qəzet vasitəsi ilə məktub yazaraq şairə ağıl öyrətmək eşqinə də düşüb. "Məmləkət" qəzetində çap etdirdiyi və kitabçaya saldırdığı məktubunda V.Yusifli B.Vahabzadəyə belə müraciət edir: "Sizin hər bir şəkiliyə hörmətli mövqeyiniz Sizin böyüklüyünüz ola bilərdi və ağsaqqallığınızın dərəcəsinə göstərirdi". İndi sual edirəm, Valeh Yusifli, əgər sizin əxlaqınızın ölçüsünə görə şair B.Vahabzadə hər bir şəkiliyə hörmət etməyə borcludursa, bu onun ağsaqqallığının dərəcəsidirsə, bəs, siz özünüz şəkili kimi B.Vahabzadəyə nə üçün hörmətsizlik edir, onun ünvanına layiq olmadığı hədyanlar deyir, onun dünyaya yayılan hörmətinə kölgə salmaq niyyəti güdürsünüz? Əgər "Uzaq sahillərdə" filminə baxmınsınızsa, orada Karanti Mazellidən soruşur ki, sizi şəhərdə tanıyırlarmı? Mazelli cavab verir ki, it də tanımır. İndi Şəkinin it də tanımayan bir nümayəndəsinin dünya tanıyan bir nümayəndəsini, bütün şüurlu həyatını millətinin azadlığı və istiqlalı yolunda şam kimi əridən bir nümayəndəsini, türk dünyasının tanınmış adamlarının hörmət və sayğı göstərdiyi, dəyərləndirdiyi nümayəndəsini, xalq şairini, filologiya elmləri doktorunu, akademiki, müxtəlif dövlət mükafatları laureatlarını, millət vəkili edəbsiz şəkildə təhqir etməsinin böyüksüzlük, əxlaqsızlıq, nəhayət, şəkiliblərə aydın olan kitabçanızda işlətdiyiniz dümbələklilikdən başqa nə adlandırmaq olar?! Məcburam ki, yaddaşınızı və mərifətinizi tərpətmək üçün iki böyük türkün Bəxtiyar Vahabzadə haqqında dediklərini qafanıza çatdıram. **"... Sizin şəxsiyyətiniz və yaradıcılığınız xalqın milli təfəkkürünün formalaşmasına xidmət edib, onu milli dirçəlişə səsləyib, istiqlaliyyət uğrunda mübarizədə əvəzsiz rol oynayıb. Siz hər zaman azadlıq carçısı olmuş, ən çətin anlarda belə**

güc və silah qarşısında baş əyməmiş, əqidəsindən dönməyən şair, mübariz millət vəkili, yorulmaz ictimai xadim kimi xalqın müdafiəsinə qalxmısınız". (H.Əliyev). "Hörmətli Bəxtiyar Vahabzadə! Sizi, Azərbaycan xalqının böyük istiqlal şairini anadan olmağınızın 70 illiyi münasibətilə təbrik etməkdən böyük şərəf duyuram. Sizin ədəbi yaradıcılığınız bütün türk dünyasının mənəvi birliyi və yüksəlişi ilə də yaxından əlaqəlidir. Odur ki, Sizi sadəcə, azərbaycanlı qardaşlarımızın deyil, çağdaş türk dünyasının böyük bir qələm ustadı olaraq salamlayıram" (Süleyman Dəmirəl).

Valeh Yusifov, mən bilmirəm ki, sizin utanmaq mərifətiniz nə dərəcədədir, amma bilməlisiniz ki, utanmaq özü mərifətdəndir. Sizin yerinizə bizlər utanırıq. Hörmətli şair dostumuz Ş.Ələkbərzadə sağlığında həmişə deyirdi ki, "utanım yerinə, ay utanmayan".

V.Yusifli yazısının bir yerində belə göstərir: "... Mən özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, həyatımın bir hissəsi — 1988-ci ildən başlayan 1990-cı ilə qədərki dövrü — xalq hərəkatının baş qaldırması, təşkilatlanması və yeganə ictimai-siyasi qüvvə kimi AXC-nin meydana atılması ilə nəticələnən bir yolu keçmiş, Şəkidə AXC-nin rəhbərlərindən biri olmuşam". Sual oluna bilər ki, Valeh Yusifli, Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatı elə 1988-ci ildən başlayıbmı? Ondan qabaq bu mübarizənin təməlini qoyan olmayıbmı? Əlbəttə, sizdən fərqli olaraq xalq hərəkatının ziyalı və savadlı rəhbərləri, davamçıları, hətta mərhum Ə.Elçibəy də (ruhu şad olsun, qəbri nurla dolsun) deyirdilər ki, Azərbaycan xalqının bugünkü nəslinin milli azadlıq mübarizəsi B.Vahabzadə poeziyasının azadlıq və istiqlal hayqırtısından qidalanıb. Unudursunuz ki, Azərbaycanda rus imperiyasına qarşı milli azadlıq hərəkatının təməlini qoyan şəxs bəyənmədiyiniz və hörmətdən salmaq istədiyiniz şair Bəxtiyar Vahabzadə olub. Çox təəssüflər olsun ki, siz həmin

hərəkata 1988-ci ildən qoşulsanız da, ingilis bayrağı kimi o tərəf-bu tərəfə əsərek, əli aşından da olmusunuz, volü aşından da. Özünüz bu xislətinizi yazınızda belə göstərirsiniz ki, "AXC-dən sürüşərək Yeni Azərbaycan Partiyasına gedən yolu düz xətlə keçmişəm. Şərəfli hal hesab edirəm ki, hər birimiz üçün müqəddəs olan iki bayrağın — Azərbaycanın üç rəngli dövlət bayrağını Şəkidə ilk dəfə ucaldanlardan biri kimi bu şəhərdə "Azadlıq meydanı"nı elan etmişəm və bu bizim ünvanımız olub. Bakıdan fərqli olaraq Şəkidə İmam Xomeyninin deyil, milli liderimiz H.Əliyevin portretini ucaltmışıq".

İcazə versəniz, burada mən müşahidə etdiyim qərribə bir ənənəni sizə çatdırmaq istərdim. H.Əliyev hakimiyyətində yağlı vəzifə almaq iştahası ilə YAP-a yazılan, fəqət qabiliyyətsizliyi, sürüşkən mövqeliliyi və ya maymaqlığı ucundan bir vəzifə ala bilməyən adamlar heç H.Əliyevin üzünü görməsələr də, səfəhcəsinə sinəsinə döyürlər ki, H.Əliyevi hakimiyyətə biz gətirmişik. Lakin qanmaq istəmərlər ki, H.Əliyev hakimiyyətə kimlərlə gəlibdirsə, onlarla da işləyir, hamının da aqlının tutumundan xəbəri var. Ona görə də H.Əliyev cənabları sizin kimilərə xəbərdarlıq edərək deyib ki, "heç kəs hansısa keçmiş xidmətindən sui-istifadə etməməlidir. Kim sui-istifadə edirsə, o adam öz cəzasını almalıdır".

V.Yusiflinin şəxsiyyətini və kimliyini öyrənmək istəmək həvəsim məni aparıb Şəkiyə çıxarmışdı. V.Yusiflini tapıb onunla görüşmək mənə nəsib olmadı. Lakin Şəki ziyalıları, İcra Hakimiyyəti başçısının aparat işçiləri, polis rəisi ilə görüşlərim oldu. Təmasda olduğum bütün adamlar onun əqli cəhətdən qüsurlu olmasını təsdiq etdilər. Belə bir rəsmi fakt əldə etdim ki, V.Yusifli Şəki Şəhər İcra Hakimiyyəti və idarəetmə orqanları ilə iş şöbəsinin müdiri işləyərkən 1999-cu ilin əvvəlində iş otağında telefon xətlərini kəsib ki, deyəsən, mənim telefonlarıma qulaq asırlar. Aparatın rəhbərliyi və digər işçiləri onunla əlaqə yarada bilmirlər-

miş. Dəfələrlə telefon xətləri bərpa olunsada, hər dəfə kəsib atırmış ki, mənim telefonlarıma kimsə qulaq asır. V.Yusiflinin bu hərəkəti mənə bu yaxınlarda mətbuatda yayımlanmış bir hadisəni xatırlatdı. "Mir" orbital stansiyasının Sakit Okeana düşəcəyi barədə xəbər yayıldıqdan sonra bir tayvanlı gecə-gündüz ağlayırmış ki, o stansiya mənim başıma düşəcək. Tayvanlıya nə qədər öyüd-nəsihət edirlər, izah edirlər ki, bu məsələ hesablanıb, ölçülüb-biçilib, qorxma stansiyasının qırıqları Sakit Okeana düşəcək. Tayvanlı yazıq isə heç kimə inanmır, ağlamağında davam edirmiş ki, yox, stansiya mənim başıma düşəcək. Qəzetlər xəbər verdilər ki, stansiya düşənə bir neçə saat qalmış tayvanlı "o mənim başıma düşəcək" deyib özünü yandırıb. Məlum olub ki, mərhum tayvanlı ruhi xəstə imiş.

YAP-ın Şəki şöbəsinin fəalları ilə söhbət zamanı məlum oldu ki, V.Yusifli YAP-ın tədbirlərində iştirak etmir, partiya vəsiqəsini belə gəlib almayıb. Deyəsən, yəni də başqa partiya sürüşmək istəyir. Hazırda bir ayağı YAP-dadırsa da, bir ayağı müxalifətdədir. Onun bu vəziyyətini vaxtı ilə bir laçınli qiymətləndirmişdi. Kommunist Partiyasının güclü vaxtında Azərbaycan KP MK-dan Əhmədov fəmilialı bir təlimatçı Laçın rayonuna təhkım olunubmuş. Əhmədov hər il Laçına gəlib kommunistlər və rayon aktivləri qarşısında çıxış edərək yaxşı işləməyi və çalışmağı tövsiyə edirmiş. Və bu tövsiyələrində həmişə deyirmiş ki, yoldaşlar, bizim bir ayağımız sosializmdədirsə, bir ayağımız artıq kommunizmdədir.

Yaxşı işləyin. Təlimatçı Əhmədov bir neçə il dalbadal Laçına gələrək bu məzmunlu çıxışlarını davam etdirib və hər dəfə deyib ki, bizim bir ayağımız sosializmdədirsə, o biri ayağımız artıq kommunizmdədir. Növbəti iclasların birində bir laçınli əlini qaldıraraq söz istəyib. Ona söz verildikən MK-nın təlimatçısı Əhmədova müraciət edib ki, çox sağ olun ki, gəlib bizə iclas edirsiniz, başa salırsınız ki, yaxşı işləmək lazımdır. Biz də işləyirik, ça-

lısırıq. Amma başına dönüm olarmı ki, biz ya qabaq ayağımızı götürək dala qoyaq, ya dal ayağımızı götürək qabağa qoyaq. Yoxsa, çoxdandır çərələ qalmışıq. İndi Valeh Yusifli kirmə də çərələ qalıb, bilmir ki, YAP-da qalsın, yoxsa sürüşsün müxalifətə keçsin? Şəki YAP-çıları isə qətiyyətlə bildirdilər ki, V.Yusifli özünün YAP-da itirilmiş nüfuzunu heç vaxt bərpa edə bilməz, yazılarında da Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbərliyinə yaltaqlanmağı əbəsdir. Ona görə də onun ümidi müxalifətdir.

V.Yusiflinin iqtidardamı, müxalifətdəmi olmasının heç kimə isti-soyuğu yoxdur, cəmiyyət də bu mənsubiyyətdən zərər çəkməz. Lakin onun əqidəsizliyi cəmiyyət üçün ziyandır, təhlükəlidir. İnsanlar siyasi mənsubiyyətdən asılı olmayaraq əqidələrinə də sabit olduqda daha dəyərli və cəmiyyət üçün faydalı olurlar. Təsədüfi deyil ki, prezident H.Əliyev Bəxtiyar Vahabzadəni əqidəsindən dönməyən şair adlandırıb. Şair isə:

***Min-min illər bu dünya beləcə fırlansa da,
Bir yuvanın bülbülü min budığa qonsa da,
Aylar, illər, fəsililər bir-birini dansa da,
Dəyişməzdir əqidəm, çox da dünya fırlanır.***

— demişdir.

Nəhayət, bir yüngülvari giley. Mənim əziz şəkiliyərim! Mən B.Vahabzadə ilə 25 illik dostluğumda müşahidə etdiyim və rastlaşdığım acınacaqlı mənzərələr həmişə Şəkidə baş verib. Həminəyə məlumdur ki, şair hər il yay mövsümündə istirahət üçün doğma Şəkiyə gəlir. Mən də hər il avqust ayının 16-da onun doğum gününü qeyd etmək üçün Şəkiyə gəlmişəm. Bu illərdə mən bir dəfə də olsun görməmişəm ki, bir şəkili şairin görüşünə gələrək onun yarıdıcılığı ilə bağlı söhbət aparsın, onun bir misra şerini desin, onun şairliyinə, böyüklüyünə və ilahi təmizliyinə cəhəməni bildirsın. Gələnələr yalnız tələb ediblər ki, katibdən xahiş etsin ki, ona budkə qoymağa yer versin, çayçı açmağa icazə alsın, uşağını həbsdən qur-

tarsın, vəzifəyə qoydursun və s. Özü də bu adamların heç biri şairin qohum-əqrəbələri olmayıb. Tanıdığı və tanımadığı adamlar olublar. O da diləyə gələnlərə əlindən gələn köməyi edib. Kime ki, köməklik edə bilməyib həmin adamlar şairin adı gələndə ağzı büzməyə başlayıblar, bu ənənə indi də davam edir.

Böyük Mirzə Ələkbər Sabirin özü haqqında belə fikri vardır:

*Seyli tən öylə təməvvüclə alıb dövrü-bərlim,
Bənzəram bir qocaman dağa ki, dəryadə durar.
Döysə də canımı minlərlə mələmət ləpəsi,
Zevraqi Himmətim əvvəlki təmännədə durar.
Nə qəm uğratsa da bir gün mənə ifnaye zaman
Mən gedərəmsə məramım yenə də dünyadə durar.*

Sabir demişkən, Bəxtiyar Vahabzadə bizim hamımızın gözü qarşısında poeziyadan, dönməz əqidədən, azadlıq və istiqlal uğrunda mübarizədən, millətə sevgisindən özü üçün dəryada duran qocaman bir dağ yaradıb. Bu dağı fitnə-fəsad, məkr dalğaları nə qədər döysə də, oya bilməz, əzəmətini və Himmətini alçalda bilməz. Nə qədər ki, türk dünyası var, B. Vahabzadənin də məramı ölməyəcəkdir. Yaxşı olar ki, biz bu gün B. Vahabzadənin hakimiyyət dairələrindəki nüfuzundan bəhrələnmək niyyətimizdən uzaqlaşaraq onun ölməz məramından yapışaq. Onun poeziyasının əxlaqına söykənək. Bu bizim B. Vahabzadə ömrünün uzanmasına ən böyük töhfəmiz olardı.

"525-ci qəzet", 13 iyun 2001-ci il, çərşənbə.

"CAHİLLİYİN MANİFESTİ"

**HƏR KƏSİN BƏXTİYAR VAHABZADƏYƏ
MUNASİBƏTİ ƏN ƏVVƏL ONUN ÖZÜNÜN
KİMLİYİNİ MÜƏYYƏN EDİR**

Mənim "525-ci qəzet" in 13 iyun 2001-ci il tarixli sayında dərc olunmuş "Bəxtiyar Vahabzadə ucalığı" sərlövhəli yazımdan sonra yaranmış sükutdan belə hesab edirdim ki, Allah Təalənin özünün ən əziz bəndələrindən biri kimi dünyaya gətirdiyi xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadəni nüfuzdan salmaq istəyən bir qrup şəkili yazılanlardan nəticə çıxaracaq, hərəkətlərindən peşman olacaq və şairdən üzr istəyəcəklər. Başa düşəcəklər ki, onun hörməti Allahdan gələn hörmətdir və hər yerindən duran bəndə onu hörmətdən sala bilməz.

Fəqət "Ulus" qəzetinin 8 iyul tarixli sayında həmin qrupun üzvü olan Bayram Mahmudov adlı birisinin "Şəkililər, xalq şairi və onun bir misra şəri" başlıqlı yazısını oxuyandan sonra, bu mövzuya qısa da olsa bir də qayıtmaq qərarına gəldim.

Çox maraqlıdır ki, yazı "Ulus" qəzetində çıxdıqdan sonra həmin qrupun təşkilatçılarından biri, bir vaxtlar hüquqlarını müdafiə etdiyim köhnə müştərim Fikrət Həsənov cib telefonu ilə mənə cavabsız zənglər vurmaqla işarə edirdi ki, biz hələ susmamışıq, biz hələ varıq.

Yadıma çoxuna məlum olan bir rəvayət düşdü. Deyirlər ki, bir gün şeytan öz balası ilə yolun kənarında dayanıbmuş. Bir öküz arabası gəlib onların yanından keçərkən öküzün biri arabanı yana çəkməyə başlayır. Arabacı yana çəkən öküzü çubuqlayır və deyir: "Lənət sənə şeytan". Şeytanın balası anasının sakit dayandığı

nı ehtimal edərək soruşur ki, ay ana, bax, sən burada sakit dayanmısan, amma yenə sənə lənət oxuyurlar. Şeytan balasına cavab verir ki, burada sakit dayansam da, barmağım öküzün quyruğunun altındadır. Odur ki, Bayram Mahmudovun yazısında Fikrət Həsənovu tərifləməsindən və mənə olan zənglərdən belə qənaətə gəldim ki, Bayram Mahmudovun harasındasa Fikrət Həsənovun barmağı var.

Bayram Mahmudov "Ulus"dakı yazısında mənə irad tutur ki, "B.Vahabzadənin Şekidən Milli Məclisə deputat seçilməsi barədə yürütdüyünüz fikirlərlə mən qəti razı deyiləm. Mən şəxsən Fikrət Həsənovu tanımıram. Onun yalnız seçki platforması ilə tanış olmuşam və belə qənaətə gəlmişəm ki, o əsl şəkildir ki, buranın acı həyatına ürəkdən yanır, övladlıq borcunu namusla həyata keçirmək əzmindədir..."

Bayram müəllim, mən sizin F.Həsənovun "əsl şəkili" olması qənaətinizlə razıyam, alqışlayıram. Və F.Həsənovu tanımadığınızı nəzərə alaraq onun "əsl şəkili" olması qənaətinizi möhkəmlətmək üçün sizə kömək etməyi və onu sizə daha yaxşı tanıtdırmağı özümə borc bilirəm. Çünki F.Həsənov cavandır, gələcəkdə Milli Məclisə deputat seçilmə şansı hələ qabaqdadır.

Bayram müəllim, məlumunuz olsun ki, Fikrət Həsənov (kitabçada onun imzası F.Ələfsər kimi göstərilir) 1999-cu ildə iki nəfər şərikli müəlliflə birlikdə özünün "dahiyənə" "Rus xalqının çıxış yolu dünya tərəqqisi üçün açardır" MANİFESTİ-ni yazmışdı. F.Həsənov həmin kitabçada Azərbaycanın fəlsəfi fikir tarixinə, bədii dil mədəniyyətinə "böyük yeniliklər" gətirməklə bərabər özünün "əsl şəkili" olmasını da təsdiqləyib. Görün F.Həsənov həmin kitaba yazdığı ön sözdə nə qədər "dərin" və "mənalı" fikir söyləyir: (sitatlardakı təhriflər və anlaşılmazlıqlar kitabçada olduğu kimidir) Belinski də deyirdi ki, fikir nə qədər istedad güdürsə, gerçəkdirsə, idrakidirsə, tələblərin də cavabıdırsa, o qədər də düz xətlə irəli gedəndir, orada leytmotiv tərkibi özünü qəti hal biçimli gös-

tərəndir" (Fikrət Ələfsər, Hikmət Ələfsər, Yanardağ, MANİFEST, Bakı, 1999, səh. 3) Əgər biçərə Belinski bilsəydi ki, nə zamansa onun fikrini bu kökə salacaqlar, vallah-billah, bəlkə də heç nə yazmazdı.

İndi görün F.Həsənov "əsl şəkili" olmasını MANİFEST-də necə məharət və ehtirasla sübut edib. Hamımıza məlumdur ki, babasil xəstəliyi insanın harasında olur. F.Həsənova qədər heç bir müfəkkir filosof babasil xəstəliyini tibbi termindən bədii dilə gətirə bilməyib. F.Həsənov "əsl şəkillilik" göstərərək bu xəstəliyi kitabçada belə lənətləyir: "... Əvvəla bunun naminə, bugünkü tərəqqi ilə ayaqlaşmayan zor tətbiq edilir. Əsaslandırılan və ya əsaslandırılmayan, süni yollarla törədilib qanlı yerli müharibələr bunun babasilidir". Yenə həmin yerdə göstərilir: "Din də deyir ki, bir babasilin ki, özlüyündə cahillik dayanır daha sonrakı "səbəblərin" adını çəkməyə dəyməz" (MANİFEST səh. 8).

Fikrət Ələfsərin — Fikrət Həsənovun bu fikirlərini oxuduqdan sonra mən çox heyfsləndim ki, onun deputat platformasını oxumamışam. Belə "ağıl" sahibinin əlbəttə, çox "güclü" platforması olardı. Və onun "haqqı" varmış ki, B.Vahabzadəyə "alternativ" olsun.

Bayram müəllim, "əsl şəkili" kimi tanıdığınız F.Həsənovun ədəbi irsimizə gətirdiyi yeniliklər bununla bitmir. Görün özünün təbiəti kimi insanların da gözəl, şirin, mülayim, qonaqpərvər, yüksək məişət və mətbəx mədəniyyəti ilə seçilən, millətimizə say-sız-hesabsız görkəmli alimlər, müfəkkirlər, şairlər, yazıçılar və rən, həssas, kübar Şekidən özünü deputatlığa namizəd verən F.Həsənov daha nə günah fikirlər irəli sürüb.

F.Ələfsər yazır: "Azərbaycana gəldikdə onun cəmi-cümlətəni bizim anlamımızca iki şəhidi var. Onlardan birincisi ənənəvidir. Yeni işin, xeyrin, əməlin, vətən taleyinin naminə bilərəkdən özünü qurban verib. Bu rəsmiyyət tərəfindən bədnamlar və mütləhimlər siyahısına düşmüş Rövşən Cavadovdur. Bəli, biz bu tərə-

tibatın müəllifləri bunu qətiyyətlə deyirik". (MANİFEST, səh. 46).

F.Həsənovun ikinci şəhid haqqında dediyi daha maraqlıdır. Manifestin 86-cı səhifəsində belə yazır: "Yuxarıda xeyli qabaqda yazdıq ki, əslində filan, filan səbəblərlə Azərbaycanın cəmi-cümlətani iki şəhidi var. Onlardan biri ənənəvidir. Bunu mərhum Rövşən Cavadovu işarə verdik və fikrimizi də əsaslandırmağa çalışdıq. İkinci haqqında isə sanki yürüdülmə fikri unuduldu və bir söz də deyilmədi. O şəxs bu vəsaitin tərtibçilərindən, müəlliflərindən biri olan Hikmət Ələfsərdir. Əgər birincisinə ənənəvilik işarə verilmişdisə, deməli o birisi qeyri-ənənəvidir. Hikmət şəhidliyinin qeyri-ənənəviliyi hər şeydən əvvəl ondadır ki, hazırda həyatdadır, heç bir qətl, ölüm hadisəsi-zad baş verməmişdir".

Bəli Bayram müəllim, sizin B.Vahabzadənin əvəzinə deputat seçmək istədiyiniz "əsl şəkili" görün necə, Vətən uğrunda şəhid olan oğlan və qızlarımızın ruhunu təhqir edir, onları şəhid hesab etmir, özünün müharibə üzü görməyən qardaşını şəhid sayır. Bax, bu da onun vətəndaşlığı.

Belə hesab edirəm ki, şəxsən tanımadığınız və "əsl şəkili" olması qənaətinə gəldiyiniz F.Həsənovu azca da olsa sizə və onun seçicilərinə tanıda bildim. İndi, Bayram müəllim, sizə tövsiyəm ondan ibarətdir ki, hələ növbəti seçkilərə dörd ildən çox var. Məsləhətdir ki, yapışsınız qolundan Bakıdakı Şəhidlər Xiyabanından başlayıb Azərbaycanı rayon-rayon, kənd-kənd, oba-oba gəzəsiniz. Qoy F.Həsənov hər şəhidin qəbri üstündə günahlarını etiraf etsin, onların ruhundan üzr istəsin. Məncə, 4 ilə bu günahı yumaq olar.

Yazınızda B.Vahabzadəyə "irad" tutursunuz ki, məlum 18 noyabr hadisələri zamanı polis əməkdaşları həyatlarını təhlükə altına atdıqları vaxt postu qoyub qaçan və buna görə də polis orqanlarından xaric edilmiş baş müstəntiq Hüseyn Abdullayevi polisə bərpa etmək üçün nazir R.Usubova zəng edib, onu polis orqanına

bərpa etməyi xahiş edib və buna nail olub. Sonra da mənə belə bir sual verirsiniz: "İndi sizin rəyinizi bilmək istəyirik: B.Vahabzadə belə bir adamdan ötrü o boyda nazirin vaxtını almalı idimi, onu çıxılmaz vəziyyətə qoymalı idimi?"

Bayram müəllim, nəzərinizə çatdırdım ki, baş müstəntiq Hüseyn Abdullayev postu qoyub "qaçmaqla" özünün övladlıq borcunu yerinə yetirib, şəkillilərin qarşısına çıxmayıb, iş yeri, çörək, işıq, qaz, bir sözlə, yaşamaq üçün minimum şərait yaradılmasını, öz insan haqlarını tələb edən həmvətənlərinə dəyənək qaldırmayıb. "O boyda" nazir deyib can yandırdığın R.Usubov H.Abdullayevi məhz günahsız insanların, o cümlədən sizin başınıza dəyənək vurmadığı üçün polisdən çıxarmışdı. Əgər B.Vahabzadə onu müdafiə edibse, sizdən fərqli olaraq, bunu bildiyi üçün müdafiə edib.

Mənə sual verirsiniz ki, Bəxtiyar müəllimin havadarı kimi onun hansı yetim-yesirə kömək etdiyini, əl uzatdığını bildirim. Sonra da yazırsınız ki, Hüseyn Abdullayevi polisə bərpa etmək üçün o boyda nazirin vaxtını alıb, onu çıxılmaz vəziyyətdə qoyub. Bəs, Hüseyn Abdullayev bu millətin oğlu deyilmi? B.Vahabzadənin ona kömək etməsini alqışlamaq əvəzinə başına qaxınc etmək hansı vicdana, imana, məntiqə sığır?!

Bayram müəllim, Bəxtiyar Vahabzadə təkcə Şəkidə olan yetim-yesirin yox, böyük bir millətin havadarıdır, türkçülüyn havadarıdır.

Hə, bir də yazında göstərirsen ki, işsizsen. Düzünü deyim ki, yazında mənə kədərləndirən yeganə məqam da elə işsizliyini bilməyim oldu.

"525-ci qəzet", 19 iyul 2001-ci il, cümə axşamı.

İQRAR ƏLİYEVİN "ELMİ" AZƏRBAYCAN TÜRK LƏRİNİN BÖYÜK ŞAİRİ BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN BİR MİSRASINA BELƏ DƏYMƏZ

İqrar Əliyev, bu gün siz cismani yaşadığınız üçün adınız yada düşür, hallanır. Sabah isə BƏXTİYAR VAHABZADƏ-nindir!!!

Cəmiyyət qanunlarını insanlar özləri yaratdıqları üçün istədikləri vaxt ona dəyişikliklər və əlavələr edə bilirlər. Təbiətin qanunlarından başqa! Dəyişilməz, toxunulmaz, inkaredilməz. Təbiət qanunlarına yalnız, yoldaşı olan Əlahəzrət Zaman ara-sıra, yeri gəldikcə hökmlər verir.

Mövzuya zamanla başlamağımız təsadüfi deyil. Çünki bütün dövrlərdə Zamanın hökmünü saya almayan, bilərəkdən onun üstündən saymazıyana keçənlərə rast gəlmək mümkündür. Ağrına-bozuna baxmayan, dedikləri üçün heç bir məsuliyyət daşımayanlar müasir günlərimizin qarma-qarışıqlığında daha da artıb dəyərsən. Bu da yəqin ki, zamanə ilə bağlıdır. Lakin heç bir vəchlə yersiz deyilənlər cavabsız qalmamalı, üstündən sükutla keçilməməlidir. Özü də söhbət millətin tarixindən, mənlindən və bu tarixə yazılan, xalq tərəfindən sevilən, bütövlükdə onun təmsilçisi, arzu və istəklərinin, ümid və inamlarının ifadəçisinə çevrilən şəxsiyyətdən gedəndə. Bəli, məhz şəxsiyyət.

"İmpuls" qəzetinin 3 sentyabr sayında bəzilərinin "alim" adlandırdığı İqrar Əliyevin "Epikantusun dilə, xüsusən də türk dilinə nə nə dəxli?" başlıqlı yazısını oxuyanda təəssüflənməyə bilmədik. Məqalənin sonu bütünlüklə əxlaq normalarının, insani və ziyalılıq dəyərlərinin kobudcasına pozulmasına xidmət edir. Gö-

rəsən, İqrar Əliyevin Azərbaycan xalqının sözün əsl mənasında böyük şairini təhqir etmək üçün tapdığı cəsarət hansı mənbədən qaynaqlanır?! Əgər söhbət Bəxtiyar Vahabzadənin "Yeni Müsavat" qəzetində dediklərindən gedirsə, özünü türk hesab edən hər bir Azərbaycan vətəndaşının ürəyindən xəbər verən yazını diqqətlə oxuyanda məlum olur ki, orada şəxsiyyəti təhqir edən heç bir kəlmə işlənməmişdir.

İqrar Əliyevin məqaləsinin sonluğu isə tamamilə ağlabatmayan gülünc, məntiqsiz iddialardan ibarətdir. İqrar müəllim, sevimli şairimizi Sovet imperiyasını tərifi etməkdə, Lenini mədh etməkdə günahlandırırırsınız. Lakin özünüz də bilirsiniz ki, iddialarınız yersiz və mənasızdır. Bəxtiyar Vahabzadə hələ 1960-cı illərdə yazırdı:

Vuruşmadıq,

başıdıq

Biz Azadlıq adlanan

Bir uydurma nağılla

Ölən düşüncələrə

Qəlbimiz

yas saxladı.

Həqiqəti deməkdə

elə qorxduq

Ağılla

Həqiqət arasında

Hörümçək tor bağladı.

Bəxtiyar Vahabzadə "Gülüstan" poemasını, digər üsyankar şərlərini yazanda sizin kimi dınaqarası alimlər danos yazmaqla məşğul olur, sevimli şairimiz və digər qeyrətli həmvətənlərimizə qara yaxırdınız. Elə buna görə də sizə xatırlatmağı borc bilir ki, Bəxtiyar Vahabzadənin 50 illik yaradıcılığı, bu 50 ildə Azərbaycan xalqının taleyindən keçmiş irili-xırdalı bütün problemlərdən danışmaq, millətin yaxın-uzaq keçmişinə nəzər salmaq, bu günü üçün ibrət dərsi almaq deməkdir.

Siz özünüz də gözəl bilirsiniz ki; Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığında bütöv Azərbaycan taleyi yaşayır. Və bütün bunlarla müqayisədə Sovet dövlətini, onun rəhbərlərini tərif edən şərlər dəryada damlanı xatırlatmırmı?

Əgər bu gün hər birimiz Bəxtiyar Vahabzadənin Vətənə, torpağa, millətə qarşı duyduğu sevginin, məhəbbətin kiçik damlasını qəlbimizdə yaşatsaydıq inanıram ki, bir çox bəla və əngəllərdən uzaq olardıq. Bəxtiyar Vahabzadə kimi millət, xalq üçün "yanacaq yaşasaydıq" tezliklə xoşbəxtliyə qovuşardıq. Biz Bəxtiyar Vahabzadə sənətindən, şəxsiyyətindən çox şey öyrənmişik, öyrənirik. Bütöv bir xalq dayanır Bəxtiyar Vahabzadə adının arxasında. Elə bütün bunlarla müqayisədə sizin dedikləriniz də çox cılız görünür, İqrar müəllim.

Bizə görə isə bu elm yox, arxivlərdə toz basacaq gənc nəslin nifrətlə yad edəcəyi makalaturadır.

Hələ biz Sizin xalqın formalaşması tarixini XI əsrlə bağlamanızı demirik. Görəsən, yenidən formalaşan xalq bircə əsrdən sonra dünyaya Nizami Gəncəvi kimi dahi bəxş edə bilərmə? Eləcə də tarix elmini yeni araşdırmağa başlayan tədqiqatçıların iradəni də yadınıza salmaq istərdik. Onların dediyinə görə, müasir tədqiqatlar zamanı yalnız fərdsilli mənbələrdən istifadə olunur. Maraqlıdır, görəsən tarixin böyük bir hissəsi yatan Osmanlı mənbələrinin arxivlərin küncündə toz basması və onların araşdırılması üzərinə qəti qadağan qoyulması sizin xidmətiniz deyil ki?

Yəqin ki, sizin bu dediklərinizə bilavasitə bu sahə ilə məşğul olan alimlərimiz cavab verəcək. Biz isə öz növbəmizdə deyirik ki, dünyaya böyük bir millətin övladı kimi gəlmək də hər insana qismət olmur. Belə olan məqamda isə qısqanclıq təbiidir.

Qaldı ki, Sizin sevimli şairimiz haqda dediyiniz böhtanlara nəzərinizə çatdırırıq ki, bu gün siz cismani yaşadığınız üçün adınız yada düşür, hallanır. Sabah isə BƏXTİYAR VAHABZADƏ-nindir!!!

"Yeni Azərbaycan", 4 sentyabr 1999-cu il.

NİZAMİ

AZƏRBAYCAN TARİX KİTABLARINDA DONOS VƏ "PANOS" İZLƏRİ

**(ELM VƏ TARİX YOLUNDA BƏXTİYAR VAHABZADƏ BA-
ŞINI,
İQRAR ƏLİYEV QARNINI AĞRITDI)**

***Qorxuram dünyada bir zaman gələ
İnsanlar yaşaya, insanlıq ölə...***

Bəxtiyar Vahabzadə

Tarixçi alim İqrar Əliyevin "İmpuls" qəzetinin 20.08.99 və 03.09.99 tarixli saylarında "ardı var"la iki səhifəlik yazısı çıxıb: "EPİKANTUSUN DİLƏ, XÜSUSƏN DƏ TÜRK DİLİNƏ NƏ DƏXLİ?" Həmcə böyük olan yazısında alim çox sözlər yazıb və təbii ki, ona cavablarda da xeyli sözlər oxuyacaqdır. Mən isə həmin yazının ustad Bəxtiyar Vahabzadəyə birbaşa tuşlanan hissəsinə münasibətimdən yazası oldum.

Nə Şəhriyarın, nə də Bəxtiyarın Azərbaycanın böyük övladları olmasının xüsusi isbata zərəcə ehtiyacı yoxdur. Allahın iradəsi ilə tarixin və xalqın möhür basdığı bir gerçəyi görməzlik, korluq çəkməklə bağlı deyilsə, şeytanvari inkarçılıqdan gələr. Bunu İqrar Əliyevi incitmək üçün demirəm. Sadəcə, xətri millətə əziz ağsaqqalımızı yaşının ixtiyar, bağrının dağlı, qan təzyiqindən əzab çəkən halında kiminsə ayağına qətiyyənlə vermə bilmərik. Bu haqqı xalqımızı iki imperiyanın ayağına verməyib "Gülüstani" yazan şair on illər əvvəl qazanıb.

İ.Əliyev yazır: **"Tarix elmdir, çox dəqiq elmdir. Faktlara, materiallara, dəlil-sübuta əsaslanan elmdir. Hər yerindən duran fi-**

loloq, psixoloq, şair-yazıçı, tarixçi kimi ortaya atılıb tariximizi bulandırıb balıq tutub öz şəxsi tələbatını ödəməyə cəhd etməsin". (Sitat bitdi — N.)

Yaxşı fikirlərdi. Amma heyf ki, başqalarına yazdığı bu ağı vaxtında özünə verməyən tarixçi alim hələ çox gecikir...

Öziz millətimizin soy-kökündən "dərin" tarixi araşdırmalar aparıb xalqı özünə tanıdan İ.Əliyev nədənsə öz "etnogenzini" açıb, öz soy-kökünü xalqa tanıtmağa da ərinir...

Ölkə başçısı Heydər Əliyevi nəzərdə tutan alim qeyd edir ki, **"Mən fəxr edirəm ki, həmişə və indi də onun yolu ilə gedirəm..."** Alim yazısında M.Ə.Rəsulzadənin yolu ilə getməsiylə də öyünür. Və adam hörmətli alimin saqqalının ağ vaxtında dediyi yollarda **"haça-paça"** yerimək "möcüzəsinə" heyran qalır...

... Tarixçi alim İ.Əliyev Bəxtiyar müəllimin onun haqqında "Yeni Müsavat"-da dediyi **"Ölmüş sovet imperiyasının sağ qalmış tarixçisi"** ifadəsindən qəzəblənib. Amma nahaq! Bəyəm, sovet imperiyası ölü, İqrar müəllim diri deyilmi? Bəyəm, onun yazdığı "tarixi" kitablar, monoqrafiyalar və məqalələr durmurmu? Söhbət ondadır ki, şairin **"Ölmüş sovet imperiyası"** deyəndə "rəhmətlik" sözünü unutmaması İ.Əliyevin xətrinə dəyib. Ona görə də bir batman "qınaqlı" xitabla **"Şair, nə tez (həmişəki kimi!) unuttun sən!"** — deyib imperiyanın goruna Bəxtiyar Vahabzadədən daha nos yazaraq şairi "məzəmmət" edir.

"Məgər "Sovet dövrü" səni ortaya çıxarmadı mı? Sənə ad-san, mükafatlar, maddi təminat vermədimi?" (Sitat bitdi — N.) Göründüyü kimi maraqlı suallardır. Həm də keçmişə "orijinal" yanaşma tərzı və sabiq imperiyaya çağdaş vəkilliylə alim qeyri-ixtiyari biruzəsiylə **"Ölmüş imperiyanın sağ qalmış tarixçisi"** olduğunu yüngülvari etiraf edib... **"Ortaya çıxarılmaq"** və sair məsələlərə gələndə fikrimizcə istər qismət, istərsə də qismətsiz-

lik QƏDƏR-dən gəldiyindən bunu imperiyanın adına yazmaq doğru olmazdı. **"Sovet dövrü"**nün B.Vahabzadəyə münasibəti sovet siyasətindən deyil, səmimi simpatiyadan doğsaydı, nə **Heydər Əliyev** deyərdi ki, Bəxtiyar Vahabzadəni sovet dövründə xilas etmişəm, nə də Bəxtiyar müəllim ölkə başçısının fikrini təsdiq edərdi.

Böyük şairə hücumlarında davam edən tarixçi alim yazır: **"Şair, indi "Ölmüş sovet imperiyası" deyirsən, ancaq bir neçə il əvvəl yazırdın ki,**

"... Ən böyük tarixçi Lenindir..."

Ancaq,

O, tarix yazmadı, tarix yaratdı.

Dedi bu dünyaya sözünü Lenin,

Haqqı inqilabla gətirər zaman.

Yumsa da həyata gözünü Lenin

O gözler dünyaya baxır hər zaman."

Sual olunur: Misraların alt qatındakı dərin fəlsəfi mənaları görməyib (və ya görmək istəməyib) guya müəllifi **"tarixi cinayət başında yaxalaymış kimi"** gətirdiyi bu bir bəndlik "əşya-yi-dəlillə" İ.Əliyev nə demək istəyir? Bəxtiyar müəllim şerini dirlərlə deşib içindəki məna və anlamları göstərərək **"Baxın!"** deməliydimi? Tarixi şəraiti düzgün qiymətləndirməyən hansısa oxucunun şerin əsil qayəsini tutub-duymaması şairin problemi sayıla bilərmı? Xeyr! Nəhəng idrak qazanından hər kəs nıncəsinin tutumu qədər çox və ya az pay götürə bilər. Və kiminsə nıncəsinin yoxluğu başqasının günahı deyil. Tarixçi alimdən soruşuruq. Lenin sözünü cahana, özü də inqilabla demədimi? **"Lenin"** adı altında şairin **"Haqqı zamanəyə iqilabın gətirdiyinə"** açıq və cəsarətli işarəsi görsənmirmi? Məgər Lenin inqilabçı gözələrini həyata yummayıb mı? Və cahana həmişə inqilabçı baxışlar olmur mu? Hörmətli tarixçi alimin nəzərinə bir bənd çatdırıram:

*Ölüm ayağında saman çöpündən
Nə aman, nə zaman istəyəcəyik.
Səttarxanı Cənub Vətən çölündən
Yeni inqilaba səsləyəcəyik...*

Niyə belə deyirəm? Ona görə ki, **SƏRDARİ-MİLLİ** həyata gözünü yumsa da, o gözler cahana baxır... Və bilir ki, "**Haqqı inqilabla gətirər zaman**", cənab İ.Əliyev! Böyük şairdən gətirdiyiniz sitatda arıflərə ötürülən fikir də budur. Siz də **GÜNƏŞİ KÜLƏŞ** oxuyub, nahaqdan çənə döyürsünüz...

"**Sənətkar və zaman**" (B. Vahabzadə. 1976-cı il) kitabından şairin Avetik İshakyan haqqında dediklərini qərəzlə nümunə göstərüb Bəxtiyar müəllimi Avetik şəriyyətinə verdiyi dəyərə görə "töhmətləndirirsiniz". A. İshakyan yazır:

*"Can Vətən, gözüsen gözəlliklərin,
Axtardım, aradım özümü səndə.
Küləklərin sərin, sulann sərin
Təkə balaların qan dənizində..."*

Bəxtiyar müəllim deyir: "**Eşq olsun Vətənin ağrı-acısını öz qəlbində daşıyan, ...** (üç nöqtəyə baxın c-b İ.Əliyev — N.) **şairə, böyük insana!**" Göründüyü kimi Avetik də böyük söz deyib, Bəxtiyar müəllim də... Və burda qəbahətli nə var axı? Böyüklüyə böyüklük deməyin özü böyüklük əlamətlərindəndir. Bəxtiyar müəllim öz (azərbaycan) millətinin və öz Vətənin dərini erməni şairinin şerində gözəl qələmə alındığını görüb, həsəd və qibtədən uzaqda qalaraq səmimiyyətlə "Eşq olsun!" deyib.

Məşhur kino-artist **Armen Cigərxanyan** bir neçə il əvvəl həyatını təhlükəyə ataraq məlum davada öz xalqını qınadı. Kişilik odur ki, haqqı elə deyəsən ki, sənin millətinə pisdirdi deyənlər, sən kimiləri anıb, heç olmasa qənaətlərində bir az tərəddüd etsinlər. Bax, Armen Cigərxanyan bunu bacardı və ona eşq olsun,

İ.Əliyev!

Bəxtiyar müəllimi gözdən salmaq məqsədilə deyirsiniz ki, "**Filologiya elmləri doktoru olsa da, əminəm ki, onun elmi çox dayazdır**".

Amma biz düşünürük ki, elmin dərinliyini ölçən ağılınızın arşını çox gödəkdir. Fakt faktlığındadır ki, şair elm və tarix yolunda başını ağrıtdı, amma siz sovet dövrünün əlindən o qədər yağlı tikələr yediniz ki, qarnınız ağrıdı. **Və bu bir həqiqətdir ki, imzanız olan tarixi araşdırmalarınızda "PANOS" izləri xeylidir.** Rəhmətlik akademik Ziya Bünyadov nə illah eləyib "**ay İqrar, bu tarixi batırma!**" desə də, əməlinizdən qalmadınız...

Şairə ironiya ilə "**Şair, səndən fərqli olaraq mən həmişə bir məzhəbə — Ali-cənab həzrətləri ELMƏ qulluq etmişəm...** Mənim dediklərim dünya elmində məlum olan həqiqətlərdir... Mən heç vaxt bir kəsin tapşırığı ilə heç nə yazmamışam", deyirsiniz. Sual doğur: "Tarixçi" qondarmaları boyu haqqın üzünə "at kimi" durub və bu duruşunu qələmi ilə sənədləşdirib təsvir edərək "Azərbaycan tarixi" xronologiyasına çevirən bəs kimdir? Əlbəttə, "qulluq" və "tapşırıq almaq" məsələsində **İZİ ŞEYTANDAN AZDIRAN** kimdirsə, O...

Cəfəkeş tarixçi akademik Ziya Bünyadovun (Allah ona rəhmət eləsin!) ağzından atdılar ki, xalqımızın tarixinə mənfurcasına gül-ələ atanlar ağzını şeytan yoluna daha maneəsiz qoysun... Amma tarix İ.Əliyevin özü demiş, dəqiq elmdir. O saxtakarların yazdıqlarının üstündən çalın-çarpaz şıram çəkərək qaytarıb öz müəllifinin əlinə verir...

Allahın Rəsulu (s) "**İnsanların ən yaxşısı alimlər, ən pisi pis alimlərdir**" — deyəndə 1400 il öncəki bəsirətlə İqrar Əliyevi də görmüşdür. Amma nə yazıqlar ki, "**İmpuls**" qəzetinin redaktorluğu tarixçi alimi yaxşı tanımamış və onun böyük şairimizi pis sözlərlə təhqir etməsinə şərait yaratmışdır. Güman edirik "İmpuls" böyük

xətasını islah edəcəkdir. Həm də əminik ki, Azərbaycan tarixinin başında sındırdığı qozların əvəzində YENİ TARİX qarşından gələn qoz mövsümündə belələrinin payını əsirgəməyəcəkdir. Buna heç kəsin şübhəsi olmasın. Ən azı ona görə ki, tarix ciddiliyi sevməklə, hər iki anlamda borclu qalmağı da xoşlamır... Nə isə... **Başımız yolunuzda ki, ayağınıza daş dəyməsin, Şair!**

"Təzadlar", 7—14.09.1999

NİZAMI

DISSIDENT QAR ÇİÇƏYİDİR VƏ YA DAHİLƏRİN ƏZABLARI DA DAHİYANƏ OLUR...

"Azadlıq" qəzetinin 7 yanvar 2000-ci il tarixli sayında Bahəddin Həziyevin "Dissidentlər" adlı məqaləsi çıxıb. Məqalə müəyyən mənada ruhən təqdirəlayiqdir, eyni zamanda müəllifin bəzi tənqidi fikirləri də tənqidə...

Müəllif yazır:

"... Doğrudur, bəzi ziyalılar... övladını hüquq mühafizə orqanına yerləşdirmək və ya diplomatik korpusa yeritmək üçün dövlət başçısının xidmətində durmağa hazırdır. Amma padşah fərmanı ilə ucuz "şöhrət"ə minmək istəyənləri zaman özlü ələməkdədir..."

Üzeyir bəy demişkən, "At şəklinin altından "bu atdır!" yazmaq artıqdır". B.Həziyevin öz tənqidində onun haqlı, ya haqsız olmasını müəyyən etmək üçün öncə tənqid haqqında qısa düşüncələri xatırlamaqdan başlayaq:

"... Tənqid edən şəxs özünü tənqid edilənin yerində qoymağı və bu baxışla özünə baxmağı unutmamalıdır. Tənqidi fikirlər özlüyündə tənqid edilən fikirlərin alternatividir..."

Ona görə də tənqid subyektiv yox, obyektiv mövqedə qalmalıdır. Tənqid edən tənqid etdiyinə düşdüylə durumu, ruhi halətini, zehniyyətini nəzərə almalıdır. Və tənqid mütləq elmi, məntiqi əsaslara söykənməlidir..."

Bəri başdan deyək ki, müəllif tənqidin mühüm şərtlərini pozduğundan ən azı sitat gətirilən ifadələrdə haqsızlığa yol verib.

Bizə yad dildəki cümlənin bir neçə sözünün tərcüməsini biləndən sonra həmin cümlə haqqında təsəvvür yaratmaq çətin deyil. Bu mənada müəllifin iki cümləsindəki "... Ziyalılar, övlad, hüquq-mühafizə orqanı, diplomatik korpus, dövlət başçısı..." və sairə ifadələri onun tənqid hədəfində filosof-şair **Bəxtiyar Bəhabzadəni** nəzərdə tutduğuna yəqinlik yaranır və təəssüflər olsun.

Böyük şair 74 illik ömrünü gəncliyindən üzübəri bacardığı qədər Vətənimizin, xalqımızın müdafiəsinə həsr edib. Belə isə yerdə qalan ömründə onu qərəzlərdən müdafiə etməmək insafsızlıq olardı. Mənə dedilər ki, Bahəddin bəy həmyerlidir. Cavab verdim ki, əvvəla, Təbrizdəkilər də mənim həmyerlimdir, Borçalıdakılar da və s. İkincisi də, ustad şairi, doğma qardaşımın xətası olarsa, heç onun da ayağına vermərəm, çünki qardaşım atamın böyük oğludur, Bəxtiyar müəllim xalqın! Qardaşım cərrah bıçağıyla 20 illik təcrübədə ən azı 2000 xəstəni ölümün cəngindən alan qızılbarmaqdır, amma **şair Azərbaycan xalqının ölümcül qəlbini "Gülüstən"la intibaha gətirən müdrik...şairdir.**

B.Həziyev ifrata vararaq məqaləsinin adını "Dissidentlər" qoyub və xeyli adlar sıralayıb. Halbuki həmin adamlar sadəcə xalqı sevən yaxşı adamlardır, müxalif ruhlulardır. Amma "Dissidentlər" deyil. Əks halda müəllifin məntiqinə görə, onda gerek indiki müxalifətin böyük bir hissəsi dissident sayıla...

DISSIDENT — qışın oğlan çağında qarın içində saxtaya, borana, sazağa aşkarənə meydan oxuyan tək-tənha **QAR ÇİÇƏYİDİR**. Bu çiçək — bütün çiçəklərdən fərqlənir. Dissident də bu

tün zamanələrdə bütün insanlardan fərqlənərək ölümdən qorxmadan rejimə meydan oxuyan ideya, dava adamıdır...

Buna görə də müəllif məqaləsinin adını "Yaxşılar" və ya yazıya uyğun daha münasib digər ad qoysaydı, xeyli səmimi və obyektiv olardı.

Bahəddin bəyin yazılarını "Azadlıq" qəzetindən oxuyub, "Azadlıq" radiosundan dinləyirik. Onun özünəməxsus orijinal düşüncə tərzini qismən iradlarla qəbul etməmək ədalətsizlik olar. Amma o da qızılın filizlərdən alındığı gerçəyini qəbul etməli, hətta etiraf etməsə belə, xeyrin içində şərin təzahürünə "Dissidentlər" yazısındakı kimi uymamalıdır. Bəli, alimlər dövlət mexanizmindən uzaqda dursalar yaxşıdır ki, cəmiyyətdəki haqsızlıqlar önündə susmasınlar. Amma kitablarını, əsərlərini oxumuşuqsa, düşünək: **Bəxtiyar müəllimin düşüncələrində susqunluq varmı? Axı o neyləməlidir ki, hər hakimiyyətə gələn xalq içindəki nüfuzuna görə şairi özünə tərəf çəkmək yolunu tutub? Bu rəhbərlərin günahı deyil, siyasətidir. Eyni zamanda, bu, şairin də günahı yox, qədəri-qismətidir ki, yaşayır...**

"Hüquq-mühafizə orqanında və diplomatik korpusda" Azərbaycanın yüzlərlə, minlərlə övladı var. Yüzlərin, minlərin içində böyük şairin övladlarının da olması nə böyük qəbahət imiş ki, bunu qan təzyiqi 200-250-ni döyəcləyən dahinin üzünə vurmaq günaqları səngimək bilmir? Zənnimcə, fikir adamları separatçı etniklərin küyünə gedib Azərbaycanın böyük şairinə qarşı əlinə ilin-günün bu vaxtında nəinki **bumeranq** götürməməlidir, həm də götürülənlərə sözünü deməlidir...

"Əlillər" 14—20.01.2000.

"HARA GEDİR SABAHIMIZ?..."

Əgər ziyalı ziyalını "xalq düşməni" adlandırırsa, bu xüsusilə həyəcan doğurur"

Bu günlərdə "Olaylar" qəzetində AXC fəali və BDU-nun professoru Kamil Vəli Nərimanoğlunun məşhur yaradıcı ziyalıları-mız haqqında qərəzli, alim etikası, polemika mədəniyyəti ilə bir araya sığmayan fikirləri ilə tanış olduq və acıdan-acı təəssüf hissi keçirdik.

Təəssüfləndik ki, son illər Mirzə Cəlil demişkən, "dünyalar titrəyib aləmlər mayallaq aşsa da", hər bir millətin öndə gedənləri papaqlarını qabaqlarına qoyub vətənlərinin aqibəti haqqında düşüncələr də, bizim ziyalıların, xüsusən də onların özlərini "inqilabçı" sayan hissəsinin yersiz irad və iddiaları, hikkə və ədəlləri bitib-tükənmək bilmir. Təəssüfləndik ki, professor Kamil Vəli də milli mədəni dəyərlərə münasibətdə, xalqın seçmə ziyalılarına münasibətdə sırası "cəbhəçilərin" öz mayasını "Avrora" matroslarının "ideologiyasından" götürən məşhur postulatını təkrarlayır: "Kim bizimlə deyilsə, bizə qarşıdır. Kim bizimlə deyilsə, düşməndir". Təəssüfləndik ki, başqa millətlərin ziyalıları bu narahət dövrə birlik və yekdillik nümayiş etdirdikləri halda, bizdə yenə də nifaq və ayrı-seçkilik salmaq, adamları qarşı-qarşıya qoymaq, cəmiyyəti "bizə" və "onlara" bölmək əhval-ruhiyyəsi hələ də güclü olaraq qalır. Və ən çox da ona təəssüfləndik ki, bütün bunları edən ziyalıdır, özünü xalq hərəkatının ideoloqlarından sayan ali məktəb müəllimi və qələm adamıdır.

Nə qədər qərribə səslənsə də, Kamil Vəli ədəbiyyatımızın aparıcı şəxsiyyətlərini — Bəxtiyar Vahabzadəni, Anarı, İbrahim-bəyov qardaşlarını Azərbaycan xalqının düşmənləri sayır. Bunu

Kamil Vəli deyirsə, istər-istəməz "düşmən" sayılanlardan birinin—B.Vahabzadənin həyəcanlı misralarını xatırlamalı olursan: "Hara gedir sabahımız?".

Həqiqi ziyalı cəmiyyətdəki siniflərin, təbəqələrin, partiyaların fəvqündə dayanmalıdır. Onun şəxsiyyətlərə və hadisələrə münasibəti xırda partiya maraqlarından deyil, ümummillə mənafədən və yüksək ziyalı mövqeyindən qaynaqlanmalıdır. Əgər siyasətə qoşulmuş hər bir yaradıcı şəxs öz qələm dostunun, həmkarının yaradıcılığını öz partiyasının, yaxud liderinin mövqeyindən qiymətləndirməyə üstünlük versə, onda təbii ki, qələmini itiləyib Kamil Vəli kimi "xalq düşməni" ovuna çıxanların heç biri əliboş qayıtmayacaq. Amma bu, Azərbaycan xalqına, ədəbiyyatımıza və mədəniyyətimizə nə gətirəcək? Ziyalını özünə yolgöstərən sa-yan, nümunə bilən cəmiyyət, xüsusən də gənclər bu qələm qoçuluğundan özləri üçün nə əxz edəcəklər?

Amma həyəcan doğuran başqa şeydir — bu gün Azərbaycanda özlərini mövcud iqtidara qarşı müxalifət sayanlar hakimiyyət uğrunda mübarizədə sadəcə daha uğurlu və cəlbədicə vasitəsi ilə özlərinə tərəfdarlar toplamaqla kifayətlənmirlər. Onlar cəmiyyəti qütbləşdirməyə, adamları bərkəlməz cəbhələrə bölməyə, onları bir-birinə düşmən kimi baxmağa məcbur etməyə çalışırlar. Həm də Kamil Vəlinin və onun ideya dostlarının nəzərinə çatdırmaq istədik ki, onların "iqtidar yazıçıları" saydıkları ziyalılar heç zaman "müxalifət yazarlarını" düşmən obrazında görmür və təqdim etmirlər. Əslində, onlar üçün belə bir bölgü də yoxdur. Məsələn, biz inanırıq ki, Anar yalnız müxalifətə rəğbət bəslədiyinə görə Ramiz Rövşəni başqa cəbhənin adamı və xalqın düşməni saysın. Biz inanırıq ki, B.Vahabzadə müxalifətdə dayandığına görə Rafiq Tağının adının və yaradıcılığının üzərindən birdəfəlik qara xətt çəkilməsinə razılıq versin.

Əslində burada qeyri-adi bir şey və böyük qəhrəmanlıq da yoxdur. İstər Anar, istərsə də B.Vahabzadə həmişə belə böyük-

lük göstərişlər və inanırıq ki, bundan sonra da göstərəcəklər.

Türkologiya qarşısındakı xidmətlərinə bələd olduğumuz, elmi yaradıcılığına hörmət bəslədiyimiz Kamil Vəlinin də belə ucuz populizm yoluna düşməsi bizi yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi ön azı təəssüfləndirir. Çünki Əkrəm Əylislini "başı xarab" (hərçənd Ə.Əylisli "cəbhəyə yaxın" yazıçı sayılarda K.Vəli onun barəsində belə sayğısız ifadələr işlətmirdi), Bəxtiyar Vahabzadəni "bu-qələmun", Anarı, İbrahimbəyovları "xalq düşməni" və "əyalət yazıçısı" adlandırmaqla əldə olunan "şöhrət" xırda və ucuz şöhrətdir, çayxana obivateli üçün nəzərdə tutulmuş "qəhrəmanlıqdır" və bayağı "mübarizlik" adama, ələlxüsus da ziyalıya başucalıq yox, əskiklik gətirir.

Bir zamanlar Anarın, Əylislinin, İbrahimbəyovların yaradıcılığını tərifləyib göyə qaldıran Kamil Vəli indi onların "hətta Rusiyada belə çap olunmamalarından" şövqlə, bir az da acıq çıxan tərzdə söhbət açır. Qəribədir, Moskvada çap olunmaq nə zaman-dan bəri milli ədəbiyyatın meyarı və göstəricisi olub? Və bir də hörmətli həmkarımızın yadına salmaq istədik ki, onun "əyalət yazıçısı" saydığı Rüstəm İbrahimbəyov bir neçə il bundan əvvəl "Günəşdən usananlar" filminin ssenarisinə görə "Oskar" mükafatına layiq görülüb, indi isə onun ssenarisi əsasında Rusiyanın ilk böyük kino serialının çəkilişi planlaşdırılır.

Heç şübhəsiz ziyalı adam, bu və ya başqa münasibətlə öz qələm dostunu ittiham etməyə girişməmişdən əvvəl onun şəxsiyyətinə və yaradıcılığına nəzər salar, ədəbi və ictimai fikirdəki yerinə və mövqeyinə diqqət yetirər, nəhayət, elementar etika qaydalarını unutmamağa çalışdı. Bir zamanlar universitetdə tələbəsi olduğu, çiyin-çiyinə çalışdığı Bəxtiyar Vahabzadəni "bu-qələmun" adlandıran, onun hər 3—4 aydan bir fikrini dəyişdiyini iddia edən Kamil Vəli yaxşı olardı ki, insafdan çox uzaq olan bu sətirləri yazmamışdan əvvəl Bəxtiyar müəllimin son illərdəki yaradıcılığına nəzər salaydı. Çünki yaradıcı şəxsiyyəti səciyyələn-

dirən ən ciddi və dəqiq sənədlər onun əsərləridir.

Kamil Vəli yazır: "Ötən beş ildə bizim qılıncımız düşməne qarşı yox, özümüzə qarşı çevrilib, özünü ziyalı adlandıranlar isə bunu görməyə bilməzdilər. Əgər görüb danırlarsa, deməli xəbəsdirlər, hiyləgərdirlər". Bəs o, niyə unudur ki, türk-Azərbaycan mentalitetinin faciəvi cəhətlərini özündə ehtiva edən "Özümüzü kəsən qılınc" pyesini başqa bir müəllif deyil, məhz "buqələmun" və "xalq düşməni" adlandırdığı Bəxtiyar Vahabzadə yazmışdı?

Bəlkə Bəxtiyar Vahabzadənin aşağıdakı həyəcanla dolu misraları Kamil Vəlinin sentensiyalarından daha və kəsərsizdir?

"Biz kimik?" sualı üzərində düşünən şair deyir:

***Bu nəsildən o nəsilə tel qırıqsa,
Tayfamızı millətimiz,
Evimizi vətənimiz sanırıqsa,
Vətən, millət namusunu danırıqsa,
Demək bizdən üz döndərib Allahımız,
Hara gedir sabahımız?***

***Ömrü boyu haram yeyib,
Başqasının haramına cumuruqsa,
Bir tikəyə möhtac olan ələcsizdən
Əgər rüşvət umuruqsa,
Gözümüzle gördüyümüz dəhşətlərə
Gözümüzü yumuruqsa,
Özümüzdən ağır gələr günahımız,
Özümüzü yandıracaq öz ahımız,
Demək bizdən üz döndərib Allahımız,
Hara gedir sabahımız?***

Bəxtiyar Vahabzadə on il əvvəl də, indi də eyni meyarla yaşayıb və yaşayır. Şübhə etmirik ki, Kamil Vəli şairin son illərdəki yaradıcılığı ilə azacıq da olsa maraqlansaydı, onun yeni əsərlərini

izləsəydi, hörmətli şairimiz haqqında belə bədgüman fikirlərə düşməzdi.

Kamil Vəli indiki rejimi avtoritar və diktatura rejimi sayır. Bu onun öz fikridir. Hərçənd biz düşünürük ki, Azərbaycan 1992—1993-cü illərin anarxiya xaosundan xilas olub və demokratiyaya doğru addımlarını atır. Hətta bir anlıq indiki rejimi avtoritar və diktatura hesab etsək belə onun beşiyi başında Kamil Vəlinin zor-xoş hamını bayrağı altına çəkmək istədiyi Əbülfəz Elçibəy dayanır. Onun 1993-cü ildə Bakıdan gizlicə fərari, komandasına daxil olanların acizliyi və bacarıqsızlığı Azərbaycanda nəinki demokratiyanın, bütövlükdə milli dövlətçiliyin və müstəqilliyin özünü ciddi təhlükə qarşısında qoymuşdur. Artıq həmin təhlükənin sovuşduğunu görənlər, "Biz demokratik dövlət qurduq!" — deyə sinələrinə döyənlər unudurlar ki, onlar bir illik fəaliyyətləri ilə təkə müstəqil dövlətçiliyimizi deyil, demokratiyaya və müstəqilliyə bəslənən inamı da öldürmək həddinə gəlib çatmışdılar.

Barısmaz müxalifət mövqeyində dayananlar indi bir tərəfdən ölkədə yaranan demokratik ab-havadan, o biri tərəfdən isə milli mentalitetimizə xas olan unutkanlıq, yaddaşsızlıq hissindən faydalanaraq özlərini yenidən xilaskar kimi qələmə vermək istəyirlər. Amma bu gün artıq 1991-ci ildə olduğu kimi Bəxtiyar Vahabzadə, yaxud Anar, eləcə də digər tanınmış ziyalılar özləri-özlərini demokrat adlandıranlara inanmırlar, xalqı onların arxasınca getməyə səsləmirlər. Ziyalıların böyük əksəriyyəti Heydər Əliyevin yanında, çünki onun şəxsinə Azərbaycanda stabillik və inkişaf görürlər, mədəni tərəqqi və gələcəyə inam görürlər. Qəribədir, nə üçün Elçibəyin yanında dayanıb yenidən hakimiyyətə gəlməyi gözləyənlər millətin və xalqın dostlarıdır, bu çətin və ağır zamanda məsuliyyət yükünü öz çiyinlərinə götürənlər isə "düşmənləri?" Kamil Vəli və onun kimiləri demokrat sertifikatını, xalq dostu şəhadətnaməsini haradan və nə zaman alıblar? On-

ların "demokratiyasından" Azərbaycan xalqı hansı fayda götürüb?

Beş il əvvəl xalqın inamını itirərək meydandan qaçanlar indi yenidən "xalq dostları" libasında meydana çıxmağa can atırlar. Biz burada qeyri-adi heç bir şey görmürük. Ancaq təəssüf ki, aradan keçən beş il onların çoxunu dəyişdirməyib. B.Vahabzadənin dediyi "Azadlıq" onların bəziləri üçün yenə də ilk növbədə milləti bölüb parçalamaq, şər atmaq, böhtan demək azadlığıdır. Bu yolun isə sonu yoxdur.

Biz başa düşürük ki, hakimiyyətə can atan müxalif partiyaların ziyalı potensialına ehtiyacı son dərəcə böyükdür. Onu da başa düşürük ki, Bəxtiyar Vahabzadə, yaxud Anar kimi ziyalıların bu sırada olması həmin qüvvələrin xalq arasındakı populyarlığını və cazibədarlığını birə-beş artırardı. Lakin əgər kifayət qədər həyat təcrübəsinə malik olan, pisi-yaxşıdan, ağı-qaradan seçməyi bacaran bu şəxsiyyətlər artıq öz seçimlərini ediblərsə, onları təhqir və şantaj yolu ilə xalqın gözündən salmağa cəhd göstərmək nə dərəcədə ziyalıya, alimə yaraşan hərəkətdir?

Kamil Vəli acı-acı şikayətlənir ki, "bizim də istedadlı saydığımız adamlardan bir qrupu son günlər 180 dərəcə iqtidara tərəf dönüblər, özü də heç bir əsas olmadan dəyişiblər". Aydın məsələdir — əgər bu adamlar müəllifin özünün də etiraf etdiyi kimi "heç bir əsas olmadan" dəyişib və iqtidara üz tutublarsa, bu müxalifətin get-gedə öz nüfuzunu itirməyinin, iqtidarın isə ziyalıların nəzərində nüfuz və etibar qazanmasının əlaməti deyilmi? Kamil Vəli iddia edə bilər ki, ziyalıları iqtidara tərəf çəkən başqa amillərdir. Məsələ buradadır ki, AXC-nin hakimiyyəti dövründə həmin "amillərin" AXC-nin əlində olduğu zaman da o, öz ətrafına tanınmış, nüfuzlu ziyalıları toplaya bilməmişdi.

Hörmətli həmkarımızın bir iradəni də münasibətimizi bildirmək istədik. Kamil müəllimin fikrincə, "Bəxtiyar Vahabzadə Göy türklər haqqında əsər yazıb, türk dilini ləğv edən adamı xalqa nümunə göstərir". Əvvəla, hörmətli professor bilməli idi ki, dili heç

kəs ləğv edə bilməz, daşıyıcısı olan millət yaşadığıca, dili də yaşayır. İkincisi, Azərbaycan dilinin adı ilə bağlı müzakirələrdə Bəxtiyar Vahabzadə, o cümlədən də "düşmən" hesab olunan Anar ən optimal və bizim də fikrimizcə, tarixi reallıqlara daha uyğun gələn yol tutmuşdular — onlar dilimizin adında həm vətənimizin, həm də millətimizin adının öz əksini tapmasını istəyir və Azərbaycan türkcəsi istilahına üstünlük verirdilər. Üçüncüsü, siyasi opponentliyi, həm də başdan-başa siyasi qısqanclığa və gerçəklərin təhrifinə söykənən opponentliyi bir tərəfə atıb həqiqətin gözüne dik baxsaydı, görərdi ki, son beş ildə və ümumiyyətlə, bütün fəaliyyəti boyu onun "türk dilini ləğv edən" saydığı Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin inkişafı, bu dilin sözün həqiqi mənasında dövlət dilinə çevrilməsi üçün son dərəcə böyük işlər görmüşdür. Və, nəhayət, dördüncüsü, Heydər Əliyevin guya Göy türklər haqqındakı tarixi dramın baş qəhrəmanı olması, yumşaq desək, Kamil Vəlinin uydurmasıdır. Bir də təkrar edirik — ziyalı öz qələm dostunun şəxsiyyəti və yaradıcılığı ilə bu şəkildə saymazıyana davranmamalıdır. Çünki belə münasibət bumeranqdır və günlərin birində onun öz üzərinə qayıdacaq.

Şübhəsiz, indiki Azərbaycan cəmiyyətində öz həllini tapmamış problemlər kifayət qədərdir. Xalqımızın güzəranı ağırdır. İslahatların tempi razılıq doğurmur. Qarabağ məsələsi, qaçqınların dərdi ümumilli problem olaraq qalır. Lakin biz bu çətinliklər yolunu seçən nə birinci, nə də sonuncu xalqıq. Belə bir zamanda hər bir vicdanlı ziyalının borcu qüvvəsi və imkanı daxilində mövcud problemlərin həllinə yardım göstərməkdir. Ona görə də cəmiyyətimizdə ziyalıların biri-birinə qarşı qoyulması, biri-birlərini ittiham etməsi deyil, xalqın dərdlərinə, ağrılarına münasibətdə birləşməsi vacibdir. Biz Kamil Vəlini də qaşınmayan yerdən qan çıxarmağa, olmayan yerdə düşmən axtarmağa deyil, bu sadə həqiqəti dərk etməyə çağırırıq.

"Cüma", 24—30 sentyabr 1998-ci il

YALANÇINI MƏNZİLİNƏ, BÖHTANÇINI MƏSULİYYƏTİNƏ KİMİ...

Azərbaycan davasının iştirakçılarını dərin düşüncəli görmək arzularım sırasındadır. Yəqin ona görə ki, gücünü məntiq, hikmət və ilahi varidatından alan düşüncə ən etibarlı sığınacağımıdır. Mənim üçün insanların şərəf və dəyəri onları vətənimizə, millətimizə, insanlığa həsr etdiyi sevgili mübarizələri nisbətindədir. Azərbaycan parçalanmış bir vətən olsa da, hər iki tayında bütöv kişilər də xeylidir. Onlardan biri də ustad şair, alim-filosof Bəxtiyar Vahabzadə. Elmi və milli şəxsiyyəti bəlli olduğuna görə düşünürəm ki, ona saygı Allahı anlamaqla Azərbaycanı sevmək kimidir. Bu sevginin qarşısına isə şər-şəbədə, iftira və sair yaramazlıqlarla çıxmaq qətiyyəni yaramaz!

"BƏZƏN BÖYÜK YANĞINLAR QIĞILCIMLARDAN TÖRƏNDİYİ KİMİ, FİTNƏ-FƏSADLARIN DA BÖYÜK-KİÇİYİNƏ BAXILMAZ"

Hüseynov Ələmdar Əliş oğlu imzası ilə "Elçi" qəzeti (19—25 sentyabr 1999) "NİZAMİ QOCAYEV ƏLİYEVÇİLİYİN QURBANI OLDU" başlıqlı bir səhifəlik yazı verib.

Sitatlar: "Qeyri-rəsmi mənbələrdən sızan məlumatlara görə, Respublika Baş Prokuroru Eldar Həsənov Azərbaycan Respublikası daxilində kürd birliyi qurumu yaratmaq istəyən adamlara görünməz və qismən açıq formada, maddi və mənəvi yardım göstərməyi vurğulanır. ... Eldar Həsənov

Murtuz Ələsgərovun qohumu Nizami Qocayevin həbs edilməsini Heydər Əliyevdən qisas kimi hallandıracaq. Heydər Əliyev Sərdar və İsgəndər Həmidovları həbs etdirdi. Mən isə onun hakimiyyətini laxlatmaq və qisas almaq üçün Nizami Qocayevi həbs etdim. Bu gələcəkdə prezidentdən qisas kimi hallanacaq." (Sitatlar bitdi — N)

Bizim rəy:

Əvvəla, "qeyri-rəsmi mənbələrdən sızan məlumatlara görə..." ifadəsində konkret istinad nöqtəsi olmadığından bu, müəllifin fəzada (hava üzərində) "yeriməyi" kimi bir şeydir. İkinci, də öz yazısında bildirdiyi kimi Baş prokuror Sərdar və İsgəndər Həmidovların qohumudur. Belə isə Eldar Həsənovun türk soylu-luğuna şübhə olmamalıdır. Xatırlatmaq yerinə düşər ki, Azərbaycan Milliyyətçi Hərəkatının lideri Arif Paşa "Yeni Müsavat"da bu barədə geniş açıqlama verib. Və söz ondadır ki, əsl türkün kürd birliyinə bağlılığını iddia etmək bayağı olmaqla inandırıcı deyil. Üçüncü, məgər Nizami Qocayev Heydər Əliyev hakimiyyətinin hansısa sütunudurmu ki, onun həbsi bu hakimiyyətin "laxladılması" vasitəsinə çevrilə? Dördüncü, "N.Qocayevin həbsinin gələcəkdə prezidentdən qisas kimi hallanacağı" nostradamusluğunda müəllif hansı tutalqalara əsaslandığını nədən sadalamaıyıb? Yoxluğu göstərməyin mümkünsüzlüyündənmi? Həzrəti Əli (ə) deyir ki, hər kəs dilinin altında gizlənilib. Biz də sözü gədən məqalədəki zahiri örtüyü götürüb əziz oxucularla birgə Hüseynov Ələmdarın və arxasındakıların batilinə məhz müəllifin dilinin altından baxmağa çalışacağıq.

HƏDƏFDƏ BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN ÖVLADLARI, XÜSUSƏN AZƏR VAHABZADƏDİR...

"Elçi"dəki müəllifdən sitatlar: "...İndi onun oğlu, Respublika Prokurorluğunun istintaq idarəsinin rəisi A.Vahabzadə at oynadır.

Hədə-qorxu ilə adamlardan saxta ifadələr alır. Adamlara fiziki və mənəvi işgəncələr verir, hədə-qorxu yolu ilə izahatlar almağa nail olur. N.Qocayevin həbsinə dair toplanmış saxta sübutların hamısı A.Vahabzadənin rəhbərliyi altında toplanmışdır.

... N.Qocayevin işi ilə bağlı A.Vahabzadə ən böyük cinayətə yol verib. ... A.Vahabzadə Azərbaycan CM-nin ... 167, 168, 172, 174, 176, 177 və 178 maddələri ilə cəzalanmalıdır" (Sitatlar bitdi. — N.)

Hüquqi şərh:

Qanunsuz, bilə-bilə həbsə alma o hallarda cinayət kimi qiymətləndirilə bilər ki, həbsə alınmış şəxsə verilən cinayət sanksiyalarında azadlıqdan məhrumetmə cəzası nəzərdə tutulmamış olsun. Və ya həmin cinayət əməlinin törədilməsi barədə ittiham və ya şübhəli şəxs hesab etmək üçün əsaslar olmamış olsun. Halbuki, kütləvi informasiya vasitələrindən məlum olanlara görə N.Qocayevin ittiham olunduğu CM-nin müvafiq maddələrinin əksəriyyəti onun haqqında həbs (cinayət işinin materiallarının və sübutların saxtalaşdırılması istisna) qəti imkan tədbirinin seçilməsi üçün müstəqil cinayət tərkibləri formasında əsas yaradıb. Digər tərəfdən, N.Qocayev həbsə alınana qədər Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin İstintaq İdarəsinin rəisi idi. Yəni, kifayət qədər tanınmış və müəyyən əlaqələri olan bir şəxs kimi onun əsassız və qanunsuz həbsinə yol verilə bilməzdi.

Hələ A.Vahabzadə Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun İstintaq İdarəsinin rəisi olmaqla, onun hüquq və vəzifələri, səlahiyyətləri və məsuliyyəti müvafiq əsasnamə ilə nizamlanmaqla müəyyən dairə səviyyəsində təsbit edilir. İstintaq İdarəsinin rəisi Respublikanın Baş Prokurorunun istintaq üzrə birinci müavininə birbaşa təbədir. Hər hansı şəxsin həbsə alınması isə Baş Prokurorun istintaq üzrə I müavininin sanksiyası ilə həyata keçirilir. Yəni, N.Qocayevin həbsə alınması üçün yetərinə əsas-

lar və sübutlar olmasaydı, A.Vahabzadə N.Qocayevi həbsə almağı arzulasa və bu istiqamətdə müəyyən hərəkətlərə cəhd etmiş olsaydı belə, yuxarıda qeyd edilən səbəblərə görə o, istədiyinə nail ola bilməzdi.

Bundan əlavə, istintaq zamanı prokuror tərəfindən nəticə etibarlı ilə cinayət işinə xitam verilərsə və ya məhkəmənin binagüzarlıq iclasında məhkəmə tərəfindən cinayət işi üzrə bəraət hökmü çıxarılsa, yalnız bu halda Ədalət Mühakiməsi əleyhinə olan cinayətləri, o cümlədən bilə-bilə təqsiri olmayan şəxsin cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi faktı təsdiqlənməklə müvafiq cinayət əməlinin tərkibi yaranmış olur. "Elçi" qəzetindəki məqalədən və mətbuatdan bilindi ki, hazırda N.Qocayevin CM-nin müvafiq maddələri ilə cinayətdə ittihamlanması üzrə cinayət işinin məhkəmə baxışı davam edir. Belə olan halda Ə.Hüseynovun "Nizami Qocayev Əliyevçiliyin qurbanı oldu" adlı məqaləsi qərəzli xarakteri ilə Ədalət Mühakiməsinə təzyiq və şantaj niyyəti güdməklə, ictimai rəydə N.Qocayevə müsbət imic formalaşdırmağa hesablanıb ki, belə yazıların da adətən sifarişlə ortaya çıxdığı sırr deyil...

SON YARIM ƏSRLİK ƏDƏBİYYATIMIZIN BATMAN ŞAİRİNİN DAŞLARI DA AĞIR...

Məqaləsində şairin oğluna "ciddi cəza" hökmü çıxaran müəllif onun qardaşlarına hücumla atasının da müstəsna haqlarına "üsyan" edir...

"Elçi"dən sitat: "... Nəyə görə B.Vahabzadə xüsusi imtiyaz əldə edib oğlunun birini BMT-yə səfir, birini Respublika Prokurorluğunun İstintaq İdarəsinin rəisi, qalanlarını isə müəyyən vəzifələrdə yerləşdirib?" (Sitat bitdi—N.)

Bizim rəy:

Bunun bir səbəbi odur ki, ot yuvarlanan daş üstündə deyil, atalar demiş, kökü üstündə bitir. Digər səbəbləri də şairin övladları-

nı, onların peşəkarlığını və sair amilləri nəzərə alıb, həmin vəzifələrə təyin edən ölkə rəhbərliyi bilər. Və sual da onlara ünvanlanmalıdır. Bundan əlavə, **"B.Vahabzadə bütün Türk dünyasının yaşayan ən böyük şairidir"sə** (*Süleyman Dəmirəl, Türkiyə prezidenti*), Azərbaycan dövlətinin xalqımızın bu böyük övladına ömrünün ahıl çağında müəyyən sayğı-ehtiram büruzələri nəyə görə Hüseynov Ələmdar Əliş oğlunun və digərlərinin xətrinə dəyməlidir?

"ƏZABKEŞLİYİN" SƏFAKEŞLİYİ...

"Elçi"dəki məqalədə ölkə başçısına ünvanlanan **sitat**:

"... Yolunuzda böyük əzab-əziyyətə məruz qalan bir vətəndaş kimi Nizami Qocayevə qarşı olan haqsızlığa qarşı tədbir görməni xahiş edirəm... Ona bəraət verilməsə, Azərbaycan vətəndaşlığından imtina edəcəyəm" (**Sitat bitdi — N.**).

Bizim rəy

Əvvəla, məlumdur ki, Heydər Əliyevin yolunda kim "böyük əzab-əziyyət" çəkib, unudulmayıb. Amma bunu təmənnasız edib özünü gözə soxmağı bacarmayanlardan başqa... **İkinci**, "...böyük əzab-əziyyətə məruz qalan bir vətəndaş..." heç vaxt "çəkdiyi böyük əzab-əziyyəti" minnətlə alabıyda edib dediyi əziyyətin böyüklüyünü kiçiltməzdi. Çünki başa qaxıncı edilən "yaxşılıqda" səmimiyyətdən çox rıya olur. **Üçüncü**, müəllif doğulduğu torpağın işğalı ərəfəsində, təxribatlardan çəş-baş qalmış insanlar arasında əgər **"Heydər Əliyev gəlsin!"** — deyər qışqırıbsa, güman ki, son 6 ildə yerlərdəki əliyevçilərdən "böyük əzab-əziyyətinə" görə "böyük hörmətlər" də görməmiş olmaz... Ən azı ona görə ki, "əzabkeşliyini" "Elçi" qəzetində 4 min tirajla Azərbaycana reklam edən və bunu ölkə başçısının üzünə vuraraq, **"Nizami Qocayevə bəraət verilməsə Azərbaycan vətəndaşlığından imtina edəcəyəm"** — şərti ilə ultimativ tonda danışan

müəllif 93-dən üzübəri orda-burda "əzabkeşlik" alverinə girmədiyinə məqaləsində zəmanət də verməyib. **Biz də bütün bunları nəzərə alıb hörmətli müəllifə tövsiyə edirik ki, amandı, vətəndaşlıqdan çıxmasın, yoxsa bu zavallı vətənin halı necə olar?**

HƏR KƏSİN QƏRƏZLƏ YAZDIĞI YAZILARINA UYGUN ONUN YAZMADIQLARINI DA OXUMAQ MÜMKÜNDÜR...

"Elçi" qəzetindəki sözü gedən məqalə **Respublika Prokurorluğu** və onun istintaq idarəsinin rəhbərliyi üzərinə N.Qocayev məsələsi ilə bağlı kölgə salaraq, onlara qarşı cəmiyyətdə (xüsusən "ermənistənlilər" adı ilə vurğulananlar arasında) narazılıq ruhuna zəmin yaratmaq niyyəti güdür.

Bununla kifayətlənməyən müəllif böyük şairimizi cinayət ittihamı altında olan bir vətəndaşın ayağına verməklə də kifayətlənməyib, bir az da uzağa gedərək ustad Bəxtiyarı "ermənistənlilərin" kütləvi etirazına hədəf etmək xəyalı ilə qarşıdurmaya cərsəli çağırışlarla əslində xalqa qarşı cahilanə mövqeyini də etiraf edir. Müəllif Ələmdar bəyin (və ya müəllimin) qələmi ilə "ermənistənlilər" soydaşlarımızı ata və övlad Vahabzadələrə qarşı qoyulma təşəbbüslərinə zaman hələ **8 il öncədən** cavab vermişdir. O zaman Bakı komitəsinin birinci katibi **Rüfət Ağayevin** Ermənistan-dan gələn qaçqınların Bakıda yerləşdirilməməsi ilə bağlı parlamentdəki çıxışına **1991-ci il 1 noyabrda** Ali Sovetdəki çıxışı ilə **Bəxtiyar Vahabzadə** belə etiraz etmişdi:

"... Onlar bir dəfə Ermənistandan, sonra isə DQMV və Goranboy rayonunun kəndlərindən qovulmuşlar. Belə vəziyyət onların bu kəndlərdə müdafiəsiz qalması və həyatlarının təhlükəsizliyinin təmin olunmaması nəticəsində əmələ gəlmişdir. O ki, qaldı Bakıda olan qaçqınların məskunlaşmasına,

bunu daha uzatmaq olmaz. Onsuz da həyata qəzəblənmiş bu insanları bir daha incitmək ən azı insafsızlıqdır. Nə qədər çətin olsa da, bədbəxtliyə düçar olmuş qardaşlarımıza yenə biz bakılıların köməyi lazımdır. Bunu bir də ona görə tez həll etmək lazımdır ki, məsələnin uzadılması ictimai-siyasi mühitədə gərginliyin artırılmasına və şəhərdə sabitliyin pozulmasına gətirib çıxara bilər. Təcili olaraq onların Bakı şəhərində yaşayışlarının qanunlaşdırılmasının əleyhinə olan süni surətdə yaradılmış maneələri götürmək lazımdır. Bu, sirr deyildir ki, onların əksəriyyəti bu evləri külli miqdarda pulun hesabına əldə edə bilibdir. Təəssüflər olsun ki, elələri də var ki, bu yazıq insanların taleləri hesabına qazanc və mənfəət əldə ediblər. Belə hallara qəti surətdə son qoymaq lazımdır. Ona görə də mən hesab edirəm ki, qaçqınları qeydə götürmək və onları işlə təmin etmək təxirə salınmamalıdır..." ("Parlament fəsilləri və Bəxtiyar Vahabzadə" kitabından. Bakı 1999. səh. 67-68)

O da var ki, tariximizin o dövrü və Bəxtiyarşünas araşdırmaçıları üçün dəyərli sayıla bilən bu kitabın müəllifi indi Ermənistan adlanan qədim türk torpağından olan millət vəkili **Maksim Musa-yevdir**.

Haşiyə:

Nizami Qocayev məsələsi ictimai-siyasi kriminal müstəvidə çoxşaxəliliyi ilə xərçəngi andırır. Prosesin xisləti bu **"xəmirin hələ çox su aparacağından"** soraq verir ki, bunlara gələcəkdə şahid olunacaq. Şəxsi müşahidələrə görə demək mümkündür ki, "Yeni Məsəvat"-in mövzunun həlledilməsinə yönələn silsilə yazıları qərəzli məqalələrdən tam fərqli olaraq prosesin ictimai diqqətdə qalmasına və istintaqın obyektiv gedişinə yardım kimi dəyərləndirilə bilər...

Məqam

Ata oğula, oğul ataya söz yox ki, cavabdeh deyil. Amma o da var ki, **Azər Vahabzadə ustad Bəxtiyarın hüquqşünas oğludursa, Bəxtiyar müəllim də Azərbaycanın görkəmli şair oğludur**. Özü də Nizami, Füzuli, Xətai, Nəsimi, Sabir, Üzeyir, Cəlil, Cavid, Səməd, Xudu Məmmədli və bir çoxları kimi əbədlilik... Yəni sözümüzün canı ondadır ki, məsləkinə bağlı şairin oğlunun Nizami Qocayevlərə görə Vahabzadə soyadına guya ləkə salması şübhələri Ələmdar Hüseynov kimilərin və onu müdafiə edənlərin anormal təfəkkürlərinin zay məhsulundan başqa bir şey deyil. Buna görə də deməmək olmur ki...

"ZƏRURƏT ANINDA FİKİRLƏR AÇILIR..."

Hüquqi şərh:

Böhtan, yalan olduğunu bilərəkdən başqalarını ləkələyən uydurmalar yaymadır. **"Elçi"dəki** müəllif çap edilmiş halda ağır cinayətdə ittihamlar irəli sürməklə və öz hərəkətlərini imzası ilə təsdiq etməklə arzusunu öz şüuru ilə bəyan edib. Yəni o, öz əməlini hüquq dilində desək, düzünə qəsdlə törətdiyini etiraf edib. Eyni zamanda, müəllifin yazısındakı sərt hökmlərdən və acıqlı instinklərdən qisas, paxıllıq motivləri aydın sezilir. Bu aydınlıqda isə qərəz hissinin məsuliyyət hissini üstələməsinin fərqi nə varılmadığı görsənir. Buna görə də Ələmdar Əliş oğlu Hüseynovun Azərbaycan Respublikası Baş Prokuroru Eldar Həsənov və Prokurorluğun İstintaq İdarəsinin rəisi Azər Vahabzadə haqda əvvəlcədən yalan olduğunu bilə-bilə qəsdən ləkələyici uydurmalarla ifadə olunan məqalə çap etdirməsi və həmin şəxsləri ağır cinayətlərdə ittiham etməklə böhtan atması faktının hüquqi cəhətdən tam təsdiqi görsənir... Ə.Ə. Hüseynovun əməlinə Ar-ın CM-nin 122-ci maddəsinin dispozisiyası ilə müəyyən edilən böhtan cinayətinin tərkibi tam formada üzə çıxır. Və o, CM-nin 122-ci maddəsinin 3-cü bəndi ilə müəyyən edilən

yalan olduğunu bilə-bilə başqa şəxsləri (**E.Həsənovu və A.Vahabzadəni**) ləkələyən uydurmalar yaymaqla və ağır cinayətdə ittiham etməklə böhtan atmasına görə cinayət məsuliyyəti daşıyır. Digər tərəfdən, müəllif Ələmdar Hüseynovun məqaləsinin yazılış tərz, forması və məntiqi aspektləri haqda düşündükdə, eyni zamanda onu tanıyan şəxslərin məlumatları barədə fikirləşdikdə məhz Ə.Hüseynovun psixi tarazlığı, ruhi sağlamlığı haqqında şübhələr yaranır ki, buna görə də onun psixi halətinin müəyyən edilməsi üçün məhkəmə tibbi ekspertizasından keçirilməsi məqsədəuyğun və qanuni sayıla bilər.

REDAKSİYADAN: Ə.Hüseynovun məqaləsinin sonunda "Elçi" qəzeti öz adından yazır: "P.S. Müəllifin ısrarlı xahişini nəzərə alıb məqalənin özünün sözləri ilə desək, sonuncu ümid yeri olan "Elçi" qəzetində dərc edilməsinə razılıq verdik. Məqalə bir sıra ixtisarlara dərc edilsə də, redaksiya tərəfindən heç bir əlavə və fikir dəyişikliyi edilməyib".

"Təzadlar"dan sorğu:

Məgər "Müəllifin ısrarlı xahişini" nəzərə alıb, xalqın sevgisini nəzərə almadan böyük şairə, özü də qan təzyiqindən əzab çəkdiyi ixtiyar yaşında qəzet vasitəsilə ona əl (Oxu: dil — Red.) qaldırılmasına rəvac vermək doğrudurmu? Kimi-kimin ayağına verirsiniz və hansı haqla? Belə də "Elçi"lik olarmı? Bəxtiyar Vahabzadə mənəvi elçilik abidəsini əziz millətinin qəlbində "Gülüstən"dan üzü bəri ucaldıb. Bu gerçəyi qəbul etmirsinizsə, siz kimlərin "Elçi"sisiniz?

TÜPÜRCƏK

"... Radio-televiziya şirkətinin işçiləri — rejissor Nazim Abbasov və jurnalist İsmayıl Ömərov bizə danışdılar ki, yanvarın 20-də televiziyanın enerji blokunu dağıdandan sonra ordusunun generalı Ovçinnikov cəngəddənləri ilə bərabər şirkətin

höyətində dayanmışdı. Bu zaman B.Vahabzadə çox əsəbi halda gəldi. O, 20 Yanvar qırğını ilə əlaqədar Ali Sovetin fəvqəladə sessiyasını çağırmaq üçün televiziya ilə çıxış etmək istədiyini bildirdi. Biz ona blokun dağıldığını və buna görə də çıxış edə bilməyəcəyini deyincə, o, üzünü rus generalına tutub sovet sistemini faşist sistemi adlandırdı. Və nəhayət, "Bizdən nə istəyirsiniz? Bizə nəyə görə qırırsınız?" — deyərək generalın üzünə tüpürdü. Generalın cəngəddənləri əllərini avtomata atıb generalın əmrini gözlədikləri zaman rejissor N.Abbasov generalın qulağına "Bu, xalqın çox sevdiyi şair və millət vəkildir. Onu öldürsəniz, bütün respublika ayağa qalxar" — deyincə, general əsgərlərinə "dayanın" işarəsi verdi və biz dərhal Bəxtiyar müəllimi maşınına mindirib şirkətdən uzaqlaşdırdıq. (Şair Yusif Nəğməkar bu barədə "Tüpürcək" adlı şer də yazmışdır). Bəxtiyar müəllim telestudiyadan birbaşa radioya gedib radio ilə deputatları sabaha — fəvqəladə sessiyaya çağırırdı. Həmin gün gecədən xeyli keçənə qədər radio Bəxtiyar müəllimin çağırışını 10—15 dəfə təkrar etdi. Bəxtiyar müəllim bu məlumatı öz səs ilə "Azadlıq" radiosuna da verdiyindən, onlar da həmin xəbəri bir neçə dəfə təkrar etdilər".

(M.Musayev, "Parlament fəsilləri və Bəxtiyar Vahabzadə", Bakı, 1999, səh. 25—26.)

"Təzadlar"dan P.S.

Göründüyü kimi şair xalqına edildiyi haqsızlığa görə rus avtomatçıları qarşısında həyatını təhlükəyə atıb rus generalının lüzünə tüpürmüşdür. Bunu nəzərə alaraq şairə qarşı hücum keçənləri əndazəni aşmamağa dəvət edirik. Ən azı ona görə ki, xalqı öz şairini müdafiə üçün tüpürcəkdən istifadə məcburiyyətində qoyaraq narahat etmək nəyə lazım?

"TƏKLİF"

*Çarmıxa çəkin 74 yaşlı "İstiqlal" şairini! Vətən dərindən
çərləmiş canını boğazına yığın onun. Yazı-pozu daşqalaqla-
rıyla içinizdəki xıtlı zəhər tükənən, cahilənə kininiz soyuyan
deyil...*

P.S.

*Allah, alim şairə deyən qara daşlara bax!
Görməyən, eşitməyən, lallara, soydaşlara
bax!*

*Fitvaya, icralara, düşüncəsiz başlara bax!
Nola, Peyğəmbərini bir də andı, bir də daha:
"Alimin mürəkkəbi şəhid qanından da ba-
ha"...*

"Təzadlar", 28.09-05.10.1999

**Zahid NƏRİMANOĞLU,
Məhərrəm ZAMANLI,
Sultan LAÇIN, Babək ASLAN.**

Azərbaycan Milliyyətçi Hərəkatının üzvləri.

MÜDAFİƏ NAZİRLİYİNİ TÜRKSÜZLƏŞDİRƏN KİMDİR?

... "Elçi" qəzetində "Yeni Müsavat", "525-ci qəzet" qəzet-
lərinə edilən qərəzli və əsassız hücumlar qəzəb doğurur.

Xüsusilə, Azərbaycan qəzetçilik tarixinə öz adını qızıl hərflər-
lə həkk etmiş "Yeni Müsavat" qəzeti və onun baş redaktoru **Ra-
uf Arifoğlu**na qarşı saxta ittihamların cəmiyyətdə hörmətlə qarşı-
lanacağına şübhə edirik.

PKK-ya qarşı mübarizənin ön sırasında gedən "Yeni Müsa-

vat" özünəməxsus bir ucalıqdır. Ucalığı daşlamaq isə özünün
və yanındakıların başına daş yağdırmaqdır.

Qəzetin səhifələrində öz çürük mənəvi keyfiyyətlərini özünün
"Mən öz qorxumdan başladım N.Qocayevə qarşı ifadə ver-
məyə" kimi sözləri ilə etiraz etmiş Hüseynov Ələmdar Əliş oğlu
kimisinin **BÖYÜK İNSAN, BÖYÜK TÜRK, BÖYÜK ŞAİR**
Bəxtiyar Vahabzadəni mühakimə etməsinə imkan yaradanların
türk əxlaqından danışmağa mənəvi haqqı yoxdur.

"Bir qaşığı qanından" qorxub başqasının üzünə duran bir kəs-
lə **BÖYÜK BƏXTİYARI** bir tərəziyə qoyanlar **MÜQƏD-
DƏSLİYƏ** qarşı çıxmağın "qiymətləndiriləcəyi" günün
gələcəyini unutmasınlar.

Tanrı Türkü qorusun!

"Təzadlar", 28.09-05.10.1999

... VƏ İLAXIR VƏ ALLAH BAXIR

23-ü axşam hörmətli prezidentin nəhəng Füzuli haqqında tele-
viziya ilə nümayiş etdirilən söhbət-yığıncağı əsnasında akademik
Ziya Bünyadov nəfsini saxlaya bilməyib Bəxtiyar Vahabzadənin
ünvanına bir neçə əlləm-qəlləm söz işlətdi. Və bildirdi ki, indi də
görünmür, xəstədir... Bu yığıncaq-söhbət təqdirəlayiq bir tədbir
olsa da, böyük şairə həsr olunub və orada digər böyük şairi dolayı
yollarla "iynələmək" təəssüf doğurur.

Əvvəla, Ziya müəllim iradlarında səmimi idisə, bilməmiş ol-
mazdı ki, xəstəni yoluxarlar. Əksinə, böyük auditoriyada sancmaz-
lar. İkinci də, Bəxtiyar müəllim tarixçi olmasa da, Sovet hökuməti-
nin qılıncının dalının-qabağının kəsdiyi bir dövrdə "Gülüstan"ı ya-
zıb. Üçüncü də, başımıza gələnlərin bir səbəbi də elə tarixçilərimi-
zin tariximizi saxtalaşdırması olub. Dördüncü də, Bəxtiyar Vahab-
zadəyə irad tutmaq üçün ən azı 51 faiz Bəxtiyar böyüklüyündə ol-

maq gərəkdir. Beşinci də, özünə hörmət qoymağı bacarmayanlara cəmiyyət də rəğbət bəsləməz. Altıncı da və sair və ilaxır və Allah göydən baxır. Həm də bilir ki, kim kimdir...

"TƏZADLAR" qəzeti, 26 iyul 1996-cı il.

Qədir NƏSİROV

H.ƏLİYEV B.VAHABZADƏYƏ QULAQ ASIRDIMI?

*Nöqsanını üzə deyən namərd deyil,
Kirayədə yaşadığın ev yurd deyil.
Anan sənə ögey olsa, bir dərd deyil,
Zaman sənə ögey olsa vay halına!*

B.VAHABZADƏ

Pərəstişkarları xalq şairi **Bəxtiyar Vahabzadənin** təzə, necə deyirlər, işıq üzü görməmiş şerlərini çoxdan qəribsemişdilər. Və doğma **AzTV**-miz elə bil onların "ürəyini oxudu". Bu günlərdə öz ekranını hörmətli şairimizə peşkəş elədi. Amma necə? Gecənin bir aləmində. Həmin o pərəstişkarların əksəriyyəti yatandan sonra... Görəsən niyə? Məncə bu, heç də təsadüf deyil və ikibaşlı məqsədə qulluq edir. Bir tərəfdən efir vaxtı ayırmaqla **AzTV** şairin qarşısında "borcundan çıxıb", o biri tərəfdən də tabe olduğu hakimiyyətin namını qoruyub. Birinci məqsədin izahına ehtiyac yoxdur. Ancaq bu "**hakimiyyətin namını qorumaq**" məsələsinə gərək açıqlayasan. Açıqlayacağıq, tələsməyin.

Şair xalqın danışan dilidir deyiblər. Yəni xalqın tarixin hər hansı məqamındakı dərd-səri şairin yaradıcılığında öz əksini tapır. Başqa sözlə, şair cəmiyyətdəki ağrıların haraycısidir. Əlbəttə, söhbət həqiqi xalq şairindən gedir, daha hakimiyyətin, ya hansısa fəvqə-qüvvənin sifarişi ilə "yazıb-yaradan" şairdən yox. Bəxti-

yar Vahabzadəni isə ikinci dəstəyə nöinki aid etmək olmaz, onun barəsində söhbət gedəndə bu cür müqayisənin özü belə, böyük natarazlıqdır.

Bəli, şair Bəxtiyar Vahabzadənin poeziyası məhz millətin dərd-sərinin əks-sədasıdır. Və xalq şairi o gün də mavi ekrandan xalq-millət dərini ağlayırdı. Deyirdi ki, torpaqlarımız düşmən əsarətində inləyir, əsirlərimiz qədər erməninin əlinin altında bu dünyanın cəhənnəminin əzabını çəkirlər. Deyirdi ki, elə ölkəmizin özündə də vətəndaşlarımızın böyük əksəriyyəti cəhənnəm əzabını çəkməkdədir, işsizlik, yoxsulluq, dilənçilik, səfalet at oynadır.

Deyirdi ki, maddi mənəgənə körpələrimizi, müəllimlərimizi, alimlərimizi küçələrə, "tolkuçkalara" töküüb, qadınlarımız bədən-lərini satlığa qoymaq üçün Türkiyəyə, Dubaya gedirlər. Deyirdi ki, evindən-əşiyindən didərgin düşmüş, el-obasından, adət-ənənəsindən, toyundan-yasından olmuş qaçqınlarımız qeyri-insani həyat girdabında korun-korun yox, lap sürətlə qırırlar, paytaxtımızda, ayrı-ayrı bölgələrimizdə isə bir-birindən dəbdəbəli və nəhəng villalar ucalmaqda, küçələrimiz bahalı-bahalı "inomarka"larla dolmaqdadır. Deyirdi ki, yazıq-yuzuqlarımız hüquq və haqlarına yaxın düşə bilmirlər, vəzifə yiyələrimiz isə qanunlarımızı öz keflərinə uyğunlaşdırıb istədiklərini eləyirlər. Deyirdi ki, ölkəmizdə rüşvət və korrupsiya tüğyan eləyir, bunların qarşısını almalı olan yüksək vəzifəlilərimizin əksəri isə ya özləri bunun girdabına yuvarlanıblar, ya da onu himayə edirlər.

Hə, məhz bax bu şeyləri çox adamın eşidə bilməməsi televiziyanın hakimiyyətin namını qoruması kimi qiymətləndirilməlidir. Çünki ölkədəki əsl durumu, xalqın həqiqi vəziyyətini xalq şairinin dilindən nə qədər az eşidən olsa, o qədər "yaxşıdır". Çox şeyləri deyirdi və demək istəyirdi şair Bəxtiyar Vahabzadə. Görəsən kiminçün deyirdi o bunları, kimə eşitdirirdi? Təkcə bütün bunların tarpına dözməyə məhkum xalqamı? Görəsən ölkə prezidenti

Heydər Əliyev Bəxtiyar Vahabzadəyə qulaq asırdımı? Qulaq asmayıbsa, çox təəssüf. Çünki axı ən çox hörmət bəslədiyini göstərdiyi şəxslərdən biridir Bəxtiyar Vahabzadə. Qulaq asıbsa, nə fikirləşib görəsən? Hansı hissləri keçirib? Şairin haqqında haray çəkdiklərinin günahını kimdə və kimlərdə görüb? Bu hisslərin təsiri altında nə eləyəcək və ümumiyyətlə, nəse eləyəcəkmi?

Nə bilim. İnanıram da, inanmıram da...

P.S. Mətbuat vasitələrinin məlumatlarına görə təxminən dekabrın 25-də ölkə başçısı H.Əliyev hökumət və hüquq-mühafizə orqanları rəhbərlərinin iştirakı ilə qapalı müşavirə keçirmişdir. Ölkədəki ictimai-siyasi vəziyyətin müzakirə olunduğu həmin müşavirədə çox əsəbi olan prezident Teleradioşirkətin sədri Nizami Xudiyevi möhkəm danlayıb: "Bəxtiyar Vahabzadə mənim əleyhimə şer yazır, sən də onu 8 milyona göstəirsən. Sən bununla kimə xidmət edirsən?"

"FEMİDA", 30 dekabr 2000

T.SƏDRƏDDİNOĞLU

ƏBÜLFƏZ ELÇİBƏYƏ AÇIQ MƏKTUB

HÖRMƏTLİ ƏBÜLFƏZ BƏY!

Sizə bu məktubu yazana qədər xeyli tərəddüd keçirdik. Müraciətin qayəsinin düzgün başa düşülməyəcəyi ehtimalı bizə xeyli narahat günlər yaşatdı. Amma mətləbin aktuallığı, onun sağlam, ictimai fikrin formalaşması prosesində problem yaratmaq meyli, hər halda, fikrimizi açıqlamaq zərurəti yaratdı.

Söhbət xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin və Məmməd Arazın Qarabağ Koordinasiya Şurasının aclıq aksiyası keçirən fəalları ziyarət etməsinə Sizin münasibətinizdən gəlir.

Açığını deyək ki, xalq arasında kifayət qədər hörməti olan bu

ağsaqqallara, onların cavanlarla söhbətinə və nəhayət, xoş məramlarına Sizin münasibətiniz bizi əməlli-başlı təəccübləndirdi.

Milli azadlıq hərəkatının öndərlərindən biri olan Əbülfəz bəyin ağsaqqalların təqdirəlayiq gedişlərini yumşaq deyilsə, çox qərribə prizmadan qiymətləndirməsi çoxumuzda şok effekti yaratdı.

Əbülfəz bəy, Bəxtiyar Vahabzadənin, eləcə də Məmməd Arazın xalqın problemlərinə, onun qayğılarına məlhəm qoymaq xarakteri daşıyan missiyası ilə ilk dəfə rastlaşırsınızmı? Azərbaycanın yaxın keçmişə aid tarixində bu cəsur, qorxmaz ahıllarımızın mərdi-mərdanə, cəsarətli hərəkatlarını, nahaqqa qarşı üsyanlarını azmi eşitmiş və görmüsünüz?

Azad sözün yasaq olduğu, başqa düşüncə tərzinin düşmənçilik mövqeyinə qaldırıldığı bir zamanda, Sizin, mənim və onun susduğu bir vaxtda buxovları qırmağa çağıran, xalqı öz mənliliyini təsdiqə səsləyən Bəxtiyar Vahabzadənin şer və poemaları deyildimi? Bizim (və Sizin) gəncliyimiz "Latın dili", "Gülüstan", "Muğam" kimi şer poemalarının özünütəsdiqə səsləyən, milləti əsrlər boyu tapdaq və rəzil pərdəarxası oyunların qurbanı olması həqiqətinin dərk edilməsinə və ona qarşı mübarizəyə çağıran ağırlı sətirlərdən keçib gəlməyibmi? Gənclərin, düşünən beyinlərin Bəxtiyar Vahabzadənin hər misrasını hava və su kimi qəbul etdikləri "qaynar dövrlər"i nə tez unutdunuz, Əbülfəz bəy?

Dünənə qədər şəninə ağızdolu "ustadlar ustadı", "böyük sənətkar", "xalq şairi" epitetləri işlətdiyiniz, başı müsibətlər çəkən cəfakəş şair niyə bu gün hədə və hörmətsizlik ruhu hər hecasından sezilən "Bəxtiyar" oldu? Budurmu sizin böyüyə, patriarxa müraciət və münasibət etalonunuz? Siz heç də hörmət gətirməyən emosiyaların dili ilə danışarkən qüdrətli söz ustadını, başqalarından fərqli olaraq xalqın ağır və çətin günlərində də, faciəli anlarında da ölümün gözünün içinə dim-dik baxaraq onun sıralarında olan vüqarını sındırmayan insanı, onun yüzlərlə, minlərlə pərəstişkarını gözünüzün qabağına gətirdinizmi?

Budurmu siyasi uzaqgörənlik? Budurmu o taylı-bu taylı Azərbaycanı vahid görmək yolunda ölümə belə getməyə hazır olan gənclərə və onların minlərlə, milyonlarla həmrəylərinə verdiyiniz həyat dərsi?

Qarabağ hamımızın ağırlı yeridir. Qarabağa nicat arayan və nicatı aqlı keçirməkdə görən o gənclərin iradəsi qarşısında baş əyərək biz də onlardan aqlı dayandırmağı xahiş edərdik. Bu həzırkı şəraitdə effektiv metod deyildir, problemin həllinə diqqəti cəlb etməyin daha radikal üsulları vardır. Səhhəti günü-gündən pisləşərək aqlı edənlərin sıralarından çıxan və çıxmaqda olan qeyrətli soydaşlarımıza real məsləhətlər verən Bəxtiyar Vahabzadəni və Məmməd Arazı tamamilə başa düşürük. İnsan fiziologiyasının məhdud imkanları vardır və onun həyatına qəsd etmək hesabına siyasi xal qazanmaq, yaxud kimlərsə vurmaq siyasi etikadan kənar məsələlərdir.

Onsuz da, Əbülfəz bəy, Bəxtiyar Vahabzadəni siyasi klavrlarda, pərdəarxası oyunlarda kifayət qədər vuran var, heç olmazsa, ötən illərin müqəddəs xatirəsi naminə siz bu çirkin oyunlardan kənarda durun. Bizim — 1974-cü ildə BDU-nun jurnalistika fakültəsinin ilk kurs tələbələrindən Bəxtiyar Vahabzadənin necə sıxışdırıldığı, gözümçixdıya salındığı anlar yaxşı yadımadır. Yaddaşıma bizi aldatmışsa, o vaxtlar siz — hələ ictimaiyyətin tanımadığı Əbülfəz Əliyev də, mərhum Xudu Məmmədov da, gözəl insan olan professor Nureddin Rzayev də Bəxtiyar müəllimin məsləkdaşı idiniz. Hələ 1976-cı ilə 2 il var idi, Əbülfəz bəy, hələ sizi yox, Bəxtiyar müəllimi vətənpərvərlik ruhlu əsərlərinə, gənclərin beyninə işıqlı ideyalar səpən şerlərinə görə az qala xalq düşməni etmişdilər.

İsa peyğəmbərin sözlərini xatırlayırsınız mı? "Öz yerində peyğəmbər olmaq mümkün deyil", Bəxtiyar Vahabzadənin xalqın milli şüurunun oyanmasındakı roluna qiyməti Siz, biz verə bilmərik, Əbülfəz bəy, bu məsələnin zamana ehtiyacı var. Bizim

milli faciəmiz orasındadır ki, dahləri sağlığında qiymətləndirib sevmə bilmirik. Əlimizdən olsa-olsa, ona çirkab atmaq, hansısa siyasi məqsədin və ya siyasi qüvvənin təzyiqi ilə şerləmək, onu gözədən salmaq cəhdi gəlir.

Əbülfəz bəy, biz sizi kifayət qədər yaxşı tanıyırdıq, Tofiq Qasımov, Hikmət Hacızadə, Zərdüşt Əlizadə kimi Sizi də dünyanın var-dövlətində, sərvətində gözü olmayan, maddi dəyərlərə laqeyd bir şəxs kimi tanıyırdıq. Biz bunu sizinlə, 1993-cü ilin iyul ayında Kələki kəndində görüşərkən də bir daha yəqin etmişik. Bir daha aqlımı deyək, sizin Bəxtiyar Vahabzadənin və Məmməd Arazın hər cür siyasətdən uzaq olan ziyalılıq missiyasına qeyri-adi münasibətiniz bizi əməlli-başlı çaşdırdı.

Biz, Bəxtiyar müəllimi və Məmməd Arazı müdafiə etmək fikrindən çox uzaqlıq, yəqin ki, onların bizim "himayəmizə" heç ehtiyacları da yoxdur. Bizim sənə ünvanlanan məktubumuz insani bir ağırdan doğdu: xalqın ağsaqqallarını təhqir etmək onun özünü təhqir etməkdir.

Bu əməl, Əbülfəz bəy, sizə heç yaraşmır!

"Günay" qəzeti, 25 sentyabr 1999-cu il.

Əkrəm NEMANLI

HÖRMƏTLİ REDAKSIYA¹

Sizin 7 yanvar tarixli qəzetinizdə Bahəddin Həziyevin "Dissidentlər" məqaləsinin oxuyub çox təəccüb etdim. Məqalə müəllifi Azərbaycanda dissident deyəndə kimləri nəzərdə tutmuş?

Hacı Ziyadxan adlı heç kəsin tanımadığı, amma tək başına Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlu ilə mübarizə aparan bir vətəndaşı. Doğrusu, mən Polad Bülbüloğlu ilə mübarizə aparan

1 Müəllif bu məktubu "Azadlıq" qəzetinə verib, çap etmədiklərindən sairə göndərüb.

bu adamın nazirlə nəyin üstündə əlbəyaxa olduğunu bilmirəm. Amma bu hamıya gün kimi aydındır ki, dissident tək bir məmurla mübarizə aparana yox, mövcud quruluşla mübarizə aparan Saxarov, Soljenitsin kimi şəxsiyyətlərə deyilər. O ki, qaldı sevimli bəstəkarımız Arif Məlikov, yaxud mərhum və gözəl aktyorumuz Məlik Dadaşova onlar da Polad Bülbüloğlunun yerinə keçmək üçün onunla mübarizə apardıqlarını bütün Azərbaycan bilir.

Adını böyük hörmətlə çəkdiyim dilçi alim Tofiq Hacıyev isə həqiqətən müəllifin dediyi kimi başını aşağı salıb öz elmi işi ilə məşğul olan gözəl alimdir. Amma dissident deyil.

"Azərbaycanda dissident olubmu?" — deyə məndən soruşsanız, ilk növbədə 1947-ci ildə Sovet quruluşunun əleyhinə çıxıb 25 il iş alan 7 cavanın adını çəkərim: yazıçı Gülhüseyn Hüseyn oğlu, ingilis dili mütəxəssisi İsmixan Rəhimov, Hacı Hacıyev, Azər, Kamal (fəmilialarını unutmuşam) və s...

İkinci, mən böyük şairlərimiz mərhum Xəlil Rzanın, R.Rzanın, B.Vahabzadənin, Sabir Əhmədovun adını çəkərim. Bunları unuttunuz, yoxsa xalqa unutturmaq istəyirsiniz.

"Məftillə sarınmış yaralar", "Vətən", "Afrikanın səsi" kimi əsərlərinə görə Akademianın Nizami İnstitutundan qovulan X.Rza dissident deyil, amma nəyə görə bir məmurla mübarizə aparan H.Ziyadxan dissident imiş?

Vallah, bu işə bismiş toyuğun da gülməyi gələr.

Yaxud Rəsul Rzanın "Qızılı dana", "Azadlıq" və s. şerləri.

Heydər Əliyevin görkəmli sənət adamlarına göstərdiyi böyük qayğıya sevinmək əvəzinə, niyə bu işə pis baxırsınız? Adını çəkməsiniz də, hara və kimin bostanına daş atmağınız məlumdur. "Fərdi təqaüd alan, övladını hüquq mühafizə orqanına işə yerləşdirən və ya diplomatik korpusa yeritmək üçün dövlət başçısının xidmətində durmağa hazır olan şair" kimdir?"

Açığını deyim: Mən B.Vahabzadəni 30—40 ildir oxuyur, şerlərini əzbər bilirəm və onun yazılarını, kitablarını yığıb saxlayı-

ram.

Sovet dözündə heç bir şeydən çəkinmədən, hüquqları əlindən alınan, Ana dilimizin uğrunda mübarizə aparan ("Ana dili", "Latin dili", "Qarağac", "Oğluma" və s. şerlərində və açıq çıxışlarında), "Gülüstən", "Qoruq", "Dan yeri", "Yollar—oğullar", "Ağlar—gü-ləyən" və s. əsərlərinə görə universitet müəllimliyindən qovulan və indi də qoca və xəstə olmasına baxmayaraq həmin mübarizəsini qələmi ilə davam etdirən B.Vahabzadənin bütün xidmətləri unudulur, oğlunun hüquq-mühafizə orqanlarında çalışması ona nöqsan tutulur.

İllərlə camaatın dərisini soyan, onlara min cür zülm eliyən kilerlərin əli ilə neçə-neçə günahsızın, o cümlədən böyük akademik Z.Bünyadovun qatili olan rüşvətxor polis rəisi Nizami Qocayevin cinayətlərinin üstünü açan oğul Bəxtiyarın oğludur. Halal çörəklə böyüyən oğul elə belə də olmalı idi. Haram çörəklə böyüyən bir talançının oğlu həmin vəzifədə olsaydı, vallah-billah bu cinayət açılmayacaqdı. İndi bu sizi niyə ağrıdır? Niyə buna sevinmək əvəzinə qışqırırsınız?

B.Vahabzadənin dövlət başçısının xidmətində durduğunu deyən adam onun son 4—5 ildə çap olunan kitablarını "Yeni Müsavat", "525-ci qəzet", "Azərbaycan" jurnalında çap olunan şerlərini oxumamış və oynanan pyeslərini görməmişdir. Adamı mühakimə edəndə insafı danıb havaya ulamazlar, fakt göstərirlər.

Mən onun son 3—4 ildə yazdıqlarını oxuyanda, bu əsərlərin mətbuata necə yol tapdığına təəccüb etdim. Məqalə müəllifi isə bunları görmür, amma qərəzli, qərəzsiz bir dövlət məmuruna qarşı çıxan, 50—55 il Dövlətə qarşı hücumda olan və yazıları ilə artıq tarixə çevrilmiş bir şəxsiyyətə utanmadan nümunə gətirir.

Yəni sizin ağılnız bu qədərmiş, yoxsa əsl vətənpərvərlərə qarşı qəsdiniz var? Bu məqalə tək olsaydı, mən susardım. Ümumiyyətlə, Sizin qəzetdə ömrünü millətin dərdlərini yazmağa həsr edən bu zavallı şairi sancmaq artıq adətə çevrildiyinə görə bu ca-

vabı yazmalı oldum.

Mən onun son illərdə yazdığı şerlərdən birinin surətini çıxarıb Sizə göndərirəm. Oxuyun, görün bu şer dövlət başçısına xidmət-dirmi?

Quba rayonu, 13/1—2000

KƏNAN

ƏLİYEV QAPALI MÜŞAVİRƏ KEÇİRDİ

**Ölkə başçısı Bəxtiyar Vahabzadəni ekrana çıxardığı üçün
Nizami Xudiyevi danlayıb**

Sırağagün dövlət başçısı Heydər Əliyev hökumət və hüquq-mühafizə orqanlarının rəhbərlərinin iştirakı ilə Prezident Aparatında qapalı müşavirə keçirib. Hakimiyyətdəki mötəbərliyi şübhə doğurmayan mənbənin verdiyi məlumata görə, müşavirədə ölkədəki ictimai-siyasi vəziyyət müzakirə olunub. Mənbə onu da qeyd edib ki, H.Əliyev olduqca əsəbi görünürmüş: "Hətta o dərəcədə əsəbi ki, xəstələnəndən bəri onu bu dərəcədə emosional vəziyyətdə görənlər olmayıb". Müşavirənin xeyli ciddi və gərgin ovqatda keçdiyini dünən saray dəhlizlərində iki bir-üç bir aparılan müzakirələrdə də sübut edir. Deyəsən, bunun səsi lap möhkəm çıxacaq.

Müşavirədə ölkə başçısının daha çox qınağına tuş gələn məmur Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkətinin sədri Nizami Xudiyev, bunun "səbəbkarı"sa... xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə olub. Mənbə rəhbərin dilindən səslənən sitatı olduğu kimi nəzərimizə çatdırıb: "Bəxtiyar Vahabzadə mənim əleyhimə şer yazır, sən də onu 8 milyona göstərsən. Sən bununla kimə xidmət edirsən?"

"Yeni Müsavat", 27—28 dekabr 2000

Xeyrəddin QOCA

yazıçı, millət vəkili

BƏXTİYAR VAHABZADƏ HAQQINDA SÖZ DEYƏNDƏ "MİN ÖLÇÜB BİR BİÇMƏK" LAZIMDIR

"Elçi" qəzetinin 19—25 sentyabr tarixli sayında Ələmdar Hüseynov ad-familiyalı birisi Nizami Qocayev haqqındakı yazısında aləmi "qarışdırıb" bir-birinə, Azərbaycanın böyük, əvəzedilməz şairi Bəxtiyar Vahabzadəni, onun oğlu Respublika Prokurorluğunun istintaq idarəsinin rəisi Azər Vahabzadəni istədiyi kimi, ağına-bozuna baxmadan, əsassız yerə tənqid edib. Doğrudur, hər bir adam haqqında tənqidi fikir söyləmək olar, lakin hikkəli tənqid heç kimə başucalıqı gətirməz.

Bəxtiyar Vahabzadənin təqsiri nədir ki, onun oğlu prokurorluğun istintaq idarəsinin rəisi olduğu üçün Nizami Qocayevin istintaqına o rəhbərlik etməli olub.

Görün, məqalə müəllifinin səviyyəsi nə dərəcədədir ki, Bəxtiyar Vahabzadənin ölkəmizdəki başqa şairlərin heç birindən artıq olmadığını yazır. Belə müqayisənin nə qədər yersiz olduğu göz qabağındadır.

Müəllif B.Vahabzadənin bir oğlunu səfir, bir oğlunu idarə rəisi etdiyini, qalanlarını yüksək vəzifələrdə yerləşdirdiyini qeyd edir. Görünür, onun fikrincə, Bəxtiyar müəllimin balaları kiçik vəzifələrdə işləməli imişlər. Adamdan soruşarlar, axı niyə? Şairin səfir oğlu alimdir, professordur, idarə rəisi olan oğlu isə tanınmış, təcrübəli hüquqşünasdır. Vaxtilə mən mətbuatda yazmışdım və indi də təkrar edirəm: "Bəxtiyar Vahabzadəyə qiymət verməyi bacarmayanlar onun bir misrasına belə dəyməyənlərdir".

Qaldı məqalə müəllifinin yazdığı kimi, Bəxtiyar Vahabzadəyə xüsusi imtiyazlar verilməsinə, xalqın sevimlisi olan şairə halaldır. Çünki Bəxtiyar müəllim təkcə böyük şair yox, həm də böyük vətəndaşdır, əsl xalq adamıdır, xalqın layiqli elçisidir. Onun haqqında fikir söyləyəndə, söz deyəndə "min ölçüb, bir biçmək lazımdır".

"Yeni Azərbaycan", 30 sentyabr 1999-cu il.

NİZAMİ

ZÜLMƏTƏ ÇƏKİLƏN KİBRİT

Doğrudan-doğruya "Uca dağ başından çən əskik olmaz". Ağsaqqal şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin başından da qalmaqal əskilmək bilmir. Psixoloji terrordan, şantaj, siyasi niyyətlər və sair ən müxtəlif kirli maraqlarla ona kimlər hücum etmədi ki? Bunu Allah və bilənlər bilir...

Bu yaxınlarda Məmməd Arazla yeznəsi — redaktor, yazar Aqil Abbas və Bəxtiyar müəllim Qarabağ Əlaqələndirmə Şurası və onlara qoşulanların Vətən naminə başladığı, artıq bir aya çatan aclıq tədbirinə biganə olmadıqlarını əyani nümayiş etdirmişlər. Ağsaqqal şair Bəxtiyar Vahabzadə ziyarət əsnasında aksiyaçılara ulu babamız Metedən günümüzə səsleşən ibrətamiz "Torpaqdan pay olmaz" əhvalatını da dilə gətirmişdir. Ziyarətçilər əslində intihar risklərinə gedən soydaşlarımızı ruhan həyan olmaq niyyəti güdmüş, Vətəni canlarından aziz tutanlara baş çəkməklə toxtaqlıq vermişlər.

Aldığımız məlumatlara görə ayrılarkən təxminən 50 yaşlarında bir bəy şairə və Aqil Abbasa yaxınlaşıb vəziyyəti daha ağır olan iki yeniyetmə aclıqlarını dayandırmaq üçün müra-

ciət etməyi xahiş edib.

Bəxtiyar müəllim də o iki nəfər qeyrətlinin tam düşdüyünü bir insan kimi nəzərə alıb aclıqlarına ara verməyi məsləhət bilmişdir.

Haqsız hücumə rəvac da burdan törəyib...

"Yeni Müsavat" (Müəllif Fəxrəddin Hacıbəyli, 19—20 sentyabr 1999) yazır:

"BAB-ın dünənki yığıncağında BAB Gənclər Təşkilatının aclıq elan etmiş üzvlərinin xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə və Məmməd Arazın təkidi ilə aksiyanı dayandırmaları barədə danışıldı. Bu barədə məlumatı əsəbiliklə qarşılayan Ə. Elçibəy dedi: "Çox səhv ediblər. Bəxtiyar da, elə Məmməd Araz da. Bircə o qalmışdı ki, B. Vahabzadə əlində bir dəstə gül gəlib desin ki, ay aclıq keçirənlər, sizi təbrik edirəm. Niyə gedib Heydərə demirlər ki, bu nə oyundur açırsan camaatın başına? Görəsən Az.TV nə vaxt qeyrətə gəlib o aclıq keçirənləri bir çəkib efirə verəcək ki, qoy dünya da baxsın ki, xalq torpaqlarını vermir." Belə davam edərsə, vətəndaş müharibəsinin labüdlüyünü bir daha vurğulayan Əbülfəz bəy "iqtidarın bizimlə qarşı-qarşıya durmağa gücü yoxdur" — dedi." (Sitat bitdi — N.)

Şərh

Hörmətli Əbülfəz bəy ziyarət məqamına reaksiyasında tələsik nəticə çıxarmışdır. Çünki aclığı dayandırmaq təklifi bütün vətənpərvər iştirakçılara deyil, yalnız kritik vəziyyətdə olan iki bəyə edilib. Özü də ziyarətçilərdən edilən təkidli xahişdən sonra... Sözsüz ki, şair təqətdən düşən iki əziz soydaşımızın göz-görəti intiharını istəyə bilməzdi... Belə olan halda qan təzyiqindən və iflicdən (Allah şəfa versin) əziyyət çəkən ixtiyar şairlərin (Aqil bəy bir yana) günahları nədir ki, ziyarətləri bəyənilmək əvəzinə, cəmiyyətə "çox səhv etmələri..." kimi ötürülür? İctimai diq-

qətin aclıq aksiyası üzərinə yönəldiyi bir dövəmdə bu psixoloji zərbənin alt qatlarında hansı niyyətlər gizləni? Aksiya iştirakçılarında ulu Metədən sitat gətirən şairin onlara guya aclığı dayandırma tövsiyəsi etməsi əğlabatan deyil. Çünki bu iki məqam eyni ziyarətdə bir-birini inkar edən əksliklər olduğundan şair də öz əvvəlki məntiqinin (**Metə**) əleyhinə gedə bilməzdi və getməyib də... Belə isə onun adını hallandırmaq nəyə lazım? Bəxtiyar Vahabzadə fərqli şəxsiyyəti ilə Azərbaycana və onun sakinlərinə, tarixinə hansı xəyanəti edib ki, **"bircə əlində bir dəstə güllə aclıq keçirənləri də təbrik etməyi qalmış ola?"** Milli və elmi kimliyini "BAB"-ın yoxluğu vaxtı imperiyalara **"Gülüstan"**la siper edə-edə gələn nəhəngə, türkün ağsaqqalına qarşı bu nə anti-patik ironiyadır? Bu əsəbilik (?) 93-də Surətin və qeyrilərin qarşısında göstərilməli deyildimi? Xeyli milli hakimiyyətimizin başında dura-dura onu (haqlı, ya haqsızlıqından asılı olmayaraq) Heydər Əliyevə təhvil verənlərdən birincisinin 6 illik zülmədən sonra, **"Niyə gedib Heydərə demirlər ki, bu nə oyundur açırısan camaatın başına?"** — deməsi nə deməkdir? Xeyrin içində şərin təzahürümü? Bunu Allah və millət bilər...

Qarabağ məsələsində Əbülfəz bəyin guya 93-də vətəndaş müharibəsinin qarşısını almaq üçün məcburi xeyir-dua verdiyi rejimi məhz vətəndaş müharibəsi ilə hədələməsinə gələndə əvvəla, bu, "yalançının evinin yanması və ona inanılmaması" əhvalatını yada salır. İkinci də, vətəndaş müharibəsi oldu, ya olmadı Peyğəmbərimiz demiş: **"Hər kəs günahlarının girovundadır"**. Məgər 93-dən üzü bəri xalqa, xüsusən, azərbayklərə qarşı soyuq Vətəndaş müharibəsi getmirmiş? Vətəndaş müharibəsini istəməyənlər nə himayə etdikləri qəzetləri nüfuzlu vətəndaşlara qarşı haqsız hücum kompaniyasına sürükləməz, nə 4 illik müəmmasız müharirətdən sonra müxalifəti Kırılovun **"qaz, ördək, balıq, xərçəng..."** təmsilindəki oxşar vəziyyətə salıb xalqın inamını sarsıt-

maz, nə də ümumxalq etimadına (siyasi hakimiyyətin zirvəsi əmanətinə) xilaf çıxandan sonra "BAB" ideyası ilə xalqın diqqətini Qarabağ dərindən azdırmaz. Umacını ovmağa məhkum xalq əriştə kəsməyə çağırmaq... zamanı zorlamaq kimidir. Bir övliya deyir: **"Hər şeyin zamana ehtiyacı var"**. Ehtiyacı zamanəni nəzərə alıb mən də qaranlığa bir kibrit çəkdim. Qutudakı 59 çöpü də çəkənlər çəkəcək...

93-dən bəri gözünün odu alınmış Odlar Diyarında çox qaranlıqdır. Nurlu simalara, fikir adamlarının düşüncələrindəki işığa ehtiyacımız böyükdür. Söz yox ki, 93-dən sonra "ala çatı"dan ehtiyatlanan xalq qınamaq olmaz. Ən azı ona görə ki, gec də olsa, ehtiyat yaxşı şeydir. Və ehtiyat onu sevənləri çox bələlardan hifz etməyi də sevir.

Azərbaycanda qaydasız döyüşlər gedir. Fitvaçı kimdir, icraçılar kim, söyülən, döyülən, öldürülən kimlər? Birlikdə düşünək, millət! Ən azı ona görə ki, üstünüzə sağlıq, yalnız ölümlərin düşünməyə imkanı yoxdur və onlara "qalxın!" deyilməyəcək də...

P.S. Yazı çapa hazırlanarkən, ustad şairi zənglə narahat edib məsələyə münasibətini öyrəndim. Daş atıb başını tutdu ki, "...ay oğul, Allah haqqı məni səhv başa düşüblər... Və Elçibəyə etirazımı bildirmişəm."

"Ədalət" in redaktoru Aqil Abbasla da görüşdüm. Aqil bəy də aclığı dayandırmaq tövsiyəsinin səhətləri çox ağır olan yalnız iki nəfərə edildiyini bildirdi...

REDAKSİYADAN: Maraqlıdır ki, "YM"-in elə həmin sayında və həmin səhifəsində dərc olunmuş "10 il əvvəl desəydilər ki, Qarabağ itirilir, bağrım partlardı..." yazısında belə bir cümlə verilib: "Görüşdən sonra xalq şairləri məktəblilərdən aclığı dayandırmağı xahiş etdilər." Güman edirik ki, Əbülfəz bəy hirsini qocaman şairin üstünə tökməyib

nəzərə almalıydı ki, nəinki bugünkü, həm də dünənki gəncliyin bir mübarizə dərsliyi də məhz elə Bəxtiyar Vahabzadənin "Gülüstan"ıdır...

"TƏZADLAR", 21—28.09.1999

Süleyman ƏLİYARLI,

tarix elmləri doktoru, professor

VAY O GÜNDƏN Kİ, TARİX BİZDƏN ÜZ DÖNDƏRƏ

"525-ci qəzet"in 13 sentyabr 39-cu sayında görkəmli yazığımız Əkrəm Əylislinin "Vay o gündən ki, ədəbiyyat bizdən üz döndərə" başlıqlı müsahibəsi dərc olunmuşdur. Əkrəm müəllim burada bir sıra çox ciddi məsələlərə toxunmuşdur. Ancaq Rusiya—Azərbaycan münasibətləri haqda onun irəli sürdüyü mülahizələr tarixilik baxımından ciddi arayış tələb edir.

Əkrəm Əylisli Bi-Bi-Si radiosunda çıxışından sonra burada da xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin "Gülüstan" poemasında "poetik pafosun obyektiv tarixi həqiqətlə bir o qədər də uyumadığını" bildirir. Yazıcının fikrincə, "1813-cü il "Gülüstan" müqaviləsi olmasaydı, indiki müstəqil Azərbaycan dövləti barədə heç söhbət də ola bilməzdi". Və sonra deyir: "...Bunu nə ilə izah etmək olar ki, millətin əsas hissəsi lap indinin özündə də orada — Arazın o tayında öz dilində Allahın adicə ibtidai məktəbini də açma bilmir, biz isə dünyanın hər yerində tanınan azad, müstəqil bir dövlətin vətəndaşlarıyıq?.. Axı necə olur ki, eyni bir millətin yeddi milyonunun içindən — Mirzə Fətəli Axundovdan Üzeyir Hacıbəyovacan bir silsilə dahi yetişib dünya arenasına çıxır, ancaq sayı indi otuz milyon olan bir xalq özü üçün hələ bu çağa normal ədəbi dil də yarada bilmir!.. Belə isə, tarixi Vətənimizin — indi fəxr ilə

Azərbaycan adlandırdığımız kiçik bir parçasının rus imperiyasının tərkibinə daxil edilməsinin milli fəlakət qələminə verən bir əsərin ədəbi cəsarət nümunəsi sayılması hansı "yüksek amallara" xidmət edə bilər?!"

Sitatın böyüklüyünə görə üzr istəyirəm. Ancaq apponentin fikirlərini oxucuya düzgün çatdırmaq polemikada başlıca şərt olmalıdır. İndi isə hörmətli Əkrəm Əylislinin sual və nida işarələri ilə bitən yuxarıdakı fikirlərinə dönmək istərdim. Mənim qənaətimcə, məsələnin qoyuluşunu bu ölçüdə dramatikləşdirməyə lüzum yox idi. Tarixi doğruluğa hörmətlə yanaşan hər hansı bir Azərbaycan ziyalısi bilir ki, Rusiya hökmranlığının burada bir sıra obyektiv müsbət nəticələri olmuşdur. Ən başlıcası isə milli hərəkət yaranmış və son nəticə olaraq milli dövlətçilik — Azərbaycan Cümhuriyyəti (1918—1920) və indiki Azərbaycan Respublikası qurulmuşdur. Bu, həqiqətən belədir. Ancaq bu, Əkrəm müəllimin sözləri ilə deyilsə, "obyektiv tarixi həqiqətlə bir o qədər də uyuşmayan", ona tam uyğun olmayan bir həqiqətdir.

Birinci. Çarlıq Rusiyası Quzey torpaqlarımızı milli qırğın hesabına, qaba hərbi müdaxilə yolu ilə işğal etmişdir. XIX yüz il tarixçimiz Mir Mehdi Xəzani (1809—1894) Gəncə şəhərinin təmsalında bu işğalın klassik lövhəsini vermişdir: "... Mayor Lisaneviçin bir gülləsi ilə Cavad xan barui-həyatından sərazir oldu. ... Soldatlar hamam saat dörd tərəfdən hücum edib... müddəti üç saat tamam o şəhərdə xalqı kütləvi şəkildə qırdılar... Üç saatdan sonra sərdar (Sisianov) qadağan qıldı ki, dəxi səfəki-dəmadan əl götürüb..., qalanı xalqdan təmizləsinlər. ... Həqiqətən bu cür qala almaq və bütöv qətlam olunmaq Çingiz xan qoşunundan və Teymurləng zamanından sonra bu vilayətdə və məmləkətdə görünməmişdi".

Bütün bunlara rəğmən Azərbaycan tarixçiliyində uzun zaman Cavad xan kimi qəhrəmanların adları çəkilmirdi. Yazılırdı ki, rus qoşunlarına qarşı duranlar xalq deyil, "İran və Osmanlı agentləri"

olmuşlar. Belə çıxırdı ki, bu agentlərin sayı on minlərlə idi. Yalnız Gəncə müdafiəsində iştirak edənlərin sayı 18 mindən çox idi (1500 öldürülmüş, 17222 nəfər isə əsir alınmışdı). Bilmirdilərimi tarixçilərimiz bu rəqəmləri, hörmətli Əkrəm müəllim? Yaxşı bilirdilər, ancaq onların da düşüncəsində Rusiya hökmanlığı yalnız "mütərəqqi tarixi hadisə" kimi dəyərləndirilməkdə idi. Belə bir dəyərləndirmə hətta kitabların başlığına çıxarılırdı. Misal üçün: "Azərbaycanın Rusiyaya birləşməsi və onun iqtisadiyyat və mədəniyyət sahəsində mütərəqqi nəticələri" (Bakı, 1955).

İkinci. Xoşbəxtlikdən Azərbaycan bədii söz sənətində (təbii, tarixçiliyində də) Rusiya ağalığına və ya köləliyinə yanaşma yuxarıdakı kimi birmənalı və bəsit olmamışdır. Bəxtiyar Vahabzadənin "Gülüstan" və ustadı Səməd Vurğunun "Aslan qayası" bu sırada duran ilk əsərlər deyil. Artıq XIX yüzilin birinci yarısında Rusiya işğalına qarşı çıxan bədii əsərlərimiz də və buna görə sürülən, yox edilən yazıçılarımız da vardı. Cəfərqulu xan Nəva Simbirskə sürgün edilmiş, Mustafa ağa Arif (Kazım ağa Salikin böyük qardaşı və ya əmioğlusudur), Əbdürrəhman ağa Dilbaz oğlu isə sürgündə cismən yox edilmişdilər. Siz "Böyük Azərbaycan ədəbiyyatı" deyimini işlətməklə tam haqlısınız. Çünki bu ədəbiyyat işğalçılara qarşı xalqın ədalətli dirəniş savaşını, Cavad xanın tarixini içinə alan əsərlər yaratmışdır. Bəxtiyarın "Gülüstan"ı, mənim qənaətimcə, "populist-millətçi", "sintetik qəhrəmanlıq motivlərini... milli şüurumuzun dərin qatlarına" soxmağa çalışan bir əsər deyil, böyük milli ədəbiyyatımızın böyük bir vətəndaşlıq ənənəsini yaşada bilən və gerçək yaşadan ədəbi-tarixi hadisədir.

Üçüncü. Əkrəm Əylisli yazır: "... Şüurunun özülündə — dərin qatlarında həqiqət olmayan bir xalq özünə möhkəm, uca və əzəmətli milli dövlət binası inşa edə bilməz". Çox doğru yazmışdır. Ancaq millətin həqiqətə dayanan milli düşüncəsinin yaranması yenə onun yazıçı və bilik adamlarının üzərinə düşən bir işdir və çox məsul bir işdir. Millətin varlığı üçün, onun öz siyasi, iqtisadi

sadi və mənəvi durumunu tam çılpalığı ilə anlaması gərəkdir. Onun öz keçmişini və indisini anlaması baxımından tarixi anlayış və istilahlara düzgün, yerində işlənməsi gərəkdir. Yaxın keçmiş tariximizdə bu məsələ ətrafında zaman-zaman çox kəskin fikir qarşılaşması olmuşdur. Örnək olaraq Mirzə Fətəli Axundov və Həsən bəy Zərdabi arasında yazışmanı ala bilərik.

Mirzə Fətəli Həsən bəyə (1877) yazmışdı: "Pəs, bica yerə bizə tənə etmə, əl çək bizim yaxamızdan. Buna ancaq şakir ol ki, dövləti — Rusiyanın xətti-himayəsində keçən zamanələrin qoşunkeşliyindən və çapqınından azad olub, asayış tapmışıq və zindəganlıqdan (yaşayışımızdan — S.Ə.) razıyıq".

Doğrudan da basqın və çapqınlara son qoyulmuşdu. Fəqət Həsən bəy Zərdabi və onun "Əkinçi"sinin qavrayışında onların yerinə köləlik asayış və dincliyi gəlmişdi. Çarlıq sümürgəcliyi isə onlardan qat-qat ağır idi. Buna görə "zindəganlıqdan razıyıq" (M.F.Axundov) fikri üçün turalqa yox idi. "Əkinçi"də (noyabr 1876): "müsəlman tayfası qeyri tayfalar arasında neftli qarğaya dönüb, hər atını minən bu tərəfə çapıb, müsəlman avam, insaniyyətdən bixəbərdar və qeyri deyil" yazan Zərdabi, 30 il sonra "Həyat" qəzetində (1906) yenə bu mövzuya toxunaraq yazırdı: "Zavodlarda fəhlələrimiz fəryad edirlər ki, onları oxumadıqlarına görə adam hesab etməyib məvaciblərini tamam verməyirlər". Və ya: "Bu axır zamanacan biz, Rusiyaya tabe olan müsəlmanların işi çox yaman idi. Bir tərəfdən zindəganlıq davası ilbəil şiddət edirdi və bir tərəfdən də elm, təhsil etmək yolu bağlanmış idi. Çünki bizim öz milli məktəbxanalarımız yox idi ki, orada öz dilimizdə, öz məzhəbimizdə elm, təhsil etmək mümkün olardı və dövlət tərəfindən açılan məktəblərdə rus keşişlərindən misyonerlik edənlərin məsləhəti ilə bizim dilimizi və ədəbi-şəriəti oxutmağı qadağan etmişdilər".

Çar senzoruluğu ilə qarşılaşmamaq üçün Həsən bəy Zərdabi hər şeyi açıq yazma bilmirdi. Yazma bilmirdi ki, məhkəmə dindir-

uələrində mütəhım və şahidlərin "yerli dillərdə" danışması üzərinə mütəhım yasaq qoyulmuşdu. "Xaçpərəst olmayan" şəhər (Bakı, Gəncə və b.) idarələrinə seçilən vəkillərin (qlasniların) yalnız yarıdan azı "Müslüman" ola bilərdi, bu seçkilərdə xristian əhalisindən 499, "xaçpərəst olmayan"lardan isə 2400 kişiye bir vəkıl seçmək hüququ verılırdı, yeni səslərin siyasi çəkisi 4:1 hesabı ilə xaçpərəstlərin xeyrinədi və s. və i. a.

Bütün bunlara görə Zərdabi və onun ardınca gələnlər "Rusiyanın xətti-himayətində əsayiş tapmışıq" yerinə "dövləti — Rus bəzim vilayəti zəbt etmişdir" (Zərdabi, 1877); "Rusiya dövləti bu tərəfləri zəbt etmiş" (Firudin bəy Köçərli, 1903); "Qafqaz ötəsi ölkələr yüz il bundan öncə ruslar tərəfindən işğal edilmişdir" (İsmayıl xan Ziyadxan oğlu, Cavad xanın törəməsi, Rusiya Dövlət Duması vəkili, 1906) kimi qəti fikirlərə üstünlük verirdilər.

Nə üçün onlar tariximizin məhz bu axarda, bu səpkidə öyrənilməsinə üstünlük verirdilər, hörmətli Əkrəm müəllim? Çünki onlar xalqımıza onun tarixini düzgün, boyasız olaraq öyrətməyi, son nəticədə isə milli-siyasi bərabərsizlik və köləlik zəncirini qırmaq yoluna səsləməyi qarşıya məqsəd qoymuşdular. Burada xalq şüurunun "dərın qatlarında" əsl həqiqətin yer tutması üçün kimin daha çox haqlı olduğunu qoy "525-ci qəzet"ın oxucuları söyləsinlər.

Və sonuncu: Yaxşı bəllidir ki, XIX yüzildə yalnız Azərbaycan deyil, bir çox məmləkətlər müstəmləkə zülmü çəkmişlər. Dünya xəritəsində bu ölkələr Afrikanın quzeyində İndoneziya adalarına qədər sıralanıb dururdular. Və bu ölkələrin sonrakı iqtisadi və mənəvi inkişafı da, müstəqil dövlətlərə çevrilərək yüksək parlamentarizm mədəniyyətinə yiyələnmələri də bu və başqa şəkildə Avropa müstəmləkəçiləri ağalığının obyektiv nəticəsidir. Ancaq hansı məntiqlə İndoneziyada, Hindistanda, Misirdə bu ağalığa qarşı keçmişdə və ya indi yazılan əsərlərə "populist millətçilik" damğası vurmaq olar? Mahatma Qandi, Cəvahirıl Nehru, Cəmal Əbdül Nasir, Əhməd Sukarno kimi tarixi şəxsiyyətlər İngiltərə və

ya Hollandiya müstəmləkəçiliyinə qarşı heç bir şey yazmamalı idilərmı? Amma yazmışlar. Bu yazıların sırasında mən mərhum prezident Sukarnonun "Sarına" adlı kitabını çox dəyərli sayıram, çünki burada holland hökmranlığına qarşı İndoneziya xalq hərəkatı yüksək "poetik pafosla" (ifadə Ə.Əylislinindir) qələmə alınmışdır. Görəsən, dağınıq İndoneziya adalarının (onlardan bəziləri daş dövrü səviyyəsində yaşayırdılar) birləşib müstəqil dövlətə çevrilməsində Hollandiya hökmranlığının obyektiv rolunu prezident Sukarno anlamırdımı? Anlayırdı, hörmətli Əkrəm müəllim, amma bununla yanaşı bu hökmranlığın yaramaz, rəzil tərəflərini də xalqa anlatmağı özü üçün bərc işi sanırdı.

"Gülüstan" poeması 50-ci illərdə yazılmışdır. O zaman 50-ci illərdə yazılmışdır. O zaman "populist millətçilik" anlayışı yox idi və ola da bilməzdi. Populist deyil, hətta kiçicik gizli bir millətçilik oyunu da həyat təhlükəsi ilə qarşılaşırdı. Üzücü iç qorxuları, saysız mənəvi təqiblər gətirən bir əsərə qarşı 40 il ötdükdən sonra, tamamilə yeni bir tarixi şəraitdə haqsız ittihamlar irəli sürmək keçmiş bədii irsin öyrənilməsinə, zənnimcə, çox az yardım edə biləcəkdir. Burada mən 1903-cü ildə Firidun bəy Köçərlinin yuxarıda adı çəkilən şair Əbdürrəhman Ağa Dilbaz oğlunun ünvanına yazısını xatırlayıram: "Bəli, belə qədər və qiyməti bilinməyən millət bəhədirləri haqqında deyirlər ki, el üçün ağlayan gözsüz qalar". İndi "Gülüstan"ına görə Bəxtiyardan göz istəyirlər. Bir tarixçi kimi arayış verə bilərəm ki, Azərbaycan ədəbiyyatında zaman-zaman "baş istəmək" (qələm yoldaşının başını padşah qılınca vermək) məəzi də olmuşdur. Y. Səmədoğlunun "Qətl günü"ndə də bunun analoqu var. Üzüümü hörmətli yazıçılarımıza tutaraq bir tövsiyə ilə sözümə son vermək istərdim: Bu "baş istəmək" məəzini daha tarixçilərə buraxın. Bizlərə baxanda yazıçılarımızda bir-birinin sənətini dəyərləndirə bilmək şansı hər halda daha böyük olsun gərək — düşüncəsindəyəm.

"Xalq qəzeti", 22 oktyabr 1997-ci il.

MİLLƏTİN ƏSƏB NÖQTƏSİ

Yaşadığımız mürəkkəb hadisələr son on ildə ziyalı söhbətini daim diqqət mərkəzində saxlayıb. Tarixin bütün dövrlərində olduğu kimi indi də ziyalı millətin əsəb nöqtəsidir. Bütün ağrılar ondan keçir; bütün zərbələri o qəbul edir. Düşmənin də ilk hədəfi odur, özümüzlükülərin də. İşimiz düz getmirsə, vətəni müdafiə edə bilmiriksə, iqtisadiyyatımız pozulursa, çörəyimiz qəhətə çıxırsa, siyasətimizi düzgün qura bilmiriksə — günahkar ziyalıdır. Hakimiyyət davalarının, müxalifət, iqtidar qarşıdurmalarının da sapand daşı odur...

Azərbaycanda insan kimi yaşamaq üçün şərait həmişə mürəkkəb olub. Bu, təkə həyat səviyyəsi, çeşidli rejimlərin təzyiqləri və bürokratik əngəllərin çoxluğu ilə bağlı deyil. Bu həm də ənənə adına xalqa sıyrılan bəzi eybəcərliklərlə və cəmiyyətimizdəki hava ilə — maddiyyatçılıqla, mənəvi dəyərlərin itməsi, həqiqətin saya salınmaması, qiymət ölçülərinin qarışıq düşməsi, kütləvi eqoizm psixologiyası ilə bağlıdır. Folklor milli psixologiyanın və milli mənəviyyatın güzgülərindən biridir: "oğru elə bağrıydı ki, doğrunun bağı yarıldı", "tülkü tülkülüyünü sübut edənəcən dərisini boğazından çıxararlar" kimi misalların bizdə yaranması da təsadüfi deyil. Bununla belə, xalq təfəkkürü mübarizədən çəkinməmək üçün ümid yeri də qoyub: "haqq nazilər, üzülməz", "Düz əyrini kəsər" və s.

"Balıq bilməsə də Xalq bilər" misalını da xalq yaradıb. Yəni biz yaxşıqları xırda təşəkkülər üçün etmirik.

Əsl şairləri Ali İdeallar idarə edir, onlar Böyük həqiqətlərə tapınır və Böyük Ruhun pıçıltılarını yazırlar. Buna görə də təzyiq-

lərin, iftira və ölümün onlar üçün, əslində, elə ciddi bir əhəmiyyəti yoxdur. Tapındıqları ideallar onlar üçün dostu da, yoldaşı da, sevgilini də, lazım gələndə vətəni də əvəz edir. Öz millətinin dözümsüzlüyündən, Vətəndən qaçan, amma mühacirətdə də Millət, Xalqım deyib yanan azmı sənətkar tanıyırsınız? Türkiyədən qovulan kommunist Nazim Hikmətin öz dili və Vətəni üçün elədiklərini onu qovan "vətənsəvər"lərin etdikləri ilə bir tərəziyə qoymaq olarmı?

Böyük sənətkarlar azdırlar və heç bir rejimə sığmırlar; ona görə ki, onlar azadlığı öz içlərində tapırlar, həyat və zamana ayrı ölçülərlə yanaşırlar və yaşamağın mənasını Ali İdeala bütöv xidmətdə, haqqa təmənnəsiz yardımda görürlər. Bu yol onları ölməzliyə aparır, amma bu dünyada çox gün görmürlər, normal insan həyatı yaşaya bilmirlər, yolları əzab və izzətlərdən keçir.

Azərbaycan böyüklərinin taleyi dediklərimizin təsdiqidir; bu həqiqəti mən də dərk eləmişəm və bu barədə çox yazmışam. Həmin xətt ilk kitabımın ilk şəridəki

"Dağları dumanda itən —

Vətən... Vətən!" — bənzətməsindən başlamışdı.

Ucaların qisməti dumandır, şimşəkdir, qardır... Ancaq elə həmin kitabda bu ucalıqların qorunması zərurətinə işarə də var idi:

***Qəlbindən tunel aç, dağlar inciməz
Təki zirvəsinə ayaq dəyməsin!...***

(1968)

Nəyə görə tarix boyu zirvələrimizi ayağa salmışıq? Böyüklərimizə aramızda yaşamaq imkanı verməmişik?

***Altı əsrin dalında
Nəsimi də mühacir...
Dərisi yad ellərdə***

*Soyuldu dabanından.
"Haqq" kəlməsi cücərdi
Ürəyinin qanından!
Səkkiz əsrin dalında
Xəqani də mühacir,
Göz yaşları fırladır
Yenə çərxi-fələyi,
Salıb qürbət yollara
onu dövrün kələyi...
... Yurdumuzdan aralı
dilimiz də mühacir.
Uzaq qəbiristanlarda
ölümümüz də mühacir.
... Ağına arxalanan
söz əsiri – mühacir,
Haqqa bayraqdar olan
Xiyabani – mühacir,
Pişəvari – mühacir!*

(1978)

Nəyə görə millət üçün yananların taleyinə millət bu qədər biganədir? Öldürüb üstündə ağlamaq xəstəliyi nə vaxt sağlacaq?

*Aman durna, dimdiyini o başında sına,ma,
Sən gücünü yurddaşında, qardaşında sına,ma!*

(1982)

*Nə bir-birimizi öldürməkdən yorulduq,
Nə bezikdik ölən dalınca ağlamaqdan!*

(1984, Hüseyn Cavid haqqında)

*Ey böyük ürəkli millətim mənim!
Sənin nə qərribə təbiətin var...
Ömrünü yolunda qurban verəni
Bəzən ac saxlamaq xasiyyətin var.*

*Çəkilən sədlərdən çaşdı yolların,
Kimdir sağ əlyə sol əli kəsən.
Başını dünyada ucaldanların
Başını batırdıq özümüz bəzən.
Tarix kitabında neçə göz dağı
Namərdi yemlədin
Nahaq yerə sən.
Dünyaya dahilər verən torpağın
Verdin səfasını tülkülərə sən!*

*... Yol açdın – yolunla addımladılar.
Kim bağlar ömrünün sapını sənin?
Bir xalqın gözünü açan sənətkar,
Niyə açmadılar qapını sənin?!*

(1973, H.Ərəblinski haqqında)

*Hərəmiş bir dərədə, eyş-işrət, kef-əyləncə,
Bir babanın mülkünü əlli yerə bölmüşük.
Birimiz döyüləndə arxayın yatdıq gecə,
Bilmədik bir bədəndə hamımız döyülmüşük!*

(1985, Cavad Xan haqqında)

Öz köhnə yazılarımdan misal gətirməyimin üzrxahlığı ilə, sadəcə olaraq, bu mövzunun məni illər boyu necə davamlı şəkildə rahatsız etdiyini bildirmək istəyirəm. Bu acı tarixləri yaza-yaza, bir növ, özümü də hər cür məhrumiyyətlərə hazırlamışam. Niyə bir-birimizə bu qədər dözümsüzük? Bir-birini bəyənməmək xəstəliyi canımıza hardan yol tapıb? Niyə unutkanlıq və bu yırtıcı məhv etmək, batırmaq, qisasçılıq ehtirasının kökü hardadır?

Görünür, Şerqin ən böyük "qəm şair"inin və ifaçıların kimi təklənmiş ən qəmli mahnılarının Azərbaycanda yaranması da, müəyyən mənada mənəvi mühitimizlə və vətəndaşlarımızın çəkməyə mübtəla olduqları ictimai və insani ağrılarla bağlıdır.

Müstəqillik və azadlıq tufanı sakit görünən cəmiyyətin altını üstünə çevirir. Mühəribə unudulmuş görünən ehtiraslara od vurdu. Demokratiya adına hərc-mərclik, cəzasızlıq başlandı. Əsl düşmənin yenilməmiş öz içimizdə düşməni axtarışına başladıq... Sosialist rejimində parçalanmağımızın, fəlakətlərimizin səbəbkarı kimi rus müstəmləkəçiliyinə nifrət edərkən və heç olmazsa bu nifrətdə hamımız bir idik; sonra özümüz özümüzü hədəfə çevirdik. Müstəqillik bütövləşməni sürətləndirməkdənsə, milli qürur və səmimiyyəti artırmaqdan fəaliyyətçiliyi artırıb, adamlar tək-lənir, milli bütövlükdənsə "ov ehtiraslarına" köklənmiş yalnızca birlikləri, dəstə, tərəfkeş, tayfa, qazanc birlikləri yaranır. Dü-nənin bazar uşağı bazar iqtisadiyyatına hamıdan tez alışır və bu günün seçilən adamına çevrilir; amma ağıl, bünövrə olmadığına görə ağıllıları sevmir, onları qısqanır və onları ya aradan götür-mək, ya da ləkələməklə, hörmətdən salmaqla özünə tay etmək, adiləşdirmək istəyir.

Hər şeyi bazarın, pulun həll etdiyi vaxtda ziyahılarımızın, alim-lərimizin, sənət xadimlərimizin çətinlikləri təkcə maddi vəziyyətin ağırlığı ilə bağlı deyil, həm də sayılmamaqla, yavaş-yavaş "xeyir-də-şərdə" iştirak edə bilməyən, "artıq" adama çevrilmələri ilə bağ-lıdır. Qəfil varlanan təbəqə isə yuxarı başa keçirilir, ağılla həll edil-məli işləri, indi pulla asanca həll edir.

Ağsaqqala da ehtiyac qalmır. Böyük-küçük həddi də itir. Cəmiyyətə böyüklük və ağsaqqallıq edən puldur! Deyirlər dünya bu yolu keçib, biz də keçməliyik. Amma biz həmişə olduğu kimi, hər yeni küyə elə bir ehtiyacə cumuruq ki, ayaq altda qalanlardan xəbərimiz olmur. Şəhərin ürəyində tarixi binaları qat-qat, blok-blok qamarlayan, İçərişəhəri bina-bina zəbt edən pullu mədəniyyətsizlər, əlbəttə, "xruşşovkaların" beşinci mərtəbəsin-dəki iki-üç otaqlı köhnə mənzilinə zorla dırmanan akademiklərə, qocaman sənətkarlara, yazıçılara təkəbbürlə baxacaqlar, bu əda-lətsizlik üzə çıxmasın deyər onları özlərinə möhtac edəcəklər; bi-

rinə sponsorluq, birinə reklam, əl yetməyənini də başını qarışdır-a-caqlar — yalanlarla, şaiyələrlə... Qoy başlarını qaldırmağa, əsl həqiqət haqqında düşünməyə vaxtları qalmasın!..

Belə olmasa, cəmiyyət qarşısında heç bir xidməti olmadan adamların fantastik memarlıq nümunələri olan saraylarının yan-yana düzüldüyü bir şəhərdə ziyahıların həyatı daimi müzakirə mövzusunə çevrilməzdi, deyək ki, şair Bəxtiyar Vahabzadənin "Badamdar mülkü" yalanını ortaya atmazdılar. Bəlkə də Badam-darda Vahabzadə soyadlı birinin mülkü var. Amma o, Bəxtiyar deyil!

Əgər Badamdarda, ya da şəhərin lap mərkəzində Bəxtiyar Va-habzadənin iki-üç mərtəbəli bir mülkü olsaydı bunun nəyi pis olardı və buna niyə xorlaşmalıydıq?

Hələ Sovet dövründə Nodar Dumbadzedən necə dolandığını soruşduq. "Gürcüstan hökuməti mənim üçün portağal bağının or-tasında ev tikib, hər il meyvəsini də satıb mənim hesabıma keçi-rirlər". Xəstə və yaşa dolmuş Bəxtiyar isə hər gün neçə dəfə ya-zıçıların köhnə binasının beşinci mərtəbəsinə qalxmalıdır. Nəmli Şəkini həkimlər məsləhət görmür, Abşeronda isə bağı yoxdur. Bəs onda bu nə əskik söhbətlərdi qəzetlərə cən çatır? Bəxtiyar Vahabzadə cavan yaşlarından xalqın sevimlisidir. Stalin rejimin-dən sonra "şəxsiyyətə pərəstiş" dövrünün konfliktəz ədəbiyyat ənənələrini ilkin qıran, kosmopolitizmə qarşı üsyan qaldıran, mil-li taleyimizi düşünən, ana dilimizin, tariximizin haray səsinə qal-dıran filosof-şairdir, sənət fədaşidir. Əllinci illərdən başlayaraq milli şüurumuza ən çox təsir göstərən böyük söz ustasıdır. Bizim nəsil və bizdən sonra gələnlər milliyyətçi fəaliyyətimizə və oya-nıq təfəkkürümüza görə ilk növbədə Bəxtiyar Vahabzadəyə borcluyuq. Bəs onda illər uzununu davam edən bu qeybətlər nədir? Bəxtiyar Vahabzadə kimi sevib, kiminlə görüşüb, oğlanları hara-da işləyir, neçə maşını var, neçə evi var, filan sözü niyə dedi, ağ-zında neçə dişi var? və s. və i. Bir ömür boyu sanki akvariumda

yaşayır! Sanki gecə-gündüz mikroskop altındadır — yolunda ürəyini məşəl etdiyi adamların isə ancaq bir işi var: şerlərini əzbərləyə-əzbərləyə onda qüsurları axtarmaq! Belə olmaz, qardaşlar, vətəndaşlar! Bəylər, cənablar, belə olmaz! Heç kim ikinci ömür yaşamır. Heç kim heç kimsin həyatına burun soxa bilməz. O da ola Bəxtiyar Vahabzadələr! Yüz ildə bir yetişən adamlar! Min dəne saray tikin yan-yana, görüm onun içində yaşayanlardan bircə Sabir, bircə Mirzə Cəlil yetişdirə biləcəksiniz?!

***Ey öz doğma dilində danışmağı
ar bilən fasonlu ədəbazarlar,
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar.
Bunlar qoy mənim olsun,
Ancaq vətən çörəyi sizlərə qənim olsun!***

Bəxtiyar Vahabzadənin bu ölməz mısraları 1954-cü ildə yazılıb. "Gülüstan" poeması da qadağalar dövründə şerin oynaya biləcəyi rolun parlaq nümunəsidir. Bəxtiyar Vahabzadə millətin faciəli günlərində söz oyunbazlığı ilə, söz zərgərliyi ilə məşğul olmayıb. O, qılınc sulayan, tufəng düzəldən, silah icad edən olub. Millətə o silahların konstruksiyası yox, hədəfə düzgün dəyməsi lazım idi! Buna baxmayaraq, Bəxtiyar bu silahları da elə zərgər səriştəsi ilə naxışlayıb!

1979-cu ildə "Xəbər gözləyirəm" adlı bir şerim, ardınca da eyni adlı kitabım çıxmışdı. Bəxtiyar müəllim məni evinə çağırdı, təbrik elədi və öz doğma divarlarından da ehtiyatlanaraq, asta səslə dedi: "Nə gözəl demisən! Mən otuz beş ildir hər gün o xəbərləri gözləyirəm, hər gün qulağım səsdədir ki, indi qapını döyüb deyəcəklər: "Dağıldı bu xaraba! Dağıldı bu rus imperiyası!"

Bu, Qorbaçovun vaxtı deyildi, on il əvvəl idi! Az sonra Bəxtiyar müəllimin mənə həsr etdiyi şeri çap olundu: "İnqilab istəyirəm". İndi, bu günün hakimiyyət kölələri və parnik inqilabçıları Bəxtiyar Vahabzadəyə cəsarət və ya mövqe dərsi vermək istəyir-

lər!

Bəxtiyar Vahabzadə ömrü boyu Azərbaycan üçün yanib, şerində də, dərində də. Evi həmişə ocaq olub, Azərbaycanın müstəqilliyini və nəcətini düşünən məslək adamlarının toplaşdığı yer, istiqlal qərargahı olub!

Belə olan halda bu gün Bəxtiyar bəyin ömrü boyu arzuladığı və uğrunda mübarizə apardığı müstəqilliyə çatandan sonra hansı ürək-lə ona iqtidar-müxalifət pəncərələrindən baxmaq olar? Bəxtiyar Vahabzadə özü bir hakimiyyətdir! Və xalqın bu ağır günündə tək-tək adamları, sağ-solu yox, xalqın taleyini düşünməlidir. Buna görə hakimiyyətə gələn hər yeni qüvvənin ona sayğı göstərməsi, onunla hesablaşması, onu axtarıb məclislərdə yuxarı keçirməsi təbii. Bu, Bəxtiyarın hər gələnlə "dil tapıb" ona tərəf əyilməsi deyil, həmişə öz yerində, öz ucalığında durmasıdır, bütün gələnlərin onun nüfuzu qarşısında əyilməsidir. Bəxtiyar elə yaxındadır ki, onu ayrı-ayrı dəstələrin yox, müstəqilliyimizin taleyi düşündürür. Müharibə hələ bitməyib və Bəxtiyarın borcu dil tapıb ünsiyyət yaratmaq, xalqın qabaqda gedənlərini ümumi mübarizəyə birləşdirməkdir. Bəxtiyarın bütün iqtidar-müxalifət, sağ-sol titullarından yuxarı bir titulu var: **Ağsaqqal! Ustad!** Buna görə də onun nəyi necə dediyinə görə ittiham olunan, "dövlət başçısı ilə niyə bu qədər yaxındır", yaxud bunun tam tərsinə olan "filan məktubu niyə yazıb, filankəsi niyə müdafiə etdi?" ittihamları ilə müzakirə mövzuna dönmək vaxtı deyil! Dünyanın heç yerində millət qarşısında bu boyda xidmətləri olan, əsl xalq şairini ucuz siyasət oyunlarının hədəfinə çevirməzlər...

"Bəxtiyar Vahabzadə, Anar, Yusif Səmədoğlu, Sabir Rüstəm-xanlı nə istəyir?" Əgər bu cümləni bu yaxınlarda müstəqil Azərbaycanın rəsmi qəzetlərindən birində oxumasaydım və bizim adlarımız çəkilməsəydi deyərdim 1937-ci ilin yazısıdır. Çünki 1937-ci ildə də belə yazırdılar: "H.Cavid, M.Müşviq, Əhməd Cavad, Y.Çəmənzəminli nə istəyirlər?" Adlarından başqa heç nə

dəyişməyib. Nə qəzet, nə də məhv etmək ehtirası!..

Biz nə istədiyimizi otuz ildir deyirik, amma bizim səsimizi boğmağa çalışanların nə istədikləri və Azərbaycanı nəyə çevirmək istədikləri bəlli deyil... Hamımıza "üzəvari deputatlar" damğası vurulmağı, Şəkidə Bəxtiyar, Göyçayda Anar haqqında əks təbliğat kompaniyası hansı vicdan ölçülərinə sığır və həmin ittiham məktublarını oxuyan gələcək oxucular görəsən nə düşünürlər?! Sumqayıtın ağsaqqallarından olan Nərçə Ağayevlə mən iyirmi beş ildir çörək kəsirik, bir-birimizə "qardaş" deyirik. Amma sözügedən kompaniyada bizə qarşı imza atanlardan biri də o idi. Daha doğrusu zavod direktoru kimi onu da imza atmağa məcbur etmişdilər. Qardaşı qardaşa qarşı qaldıran bu eybəcər oyunlarla biz gələcək, müstəqil Azərbaycanda hansı həmrəylik "ənənələrini" yaradırıq?!

Dövlətçiliyi qorumaq, konstitusiyaya hörmət hər bir vətəndaşın borcudur. Müstəqil Azərbaycanın ilk müstəqil konstitusiyası, bəzi şəxsi mülahizələrimə baxmayaraq, qiymətli tarixi sənəddir!

Azərbaycanın və cəmiyyətimizin gələcəyinə işıq tutan, xalqı zorakılıqdan, qanunsuzluq ehtiraslarından qoruyan bir təminat aktıdır. Belə olan halda nəyə görə konstitusiyaya bu qədər saymaz-yana münasibət var? Niyə o hər addım başı pozulur? Nəyə görə bizdə insan bu qədər ucuz tutulur? Biri adi bir vəzifəyə keçən kimi elə bilir bütün millət onun xidmətində dayanmalıdır; ziyalılar da yalnız onun kimi düşünməlidirlər. Bu eybəcər psixologiya rəyon səviyyəsindən başlamış, respublika səviyyəsinə qədər davam edir. Kim tutuquşu deyil, öz müstəqil fikri var — hədəfə çevrilməlidir, yad, özgə elan edilməlidir. Bu kommunist vərdişi ilə biz millətimizi hara aparırıq?!

Əgər bir dövlətdə millət vəkili ilə Universitet tələbələri səviyyəsində rəftar edilirsə, deputatın səsi nə vaxt istəsən kəsilə bilərsə, onda biz başqa dövlət orqanlarından nə tələb edə bilərik?! İnsan hüquqları, o cümlədən ziyalı hüququnun hansı səviyyədə müdafiəsinə güvənmək olar?!

Müstəqillik təkcə söz deyil, həm də özünü təsdiqdir; özünü ifadə etmək qabiliyyətidir; müstəqil dövlət öz-özlüyündə məqsəd ola bilməz; müstəqil dövlət həmin ərəzidə yaşayan xalqın ideallarının reallaşmasına xidmət etməlidir. Xalq inanmalıdır ki, öz torpağında bir dəstə adamın yox, özünün dövlətini qurur və milli dövlət ona milli haqlarını, insanlıq haqlarını, nəhayət mənəvi sərvətlərini qoruma haqqını qaytaracaq. O cümlədən Nəsiminin, Vəqifin, Seyid Əzimin, Hədinin, Mirzə Cəlilin, Hüseyn Cavid, Əhməd Cavad və Müşfiqlərin faciələri təkrar olunmayacaq...

Nəriman Nərimanov bizim uşaqlıq illərimizdə bəraət almışdır. Onun haqqında ilk kitabı Qarabağ uğrunda şəhid olmuş Vəli Məmmədov yazmışdır. Moskvanın qətlə yetirdiyi və adı illər uzununu yasaq olunan doktor Nərimanın təftişi hələ də qurtarmayıb. 1930-cu illərin qırğınlarından xilas olanlar, indi də südəmər jurnalistlərin xəstə çək-çevirlərindən keçməlidir. Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Süleyman Rüstəm, Süleyman Rəhimli, Mirzə İbrahimov öz dövrlərinin böyük ədibləridir, məzlum millətlərinə verilən vədlərə inanıblar, şəraitin bəzi şərtlərinə boyun əyməli olublar, amma Azərbaycan ruhunun qorunmasında müstəsna xidmətləri də danılmazdır. İnana görə heç kimi ittiham etmək olmaz, tərənnüm poeziyası onların milli təfəkkürü genişləndirən, poeziyamızda xüsusi mərhələ olan onlarla parlaq əsərinə kölgə sala bilməz. Ağacın beş-on çürük meyvəsinə görə bütün bəhrəsini inkar etmək bizə nə verir? Onların nəslindən olan proletar ədiblərin bəziləri Əhməd Cavadlara, Hüseyn Cavidlərə, hətta müstəqil dövlətimizin qurucularına və M.Ə.Rəsulzadələrə bir tərəfli ideoloji münasibətləri ilə səhvə yol vermişdilər. İndi biz də onların səhvlərini təkrar etsək milli irsiyyəti necə qoruya bilərik? Səhv aşkarlanmalıdır, amma hər "səhv tapan" hökm çıxara bilməz!.. Və mənim fikrimcə dünən hər şeyin onlardan başladığını düşünən proletar şairləri ilə bu gün də özlərindən başqa heç nədən xəbərləri olmayan bəzi qələm əhli arasında mahiyyətə heç bir

fərq yoxdur.

Azərbaycan xalqının keçdiyi yol, gördüyü ağır təzyiqlər tələb edir ki, hər şeyə səbrlə və yalnız tarixi şərait kontekstində qiymət verək. Belə olmasa bütün keçmiş ədəbiyyatımızı və mədəniyyətimizi zaman-zaman davam edən vulqar sosiologiya təftişlərindən xilas edə bilmərik, dünən ateist kimi təqdim etdiklərimizi bu gün sufiyə çeviririk; səhv həlqələri uc-uca calanar, amma həqiqət itib gedər.

Bir sözlə mənəvi irsimizə kobud müdaxilələrə, inkarçılığa, eqosantrizm, neobolşevizm xəstəliyinin milliyyətçilik şüarları ilə yenidən dirçəlişinə yol vermək olmaz.

Bu yaxınlarda mətbuatda Bəxtiyar Vahabzadənin və Şamo Arifin böyük nasirimiz Süleyman Rəhimli "müdafiə edən" yazılarını oxuyanda heyretə gəldim. Xətlərinə dəyməsin, doğrudanmı Süleyman Rəhimli onların müdafiəsinə möhtacdır?! Doğrudanmı, Şamo Arif kimi bir yazıçı oğlu olmasa və neçə ay əziyyət çəkib 30—40-cı illərin arxivlərindən atasıyla bağlı həqiqətləri ortaya çıxarmasa Süleyman kişiye atılan çirkab beləcə onun üstündə qalacaqdı? Birdən Şamo Arif olmayaydı?! Bəs haradadır Dədə Süleymanın mənəvi varisləri?!

İnkarçılıq və ittihamçılıq, təəssüf ki, mənəvi həyatımızın digər sahələrinə və siyasətə də yoluxub. Bir tərəfdə cəzasızlıq olduğu-na görə başqa sahədə də söz demək olmur...

Biz milli dövlətdə sabit mənəvi mühit və əsl vətəndaş cəmiyyəti yaratmaq istəyiriksə görək hər kəsin öz halal haqqı verilsin. Adamları qisasçılıq duyğusu yox, ədalət duyğusu idarə etsin. Klassik irsə, mənəvi dəyərlərimizə məhdud və subyektiv münasibət, təəssüf ki, mətbuatda da baş alıb gedir. Hərdən elə bilirsən ki, burda da bir erməni barmağı var.

Rəsmi mətbuatda milli düşüncəyə və onun qaynaqlarına soyuq münasibət yenə də davam edir. Partiyaların mətbuatında isə köhnə nihilizm xəstəliyi sağalmağa bilmir: "Hər şey bizdən başlanır",

"kim bizdəndir o yaxşıdır, qalanlarının əhəmiyyəti yoxdur".

Yeni "tənqidçilər" peyda olub. Onlara görə Azərbaycanın müasir bədii təfəkkürü elə öz böyür-başlarındakı beş-altı nəfərə borcludur. Nə klassik söz sənətimizdən süzülüb gələn böyük insansevərlik, azadlıq və mübarizə işığı var, nə də Türk dilinin min illik bədiilik ənənələri...

Yeni yadlaşma və yadlaşdırma siyasəti bütün cəbhələr üzrə aparılır: on illərlə Azərbaycan mədəniyyətinə ləyaqətlə xidmət etmiş adamlar yada düşmür; iqtidar da, müxalifət də yalnız öz ləbbey dəyərlərini görür; bizə yaraşmayan yeni bir vərdiş də yaranır — yazıçıya, şairə də bölgəçilik xəstəliyi ilə yanaşırlar, məsələn, guya, Hüseyn Arifin gecəsini Qazax xeyriyyə cəmiyyəti keçirməli imiş, çıxış edənlərin də əksəriyyəti qazaxlı olmalıymış və s. Əsrlər boyu yaranmış birlik, bütövlük binalarını yenidən kərpic-kərpic sökmək istəyirlər.

Ziyalıları təkləmək, üz-üzə qoymaq, ayrı-ayrı zümrələrdən asılı etmək, onların əməyini və şəxsiyyətini kiçiltmək... bu da düşmən dəyirmanına su tökmək, milli idealları sarsıtmaq, xalqı inancsız və ağsaqqalsız qoymaq meylidir.

Təəssüf ki, bu qarışıqlığın içində çoxları çaşır, belə bir təsəvvür yaranır ki, onsuz da meyar itib, yazmağın, cavab verməyin xeyri yoxdur. Yalan həyasızlıqla təvəzökar düzü üstələyir:

Özünü, öz haqqını müdafiə etməyə kifayət qədər gücü və sözün olan adamlar da bezir, küskünləşir, hər şeyi buraxır taleyin öhdəsinə.

Azərbaycanın son on illik ictimai, siyasi və ədəbi həyatında fəal iştirak etmiş bir adam kimi mən daim bu sıxıntıların içində olmuş və görmüşəm ki, bu "arxa" dedi-qoduları, xırda adamların çox tez-tez mətbuata da sızan bazar-çayxana söhbətləri, çörək kəsdiyin adamların nankorluğu, bir-birini bəyənməmək, paxıllıq xəstəliyi, özünü böyütmək üçün dostunu, qardaşını gözədən salmaq ehtirası necə dəhşətli bir mühit yaradır. Hər şey gözündən

düşür, hər şey özgüləşir. Bu "mübarizə"də qayda yoxdur, ən iyrənc vasitələrə əl atılır. Buna görə də təkləndiyini, müdafiəsiz qaldığını, maddi sıxıntılarla yanaşı, mənəvi sıxıntılara məhkum olunduğunu görən həssas sənət adamlarının bir hissəsi baş alıb gedir. "Ev qalır bir əyriyə, həm yeyə, həm səyriyə". Bunu da xalq deyib və yada salıb ki, geri çəkilmək və qaçmaq çıxış yolu deyil!..

Biz boz sərçələrək! Ölürümüz, qalımız bu torpaqdadır!

Bu gün müstəqil Azərbaycanın ideoloji, hüquqi, mənəvi təməl daşları qoyulan bir zamanda bizə atılan daşlardan qorxub geri çəkilsək, özümüzə qapılsaq, gələcək üçün çətin problemlər qalacaq. Buna görə də Azərbaycan ziyalisinin bütün maddi və mənəvi təzyiqlərə dözüb, gücünü toplamaqdan, öz böyüklüyünü və imkanlarını bir daha təsdiq etməkdən başqa yolu yoxdur.

"7 gün" qəzeti, 15 iyul 1997-ci il.

Ramazan QAFARLI

BƏXTİYAR VAHABZADƏ GENERALIN ÜZÜNƏ TÜPÜRÜB

HƏQİQƏTİN BAŞQA BİÇİMƏ EHTİYACI YOXDUR

Gerçəkliyi mifləşdirib uydurma qəhrəmanlar yaratmaq heç kimə baş-ucalığı gətirmir. Çünki çox məsələlərdə yad-daşımızı don vursa da, 1990-cı ilin qanlı yanvarında yaşadığımız dəhşətli hadisələri hələ unutmamışıq. Azərbaycanı müstəqilliyə aparan fəvqəladə sessiyanın çağırılması ideyası Teleradio Verilişləri Komitəsinin həyatında rus generalının üzünə düşən tüpürcəklə başlanıb. Mirzə Xəzərin gün ərzində dəfələrlə səsləndirildiyi müraciətlə həyata keçirilib. Bunları hamı yaxşı bilir. Və həqiqətin bir üzü var, necədirsə, eləcə

də görünür, başqa biçimə ehtiyacı yoxdur.

Hər xalqın taleyinə bir və yaxud bir neçə qara gün düşür. Elə qara gün ki, böyükdən kiçiyə hamının ruhundan keçir, içərisinə nüfuz edib silkələyə— silkələyə bütöv milləti ayıldır, ayağa qaldırır, ölümə qalın arasında çıxış yolu aranır.

Azərbaycanın qara günləri çoxalır. Lakin 1990-cı ilin 20 yanvar gecəsi yaşadığımız tarixin ən dəhşətli bəlasıdır, arxadan qəfil vurulan sağalmaz yara, milləti millət kimi yetişdirib mətinləşdirən, bütövləşdirən dərddir. O müsibətlərin unudulduğu yerdə ayrılma, parçalanma başlanır. Həyat çoxları üçün yurdun sabahı naminə sona çatdı da, ağrılar-acılar bitib tükənməsə də, zamanla olub-keçənlərlə az-çox "barışsaq" da, hər an xatırlamalıyıq ki, Azərbaycan adlı dövlət mövcudluğunu, müstəqilliyini ancaq şəhidlərə borcludur. Bu borca şərik çıxmaqla nə "Azadlıq" meydanındakı söz pəhləvanlarının, nə yaxında, uzaqda yaşayan siyasətçilərin haqqı var. Onda hamı yaxasını geri çəkib müsibətin mənbəyini təkcə yadların, özgüləşənlərin üstünə atırdı. İndi dərk edəndə ki, o qara gün işıqlı çağlara doğru uzanan yolun başlanğıcı, tarixin dönüş yaradan mühüm anlarından biridi, qurğına fitva verənlər də, əliyalın camaatı tankların üstünə yollayanlar da olaylardan sağ-salamat çıxmalarına "şükür" etmək əvəzinə, o qara günün özündə qazanc axtarışına çıxırlar. Lakin hamı bir şeyi anlamalıdır ki, başı salamat qalanların ən böyük qazancı məhz Allahın ömür payının o gün zorla əllərindən alınmaması, düşmənin qəfil gülləsinə tuş getməməsidir. Başqa qazancılar ancaq və ancaq şəhidlərindir. Və biz yalnız həyatımız üçün onların ruhu qarşısında baş əyməliyik.

"Avropa" qəzetinin 20-26 yanvar 2001-ci il tarixli sayında bu mövzuya böyük yer ayrılması xoş məramdan xəbər verir. "Yanvar sessiyası, onun çağırılması ideyası harda, necə yarandı və sessiyada nələr oldu" başlıqlı yazı yaralarımızın üstünə məlhəm kimi başa düşülə bilirdi. Lakin müsahibə verənin hadisələri ancaq öz

prizmasından keçirib bir məqsədə nail olmaq cəhdi açıq-aydın gözə çarpır və təəssüf doğurur. Onun özünü on bir il əvvəlki hadisələrin mərkəzi qəhrəmanlarından biri kimi göstərməsi bir yana qalsın, oxuculara açdığı məlum "sirlərlə" elə labirintə, dolaşığa düşüb ki, oradan nəinki millət fədaisi kimi çıxır, əksinə bəzi siyasətçilərin hadisələrdən sonra az-çox qeyrətə gəlib doğru addım atmalarını şişirtməklə tamam şübhə toruna bürüyür. Məqalədə açıq-aydın həmin dövrün aparıcı adamlarına qərəzli münasibət hiss olunur. Müəllif sessiya ideyasını irəli atıb gerçəkləşdirənlərin ölümü üz-üzə gəlmələrinin üstündən xətt çəkilir.

Çoxları yaxşı xatırlayırlar ki, 16 yanvarda, qanlı gecəyə bir neçə gün qalmış möhtərəm şeyx həzrətləri Allahşükür Paşazadə, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə (hər ikisi millət vəkili idi) və başqaları Primakovla görüş zamanı hiss etmişdilər ki, xalqın başının üstündə böyük təhlükə var, mərkəz qan tökmədən keçinməyəcək, yerli nöqərlər də buna qol qoyurlar. Mərkəz "İslam fundamentalizmi" damğası vurmaqla da olsa, Azərbaycan xalqının iradəsini qırmağa çalışırdı, "erməni qırğınları" törədirdi. Aramızda emosiyalara qapılıb bu oyunun əsas oyunçularına çevrilənlər də tapıldı. Məhz həmin çağlarda məqalədə xatırlanmayan Şeyxin Bəxtiyar Vahabzadə ilə görüşlərində vəziyyətdən çıxış yolları axtarırlarkən sessiya çağırmaq ideyası meydana gəlmişdi. Bir işi gerçəkləşdirmək məqsədi ilə deputatlara, xalqa müraciət etmək missiyasını son əlli ildə xalqımızın taleyüklü problemlərini dissidentcəsinə qabardıb çiynlərində daşıyan B. Vahabzadə öz üzərinə götürmüşdü.

Qırğın başlananadək adları çəkilən ağsaqqalların müxalifət liderləri ilə görüşüb həqiqəti anlatmaq təşəbbüsləri boşa çıxır. Sonra onların şəhərin müxtəlif iqtisamətlərini gəzib işğalçı qoşunun qarşısında barikadalar quran əliyalın əhali ilə söhbətləri də heç bir nəticə vermir. Və xalq qanlı gecənin dəhşətlərini yaşamaq məcburiyyətində qalır. Ancaq dizləri yerə qoyulsa da, əyilmir,

sınırmır. Şeyx həzrətləri faciənin öleyhinə bəyanatla çıxış edən, beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini Azərbaycana yönəldən ilk rəsmi şəxs idi. Nədənə, məqalədə bu məsələnin də üstündən sükutla keçilir.

Sessiya çağırılmasının labüdlüyünü anlayıb firsəti əldən verməməyi qərara alan şair respublikanın əsas informasiya vasitəsindən istifadə etmək istəyir. Azərbaycan Tele-Radio Verilişləri Komitəsinin heyətində İ. Şıxlı və başqa ziyalılarla rastlaşıb studiyaya qalxanda ondan soruşurlar ki, hara gedirsən?

—Deputatlara müraciət etməyə. Fövqaladə sessiya çağırmaq lazımdır.

—Hansı televiziya ilə çıxış edəcəksən? Ötürücü qurğunu partladılar.

—Kimlər?

Həyətdə əsgərləri və onların arasında dayanan generalı şairə göstərib deyirlər:

—Onlar.

Bəxtiyar Vahabzadə hamının gözünün qabağında yaşına uyğun gəlməyən cəldliklə rus generalına yaxınlaşıb:

—Sən mənim millətimi qırmış faşistsən, qan içənsən—deyə onun üzünə tüpürür.

General alnına düşən qəfil tüpürəkdən qəzəblənib əlini tapançasına aparır. Lakin televiziyanın rejissoru onu arxadan qucaqlayıb qucağına nəse pıçıldayır. Bir andaca əsgərlər avtomatla şairin sinəsini nişana alıb, barmaqları tətikdə ömrü gözləyirlər. General biləndə ki, qarşısındakı xalq şairi, millət vəkili, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, güllənlənməsi hamının ayağa qalxmasına səbəb olan Bəxtiyar Vahabzadədir, onda əsgərlərə silahı aşağı salmaq işarəsi verir. Bəxtiyar Vahabzadə hadisə yerindən uzaqlaşdırılır. O, radionun binasına gedir. Orada onu Mirzə Xəzərlə cəldəyirlər. Şair deputatlara və Azərbaycan xalqına müraciətini lentə yazdırır. Mirzə Xəzər gün ərzində bir neçə dəfə şairin çıxışını efirə buraxır. Bu çağırış ölümə məhkum

edilən millətin təslimçiliyi deyildi (təəssüflər olsun ki, onda mətinliyini qoruyan milləti sonralar öz siyasətbazlarımız düşməni qarşısında təslim vəziyyətinə saldı, torpaqlarımızı erməni tapdağına çevirdi). 70 il sədaqətlə qulluğunda durduğu imperiyaya tüpürməsi, ondan həmişəlik üz döndərməsi idi.

Məlum məsələdir ki, bu çağırışdan sonra məqalə müəlliflərinin yazdıqları kimi xalq cəbhəsinin fəalları da, başqa deputatlar da sessiyanın baş tutması üçün çalışıblar. Lakin sessiyanı çağırmaq ideyasının E.Qafarova ilə qabaqcadan müzakirə edilməsi və razılaşdırılması həqiqətə uyğun deyil. Əgər elədirsə, bəs nə səbəbə sessiyanı Ali Sovetin sədri E.Qafarova özü aparmadı? Bəlkə Bəxtiyar Vahabzadə zorla onun vəzifəsini "ələ keçirmişdi"? Müsahibə verən bunu belə izah edir: Deputatların sovet hakimiyyəti əleyhinə yönəlmiş qərara səs verənlərini təmin etmək üçün işi elə qurmuşdur ki, hamının sevdidiyi şair Bəxtiyar Vahabzadə məclisə sədr seçilmişdi. Təbii ki, onun təşkilatçılıq bacarığının olmadığını bildirdik. Ancaq başa düşürdük ki, sovet hakimiyyətinə qarşı olan bir şəxs kimi Bəxtiyar Vahabzadə qorxaq deputatların milli hisslərini oyatmağa qadirdir. Burada həqiqətlərdən uzaq, qeyri-dəqiq fikirlər çoxdur. Təcrübəli hüquqşünasın belə yanlışlığa yol verməsi təəccüb doğurur. Birincisi, şair o vaxtadək sovet hakimiyyətinə qarşı olmayıb. Hər şeyi öz adı ilə demək lazımdır. Sovet hakimiyyətinə qarşı çıxana SSRİ Dövlət mükafatı verməzdilər. Onun mübarizəsi rus çarizminin Azərbaycanı istila edib İranla bölüşməsi, dilimizin siyasətlə əlimizdən alınmasına qarşı idi. Məhz keçən əsrin 50-ci illərində "Gülüstən" əsəri meydana gələndə B.Vahabzadə bütün ziyalılar tərəfindən dəstəklənsəydi, 90-cı illərin fəlakətləri baş verməzdi. Şairin həmişə bir arzusu olub: səhillərə ayrılmayan vahid, bütöv Azərbaycan yaradılsın. Bunun sovet quruluşu, yaxud kapitalist ölkəsi olması barədə isə düşünməyib. Sovet hakimiyyətinə nifrəti mənəcə onda qəti şəkildə yanvar gecəsindən sonra baş qaldırmışdı. İkincisi, sessiyanın rəsmi şəkildə seçilmiş Ali Sovetin sədri

nin aparması həm hüquqi, həm də "qorxaq" deputatların "milli hisslərini oyatmaq" baxımından daha əhəmiyyətli idi. Həmişə sovet hökumətinə qulluq göstərən parlament sədrinin sessiyada ittifaqdan çıxmaq məsələsini qaldırması bütün dünyada haqq işi uğrunda qərar çıxartdığımızı təsdiqləməsidirmi? Eləcə də bununla 88-90-cı illərdə xalqımızın başına açılan oyunlara hüquqi qiymət vermiş olarıq. Bax, həmin cəsarətli addımı atmağa E.Qafarovanın hünəri çatmadığı üçün yenə də B.Vahabzadə özünü qabağa atmışdı. İndi hər şey adama adi görünür. Amma onda bunun nə ilə nəticələnəcəyi müəmmalı idi. B.Vahabzadə yaxşı anlayır ki, sessiyanın təşkilatçısı və rəhbəri kimi onu qandalda Lefertovaya apara bilərlər. Axı, Sovet imperiyası Xəlil Rzanın timsalında bunu da xalqımızın başında sınaqdan çıxarmışdı.

E.Qafarovanın bəyanatına gəlincə, çoxları təsdiqləyərlər ki, onu buna məhz A.Paşazadə, B.Vahabzadə, İ.Şıxlı kimi deputatlar məcbur etmişdilər. O, bəhanələr gətirmiş, hətta ana dilində yaxşı danışa bilməməsinə sığınmaq istəmişdi. Lakin bəyanatı Ali Sovetin qeyrətli əməkdaşlarından biri hazırlayıb qabağına qoyanda Elmira xanımın mətni üzündən oxumaqdan başqa əlacı qalmamışdı.

Məqalədə Ramiz Zeynalovun dediklərinə əsasən ironiya ilə yazılır ki, axırda guya B.Vahabzadə İ.Şıxlının xeyrinə sədrlikdən "istefa" verir. Halbuki sonadək Azərbaycanın bu iki ziyalısi sessiyanı birlikdə aparmış və məlum qərarın qəbul olunmasına çalışmışdılar.

R.Zeynalov mərhum akademik İmam Mustafayevi xəstə olduğu üçün Ali Sovetin binasını tərk etmək istəyinə görə təhqir etməsini, özü də "otuz il Azərbaycan xalqının qanını sormasını" üzünə deməsini fəxrlə bildirir. Halbuki İmam Mustafayev Azərbaycana heç on il rəhbərlik etməyib. Azərbaycan dilini dövlət dili kimi təsdiqlədiyi üçün onu vəzifəsindən uzaqlaşdırıblar. Sonra elmi yaradıcılıqla məşğul olub. Taxıl məhsullarını inkişaf etdirmək mögər xalqın qanını sormaqdır? Əlbəttə, "İmam Mustafayev

hal-hazırda həyatda yoxdur, ünvanına açıq şəkildə nə desən söyləmək olar" düşüncəsiylə hərəkət edən R.Zeynalov, nədənsə, "sessiyanı cinayət, şəhidləri isə cinayətkar" adlandıran prezidentliyə namizədin, partiya biletinin, vəzifəli şəxsin kimliyini açıqlamaqdan çəkinir. Onun çıxışı bütövlükdə beləsinin insafına həsr olunsaydı, bütün xalqın "sağ olun"u qazanardı.

Yazıda təhriflər, həqiqətləri pərdələmək halları çoxdur. Onlar barədə Ali Sovetinin sessiyasında iştirak edən deputatlar daha dolğun açıqlamalar verə bilərlər. Yaxşı olardı ki, məqalə müəllifləri həmin hadisələrdə birbaşa iştirak edən adamlarla geniş müsahibələr aparmaqla əski həqiqəti ortaya çıxartsınlar.

Millətin qəhrəmanlarına böyük ehtiyacı var. Lakin məlum gerçəklikləri başqa cür yozmaqla heç kəsin gözündə böyümək mümkün deyil.

"Hürriyyət" qəzeti, 3-7 mart 2001-ci il.

Qədir Nəsirov

BƏXTİYAR VAHABZADƏ NARAHAATDIR, YOXSƏ HEYDƏR ƏLİYEV?

YAXUD MİLLƏTİMİZİN ƏRKÖYÜNLƏRİ

Yəqin düşünəcəksiniz ki, söhbət ulularımızdan üzü bəri Azərbaycan xalqının və dövlətinin formalaşmasının iştirakçılarından, bu proseslərin banilərindən, yaxud xalqın tarixini, elmini, mədəniyyətini və digər cəhətlərini yaradıb-yaşadan ziyalılarımızdan, ya vətənimizin sərhədlərinin toxunulmazlığı, ərazi bütövlüyümüzün, vətəndaşlarımızın təhlükəsizliyinin təminatı uğrunda şəhid olmuş oğul-qızlarımızdan və onların ailə üzvlərindən və ya döyüş meydanında qanını tökmüş və şikəst olmuşlardan gedir. Belə düşündüyünüzə görə sizi qınamıram.

Nədən ki, həqiqətdə də millətin ərköyünləri tituluna sadalanan və uzunçuluq olmasın deyə toxunmadığımız sahələrdə vətən və xalq qarşısında əvəzsiz xidmətləri olan şəxslər layiq ola bilərdilər. Ancaq, bağışlayın, səhv edirsiniz. Millətimizin ərköyünləri bunlar deyildir. Heç ölkənin bütöv xalqa məxsus olmalı, lakin onun bir ovuc nümayəndəsinin əlində olan sərvətlərini yeyib harınlamış və gözü yeri-göyü görməyənlərdən də getmir söhbət.

Bizim millətin bir nömrəli ərköyünləri başımıza bu qədər müsibətlər gətirmiş **ermənilərin** indinin özündə respublikamızda yaşayan **on minlərlə nümayəndəsi və qanı qarışıq olanlardır**. Təəccüb-zad eləməyin. Yer üzündə belə prezidentin nümunəsinə rast gəlmək mümkün deyildir ki, tarix boyu tərəfindən ancaq ən xoş münasibət görən və əvəzində bütün bu dövrlərdə ona xəyanət edən, nəhayət, ötən əsrin son onilliyinin əvvəllərində misli görünməmiş yaralar yetirən bir millətin nümayəndələrini öz ailən içində saxlayasan. Elə-belə saxlamaq yox, necə deyirlər, lap gözünün üstündə saxlayasan, bunların gözü-nə kül üfürülməsinə belə imkan verməyəsən. Hələ bu azmış kimi, həmin millətlə müharibə vəziyyətində olan dövlətinin ən aparıcı postlarını da bu millətlə qanı qarışıqlara etibar edəsən. Vallah, heç yerdə, hətta **qeyrətsizlik, namussuzluq, bəşərəflik** sözlərinin də mahiyyətini tam ifadə eləmədiyi belə bir şeyə rast gəlmək mümkün deyildir. Təkcə Azərbaycandan başqa.

Bəli, biz bu sahədə dünyaya "nümunəyik". Ermənilər ölkəmizdə rahatca yaşayırlar, dövlətin mühüm postlarındakı qohumları vasitəsilə bütün sirlərimizə yiyələnirlər, elə onların da köməkliyi ilə xalqımıza qarşı öz mərkəli planlarını heç bir problem olmadan, rəvan şəkildə həyata keçirirlər. Yaxşı da eləyirlər. Bunun üçün bütün şərait yaradıldıqdan sonra niyə də eləməməlidirlər? Hərçənd, bizimkilərə Ermənistanda elə beləcə şərait yaradılsa belə, heç nə eləyən deyilik ki, gərək həqiqəti

etiraf eləyək. Onlarsa bu imkandan mümkün olandan da artıq istifadə eləyirlər. Bacarırlar bunu. Onlar üçün münbit şərait isə doğrudan da yaradılıb, özü də ən yüksək səviyyədə. Bu şəraitə dövlət rəhbərliyi səviyyəsində təminat vardır. İnanmırsınız? Özünüz bilərsiniz. Bir-iki cəhəti xatırladım, qalanı özünüzlükdür...

İnişil gürcü və erməni jurnalistlərini qəbul edərkən Azərbaycanın prezidenti Heydər Əliyev Ermənistandan olan jurnalist Mark Qriqoryanın "xahiş edirəm deyəsəniz, Azərbaycanda, xüsusən Bakıda yaşayan bir neçə min erməni barəsində dövlət siyasəti varmı?" sualına cavabında demişdi: "Var. Belə siyasət var, o, mənim tərəfimdən—Azərbaycan prezidenti tərəfindən dəfərlərlə bəyan edilmişdir... Mən qəti şəkildə xəbərdarlıq etmişəm. Azərbaycanda yaşayan ermənilərin hüquqlarının pozulduğu barədə mənə bir dənə də olsun fakt məlum deyildir". Daha prezident demədi ki, ay dığa, bəs indiki Ermənistandakı dədə-baba yurdlarından qovulmuş yüz minlərlə azərbaycanlının hüquqları harda qaldı?

Aydın məsələdir ki, ölkə başçısı milliyyətindən, irqindən, dini mənsubiyyətindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaşın hüquqlarının təminatçısı olmalıdır. **Ancaq erməninin yox!** Bəli, qardaş, bəsdir həyatın gerçəkliyinə bu qədər loyol olmaq. Artıq bunu malalamaq yox, açıq-saçıq demək lazımdır ki, ermənilər və erməni qanı qarışıq olanlar bizə düşmənçiliklərindən əl çəkməyiblər və heç vaxt da əl çəkməyəcəklər. İndi bundan irəli çıxan vəzifəni özünüz götür-qoy edin.

Qanı qarışıqların, arvadı, yaxud anası erməni olanların mühüm yüksək vəzifələr tutması isə inkaredilməz, izaholunmaz və dəhşətli faktdır. Bayaq xatırladığımız tədbirdə prezident bunu da etiraf eləmişdi: "Keçmişdə mənimlə işləmiş və bu gün haradasa işləyən bir çox rəhbər əməkdaşlar tanıyıram ki, onların arvadları ermənidir və heç bir problem yoxdur". Artıq

şərhə nə ehtiyac? Elə buradaca yeri gəldiyi üçün "Femida"nın bu il yanvarın 20-dəki sayında dərc olunmuş "Qan, bülbül və vəzifə məsələsi" başlıqlı yazımın prezidentin həmin sözləri ilə bağlı hissəsini xatırlatmaq istəyirəm: "Bu, həqiqətən də belədir. Ancaq bir şeyi başa düşmək olmur ki, niyə axı mütləq gərək vəzifələrdə arvadı erməni olanlar işləsinlər? Bəyəm ömür boyu qanımıza susayan bu millətlə heç bir əlaqəsi olmayan kadrlarımız yoxdur? O ki qaldı o "heç bir problem yoxdur"a, əlbəttə, belələri üçün heç bir problem yoxdur, ancaq Azərbaycan üçün bunların hansı problemlər yaradıb-yaratmadıqları ilə heç kim maraqlanmır".

Bu ərköynlərin nümayəndələri isə bizim üçün problemlər yaratmaqdadırlar. Görün bunlar nə dərəcədə qudurublar ki, törətdikləri müharibədə minlərlə soydaşlarımızı qırdıqları o yana, indinin özündə də qanımızı tökürlər. Lap gözümüzün qabağında. Yəqin söhbətin Bakıda yaşayan iki erməninin azərbaycanlınyı döyərək öldürdüyü hadisəsindən getdiyini bildiniz. İndi deyin, bu qudurğanların ərköynlüyünə niyə və nə qədər dözməliyə, hələ üstəlik bir himayəçilik də eləməliyə?!

Son günlərdə sözügedən məsələylə bağlı insidentdən güman ki, hamının məlumatı vardır. Söhbət Azərbaycanın Cenevrədəki səfiri, şair Bəxtiyar Vahabzadənin oğlu İsfəndiyar Vahabzadənin Milli Məclisin sədri Murtuz Ələsgərova yazdığı məktubda qaldırdığı məsələdən və bununla bağlı səs-küydən gedir.

Səfir məktubunda yazmışdır: "Mən cəsarətlə deyə bilərəm ki, diplomatlarımızın əksəriyyəti, yəni 80-85 faizi rus təhsilli, öz doğma dilini bilməyən, yaxud çox zəif bilən, milli hissdən tamamilə uzaq olan şəxslərdir. Səfirlərimizin çoxu isə Azərbaycan vətəndaşı deyil. Belə bir hadisənin analoqu bəlkə də dünyanın heç bir yerində görünməyib". İ.Vahabzadə ölkə parlamentində müzakirəyə çıxarılan "Diplomatik xidmət haqqında" qanun layihəsinə səfirlərimizin xarici dildən öncə öz doğma dilini

bilməsini zəruri edən müddəanın salınmasını zəruri hesab etdiyini bildirmişdir. Onun fikrincə, Xarici İşlər Nazirliyində işləyənlərin milliyyəti müəyyənləşməlidir. İ.Vahabzadəyə görə anası rus, erməni, yəhudi və digər millətin nümayəndəsi olanlar Azərbaycana sədaqətlə xidmət edə bilməz.

Düz sözə nə deyəsən?! Hələ eşitdiklərimiz doğrudursa, İ.Vahabzadənin atasına göndərdiyi fakslarda hansı səfirimizin nə işlə məşğul olduğu, onların Azərbaycan dövlətinə xəyanəti, səfirlik və diplomatik nümayəndəliklərdəki yeyintilər haqqında məlumatlar vardır. Bəli, bu faktlar doğrudursa, onda İsfəndiyar Bəxtiyarın oğlu olmazdı əgər bunları bilib gizlətsəydi, yaxud sussaydı.

Amma yox, demə İ.Vahabzadənin hərəkəti Azərbaycanda heç də hamının xoşuna gəlməyibmiş. Elə prezidentin də. Yalta-ya bu günlərdəki səfərinə yola düşərkən jurnalistin bu barədəki sualını H.Əliyev belə cavablandırdı: **"Bu da demokratiyadır. Demokratiyadır, baxmayaraq ki, Xarici İşlər Nazirliyində işləyən adamlar siyasətlə məşğul olmalıdırlar. Yəni onlar xarici siyasətlə, dövlətin xarici siyasətinin həyata keçirilməsi ilə məşğul olmalıdırlar. Ancaq başqa fikirləri, dövlətin siyasətindən kənar, ya ona zidd olan fikirlər deməməlidirlər. Amma bilirəm ki, atası ondan çox narahatdır".**

Baş düşmürəm, bəyəm demokratiyanın siyasətçiyə aidiyyəti yoxdur? Yaxud diplomat öz sözünü, həm də bilavasitə dövlətin siyasətinə təsir edən cəhətlə bağlı sözünü deməməlidir, nə var-nə var ki, siyasətçidir? Sonra da dövlətin xaricdəki diplomatlarının fərdi keyfiyyətlərinin, milli xüsusiyyətlərinin müstəsna əhəmiyyətə malik olduğu nəzərə alındıqda, İ.Vahabzadənin təkliflərində dövlətin siyasətinə zidd olan hansı fikir var ki? Həm də səfir bu təkliflərini sırf məqamında, MM-in gündəliyindəki "Diplomatik xidmət haqqında" məsələnin müzakirəsi ərəfəsində vermişdir. Bu cəhət çox maraqlıdır ki,

prezident İ.Vahabzadənin toxunduğu faktlarla bağlı hansısa tədbirlərin görülməyəcəyinin heç üstünü də vurmur.

O ki qaldı prezidentin **"Amma bilirəm ki, atası ondan çox narahatdır"** fikrinə, anlaya bilmirəm, niyə Bəxtiyar Vahabzadə narahat olmalıdır axı? Ömrü boyu ana dilinin, milli dəyərlərimizin qorunub saxlanılması uğrunda mübarizə aparmış şair oğlunun məhz bu istiqamətdəki addımından nəyə görə narahat olacaqdı ki? Mənə görə, xatırlatdığım dəyərlər uğrunda üsyankar şair Bəxtiyar Vahabzadə oğlunun bu hərəkəti üçün nə narahatdır, nə xəcalət çəkir, nə də prezidentdən, bəzilərinin hesab elədiklərinin əksinə olaraq, üzr istəməyə hazırlaşır¹.

Bəlkə elə H.Əliyev özü narahatdır? Heç buna da əsas yoxdu axı.

Bir şey mübahisəsizdir: ermənilərin və qanı qarışıqların ölkəmizdə ərköyünlüyünə qətiyyətlə son qoyulmalıdır.

"Femida", 9 iyun 2001-ci il

NİZAMİ

HAQSIZLAR İNSAFSIZ OLUR

"Ulus" qəzetinin 23 yanvar 2002-ci il sayında Səmla imzası ilə "Uman yerdən küsərlər, şairim!" başlıqlı əcaib bir yazı gedib. Böyük şair Bəxtiyar Vahabzadəyə hücum edən müəllif yazır:

"Onun Heydər Əliyev hakimiyyəti dövründə xalqın mənafeyi naminə çıxışları elə də bolluq təşkil etmir. Digərləri kimi, o

1 Bu barədə şair özü "Şərq" qəzetinin 2001-ci il 12 iyun tarixli nömrəsində dərc olunmuş məqaləsində yazır: "Mən İsfəndiyarın bəyanatını oxuyanda bir məsələyə görə H.Əliyevin dediyi kimi narahat oldum. Çünki Azərbaycan elə ölkədir ki, burada etnik azlıqlar məsələsini qaldırmaq olmaz... Etnik azlıqlar Azərbaycanın qeyrətini heç də bizdən az çəkmirlər... Bəzi qəzetlərin yazdıqlarına cavab olaraq deməliyəm ki, mən H.Əliyevlə şəxsən nə görüşmüş, nə telefonla danışmış, nə də üzr istəmişəm." (redaktor)

da "susmaq qızıldır" atalar sözlərini əsas tutaraq susmağa üstünlük verir...

... Bəxtiyar müəllim özündə cəsarət tapıb parlamentə gedə bilməməsinin əsl səbəblərini açıqlaya bilmir.

... O öz generalımızın qarşısında başını əyir?

... Bizə Avropa Şurası lazım deyil, söyləyib Əliyevcəsinə düşünən ziyalılardan fərqli olaraq Bəxtiyar müəllimin "hər halda bəzi güzəştlərə getmək lazımdır" kəlməsi də ürək açmır."

Yuxarıdakı sitatlar "Ulus"dakı sözügedən məqalədənndir.

Onu deyim ki, mənə qarşı bir çox hücumlar önündə susa bilərəm. Amma ustad şairə yönələn qərəzlər qarşısında geri çəkilməyə heç yarım addım da yerim yoxdur. Anti-Bəxtiyarçılığın anti millətçilik olduğunu dərk etməmək çoxları kimi eybimə gəlir. Əqrəb xislətlilər səhhətindən narahatlıq duyan şairi sancmaqla sanki qisas alır. Əlbəttə əməllər niyyətlərə görədir...

Ona "susub" deyirlər... Sual doğur: "KQB" üsul idarəsilə varlığını çökənə qədər sürdürən sabiq Sovetlər Birliyində Bəxtiyarlığını illər uzununu böyük cəsarətlə hifz edən şair parlamentə gedə bilməməsinin səbəblərini açıqlamağa özündə cəsarət tapmadımı? Buna inanmaq üçün öncə Allahsız olmaq gərəkdir. Əcəba, hamıya aydın və açıq olan həqiqəti açıqlamağa ehtiyacımı olur? İkincisi, müəllifin "saxtılığı" xüsusi ironiya ilə qeyd etdiyi parlamentdə xalis şairin görünməməsindən qəzəblənməsi anormal düşüncə deyilmi? Üçüncüsü, hər kəs özünün həkimi olmalıdır. Bu baxımdan qan təzyiqindən əziyyət çəkən şairin parlamentə getməməsi və ya az getməsi üzlü səbəb sayıla bilməzmi? Dördüncüsü, B.Vahabzadə siyasətçi olmadığına dönə-dönə bəyan edib. Siyasi fəaliyyətə aktiv müdaxilə etmədən onsuz da millət vəkili öz ağırlığını hiss etdirir. Bu qanəedici deyilmi? Məgər filosof-şair olaraq onun qələmi nə vaxtsa susubmu? Yaşının bu vaxtında

Bəxtiyar müəllimdən inqilabçılıq ummaq bədbəxtlik olmasa da, gicitkan kollarının çınarı dalamaq təşəbbüslərinə bənzəyir...

Guya şairin susmasını övladlarının vəzifədə olması ilə bağlamaq da paxıllıq qarışıq cahilanəlikdir. Çünki əvvəla onun övladları vəzifədə deyil. Kənarlaşdırılmalarının da səbəbini nadanlar deyil, ariflər bilər. Bundan əlavə Bəxtiyar Vahabzadə kimi millət ağsaqqallarının övladının vəzifədə olması niyə Azərbaycanda gözə və dilə gəlməliydə? Nəinki Azərbaycan xalqı, hətta erməni xalqı da şairin bu yaxınlara kimi səfir oğlu İsfəndiyar Vahabzadənin Avropada məlum çıxışından sonra bir daha əmin oldu ki, "ot kökü üstə bitir".

Avropa Şurası məsələsinə gələndə unutmamaq olmaz ki, B.Vahabzadə öncə türk mənsubiyyəti ilə Şərqi nəhəng şairidir. O, düşüncə şərəfini, islamiyyətin namını xristian dünyasının ayağına verməz! O, heç vaxt AŞ-ın millətimizi homoseksualılıqla barışmaq dəvətinə "hə" deyə bilməz. Çünki o, dilimizə, mədəniyyətimizə, ədəb-ərkanımıza, əxlaq və mənafeyyatımıza qarşı çıxanlara qarşıdır. Bu, şairimizin keçdiyi ömür sənəməsidir. Ömür isə illərlə deyil, fəaliyyətlə, əməllə, məzmunla, dəyərlə ölçülür...

"... O öz generalımızın (prezident nəzərdə tutulur — N.N.) qarşısında başını əyir?" ifadəsi ilə müxbir xanım nə demək istəyir? "Vicdanın böyük heykəlinin hökmdarın hüsurunda baş əydirmək" xülyasındanmı gəlir bu düşüncədəki sual? Hər halda prezident-şair təzadı ilə müəllif sözə verdiyi mənadan məkrə bəhrələnmək həvəsinə meyl edir. Belə bayağı qarşıqoyma mənafe yoxsulluqdanmı, üstüörtülü şantajdanmı doğub, bilmirəm. **Onu bilirəm ki, hər ikisi öz böyüklüyündə böyükdür. Heydər Əliyev prezident kimi, Bəxtiyar Vahabzadə filosof-şair kimi. Onlar biri-birinə yetərincə sayğı göstərüb və göstərir. Araya girənlər suyu sıxılıb çıxar...**

Böyük şairi sevən milyonlar içində sevməyən yüzlər də mövcuddur. Bu, eyni çiçəkdən arının bal, ilanının zəhər çəkməsi kimi

təbiidir... Ona dil qaldıranların öz valideynlərinin üzünə ağ olmasına şübhə etmərəm. Əzginişliyə bax, vətən və millət şairinə qon-darma iddialarla "tələbnamələr" oxuyurlar. Ömrü boyu həqiqət yolunun çiləkeş öyrədiciyi olan məfkurəçiyə "siyasətnamə" keçirlər. Millətə mübarizə ruhu aşıl原因an ustadı ümumxalq mənafe-yinə "biganəlikdə" qınayır qulağı pambıqlı gözü bağlılar... Görünür Azərbaycanın boğunuq iqliminə filosof şairimizin təmiz hava kimi məlhəm düşüncələri kimlərə qətiyyənlər sərflər. Və "şəhadət" barmağıyla qələmlər ixtiyar insana qarşı süngüyə çevrilir. Günəş xislətli söz adamının millətin qəlbini isitməsindən üşüyürlər. Yazıqlar olsun!

Bəxtiyar müəllimin böyüklüyü Azərbaycan kimi qarabuğdayı məmləkətdə elə məhz Bəxtiyar Vahabzadə olmasındadır. Onun ecəzkar səsi, xilaskar nəfəsi ən yeni əsrlərdən duyulacaq. Hələ ki, onu ümumxalq sevgisinə qısqanmalar etiraf etdirilməsə də, davam etdirilir. Ahıl şairin səhhəti ilə maraqlanıb, qayğılanmaq əvəzinə qıcıqlandırır onu. Bəli, haqsızlar həm də insafsız olur. Amma unutmamalı, ürəklər Tanrının əlindədir. Xalqımızın Bəxtiyar Vahabzadəyə bəslədiyi məhəbbət də Onun iradəsindən gəlir. Şairin əleyhinə gedən qərəzli yazılar önündə gözəl peyğəmbərimizi (s) bir daha anmamaq olmur: "Yalançı özündə aşkar etdiyi (və hiss etdiyi) alçaqlıq xatirinə yalan söyləyir".

Üzümü huşsuzlara tuturam. Azərbaycan naminə, türklük, insanlıq şərafətinə onillər boyu sıxıntılar, iztirablar çəkən Bəxtiyar Vahabzadə deyimi? Elə bir ağırlı mövzu varmı ki, bu böyük şair-filosof müraciət etməmiş ola? Hər kəs öz malını satar. Paxıllar, nankorlar qeybət və iftira yayırsa, bu böyük şairi zamanəyə millət sevgisini yaymaqdan soyutmaz. Əsl şairlər peyğəmbərlərin varisləridir, yardımçıları da Allah!..

İnsan fəzilətləri, üstün keyfiyyətləri ilə bərabər sözsüz ki, xətalardan xali olmayan varlıqdır. Yəni zavalı Allahdır. Hətta peyğəmbərimiz (s) də buyurur ki, günahlarımı əfv etməsi üçün

Allaha gündə yüz dəfə yalvarıram... Söz ondadır ki, adı xətalara kin-küdurətlə, qərəzli tənqidlə, gözdən salmaq instinktləri ilə düzəltmək cəhdi uğursuz yavaşmadır. Özünü ifşadır. Kiminsə ustadından hər hansı haqlı umacağı varsa, bu o demək deyil ki, onların həmin umacağı "danlaq və qərəz" tonunda bildirməyə haqqı da var. Umacağı əqrəbvari dillə hörmətsizcəsinə uma-uma "Uman yerdən küsərlər, şairim!" demək, zəhər küpünün üst qatına bal yığıb müştəriyə sırımağa çox oxşayır.

Yunis İmrə deyir ki, yaradılanı xoş gördük, Yaradandan ötürü... Millətin əziz şairinə ironiya edən millətə sayğı duymasına inanmaq mı olar? Xeyr! Hər kəs yerini tanımırsa, özünü də tanımır. Özünü tanımayan, Allahını tanımaz. Belələrinin isə B. Vahabzadəni tanıması mümkünsüzdür və buna heç ehtiyac da yoxdur. Ustad şairi milyonlar onsuz da tanıya-tanıya sevir, sevə-sevə tanıyır. Azərbaycanın düşüncə-fikir sistemi Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığı ilə xeyli zənginləşmişdir. Bu irsi sevib, mənimsəyib, təbliğ etmək əvəzinə dərələrdən zirvəni daşlayırlar. Bəziləri düşünmək istəmir ki, qarlar əriyəndə dağ seli dərəcəkiləri ağına-bozuna baxmadan qabağına qatacaq...

Ustada hücum keçənlərə Allahdan peşmanlıq duyğusu diləyirəm. Əlbəttə vicdanları oyanacaqsa... Unutmamalı, sevən sevilir. Qəlbləri hərəkətə gətirmək üçün gec də olsa, xəstə tənqidçiliyi sevgi və sayğılarla əvəzləsək yaxşıdır. Çünki igidlik də, mərifət də, böyüklük də sevgiyədir. Və sevgi peyğəmbərlərin yoludur ki, bu, Allahdan gəlir, Allaha dönür.

... Hayıf, çox hayıf! Məmləkətdə oxuyub-çalanların sayının günbəgün artdığı son dövrlərdə xalis imzalar, o cümlədən Bəxtiyar Vahabzadə də yetərincə oxunmur. Bu, yalnız maddi vəziyyətlə əlaqəli deyil. Çünki hər hansı əcnəbi artistin konsertlərinə bahalı biletlər elə satılır ki... Bəli, biz özgələşməyi özümüzə dönməkdən hələ ki, üstün tuturuq. Doğrudan-doğruya nə əcaib dövrəndi bu? Ustad şair demiş:

YAZIQ VƏTƏN

*Bir anın övladıyq biz hamımız,
Bizi biri-birimizdən ayrı saldı
Məqsədimiz, məramımız.
Beynimizdə tağ atınca
Fikirlərin neçə rəngli göy qurşağı
Meydan açdı cəbhələrin solu, sağı.
Kölgələndi, üstələndi
Qan birliyi, can birliyi,
din birliyi.*

Cilalandı

*fikir,
şüur,
yön birliyi.*

*Hardan çıxdı qarşımıza qara pişik?
Bu gün biri-birimizə
Qatı düşmən kəsilməmiş.*

*Bu gün vahid anamızı
hərəkətə çəkir bir tərəfə.*

*Olan olub, torba dolub
Əsl düşmən unudulub.
Amma biri-birimizlə didişirik.
Söküb köhnə palan içi, gor eşirik.
Ömrüm boyu istəmişəm
fikirlərin min rəngini, –*

*Duyğulann çələngini.
Amma bu gün düşünürəm:
Bu fikirlər toqquşması
Vətənləmin xeyrinəmi?*

*Yox! Savaşlar qarşısına
Sipər etmək istəyirəm öz sinəmi!
Bizim biri-birimizə kinimizdən*

*Bulanıbdır dağlardakı sərçəşmələr.
Anlamıram bu məqamda
Gərəkəmdir bir bu qədər çəkişmələr?
Sən də övlad, mən də övlad,
Sən də insan, mən də insan
Doğulmuşuq bir anadan.
Qanda birlik, canda birlik
Anamızın xatirinə
Bəs niyə biz bir məxrəcə gələmmirik?
Atam oğlu, niyə qardaş bağındakı
Gülü deyil, kolu gördün,
Öz gözündə tirl deyil,
Qardaşının gözündəki qılı gördün?
İş-gücümüz didişməkdəmi?
Leş üstündə didişərdlər... Vətən leşmi?
Bölünməmiş nəyimiz var? O Vətəndir!
O həm səndir, o həm məndir.
Necə bölək mənə, səni
Necə bölək bu Vətəni?
Yarı mənim, yarı sənin?
O, meyvəli bir ağacdır
Adı mənim, bari sənin?
Razısanmı bu bölgüyə?
Razısansa, gəl bənşəy.
Qarğa kimi leş üstünə gəl dənşəy.
Utanıram bu sözümdən
Əfv et mənə,*

*yazıq Vətən, yazıq Vətən!
Fəryad çəkən bu ananı düşünən yox!
Öz dərindən atəsinə
Qalanını düşünən yox!
Hər ikisi "mənim" – deyir
İqtidara yetişməkdən*

Ayn bir şey düşünməyir –
Coşan qəlblər, qızan başlar.
Hakimiyyət davasıdır bu savaqlar.
Vətənçin gün ağlamayır
Nə o tərəf, nə bu tərəf.

Bu Vətəni
Dədəsindən ona qalan əmlak sayır
Həm o tərəf, həm bu tərəf.
Hər biri öz peşəsində
Namus ilə çalışanlar,
Bu Vətənin dərddə ilə alışan-
lar
İkisinin arasında
Qalıb ancaq yana-yana
Müxalifətdir həm o yana,
həm bu yana.

P.S. Məqam:

Beşillik müşahidələrə əsasən düşünürəm ki, Bəxtiyar Vahabzadənin ünvanına yönələn tənqidçiliyə hər kəs öz qənaətindən gəlir. Bu yanlış yanaşmadır. Və heç vaxt gerçəkliyi əks etdirə bilməz. Şairin keçdiyi həyat yolunu, yaradıcılığını təhlil etmədən, ictimai-siyasi mühiti nəzərə almadan, millətimiz, insanlıq və tarix üçün onun necə dəyərli bir şəxsiyyət olduğu düşünməsilə razılaşmadan hər hansı tənqidçilik bağışlanmaz günahdır.

"Ədalət" qəzeti, 29 yanvar 2002-ci il

Aydın CANIYEV

"TƏLƏSİN, İNSANLAR, ... GECİKİN BİR AZ"

"Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığına dəlicəsinə bir vurğunluqla bağlananlar da var, nisbətən soyuq yanaşanlar da. Birincilərin sayı ikincilərdən müqayisəyəgəlməz dərəcədə çoxdur. Onu sevən oxucular bu sevginin kökü, mayası barədə müxtəlif cür, müxtəlif səviyyədə danışa, şairin poetik qüdrəti, ellik nüfuzu, yaradıcılıq yolunun düzgünlüyü haqqında yüzlərlə ciddi, inandırıcı misal, dəlil-sübut gətirə bilərlər. Ona laqeyd qalanların ilişik nöqtəsi isə çox vaxt bir olur: mühakiməçilik..."

... Bəxtiyar Vahabzadə haqqında 20 il qabaq Sabir Rüstəm-xanlının yazdığı bu sözləri bu gün oxuyanda sanki Azərbaycanda elə bil zaman, mühit, insanlar bircə gün də olsun belə aşırılmayıblar. Həqiqətdə isə SSRİ boyda dövlət aşırılıb. Qarabağ üstəgəl altı rayon aşırılıb, dörd prezident, beş dövlət çevrilişi, daha nələr, daha nələr aşırılıb!!!

... Bəxtiyar Vahabzadə haqqında, daha doğrusu, onun yaradıcılığı haqqında çözüm artıq olar. Amma son zamanlar əvvəllər sürdürülən mükəmməliyin qabardılması "yaradıcılığına dəlicəsinə bir vurğunluqla bağlananların" sevgisini dilə gətirməyə sövq edir.

Fərdləşmiş Vətənlər

İçərisində Bəxtiyar Vahabzadə ilk olanlardandır. Əgər Amerikada Lütfi Zadə, Türkiyədə uyuyan Məmməd Əmin, İranda Məmmədhüseyn Şəhriyadisa, Rusiyada Fərman Salmanov, Azərbaycanda da Üzeyir Hacıbəyov, Qara Qarayev... Bəxtiyar Vahabzadədir. Ərazi, dövlət, din itirilsə belə, Onun Vətən və millət sevgisi, keşiyində durduğu dil milyon illərə adlacaq Azərbaycanı. "Fərdləşmiş Vətənlər" məfhumu bu kriteriyalar nəzərdə tutularaq işlənir.

Nöymüş məni də ilgiləndirib bu sətirləri yazdıran?

... 20 Yanvarın faciəsiylə bağlı STB "Xəzər"də, ANS-də söhbətləri oldu titullu təyinlərsiz də möhtəşəm olan Bəxtiyar Vahabzadənin.

... **Danışdı ağsaqqal.**

... **Danışdı millətin və dövlətin qulluğunda durub da heç vaxt hökmdarın hüsurunda olmayan şair.**

... **Danışdı millətin vəkili — dilin vəkili.**

... **Danışdı!**

... **Başladılar yenə.**

... **Başladılar mühakiməyə: Gərək belə deyəydi. Umurduq desin.**

... Niyə, atam-qardaşım, niyə, anam-bacım? Niyə? Bütün qəhrəmanlıqları edib də ucuz populizmdən qaçan bir insan niyə sizin istəklərinizlə durub deməli nəyisə? Məgər 40 il qabaqdan o, sübut etməyibmi ki, Nəyi Niyə deməyi bacardığını? Məgər dərk etmək o qədər çətindi ki, Bəxtiyar Vahabzadə artıq o ranqlı insanlardandır ki, Ondan umurlar, O, bizdən umur!

Dilimizin şəhd-şəkərini bizə dadızdırıb da onu bütün incəliklərinə qədər sevdiren bir insana hansı xidmətimiz, səlahiyyətimiz, yükümüzlə cəsarətdə bulunub ağıl veririk?

Yaradıcılığı Azərbaycan dilinin leksik-semantik, morfoloji strukturlarının, qrammatikasının əyani nümunəsi olan şairin, əqidəsi-amalı torpaq ağrısına, döyüş ruhuna iliyinədək köklənən bir insanın məgər o yaşı deyilmi ki, hər gün dərs dediyi minlərlə tələbəsinin dilindən eşitsin Ona istinadən Vətən-millət narahatlığını? Bəxtiyar Vahabzadənin məhz keçmişinə söykənən xatirələrdən sitatlar söylənib də şəərəfləndirilən çağıdı indi! Dədələrinə bircə dəfə də "Vətən üçün neyləmişən mənim müdir (direktor, rəis, biznesmen, şoumen, polismen, fəhlə) dədəm" deməyənlər "siyasi dədələri"nin qrup marağından çı-

xış edərək hər gün ürək bulandıranda soruşulan söz, yaxud da sual nə qədər önəmli olsa da, sonucda əskiklik gətirir. Çünki...

... Bəxtiyar Vahabzadə, o cümlədən digər yaşlı ədiblərimizə qarşı konkretliyi nədən ibarət olduğu bilinməyən, həm də yalnız lotuluq xarakteri daşıyan sataşmaları görəndə düşünürsən: az-maz söz deyər bilənlərimiz nekrofilliyə yoluxub. Sağlığında diğ edirlər ki, ölsün, ondan sonra bütələdirlər. Yadıma Aqil Abbasın İsi Məlikzadə dünyasını dəyişəndən sonra yazdığı bir fikir düşür: "İqtidarın deputatlığa namizədliyə doğulduğu Ağcabədidə qeydə alınmağa 2300 səs yığa bilmədiyini iddia etdiyi İsi Məlikzadəni Bakıda 200 min nəfər son mənzilə yola saldı."

Ömrümüzdən qıyılacaq şairi milli-azadlıq mübarizəsi dövründə əllər üstündə meydana aparmamızda bu gün rixşəndlə baxmağa sövq edənlərə heç bir halda bəraət qazandırmaq olmur: nə demokratiya adıyla, nə siyasi mübarizəylə, nə də ədəbi irəli-geriliklə. Onda bir kimsəni bir şair-nasir kimi gözədən salmağa nail olmaq, gərək unutmayaq ki, millət haqqında da müəyyən fikirlər formalaşacaq!!!

Vəzifə davası, rütbə davası, söz havası — sevgi xofu

Son vaxtların qərribə tendensiyası həm də onunla tamamlanır ki, "ədəbi manyaklıq" üzə çıxıb. Zaman-zaman şairlər-yazıçılar diqqət mərkəzində olub — Tanrı yaratma qüdrətinin bir punktunu — söz yaratmağı onlara verdiyindən! Əvvəl saraya dəvət ediblər, sonra vəzifəyə. Sonra meydanlara çıxarıblar. Növbəti mərhələ ocaqlara, ondan sonra da... yenidən xalqın içinə qayıtmağa səbəb olub. Xalqın içinə qayıtmağı yalnız çayxana guşənişinləri olmaqla görənlərin bir qismi artıq manyaklığın ilk təzahürlərini bürzə veriblər. Şərin-sözün xətti-Süleymanında hakimi-mütləq olanlara əlçatmazlığı onların "ilahi" olmalarıyla izahlayanlar əsasən müasirlərini

hədəf seçmək məcburiyyətindədirlər.

... Məmməd Araz xəstədi.

... Məmməd Aslan uşaq verilişi aparır.

... Məmməd İsmayılı az adam bilir hardadı.

... Biri başını götürüb gözəllik müsabiqəsi keçirir, o biri bizneslə məşğuldu, bu biri tamadalıq eləyir. Yarısi dinmir: arxivləri eşələyib Leninə ithaf olunan əsərlərini tapacaqlar.

... Ortada bir-iki nəfər qalıb ki, yaradıcılıqlarının qayəsi Vətən, millət, dil olub. Onları da ki, yaradıcılığı və mübarizələrinə görə qınamalı deyil. Nə yazsınlar ki, "Gülüstan"dan yaxşı, "Ömür kitabı"ndan yuxarı olsun. Yolunu tapıblar: siz siyasətdə şair-yazıçı, yazıçılıqda-şairlikdə siyasətçisiniz!

... Moqşəd də yalnız birdir. Oxucu sevgisini qazanmaq. Bir amili yaddan çıxarırlar ki, oxucu sevgiyə nifrət oyadanları sevmir, sevgilərə sayğıyla yanaşanları sevir. Öldürülmüş sevgilərə sahib olmağın adı nekromanyalıqdır!!!

... Konkret ünvana gəlincə, Bəxtiyar Vahabzadə milləti sevib də millətçi olmağı ortaya qoyaraq, heç bir aqressiya yaratmır. Bəxtiyar Vahabzadə şairliyi bizə millətçiliyi sevdirdir! Bir çıxışında görməzsən ki, yad bir kimsəni aşağılamaqla milləti ucada tutdursun:

MİLLƏTİNİN UCALIQDA YERİNİ NİŞAN VERƏN İNSANA KİMSƏNİ AŞAĞILAMAĞA EHTİYAC QALMIR!!!

Bu yazı məhz buna görə yazıldı!

Ona görə yazıldı ki, Nəzrül İslam, Çingiz Aytmatov, Oljas Süleymenov və dünya ədəbiyyatının digər korifeylərinin milli-azadlıq və vətənpərvərlik tutumlu əsərlərini oxuduqca yalnız ədəbi uğuruna qiymət verir və zövq alırsan. Bəxtiyar Vahabzadəni oxuyanda həm də məmnunluq duyursan. Çünki biz varıq orda. Bizi yashadan ruh var. Tarix də, dil də, Vətən də bizimdir. Dünyaya dünyanın özü boyda təqdim olunan Vətən!!!

Bu yazı bir də ona görə yazıldı ki, Bəxtiyar Vahabzadə lazım olanda, bəli, **LAZIM OLANDA** susmur: İsgəndər Həmidov həbs olunanda prezidentə rəsmi müraciət edən də, Qarabağ danışıqlarının təhlükəli həddə çatdığı anda prezidentə xalqa məlumat verməyi məsləhət görənlərdən biri və birincisi O olub!

... Bəxtiyar Vahabzadə peyğəmbər deyil, adının qabağında da şair əvəzinə imam da yazmayıb heç vaxt. Lakin Bəxtiyar Vahabzadə bütün günahlarından yuxarı duran bir insan olmaqla, ittiham yapışmayan bir şəxsiyyətdir. Oturduğu parlamentin kimlərinə, hansısa təşkilatları və qurumları saxta və ya legitim saymasından asılı olmayaraq, O, hər zaman xalqın elçisi olub! O ayrı söhbətdir ki, ağsaqqalı harada, necə və nə cür qiymətləndiriblər — bu, artıq o adamların intellektual səviyyəsinə yozulmalıdır!!!

Tələsin, insanlar...

Hər dəfə mərhum sənətkarımız Rəşid Behbudovun ifasında bu mahnıya qulaq asanda yaşam fəlsəfəsi öz kredosunu sanki diqtə edir.

Tələsin, insanlar...

— İnsanları hər səhər sevindirməyə, şad xəbərlərlə mustuluqlamağa, o cümlədən Bəxtiyar Vahabzadəni də.

Tələsin, insanlar...

— Qarabağı düşməndən azad etməyə. Artıq Bəxtiyar Vahabzadənin silah götürüb güllə atan yaşı deyil. Üzünə tüpürüləsi generalı bu torpaqdan uzaqlaşdıranlardan biri olan şairin bir səsi var — tək əldən səs çıxmaz. Onun səsinə qoşulmağa tələsin!

Tələsin, insanlar...

— İnsanları yaşatmağa, o cümlədən də Bəxtiyarı yaşatmağa. Rəhmətlik Qulu Xəlilovun "Yaşamaq istəyirəm" kitabından bir epizodu xatırladım. Ağır cərrahi əməliyyatdan sonra sağalmağa

başlayan xəstə tibb bacısından kofe istəyir. Təbii ki, xəstəxana menyusunda kofenin olmadığını bilə-bilə, iki kəlmə xoş sözü bir-cə kəlmə "yox"a calaya bilməyən tibb bacısı zəqqum dilinin bütün zəhrimarını tökür. Bir neçə dəqiqədən sonra xəstənin dünyasını dəyişdiyinə şahid olurlar. Halbuki həkimlər onu bıçağın altından çıxara bilmişdilər. Sözlə qüdrətli insanlara sözdə dağ çəkməyə haqqımız olanda dinək!!!

GEÇİKİN BİR AZ...

... Qalan bütün hallarda gecikə bilərsiniz. Nə Vətən udurar, nə sənət, nə də insanlar. Hər şeyi bu və ya digər dərəcədə bərpa da etmək olar, gizlin niyyətlərə işıq da düşər.

... Bir kampaniya başlamışdılar. Ay, gənclərə meydan vermir-lər, filankəs filankəsi prezident təqaüdünə salıb, üzgörenlik edir, jurnalda özününkülərə yaşıl işıqdı. Köhnə qvardiyanın belə-belə "günahlarını" ittihamı çevirib də, qəzetlərin birində "şədevr" yar-lığıyla təqdim etdiklərinə şahid olduq. Bir qəzet səhifəsi (8 min işarə) həcmində səlahiyyət sahibi olan bu adamlar səhifənin üçdə ikisini (!?) hətta öz ədəbi "kruqları"nda qınaqla qarşılanan "isteh-sal məmulatlarına" ayırdılar!

SON:

Bəxtiyar Vahabzadə haqqında istənilən qəzetdə xoş sözə yer var. Lakin istənilən qəzetdə ona qarşı, onu incidə biləcək sözə yer olmamalıdır. Müstəqil Azərbaycanda firavan, xətir-hörmət və sayğıyla yaşamaq haqqını qazanmış bu insana qarşı təəssüf ki, Sa-bir Rüstəmxanlının 20 il qabaq yazdığı kimi, mühakiməçilik və didaktika davam edir. Siyasi liderlərini gündə dəyişdikləri kimi, üslublarını və zövqlərini də dəyişən jurnalistlərin yazdıqlarını fi-ki-ru pluarizmi adıyla təqdim edənlərin insafı və vicdanı haqqında heç nə demək istəmirəm.

... Yazını çapa hazırlayarkən dostlardan biri bildirdi ki,

Sabirlə Bəxtiyar dostdurlar, yazının orada çap olunması an-laşılmaz. Cavabım qısa oldu: bu məmləkətdə bu qəzetdən ayrı bir qəzet varmı ki, ardıcıl olaraq insanlar haqqında həqiqəti yazsın?

"Vətəndaş" qəzeti, 2—8 fevral, 2002.

Xanım MƏHYƏDDİNQIZI

Azərbaycan sevgisiylə:

İMZALARIN XALISI

Və ya kiçiklər böyükklərimizi daşlayır

Böyük rus yazıçısı K.Paustovski düşünürdü: "Hər bir insanın öz ana dilinə münasibəti onun mədəni səviyyəsi ilə yanaşı, vətəndaşlıq qeyrətini də müəyyən edir. Ana dilini sevmədən Vətəni sevmək mümkün deyil. Öz ana dilinə biganə olan adam vəhşidir."

Yağılar əleyhinə yönəldilməli olan nifrət hissi haqq və xalq dostlarına qarşı çevrilib. Ölkədə elə bir şəxsiyyət qalmayıb ki, hər tərəfdən qərəzli-mərəzli hücumlara hədəf olmamış ola. Bəzi-ləri özlərini müdafiə edir. Amma elələri var ki, yarım əsr doğma xalqını, vətəninə müdafiə etsə də, sanki yarımçıq bir cavabla belə özünü müdafiəyə səy göstərmir. Budur müstəsnalığın və sadəli-yin dahiyənə keyfiyyəti. Budur zirvə insanlığının möhtəşəm səb-ri-sükutu. Bu sükut nadanlar qarşısında susqunluqdan çox, özünü və torpağını əsrlərcə birləşdirə bilməyən bir xalqın və insanlığın günahlarını köksünə yığıb, Allah qarşısında bükülmə səssizli-yidir. Azmanlar bu səssizliyin iztirabları içində həqiqəti arayırlar. Təbii ki, ruhlarının bu yüksək məqamından enib özlərinə qarşı dedi-qodulara cavab verərək xəta işləməzlər ulvi dəyər sahibləri.

Onların getdiyi yolun yolçuluq şərtləridir bu. Belələri bir ondan razı qalır ki, özlərindən narazı qalırlar...

Bir şair var. On illərdi düşüncəsilə zəkasının suyunu sıxır. Allah üçün yaşayır. Misralarına Allahdan Vətən, millət, insanlıq sevgisi sızılır. 76-cı payızına əriyə-əriyə gəldi şam tək. Baş qarlı dağ zirvələri kimi ağappaq, sifəti qaxac, əlləri əsməcəli... Arıq boyu şəxsiyyəti kimi uca insan.

Talesiz türk aləminin Bəxtiyar şairi. Mənəvi simasının gücü ilə dünyanın dərk edilməsini aşıl原因 Müəllim. İradəsi haqqa bağlı, Tanrının seçdiyi millət vəkili. Qaranlıqların işıq ucu...

Bəxtiyar Vahabzadə! Yazdıqları əsl insan haqqında bütöv təsəvvür yaradan imza. "Özündən narazılığından razı" Şair. Milli taleyin və dövrün əhvalı ilə nisgillənən kədər və həsrət şairi. "Dərd əlindən dağa çıxmağı, yaylağa çıxmağı" kimi qələmə verilən Qələm Adamı...

Bəxtiyar Vahabzadə... Qoca Şərqi uca şairi. "Düşmənin ciddiliyini zarafatla, zarafatını ciddiliklə dəf edən müdrik". Yaradıcılıq enerjisini həyatımızın dolaşq məsələlərinin açımına həsr edən Dahi. Son yarım əsrin həyat həqiqəti.

Azərbaycanımızın gözəl alimi, böyük şairi Bəxtiyar Vahabzadə növbəti hücumlara hədəfidir. Amma bilir ki, erməni-azəri davası yenidən körüklənən gündən böyük şairimiz millətimizin dərdini başı üzərinə qaldırıb, türkən həqiqətini dünyaya yaydı və yaymaqdadır. Nə gecə toxlayır, nə gündüz rahat olur O... Buna görə də tarixi düşmənlərin hiyləsiylə Bəxtiyarımızı gözədən salmaq təbliğatı səngimək bilmir. Bunu duymamaq duyğusuzluq olar.

Qardaş türklər ona "Şer kahramanı" deyir. Amma...

Quyuya su tökməklə deyil. Biz də Bəxtiyarı sevməyənləri anlayırıq. Ona qərəzlə hücum keçənlərin etnik mənsubiyyətlərilə də, siyasi-mənəvi cəhətləri ilə də işimiz yox. Fəqət hamımızın bizi sevnələrə dərin sayğı, ehtiram borcumuz var. **Məhəmməd**

peyğəmbər deyir ki, borc insanın lənət bayrağıdır. Biz də düşünürük ki, borcun yaraşığı qaytarılmasındadır. Hələ onu demirik ki, Bəxtiyar müəllimi obyektiv dərk etməmək anormalıq sayıla bilər.

Böyük şairin müdafiəmizə ehtiyacı yox. Allah onu indiyədək qoruyubsa, qoruyacaq da yəqin. Bizim isə onun kəlməsiylə qan bağlanan sözüne, ağsaqqallığına ehtiyacımız xeylidir.

Haqqın əzilməsinə dözmək, susmaq haqqı danmaqdı, haqsız olmaqdı. Tanrı Bəxtiyar Vahabzadəni ona görə yaratdı ki, haqq-ədalət ağır gəlsin.

Çox qədim bir əfsanə var: Qolları bağlı bir Peyğəmbər böyük tonqal içində yandırılmalıymış. Elə bu vaxt bir sərcə dimdiyində saman çöpünü haqq aşiqinin tonqalına atır. Peyğəmbər sual edir: ey sərcə, sən o saman çöpünün bu boyda topqala nə dəxli? Sərcə deyir: heç nə, sadəcə mən düşmənliliyimi bildirirəm. Xalığın gözəl yaranmışı olan qaranquş isə ağzında bir içim su gətirib tonqala ataraq Peyğəmbərə deyir: əgər sən yanısı olsan, bu bir damcıyla sənəsi deyilsən. Mən hərəkətimlə dostluğumu ərz edirəm. Tonqal yanib kül olur. Allahın möcüzəsiylə qorunan Peyğəmbər isə sağ-salamat görsənir. İnsanlar haqqa baş əyir... Sərcələrin əməlinə nə yazıq...

Təkcə "Güləstan"ıylə Bəxtiyar zirvəsi o qədər uca ki... Yarım əsr öncə bu əsəriylə bizi böyük şair susmaq xəcalətindən qorudu. Qorxmadı. Hələ cavanlığından həyatın şirinliklərindən imtina etdi. Üstündə gəzdirdi yurdun qeyrətini çəkdi, həbsi əyninə almadı. Nələr çəkdi, nələrə dözdü, onu bir Allah bilir... Bəs biz nədən bu ixtiyar yaşında onu qorumayaq? Qarı düşmənlərimizi sevindir-məliyikmi? Nədanlığımızı etirafı böyüklərimizin üzünə ağ olma-lıyıqmi? Xeyr!

Aylmaq, aylmaq, yenə də aylmaq vaxtıdır.

Düşməne nifrət baş silahdır. Tanrı buyurub ki, sizinlə savaşanlarla savaşı! Qəlbimizdə düşməne nifrətə görə, Allah da bizə kömək olar. Qarabağımızı, Zəngəzurumuzu, əsir yurdlarımızı geri alırıq. Başqa millətlərə hörmətlə yanaşı Bəxtiyar müəllim öz millətinin aşığıdır. Mərddi, üsyankardı. Böyük dərdlərə yanır, göynəyir bu məzlumlar dayağı! Ürək döyüntülərinin hər vurğusu Vətən deyən şairin Azərbaycan Milli Dram Teatrında keçən mövsüm "Dar ağacı" əsəri tamaşaya qoyulmuşdu. Bu faciə əsəri dramaturqun qəmli Vətən şerqisiydi. Qədim Azəri yurdunu alçaq düşməndən qurtarmağa çağırışıydı.

O, şerlərində də xalqa arxadır. Millətimizi gözdən salanlara etiraz edir. Əcaib hala salınan, ədəb-ərkandan uzaq, milli adətlərimizə yad geyimlərə də Bəxtiyar müəllim daha çox irad tutur. Doğma dilimizin təmizliyinə də daha çox qahmar çıxan O... Muğamatımız, musiqimiz korlanır, yenə səsini daha çox ucaldan O. Əsl türk və türkcü olduğuna görə təbii, daha çox hücumlara məruz qalan da türk dünyasının bu əziz azəri balası...

Bəxtiyar Vahabzadə —

Ən dərin duyğu və düşüncə,
Qaya kimi sərt, ruh kimi incə.
Bəxtiyar Vahabzadə!
Düşmənlərimizin sevmədiyi "düşmən".
Kəsəri şerimizin bülöv daşı.
Onu duyarmı naşı?

Bəxtiyar Vahabzadə —

Çağdaş şerimizin qazisi.
Ruhumuzun azman səsi.
Ulu Zərdüştün, Dədə Qorqudun nişanəsi.
Müqəddəs qəm yüklü, nikbin duyğular daşıyıcısı.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Nadanların, cahillərin ən çox hücum etdiyi Tənha.
Qədrini ucuz adamların heç vaxt bilməyəcəkləri Baha.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Könlü milli həyəcanlar məskəni.
Düşündürən, anladan, ayıldan Zəka.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Söz—şer—fikir—məna dahisi.
İmzaların ən xalisi.
Türk dilinin gözəllik nəğməkarı.
Mənəvi əzəmətin ən parlaq ifadəçisi.
Forma, janr və məzmunca ən orijinal müəllif.
Öncül milli-bəşəri ideyaları ilə məsləyinə aşına Şair.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Böyük Azərbaycan faciəsinin ağlar melodiyası.
Məntiq və hikmət ustası,
Bənzərsiz bədii üslub...
Ruhumuzun cövhəri, poeziyamızın gövhəri.
Sevgili nəfəsi ilə köülləri saylaşıran Eşq yolçusu.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Mərifət və həqiqət yoluyla haqqa qovuşan Ustad.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Yeni bir üslub, yeni bir deyim tərzii ilə poetik söz sənətini zənginləşdirən Şərq nəhəngi.

Ən yeni məna çaları, ən rəngarəng duyğular, təsəvvürlərlə doğma dilimizin bədii gücünün, potensial imkanının mahir tərənnümüçüsü.

Bəxtiyar Vahabzadə —

Haqq və xalq dostu.

Ustad özü demiş, qəmiylə vəhdətdədi...

Ona görə də bu əziz insana tərəf açılan qoşa qollarımızın arası, döyüşən ürəyimiz, böyük şairə məhəbbətlə dop-dolu!

Şair haqqında çoxdankı yazımın sərlövhəsi beləydi: MİLLƏTİN AĞRIYAN CANI BƏXTİYAR! Bəli, Bəxtiyar Vahabzadə parçalanmış Vətənin bütöv oğludur. O gün olsun, Vətənimiz də bütövlənib bəxtiyar olsun, Allah da bizlərə Yar!

"Təzadlar" 9—16.10.2001

IV FƏSİL

ŞAİRƏ ÜNVANLANMIŞ TƏBRİKLƏR VƏ MƏKTUBLAR

**Azərbaycanın xalq şairi, görkəmli ustad,
ləyaqətli şəxsiyyət, adı böyük hərfilərle
yazılmağa layiq olan böyük İNSAN
Bəxtiyar Vahabzadənin 75 illik yubileyi
münasibətilə**

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Bu gün Sizin dünyaya göz açdığınız gündən düz 75 il keçir və mən Sizi sevən, Sizinlə fəxr edən, Sizdən öyrənən, bəxtinə Sizinlə eyni əsrdə yaşamaq xoşbəxtliyi düşən yüzlərlə, minlərlə dostlarınız, pərəstişkarlarınız, tələbələriniz, oxucularınız və nəhayət sıradan bir Azərbaycan vətəndaşı kimi bu əlamətdar gün — şərəfli yubileyiniz münasibətilə Sizi ürəkdən təbrik edir və Sizi ürəkdən təbrik edən bütün insanların təbrikinə qoşulmaqdan məmnuniyyət duyduğumu nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm.

Bəxtiyar Vahabzadə!

Bu ad, bu soyad çoxdandı ki, öz bilavasitə funksiyasından çıxaraq xalqın şüurunda, elin təsəvvüründə mərdlik, qeyrət, hünər, vətənpərvərlik simvoluna çevrilib. Hələ 50-ci illərdə, düz yarım əsr bundan öncə Siz Böyük Səməd Vurğundan poeziya estafetini qəbul edib ötən müddət ərzində milli ruhlu şerimizi ən yüksək zirvəyə — Bəxtiyar Vahabzadə zirvəsinə qaldırdınız. İndi bu zirvədən aşağı boylananda Sizin nə qədər ağır, keşməkeşli bir yol keçib gəldiyinizi, hansı yasaqlar, hansı əngəllərlə rastlaşdığınızı, lakin bu çətin yollarda sınımadığınızı, sapmadığınızı, büdrəmədiyinizi, öz adı insani və geniş mənada bəşəri əqidənizdən dönmədiyinizi düşünəndə Sizin fədakarlığınıza heyran olmaya bilmirsən. Əsrin sonunda azadlığa çıxmış, öz dövlət müstəqilliyini qazanmış xalqların (o cümlədən bizim xalqımızın) leksikonuna təzə-təzə daxil olan milli ruhlu sözlər, ifadələr... bunu etiraf et-

mək necə şərəfli bir işdir ki, məhz Bəxtiyar müəllimin yarım əsr öncə qorxub-çəkinmədən söylədiyi, hayqırdığı həqiqətlərdir. Bəli, bu bir həqiqətdir ki, biz milliliyi, torpağa, yurda bağlılığı, vətən sevgisini, dövlətçilik qururunu, azadlıq istəyini, müstəqil yaşamaq xoşbəxtliyini, əsarətə, istibdada nifrəti, ana dilimizə, ulu əcdadlarımıza məhəbbəti məhz Bəxtiyar Vahabzadə şerlərinin bəzən odlulu, bəzən də ana laylası qədər həzin və pıçıltılı misralarından öyrənmişik! Bu bir həqiqətdir ki, indi xalqın azadlıq duyğusunda üzə çıxan milli ruh məhz Bəxtiyar Vahabzadə qələminin möcüzəsiylə bu xalqın canına-qanına hopub...

Əziz Bəxtiyar müəllim!

Qeyd etməyə hazırlaşdığımız 75 illik ömrünüz bir şam kimi bu xalqın yolunda, onun azadlığı, səadəti naminə əriyib. Sizin heç kəsə heç bir ehtiyacınız olmasa da Sizin haqq sözünüdə, müdrik misralarınıza bu gün də xalqımızın böyük ehtiyacı var. Siz dilimizə, mənliyimizə, milli varlığımıza ən həssas, ən doğma ən məhərrəm bir insan, ali şəxsiyyət, vətənpərvərlik simvolu, ədalət, həqiqət mücəssməsiniz. Mübaliğəsiz deyə bilərəm ki, bu gün Azərbaycanda bu xalqın müstəqillik arzusunun reallaşması naminə görülən ən nəcib işlər, ən müqəddəs əməllər ilk növbədə məhz Sizin adınızla bağlıdır və bu mənada xalqımızın müstəqillik yolunun, azadlıq amalının sabahkı təntənəsi üçün Sizdən böyük cavabdeh və bu cavabdehliyə Sizin qədər ixtiyarlı və Sizin qədər layiqli heç kəs ola bilməz. Bu, xalqın və tarixin üreyinizə qoyduğu ən böyük vəzifə, ən böyük borc və ən böyük məsuliyyət idi və bu gün şərəflə demək olar ki, Siz üzərinizə (və həm də bəxtinizə!) düşən bu ali missiyanı çox ləyaqətlə yerinə yetirmisiniz. Elə buna görə də biz nəslin Sizə olan minnətdarlığı sonsuz və əbədidir; hamımıza örnək ola biləcək insanlıq missiyanızı bu qədər ləyaqətlə yerinə yetirməyiniz münasibətilə Sizin qarşınızda böyük ehtiramla baş əyirik.

Bəxtiyar müəllim,

İcazə verin bu şərəfli gündə böyük əməlləriniz və böyük şəxsiyyətiniz qarşısında Sizin oxucunuz, Sizin övladınız kimi bir daha dərin ehtiramla baş əyim, Sizin dostunuz-sirdaşınız kimi bir daha əllərinizi sıxıb Sizi bağrıma basım.

Sizə dərin hörmət və sayğılarla

Eldar Həsənov

16.08.2000

Şairin şəxsi arxivindən.

AZƏRBAYCANIN XALQ ŞAİRİ MÖHTƏRƏM BƏXTİYAR VAHABZADƏYƏ

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Sizi — Azərbaycanın böyük istiqlal şairini Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməyiniz münasibəti ilə ürəkdən təbrik edir, Sizə möhkəm cansağlığı, uzun ömür, Azərbaycanın xoşbəxtliyi və rifahı naminə uğurlu fəaliyyət arzulayıram.

Bəxtiyar sənəti həm şərdə, həm dramaturgiyada, Bəxtiyar sözü həyatımızın bütün sahələrində xalq sözünün, xalq sənətinin rəmzi, Bəxtiyar adı bütöv bir nəsil üçün Vətən, xalq, millət, azadlıq simvolu olmuşdur.

60-cı illərdən başlayaraq cəsarətli, qaynar yaradıcılığınız, geniş ağılınız və dərin idrakınızla sübut etdiniz ki, totalitar rejimdən, dövlət üsul-idarəsindən asılı olmayaraq xalqın haqq sözünü demək, sənəti xalqın xidmətinə vermək, yaradıcılığı onun azadlığına və xoşbəxtliyinə, Vətənin suverenliyinə nə müstəqilliyinə həsr etmək mümkündür.

Sizin şam kimi yanan misralarınız beyinlərdə işıqlı ideyalara, meydanlarda məşəllərə, Azərbaycanda sönməz ədəbi alova çev-

rildi.

İndi Siz bir deyilsiniz, on deyilsiniz, min deyilsiniz, milyonlarsınız. Dünyada bütün Bəxtiyarsevərlərin sayı qədərsiniz.

Akademiya tərəfindən Sizə verilən ad çox yüksəkdir. Lakin Siz öz zəngin, mənalı, işıqlı həyatınızla gələcək nəsillər üçün böyük bir Akademiya yaratmışınız. Əbədi məşəl kimi yanan sənətiniz, vətənpərvər səsiniz, ləkəsiz həyatınız dünən və bu gün olduğu kimi sabah da böyük vətənpərvərlik, xalqsevərlik, dövlətçilik məbədi, əvəzsiz Xalq Akademiyası olacaqdır.

Çox hörmətli Bəxtiyar müəllim! Yüksək mükafat münasibəti ilə Sizi bir daha ürəkdən təbrik edir, Sizə — böyük isticlal şairinə və aliminə Vətən haqqında düşüncələriniz və apardığınız mübarizələrin real bəhrələrini görməyi arzulayıram.

Dərin hörmətlə,

*AXCP sədri,
Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin deputatı Əli Kərimli.
Şairin şəxsi arxivindən.*

BİLMİRƏM

*Ulaşmaqdır dərdim qızıl almaya,
O hardadır?.. Bu yer hara?.. bilmirəm.
Atadan oğula sürdü bu rəya,
Nədəndi bilmirəm.. varı bilmirəm...*

*Anlardı dərdimi, anlatsam daşa,
Boşa kürək çəkdik, yıllardır, boşa;
Nasıl hasret qardaş-qardaşa?..
Sən — mən inadımı qıra bilmirəm...*

*Yoldaşlardır əli-qolu bağlılar,
Yurdları uzaq, bağı dağlılar;
Nə yeyir, nə içir Qarabağlılar?..
İçim qan ağlır... Sora bilmirəm...*

*Ac-susuz, pərişan, tüm çoluq-çocuq,
Axar yaralardan qan oluk-oluk;
Bu nasıl qardaşlık, nasıl qohumluk? —
Vəb yaralan sara bilmirəm...*

*O öyük şalın eşi varmı ki?
Göynü rahatdımı? Yoksa darmı ki?
Bir salam göndərsən ulaşarmı ki
Vahabzadə Bəxtiyara?.. Bilmirəm...*

Çox möhtərəm ustadım!

Azərbaycan Böyük elçiliyində çalışan bir tanışım Mehmet Çinalının kitabını aradığınızı söylədi. Məndə mövcud olan "Gerçek xəyalı aşdı" isimli kitabın fofosurətini çıxararaq göndərirəm.

Bu arada yuxarıdakı şəri də sunmaq istədim. Azəri ləhcəsi ilə yazdığım şerin Azərbaycan dərgisində də yayınlanacağını sanıram. Biiməsilə salam və hörmətlərimi sunar, afiyyət dilərəm, əfəndim.

*A.Fuat Azqur
Ankara 10.5.2001*

Şairin şəxsi arxivindən..

BƏXTİYARLIQ

Azərbaycan — sevimli övladı, xalq şairi, vətəndaş, alim Bəxtiyar Vahabzadənin 70 yaşını təntənəylə qeyd edir. Yüksək bədii dəyəərə malik olan şerləriylə, ehtiraslı çıxışlarıyla, yorulmaz ictimai fəaliyyəti ilə Bəxtiyar Vahabzadə xalqımızın mənəvi həyatında silinməz izlər buraxmış, respublikamızda, onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda geniş şöhrət qazanmışdır. Yarım əsrdən artıqdır ki, şair ədəbiyyatımıza, dilimizə, xalqımıza oğul sdaqətliylə xidmət edir və bunun müqabilində millətimizin qəlbində, ruhunda, tarixi yaddaşında yaşamaq hüququnu qazanmışdır. Bəxtiyar müəllimin gənclik illərində yazdığı şerlərindən birində belə misralar var:

***Qaranquşdan qabaq, torpaqdan qabaq,
Gərək biləsən ki, ilk bahar gəlir.***

Torpağıımıza azadlıq, müstəqillik baharının gəlməsini ilk duyan, bu baharın gəlməsi üçün illər boyu çarpışan və bu baharı ilkin salamlayan, müjdələyən şairlərimizdən biri də Bəxtiyar Vahabzadədir. Sovet senzura sisteminin dar çərçivələri içində də Bəxtiyar Vahabzadə öz sözünü deyə bilmiş, hələ o illər Şəki qəzetində çap etdirdiyi "Gülüstan" poemasında xalqımızın tarixi faciəsi haqqında, bölünməsi, ikiye ayrılması, parçalanması və əsarətə düşməsi haqqında təsirli, yanıqlı bir dillə söz açmışdı. Son beş-altı ildə də azad, müstəqil Azərbaycan uğrunda mübarizənin çətin yollarında Bəxtiyar müəllimi həmişə ön sıralarda görmüşük, görürük və inşallah hələ çox illər görecəyik. Hər bir böyük şair kimi Bəxtiyar Vahabzadənin də bəzən başa düşülmədiyi, niyyətinin, sözünün tərs yozulduğu məqamlar olub. Amma bütün böyük sənətkarlar kimi o, səbr, dözümlə sınağından da ləyaqətlə

keçə bilib.

İftixar hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, şairin ən gözəl əsərlərindən olan və vaxtilə Dövlət mükafatına layiq görülmüş "Muğam" poeması ilk dəfə "Qobustan" toplusunda dərc olunub. Bu poemada belə misralar da var:

***Dəfn edin siz məni Zabul-seğahın mayasına,
Deyirəm bəlkə məni bir gün oyandırdı muğam.***

Söhbət şairin şəxsi ömründən, taleyindən, hətta yalnız lirik "mən"indən getmir. Söhbət muğamatın, sənətin tək bir fərdi, insanı deyil, bütöv bir xalqı, milləti oyandırmaq qüdrətindən, həyata qaytarmaq gücündən gedir.

Bu gün istiqlalına qovuşmuş xalqımız tarixinin ən fərəhli, həm də ən ağrılı-acılı günlərini yaşayır. Və bu ağrılı-acılı günlərdə bizi fərəhləndirən, bizə təsəlli verən ölməz sənətimiz, musiqimiz, muğamatlarımızdır, əsrləri yarım gələn və bütün dövrlərdə bu xalqın varlığını, yenilməzliyini təsdiq edən şerimizdir, gözəl şairlərimizin yaradıcılıqlarıdır və bu gözəl şairlərimizin sırasında Bəxtiyar Vahabzadənin öz yeri, öz sözü, öz səsi var.

Arzu edirəm ki, hörmətli sənətkarımız, çağdaş şerimizin ağsaqqalı Bəxtiyar müəllim hər səhər yuxudan Segah zabulun səsiylə oyansın, bu əbədi səslər onun torpağıımızın yaralarıyla yaralanmış qəlbinə məlhəm, təsəlli olsun və günlərin bir günü, dünyanın ən gözəl günlərinin birində sevimli şairimizlə bərabər bu muğam zəngülələrini Şuşada, Cıdır düzündə dinləyək.

ANAR
"Ədəbiyyat qəzeti", 29 dekabr 1995-ci il.

QARDAŞIM BƏXTİYARI

Eşitdim avqust ayının 16-da Şekidə 70 yaşını qeyd edəcəklər. Çox istədim Şəkiyə gəlmişəm, sənə məclisində iştirak edim, ancaq səhhətim imkan vermədi.

Əziz qardaşım, 70 yaşın mübarək olsun! Səni yaxından görənədek ürəyim dözmədi, məktub yazmaq qərarına gəldim. Məclisində iştirak edənlərdən soruşdum, hamısı dedi ki, "Çox gözəl keçdi..." Mən bilirdim ki, sənə məclisin gözəl olacağı idi. Ayrı cür ola bilməzdi. Ona görə yox ki, bu məclis Şekidə təşkil olunmuşdu, yox, ona görə ki, Bəxtiyarın məclisi Gəncədə də, Təbrizdə də, Ərdəbildə də gözəl keçəcəkdi. Çünki mən inanıram ki, yerindən, məkanından asılı olmayaraq, bütün Azərbaycan öz şair oğlunu — Bəxtiyarı böyük məhəbbətlə sevir. Ona görə ki, sənə sinənin sağ tərəfində yerləşən ürəyində bütün bölünməz Azərbaycanımıza sonsuz məhəbbət var.

Bəxtiyar, məhəbbətin iki başı var, bir başı əsl şairin ürəyində, o biri başı xalqın ürəyindədir. Yaxşı deyibsen, "şamın həyatı yanmasındadır...". Elə şairin də sevilməsi yanmasındadır. Yanmasan yandıra bilməzsən. Sənə bu üç kəlməni xatırlayanda həmişə gözümün önündə bir otaqda gecə yanan bir şam, o şamın işığında öz təzə şerini yazan şair canlanır. Şam yanır, əriyir, onun göz yaşları gilə-gilə şamdan boyu süzülür; şair yanır, onun yanan ürəyindən axıb gələn sözlər vərəq üzərinə misra-misra düzülür. Şam yanır, şöləsi bir otaq olur, şair yanır, işığı bütün ölkəyə yayılır. Şam yandanda yaşayır, axırda ömrünü başa vurur, şair yanır, yandıqca sənətin, sənətkarın ömrü uzanır.

Bəxtiyar, sənə o üç kəlmədə dedyini mən neçə sətirdə açmaq istədim, yenə alınmadı. Fikirləşirəm ki, sənə qısa və aydın dediyinin heç şərhi ehtiyacı yoxdur. Bütün şərh də, mənə da bu üç kəlmənin bətnindədir. Şairlik də, şerini yaranması da, yaradıcılı-

ğın əzabı da, sevinci də o kəlmələrdədir...

Bəxtiyar, bu məktubu yazanda elə bilirəm ki, sənənlə üz-üzə oturub söhbət edirəm. Uzun zaman içimdə yığılıb qalanların hamısını sənə demək istəyirəm. Bəlkə elə buna görə də məktub uzanır. Ancaq onlar bir məktuba sığışan deyil. Sağlıq olsun, qalanları sonra...

Bəxtiyar, bu məktubda nə yazıramsa, hamısı həqiqətdir, tərif deyil. Çünki, mən yaxşı bilirəm ki, sənə tərifə ehtiyacın yoxdur və mənə də qardaşlıq məhəbbətindən özge təmənnam. Mən ümumiyyətlə, tərif etməyi bacarmıram və yalandan tərif edənlərə də yazığım gəlir. Fikirləşirəm ki, yazıq tərif xatirinə gör özünü nə qədər alçaldır. Yalandan tərif olunanda isə özümü aldanmış hesab edirəm.

Bu məktubda sənə haqqında nə yazıram ürəkdən yazıram, ürəklə yazıram. Çünki, sən sənətin və şəxsiyyətinlə tək mənə deyil, 30 milyonluq xalqın məhəbbətini qazanıbsan. Ancaq çox təəssüf ki, sənətkara məhəbbəti tərif kimi qələmə verənlər həmişə olmuş və bu gün bizim cəmiyyətdə də var. Bunlar istedadsız, paxıllıq girdabına düşmüş adamlardır. Belələri haqqında vaxtilə Sədi Şirazi gözəl deyib:

*Düzl bəd nə könəm bər
bədan ki, miskinən
Be xul bədii xıştən
giriftarənd.
(Bu miskin adamlara mən
qarğış etmirəm,
Çünkü onlar pis
xasiyyətlərinin əlində
giriftardılar).*

Bəxtiyar, azadlığı, istiqlalı anarxiya kimi başa düşənlər, daha doğrusu, hesab edənlər gördün ki, S. Vurğuna, S. Rüstəmə, R. Rza-

ya, C.Cabbarlıya və s... necə hücum hazırladılar. Nə yaxşı millət vaxtında onların ağzından vurdu. Xalqın sevgisi hər şeydən güclüdür. Xalqımız səni sevir, bunu sən özün də yaxşı bilirən.

Mən əlimə təzə qələm aldığım illər (1941—45) Cənubi Azərbaycanda milli azadlıq hərəkatı çox güclü idi. Demək olar ki, böyük şəhərlərdə hər gün nümayişlər və mitinqlər olurdu. Mən Ərdəbildə, Təbrizdə bu mitinqlərdə tez-tez iştirak edib, təzə yazdığım şerlərlə çıxış edirdim. Elə vaxt olurdu ki, hər gün şer yazırdım.

Bəxtiyar, sənə son illərdəki çıxışlarını görəndə, şerlərini eşidəndə o günləri xatırlayıram və öz-özümə deyirəm: millətin bu ağır günündə nə yaxşı ki, Bəxtiyar var. Ancaq bunu da deyim ki, mənə o zaman şerlərim şaha qarşı meydan oxusa da Bəxtiyar şerləri ilə müqayisə olunmaz səviyyədə idi. Mən indi də sənə şerlərini dinləyəndə elə şerlərin olur ki, doğrusu, sənə qibtə edirəm. — Kaş bu şeri mən yazmış olaydım! — Bəxtiyar, bu etiraf mənə, qüdrət səindir.

Mən S.Vurğunun, R.Rzanın şerlərini, S.Rüstəmin Təbriz qəzəllərini oxuyanda da belə hisslər keçirmişəm. Azərbaycan poeziyasında əbədi mövqeləri olan o sənətkarlar indi öz dünyalarını dəyişiblər. Hətta o tayda çox sevdiyim Səhənd də. Bu keşməkeşli, ağır günlərin poeziyasının ağırlığı təkcə sənə çiyindədir. Bu inkarolunmaz həqiqətdir.

Özüm Bəxtiyar, məktub uzanı0r, yazdıqca yazmaq istəyirəm. Ancaq fikirləşirəm ki, nə qədər yazsam, sənə haqqında yazılanlardan heç onda birini yazma bilməyəcəyəm və təzə bir söz də deyə bilməyəcəyəm. Ancaq təzəlik budur ki, ürəyimdə olanların bir qismini bu məktuba köçürə bildim.

Bəxtiyar, sənə 70 yaşın tamam olan bu əziz gündə Şəkiddə, sənə yanında ola bilmədim, ancaq bu məktubla sənə neçə-neçə xoş arzularımı, diləklərimi çatdırmaq istədim. Bu zaman yadıma bir ərəb əfsanəsi düşdü. Bütün diləklərim o əfsanədə var.

Qədim Ərəbistanda bir ərəb karvandan ayrı düşür. Gecənin qarantlığında yolu tapa bilmədiyindən dəvəsi ilə səhrada gecələməli olur. Yuxuya getmiş ərəb gecənin bir vaxtı oyanıb görür ki, dəvəsi yoxdur. Ətrafı axtarır, dəvəni tapa bilmir. Oturub səhranın açılmasını gözləyir. Bu vaxt göy üzünü tutmuş qara buludlar birdən parçalanır, ay çıxır, öz nuruyla qum səhrasını işıqlandırır. Ərəb ay işığında dəvəsinin bir qədər kənarda otladığını görüb sevinir. Ərəb başını qaldırıb aya baxır və əllərini yuxarı qaldırıb aya müraciətlə deyir: "Ey ay, mən sənə necə dua edim? Deyim ki, həmidən uca olasan — onsuz da ucadasan; deyim ki, işıqlı olasan — onsuz da işıqlısan. Dua edirəm ki, sənə üzünü qara buludlar almasın, nurun əbədi olsun...

Bəxtiyar, diləyim budur ki, həmişə ucada olasan, sənətinin, məsləkinin işığı Vətənimizin, xalqımızın yolunu daima nurlandır-sın...

Bəxtiyar, gözlərimə mirvari suyu gəldiyindən neçə vaxtdır oxuyub-yaza bilmirəm. Ancaq sənə məktubunu öz xəttim ilə yazdım. Çətinlik çəksəm də dedim, qoy xəttim sənə arxivində olsun. Bu dünya ölüm-dirim dünyasıdır. Bəlkə ikinci məktubu yazmağa heç ömür vəfa etmədi. Ancaq arzu edirəm ki, sənə 80 yaşında təntənələrini görə bilim.

Allah qismət eləsin, amin!..

*Qardaşın Balas AZƏROĞLU
17 avqust 1995-ci il. Bakı.*

"Ədəbiyyat qəzeti", 29 dekabr 1995-ci il.

O ÇƏKİNMƏDİ, QORXMADI, OD PÜSKÜRDÜ

Sabah ünlü şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin
74 yaşı tamam olur

Dünya fırlandı, zaman keçdi... "Vaxtın dəyirmanında daş əridi qum oldu..." Və bu bazar ertəsi Bəxtiyar Vahabzadənin doğum günüdür. Yuvarlaq bir rəqəm tamamlanmışdır. Düz 74 yaş. Nə çox, nə az. Amma bu Yer üzündə 74 il yaşamaq, üstəlik sözünlə, əməlinlə yaddaşlarda iz salmaq, cığır qoymaq gerek ki, hər oğulun həddi deyil.

74 ildə nələr, nələr yaşamadı? Və bu yaşantılarını sonradan misra-misra başqalarına ötürdü. Necə duymuşdusa, o cür... Ağrısıyla, qəmiylə, hirsilə, hikkəsiylə. Yanlışıyla, düzüylə... "Ana dilim", "Gülüstan"... hərçənd buna görə ona "sağ ol" deyəndən çox, onu tənbəhləyən oldu...

80-ci illərin sonuydu. Öz ziyasını həmişə ya dar ağacından asılmış, ya da gözü qarşısında görmək istəyən xalq bu dəfə də onun yanında olmasını istəyirdi. Ancaq cəsarət lazıymıydı. O zaman meydana xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə çıxdı. Çəkinmədən, qorxmadan... Yetmiş ildə içimizə yığılan odu-vulkanı püskürdü. O danışdıqca biz rahatladığımızı...

90-cı ilin qanlı yanvarında, Bakı tank tırılları altında əziləndə də radio dalğalarından şairin səsinə eşitdik. Qəzəbliydi, cılığımıydı. Yenə də ağrıyırdı. Hamımızın yerinə danışdı. O danışdıqca biz də coşur, dalğalanırdıq...

İndi bunlar tarixdi. Bəxtiyar Vahabzadə canlı tarixdi. Kim bilir tarixin daha hansı səhifələrinə imza atmaq qismətindədi... Kim bilir?

Hərdən onu qınamışıq da. Haqlı-haqsız. İnciyib bizdən. Ərkimiz çatır. Sizi hər zaman öndə görüb, cəsarətinizə bələd olduğumuz üçün ummuşuq... İndi öz hücrənizə çəkilib bizlərlə təmas-

dan qaçırsınız. Sizin də haqqınız çatır... Amma ümid eləyirik ki, 74 yaş bizi sizlərlə yenidən görüşdürmək üçün bəhanə olacaq. Yanmış körpünün calanmasına səbəb olacaq... Hiss eləyirik ki, siz də sözlə dolmusunuz. "Axı dünya fırlanır..."

"YENİ MÜSAVAT" çılar

"Yeni Müsavat" 15—16 avqust 1999.

B.VAHABZADƏ — 75

Hörmətli Bəxtiyar bəy!

Sizi anadan olmağınızın 75 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, can sağlığı və uzun ömür arzulayıram!

Siz çoxəsrlik Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi yeri olan ən görkəmli şairlərdənsiniz. Bu yerə Siz yalnız gözəl şerlərinizlə yox, həm də bu şerlərdə ifadə etdiyiniz böyük millət və Vətən sevgisi ilə nail olmuşunuz. Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi, ədəbiyyatımızın inkişafında böyük xidmətləri olan bir şair kimi Sizin adınız hər bir azərbaycanlının qəlbində özünə geniş yer tapmaqla yanaşı, bütün türk dünyasında məşhurdur. Yaratdığınız "Gülüstan" poeması yarıya bölünmüş bir xalqın dərdlərini, həm də onun ən böyük arzusunu — vahid Vətən arzusunu, Vətən sevgisini ifadə edib. Bu əsərə görə üzləşdiyiniz təzyiqlər və təqiblər Sizin qəlbinizdəki Vətən sevgisini nəinki söndürməyib, hətta daha da alovlandırılıb.

Bu gün biz Bəxtiyar Vahabzadəni təkcə böyük şair kimi yox, eyni zamanda xalqın dərdləri ilə yaşayan vətəndaş, görkəmli ziyalı, pedaqoq və ədəbiyyatşünas alim kimi tanıyıq. Azərbaycan Xalq hərəkatının başladığı vaxtlarda Siz onun iştirakçısı olmuş, xalqın haqq işi uğrunda mübarizəsinin önündə getmişsiniz. Siz o dövrdə Azərbaycan dilinin sıxışdırılmasına qarşı çıxan, ana dilimizin lazımı səviyyəyə qalxmasına çalışan ilk ziyalılardan biri kimi daim xalqı-

mızın qəlbindəsiniz. Siz bu gün də cəmiyyətdə baş verən ictimai-siyasi proseslərin önündə gedir, bir ağsaqqal ziyalı və vətəndaş kimi öz mövqeyinizi bildirirsiniz. Təsadüfi deyil ki, Bəxtiyar Vahabzadənin özündən və yaradıcılığından dərslər alan, onun dərin zəkası və istedadından bəhrələnərək öz həyat yolunu, amalı və məsləkini xalqına, onun xoşbəxt gələcəyinə həsr edən yüzrlər, minlərlə vətəndaşlarımız Sizi özlərinin müəllimi hesab edirlər.

Hörmətli Bəxtiyar bəy!

Bir daha Sizi təbrik edirəm! Arzu edirəm ki, ömrünüzün sonrakı illəri də çoxlarına örnək ola biləsi 75 illik Bəxtiyar Vahabzadə ömrünün parlaq səhifələrini daha da zənginləşdirsin!

*İsa QƏMBƏR,
Müsavat Partiyasının başqanı
"Yeni Müsavat" qəzeti, 15 avqust 2000-ci il.*

Qabil ZİMİSTANOĞLU

B.VAHABZADƏ — ÖMRÜN 75-Cİ AŞIRIMINDA

Ömrünün 75 yaşını sabah başa vuracaq ünlü şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə bu zaman kəsiyi çərçivəsində çox keşməkeşli bir həyat yolu keçib. Həmişə düz sözün, doğru fikrin ağrısını çəkməli olub. Dil, millət, Vətən uğrunda etdiyi mücadilələr onu imperiya nöqərlərinin düşməninə, sadə xalqın isə sevimlisinə çevirib.

Bəxtiyar müəllim başqa həmkarlarından özünəməxsusluğu ilə seçilən ziyalılarımızdandır. O, həqiqətin deyilməsinin çətin olduğu məqamlarda həmişə sözünü cəsarətlə deyib. Elə cəsarətlə dediyi üçün onu sevənlərə "Gülüstən" poemasının oxunması illərlə yasaq edilib. Buna görə təqib və təzyiqlərə məruz qalıb. Amma fikrindən heç zaman dönməyib, çəkinməyib. Cəmiyyətin "elitar" təbəqəsi hesab edilən moskvapərəst vəzifə sahiblərinin rus dilini

ana dilindən yüksək tutmalarına dözməyib. Özünəməxsus üslub, sadə xalq dili ilə ana dilini danan nadürrüslərə vətən tarixini və ana dilinin qədimliyini başa salmağa çalışıb. İmperiyanın tikanlı məftillərindən sərhədlərin keçilməsi mümkün olmayan bir ərəfədə Bəxtiyar müəllimin poeziyada cəmiyyət, dil, vətən problemləri bütün türk ellərində diqqətlə oxunub, öyrənilməyə başlamışdır.

Onun yaradıcılığı Azərbaycan milli şüurunda oyanış, dirçəliş, özünüdərk etməsinə xidmət edib. B.Vahabzadənin xalq və millət qarşısında xidmətləri şairlik çərçivəsini aşaraq qeyrətli bir vətəndaş kimi çıxış edib. Onun respublikanın müstəqillik qazanması ərəfəsində fədakarlıq göstərməsi, milli ruhun yüksəlməsində özünəməxsus xidmətləri danılmazdır. 20 Yanvar hadisələri zamanı xalqın ümidinin yerdən-göydən üzöldüyü bir vaxtda radio vasitəsi ilə deputatları fəvqəladə sessiyaya çağırması xalqda gələcəyə inama yenidən ümid qığılcımları yaratdı. Bu dəfə xalqı təmsil edən deputatlar xalqın QEYRƏTLİ VƏTƏNDAŞINI və CƏSARƏTLİ ŞAİRİNİ müdafiə etməli oldular. İşğalçı ordunun tezliklə Bakını tərk etməsi barəsindəki qərarın lehinə səs verdilər.

Bakıda qanlı qırğınlar törədən rus generalının çəkinmədən üzünə tüpürüb və imperiya qılıncının dalı-qabağı kəsdiyi bir ərəfədə çoxlarının cəsarət edib deyə bilmədiyini "Azadlıq" radiostansiyasındakı müsahibəsində bildirdi. Bəxtiyar müəllim M.Qorbaçovu xalqımızın cəlladı adlandıraraq Bakıdakı qanlı hadisələrə "Bu, Qorbaçovun yenidənqurması yox, yenidən qırmasıdır" şəklində siyasi qiymətini verdi.

Bu gün də dilimizə sappa vurmaq istəyənləri tənqid edir, dövlət məmurlarını ana dilinə hörmət etməyə, dilimizin gözəlliyini qoruyub saxlamağa çağırır.

Onun haqqında deyiləsi və yazılması məqamlar çoxdur. Görünür, 75 rəqəminin sanballı çəkisi çoxlarına bu ömrün sahibi haqda layiqli sözləri deməyə əsas və səbəb olacaq.

Bəxtiyar müəllimə 75 illik yubileyi ərəfəsində redaksiyamızın kollektivi adından can sağlığı, xalqın taleyüklü məsələlərinin həllində indən sonra da kəsərli sözlərini eşitməyi arzulayırıq.

"Günaydın" qəzeti, 15—16 avqust 2000-ci il.

MİLLİ ƏDƏBİYYATIMIZIN SÜKANÇISI, İSTİQLAL ŞAİRİ BƏXTİYAR VAHABZADƏYƏ

Əziz Bəxtiyar müəllim!

Sizi, bütün türk dünyasında ürəklərdə özünə heykəl qoymuş bir ustad sənətkarı 75 illik yubileyiniz münasibətilə səmimi qəlbdən təbrik edir və bundan böyük məmnunluq duyuram.

Siz Sovet rejimi dönməndə gen yaddaşımızda süsləşdirilmiş milli istiqlal məfkurəsinin təbliğində misilsiz xidmətlər göstərmiş dəyərli söz ustasıdır. Bütün fəaliyyətiniz boyu xalqımıza ləyaqətlə vəkillik etmiş və öz vətəndaş mövqeyinizlə yetişən nəsil üçün, bizim hər birimiz üçün şərəf örnəyinə çevrilmişiniz.

Ulu türk dünyasının böyük sənətkarları — Siz, Bəxtiyar Vahabzadə nəzmdə, Çingiz Aytmatov isə nəsrə də gen yaddaşını itirmək — manqurtluq və assimilyasiya təhlükəsinə qarşı öz qələmi ilə ən çətin dövrlərdə qətiyyətli mübarizə yolu seçdiniz. Bununla da düşüncələrin qan hafizəsi ilə rabitədən sapmasının qarşısını almaqda əvəzsiz rol oynadınız.

Kommunist əxlaqı mühitində dissident hərəkatına, sonradan isə milli azadlıq mücadiləsinə yetərinə tokan vermiş bu fəaliyyətiniz Sizin Vətən qarşısındakı böyük mənəvi haqqınızdır. Bu haqq çağdaş dövrdə bizlərin və gələcək nəsillərin üzərindədir.

Allahdan arzu edirəm ki, yolunda can qoyduğunuz millətin layiqli və şərəfli gününü görmək Sizə nəsib olsun.

Sizə böyük ehtiramla

Adil Qeybullayev,
tibb elmləri doktoru, professor.
"Yeni Müsavat" qəzeti, 17 avqust 2000-ci il.

AZƏRBAYCANDA MİLLİ-AZADLIQ HƏRƏKATININ BANISI BƏXTİYAR VAHABZADƏYƏ!

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Bu gün Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatının liderlik iddiasında olanları çox-çoxdur. Bu liderlərin də müəyyən (bir az az, bir az çox) xidmətləri var. Kimlərsə milli-azadlıq hərəkatının lideri ola bilər, amma Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatının banisi sizsiniz.

Bu gün Azərbaycanın milli-azadlıq hərəkatının liderləri Sizdən öyrəniblər millətçiliyi də, milli-azadlığın nə olduğunu da və sair və ilaxır.

Söhbət təkcə Sizin Sovet hökumətinin asıb-kəsən vaxtında yazdığınız "Gülüstan" poemasından və ya "Torpaqdan pay olmaz" əsərinizdən getmir. Çünki ən çox bu əsərlərin adları hallandırılır.

Sizin yaradıcılığınızı təpədən-dırnağa qədər əzbər bilən yüz minlərlə tələbələrinizdən biri kimi (müridlərinizdən biri kimi) qətiyyətlə deyə bilərəm ki, sevgi şerlərinizi bir kənara qoysaq (bu da gənclərə sevgi hissi aşılayır, özü də təkcə gənclərə deyil, elə sevməyi öyrənmək istəyənlərin hamısına...

... Mejduproçim, Bəxtiyar müəllim, indi gənclər sevgi şerləri oxumurlar. Bu ən böyük bəlamızdır. Seks filmlər, erotik filmlər, pornoqrafik filmlər gəncliyimizi məhv edir. Bəxtiyar müəllim, səmimi deyirəm, adi bir qızı sevməyi bacarmayan, ona bir seks obyektini kimi baxan bir kəsin Vətənə sevgisinə inanmaq çətindir. Olsa-olsa o, qıza və ya qadına seks mənbəyi kimi baxırsa, Vətənə də kommersiya mənbəyi kimi baxır...

... Sevgi hissi aşılayır, sevgidə də yaş həddi yoxdu. Bəxtiyar müəllim, adam yaşlaşdıqca daha çox sevmək istəyir (ey), hər bir şeriniz Azərbaycan xalqının taleyini özündə əks etdirir.

Bəxtiyar müəllim, bəlkə də çoxları adı "Lenin" poeması oldu-

ğuna görə Sizin bu poemanızı oxumayıb. Amma mən oxumuşam. Siz bu poemada Leninin öz goruna da, dədəsinin goruna da söymüsünüz. Siz bu poemada Leninin deyil, Azərbaycan xalqının dərdini-sərinə yazmışınız.

Bəxtiyar müəllim, yazılarının birində qeyd eləmişdim ki, siz mənim, mənim balalarımın və eləcə də Azərbaycan xalqının Barış Mançosusunuz. Sizi Barış Manço ilə müqayisə edib heç də onu daha yüksək qiymətləndirməmişdim. Həmin yazı Türkiyə türklərinin oxuması üçün nəzərdə tutulmuşdu. Türkiyə türkləri üçün də Barış Manço bəlkə də Atatürkdən sonra ən böyük vətənpərvər, ən böyük milliyətçi, ən böyük türkçü və ən böyük insan kimi qəbul olunur. Bu yazımda onu bildirmək istəyirdim ki, Barış Manço da Türkiyənin Bəxtiyar Vahabzadəsidir.

Bəxtiyar müəllim, gəlib çatdız ömrün 75-nə. O qədər xalqın alqışı var ki, hələ çox yaşayacaqsınız.

Bəxtiyar müəllim, Şirəli Müslümov 167 il yaşamışdı. Amma Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Cəmil Əhmədov 18 il.

Bəxtiyar müəllim, ermənilərlə döyüşdə Şelli Xosrov da 20 yaşında həlak oldu.

Bəxtiyar müəllim, Mahmud Eyvazov da gərək ki, 153 il yaşamışdı.

Bəxtiyar müəllim, Adəm peyğəmbər, Musa peyğəmbər, İsa peyğəmbər, Məhəmməd peyğəmbər, Həzrəti Əli, Nizami, Nəsimi, Füzuli, Sabir, Mirzə Cəlil, Üzeyir Hacıbəyov, Səməd Vurğun, Qara Qarayev (siyahını uzatmaq da olar), Bəxtiyar Vahabzadə Tanrı yaşadıqca yaşayacaqlar.

Bəxtiyar müəllim! Sizi ürəkdən təbrik edirik!

Sizə Allahın məsləhət bildiyi qədər ömür arzulayırıq, əbədi ömrü onsuz da qazanmışınız!

Hörmətlə,

Aqil ABBAS

"Ədalət" qəzeti, 19 avqust 2000-ci il.

HÖRMƏTLİ QƏLƏM DOSTUMUZ BƏXTİYAR VAHABZADƏ!

Sizi — görkəmli şair, dramaturq, publisist, ictimai xadimi ana-dan olmanızın 75 illiyi münasibətilə ürəkdən təbrik edirik.

Siz ADU-nun filologiya fakültəsində təhsil almışınız. Bədii yaradıcılığa 1943-cü ildə "Ana və şəkil" adlı şeirlə başlamışınız. "Ceyran", "Aylı gecə", "İnsan və zaman", "Bir ürəkdə dörd fəsil", "Köklər, budaqlar", "Dəniz—sahil", "Bir baharın qaranquşu", "Dan yeri", "Açılan səhərlərə salam", "Payız düşüncələri", "Özü-müzlə söhbət", "Axı dünya fırlanır" və başqa kitabların müəllifisiniz. Sizin şeirlərinizdə bədii-fəlsəfi cəhətdən dərinlən qavranılan daxili poetik vəhdət duyulmaqdadır. Bu vəhdətin ahəngi və aydınlığı həmin əsərlərə tamliq və bütövlük, ideya, mövzu və məqsəd ümumiliyi verir.

Sizin yaradıcılığınız şəxsi həyəcan, duyğu və düşüncələrini, dünyanı şairənə qavrayışınızın ifadəsindən ibarətdir. Xarici aləmə, ictimai gerçəkliyə, Vətənə, xalqa, gözəlliyə, tarixi keçmişə, beynəlxalq hadisələrə, təbiətə münasibət sizin lirikanızın əsasını təşkil edir. Əsərlərinizin böyük əksəriyyəti ənənəvi mövzularda yazılıb. Vətəni, azadlığı, məhəbbəti, ömək adamlarını, gözəlliyi tərənnüm edirsiniz.

Siz dramaturgiya sahəsində də çalışırsınız. "İkinci səs", "Vicdan", "Yağışdan sonra", "Yollara iz düşür", "Fəryad", "Hara gedir bu dünya", "Özümüzü kəsən qılınç" pyesləri Azərbaycan Milli Dram Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulmuşdur. Bu pyeslərdə də siz şəxsi və poemalarınızda ki mənəvi-əxlaqi problemləri qaldırırsınız.

Siz on iki milli ədəbiyyatın bir-birindən fərqlənən əlli beş nümayəndəsinin şeirlərini Azərbaycan dilinə çevirmisiniz. Bu şeir nümunələri "Hər çiçəkdən bir ləçək" kitabında toplanmışdır. Həmçinin sizin də əsərləriniz başqa xalqların dillərinə tərcümə

olunmuşdur. Xarici ölkələrdə, indiki MDB məkanında və Yaxın Şərq ölkələrində onlarca kitabınız işıq üzü görmüşdür.

Siz müasir ədəbiyyatşünaslığın problemləri ilə müntəzəm məşğul olursunuz. İlk elmi işiniz — "Xalq şairi Səməd Vurğun" böyük sənətkarın sağlığında ona həsr edilmiş nadir kitablardan biridir. Kitabda S.Vurğunun parlaq ədəbi irsi və çoxcəhətli ictimai fəaliyyəti əsaslı şəkildə şərh edilmişdir. Əsrimizin böyük söz ustalarından biri olan S.Vurğunun zəngin yaradıcılığı ilk dəfə geniş araşdırılmış, Vurğun sənətinin həyatı qaynaqları, parlaq ideya-bədii keyfiyyətləri, incəlikləri təhlil olunub ümumiləşdirilmişdir. "Ədəbiyyat və sənət", həyat və zaman haqqında "Sənətkar və zaman", "Sadəlikdə böyüklük", "Vətən ocağının istisi" kitablarınız ədəbiyyatşünaslıq elmimizə əvəzsiz töhfələrdir.

Siz uzun müddət Bakı Dövlət Universitetində Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının professoru vəzifəsində çalışmışınız. 1980-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasına müxbir üzv seçilmişsiniz. Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Ağsaqqallar Şurasının üzvüsünüz, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı seçilmişsiniz.

Xalqa göstərdiyiniz ədəbi və ictimai xidmətləriniz dövlətimiz tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir.

Siz Azərbaycanın xalq şairi fəxri adına layiq görülmüsünüz. Azərbaycan Dövlət Mükafatı laureatısınız. M.F.Axundov adına ədəbi mükafatı almısınız. "Qırmızı Əmək Bayrağı", "İstiqlal" ordenləri və bir sıra medallarla təltif olunmusunuz.

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Siz ömrünüzün və yaradıcılığınızın bu müdrik çağında da yazıb yaradırsınız. Sizi — görkəmli şairi, ictimai xadimi 75 illik yubileyiniz münasibətilə bir daha səmim-qəlbədən təbrik edir, sizə uzun ömür, cəsarəti, yaradıcılıq uğurları arzulayıyıq.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi

"Ədəbiyyat qəzeti"nin redaksiya heyəti səmim-qəlbədən bu təbrikə qoşulur.

"Ədəbiyyat qəzeti", 11 avqust 2000-ci il

SƏN YANMASAN, MƏN YANMASAM

Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə ilə görüşümdən 25 il keçməsinə baxmayaraq, həmin gün gözlərimin qarşısında bugünkü kimi canlanır.

Özümü xoşbəxt hesab edirəm ki, istedadlı böyük şair, gözəl insan, bugünkü dünyamızın söz ustası ilə nə vaxtsa üz-üzə oturub şairin gələcək yaradıcılığı haqqında müsahibə aparmışam. Xalq şairi B.Vahabzadənin ləyaqəti, əqidəsi, cəsarəti, sədaqəti, millətinə və vətəninə olan məhəbbət onu xalqına sevdiren gözəl cəhətlərdən biridir.

Ana dilinin saflığı uğrunda mübarizə aparan B.Vahabzadə «Bu vətən hamımızın anasıdır», «Ana dili» əsərləri ilə xalqımızı milli birliyə səsləyir.

B.Vahabzadənin «Gəlin açıq danışaq», «Ləyaqət», «Şənbə gecəsinə gedən yol», «Ədəbi düşüncələr» kitablarında cəmlənmiş publisist əsərləri şairin ədəbi-fəlsəfi düşüncə və ideyalarını özündə cəmləşdirir.

Müasir dövrümüzün xalq şairi B.Vahabzadə yazıb-yaratdığı bir dövrdə söz ustalarından Nizami, Füzuli, Bayron, Puşkin, Sabir və S.Vurğun kimi məşhur sənətkarlardan öyrəndiyini və öyrənməkdə davam etdiyini dəfələrlə etiraf edir.

Şair qələmə aldığı mövzusunun məntiqi mənasını yaxşı duyur və insanın hisslərini həssaslıqla oxucuya çatdırır.

Məşhur bəstəkar və dirijor Niyazinin nə vaxtsa şair haqqında söylədiyi bir misra yadıma düşür: «Bəxtiyar ona görə bəxtiyardır ki, onu xalq sevir, xalq da ona görə bəxtiyardır ki, onun Bəxtiyarı var». Gözəl sözlərdir.

«Şəbi hicran», «Gülüstan», «Ədəbi düşüncələr», «Mərziy-

yə», «Şənbə gecəsinə gedən yol», «Ləyaqət» «Gəlin açıq danışaq» əsərlərindəki milli fikirləri şairin daxilindən gələn səsidir:

**Mən oddan qorxmadım yanana qədər,
Mən qorxu bilmədim,
bilmədim qanana qədər.
Elə ki, yandım,
Odlə oynamaqdan qorxdum, dayandım.**

Həyatın acısını-şirini dadmış şairin «İki qorxu» poeması əsil sənətkarlıq nümunəsidir.

Azərbaycan xalqının sevimli şairi B.Vahabzadə bu günlər ömrünün 75-ci baharına çıxıb.

Sənətkara 75 illiyində can sağlığı, uzun ömür, yaradıcılığında böyük-böyük müvəffəqiyyətlər, uğurlar arzulayırıq. Qələmi korşalsın!

"Azerros" qəzeti, oktyabr 2000

TƏBRİK EDİRİK!

Hörmətli Bəxtiyar müəllim! Anadan olmağınızın 71-ci ildönümü münasibəti ilə Sizi səmimi qəlbdən təbrik edirəm və Sizə 100 il ömür arzulayıram. Azərbaycan xalqının milli şüurunun inkişafında Bəxtiyar Vahabzadənin öz yeri var. Və bu gün müstəqillik qazanmış Azərbaycanda Bəxtiyar müəllim bu millətin tale şairi kimi tanınır. Hələ 70-ci illərdə Sizin "Gülüstan" və "Torpaqdan pay olmaz" əsərlərinizi əzbər bilirdik. Özü də bu əsərlər heç harda dərc olunmamışdı. Siz həmişə Azadlıqsevərlərin müəllimi olmusunuz və olaraq qalırsınız da! Allah Sizi qorusun! Sizin haqqınızda çox söz demək olar, amma o dediyimiz sözlərin heç biri Sizin bir misranızın gücü qədər olmaya da bilər.

**Qışı lənətləyib yaza gəl, demə,
Qışın dəhşətləri yaz içindədir.**

**Yoxuşda yeniş var, yenişdə yoxuş.
Ən böyük ataş də buz içindədir.**

Siz buzun içindəki bir atəşsiniz və o buz içindəki hərarətinizdən milyonlarla oxucunuz qızınır.

Hörmətlə,

*Aqil ABBAS, tələbəniş,
"Ədalət" qəzeti, 20 avqust 1996*

AZƏRBAYCANIN XALQ ŞAIRİ BƏXTİYAR VAHABZADƏ CƏNABLARINA

Əziz ustad, məktubunuz əlimə çatdı. Haqqımda söylədiyiniz məhəbbətli ifadələr məni məhəjub elədi. Bu böyük lütfünüzdə görə çox təşəkkür edirəm. Əvvəlki məktubunuz təəssüflə əlimə çatmamışdı.

Hörmətli ustadım, kitabınızı çap etməkdən ötrü mənə təşəkkür etmişdiniz, amma mən sizə çox daha böyük bir təşəkkür borcluyam.

Mən 23 il bundan öncə Qum şəhərində, Təbrizin həndəvərindən olan bir ailədə anadan oldum. Uşqlıq çağım yadları arasında yaşamaq nəticəsində, uzun illər özümü tanıyırdım. Bilmirdim kiməm, nəyəm, ata-anam evdə danışdıqları dil nədir? Bu dildə yaxşıca danışa bilmirdim. Yaşadığım ölkədə türklər və onların dillərinə olan basqılar səbəbinə, hətta bu dilin yazılı ədəbiyyata malik olduğunu da bilmirdim. İnanması sizə çətin gələr, amma Arazın o tayında Azərbaycan adlı bir ölkənin olduğundan belə xəbərsiz idim... O dəhşətli və qara xatirələri yadıma saldıqda, özümdən utanıram.

Orta təhsilimi təzə bitirmişdim. Universitetə daxil olmaq intizarında idim. Ruscaya maraqlandığıma görə, rus əlifbasını yeni öyrənmişdim. Günlərin birində, təsadüfən rusca zənn etdiyim bir kitaba rastladım. Adətəmə görə, kitabı əlimə alıb, varaqlamağa

başladım. Əlifba mənə tanış olsaydı da, yazıların rusca olmadığını başa düşdüm. "Bu hansı dildə yazılıb görün?" — deyə, çətinliklə oxumağa başladım. Kitabın yazarı "Bəxtiyar Vahabzadə" idi, kitabın adı isə "Nağıl — həyat". Kəlmələr mənə tanış idi. Azərbaycan kəlməsi gözüme çarpanda, təəccübüm artdı. "Bu Azərbaycan türkcəsidirmi? Mənim anam dilim?.." Bu, mənim öz ana dilimin ədəbiyyatı ilə ilk tanışlığım idi. O gün, ömrümün əvvəlindən bəri yatdığım yuxudan ayıldım. O gündən bəri öz özlüyümə qayıtmaq qərarına gəldim...

Azərbaycan dilində məktəb olmayan bir ölkədə, ana dilini öyrənmək istəyən bir azərbaycanlı cavanın qarşısında olan çətinlikləri təxmin edə bilərsiniz. İki ildən sonra, bu müddətin ərzində əldə etdiyim az savadım ilə kitabınızı bir daha oxumağa başladım. O vaxt milli dərdlərimizdən söylədiyiniz od-alovlu şərlərinizi anlama bildim. "Gülüstan" poemasını döndə-döndə oxuyub, dəfələrlə ağladım...

O zaman bu kitabı çap etdirib, özüm kimi illər boyu dilinə həsrət qalan vətəndaşlarımızın əllərinə çatdırmaq istədim. Bilirdim ki, Azərbaycan Respublikasının ədəbiyyatı və şairləri Güney Azərbaycanda layiqincə tanınmamışdır. Xüsusilə sizin kitablarınızdan İranda çap olunmayıb, Güney Azərbaycanın ədəbiyyatsevər gəncləri arasında az tanındığınız məni təəssüfləndirirdi. Elə bu səbəblərə görə, şərlərinizi ərəb əlifbasına köçürməyə başladım. Çap işində olan çətinliklər, maddi çatışmazlıqlar, xüsusilə Azərbaycan dilində olan kitabların çap olunması qarşısında olan təzyiqat məni hədəfimdən çəkəndirmədi. Kitab çapdan çıxdı və böyük həvəslə qarşılandı.

Ustad! Mən, özümü tanıdığımı, milli varlığımı yenidən tapdığımı sizə borcluyam, bunun üçün də ömrüm varkən sizə minnətdaram.

Dərin hörmətlə,

*Əmir Əqiqi BƏXŞAYEŞİ, Tehran
"Ədəbiyyat qəzeti", 13 aprel 2001-ci il.*

BİZ SİZİNLƏ FƏXR EDİRİKİ

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki, respublikanın xalq şairi, millət vəkili Bəxtiyar Vahabzadəyə açıq

MƏKTUB

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Bizim uşaqlığımız və gəncliyimiz sizin şərlərinizin yaratdığı yüksək vətənpərvərlik, milli qürur və doğma yurda məhəbbət hissləri ruhunda keçmişdir. Sizin "Gülüstan", "Muğam" poemalarınız hər birimizin stolüstü kitabı olmuş, bizə tarixi keçmişimiz və xalqımızın mütərəqqi ənənələri, torpağa bağlılığı barədə zəngin bilgi vermişdir.

Azərbaycan müstəqillik qazanandan sonra da Siz öz xislətinizə sadıq qalaraq həyatınızı ölkəmizin xoş gələcəyi naminə mübarizəyə həsr etmişiniz. Azadlığın keşməkeşli yollarında Siz daim haqq səsinizi ucaltmış, nahaqqa qarşı mübarizədə dönməzlik və prinsipiallıq nümunəsi göstərmişiniz.

Çağdaş Azərbaycan tarixinin elə xoş və qürurlu səhifələri olmaz ki, sizin orada zəhmətiniz, payğılarınız öz əksini tapmasın. Siz bu gün də hadisələrin qaynar axarında sağlam vətəndaş mövqeyi, müdrik ağısaqqal müdaxiləsi tələb olunan yerlərdəsiniz.

Azərbaycanın düşdüyü ağır iqtisadi vəziyyət Sizi həmişə payğılandırılmış, soydaşlarımıza, xalqımızın çoxsaylı problemlərinə məlhəm etmək arzusu doğurmuşdur. 2000-ci ilin avqust ayında ölkənin ağır iqtisadi durumunu nəzərə alaraq, 75 illik yubileyinin respublika miqyasında təntənə ilə qeyd edilməməsi, bu məqsəd üçün ayrılmalı olan vəsaitin qaçqın və köçkün soydaşlarımızın ehtiyaclarına sərf edilməsi ilə bağlı müraciətiniz hər bir vətəndaşlı Azərbaycan vətəndaşını rıqqətə gətirdi.

Bu günlərdə Siz yenidən əsl vətəndaşlıq mövqeyi nümayiş et-

dirəmək müasir həyatda analoqu olmayan nəcib bir addım atmısınız. Sizin Şəki şəhərindəki yurdunuzu yerli Uşaq Evinə təmənnasız olaraq hədiyyə etməyiniz haqqında qərarınızı mətbuatdan oxuyaraq, sözün əsl mənasında, sizin üçün qürur hissi keçirdim. Bir daha fəxr etdim ki, Bəxtiyar Vahabzadə dühası öz bədxahlarını xəcalət çəkməyə, dostlarını isə sevindirməyə özündə yenidən güc tapmışdır.

Sizin bu addımınız Azərbaycan maarifçiliyi, vətənpərvərliyi sahəsində güclü ənənələrə malik bir istiqamətin — mesənətlilik missiyasının yenidən bərpa olunmasına rəvac verəcəkdir. Sizin ölkəmizin gələcək nəsil üçün göstərdiyiniz bu diqqətəlayiq təşəbbüs, şübhə yoxdur ki, bütün respublikamızda geniş əks-səda doğuracaqdır.

Hörmətli Bəxtiyar müəllim, fürsətdən istifadə edərək anadan olmağınızın 76-cı ildönümünü münasibətilə ürəkdən təbrik edir, Sizə uzun ömür, cəsarəti və uğurlar arzulayıram.

Hörmət və ehtiramla,

Mahmud MƏMMƏDOV
"Günay" qəzeti, 19—21 avqust 2001-ci il.

AZƏRBAYCANIN XALQ ŞAİRİ BƏXTİYAR VAHABZADƏYƏ AÇIQ MƏKTUB

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Qayğılarınızın, işlərinizin həddən çox olmağından xəbərdarıq. Amma qaldırdığımız məsələnin globallığını, onun gələcək nəsillər üçün problemlər yaradacağını, milli qürur hissində xələl gətirəcəyini nəzərə alaraq məhz Sizə müraciət etməyə qərar verdik.

Bəxtiyar müəllim, ölkəmizin orta və gənc nəsli Sizin vətənpərvərliklə yığılan, milli təəssübə söykənən və sabaha məsuliyyət hissi ilə pərvazlanan onlarca tarixi şəxslə və poemalarınızla böyümüş, əcdadlarımızın adət və ənənələri, Vətəni qorumaq və sevmək tərzindən tarixi əsərlərinizin bələdçiliyi ilə xəbər tutmuşdur.

Siz Azərbaycan xalqının varlığı, onun adət və ənənələrinin yaşaması üçün hələ sovet imperiyası dövründə apardığınız ardıcıl mübarizəyə görə soydaşlarımızın yaddaşına əbədi həkk olmuşunuz.

Bəs indi Azərbaycanda, xüsusən Bakıda baş verən, adamın ürəyini ağrıdan, təəssüfləndirən və az qala dəhşətə gətirən vəziyyətdən xəbəriniz varmı, Bəxtiyar müəllim?

Şəhərdə gecə-gündüz əcnəbi hərfləri və sözləri ilə göz tökən reklamları görmüsünüz? Mağazaların, supermarketlərin, dənəxanaların, dərziqanaların, hətta bərabərxanaların üstündə əcnəbi dildə par-par parıldayan adlara fikir vermisinizmi?

Bir neçə il bundan əvvəl rəhmətlik Xəlil Rza Ulutürkə fabrik, zavod, məktəb, hətta küçə adlarının milliləşdirilməsi, onların Azərbaycan dilində yazılması uğrunda apardığınız mübarizə hökumət orqanlarının nə tez yadından çıxdı?

İndi cürbəcür ölkələrdən gəlmiş əcnəbilər Bakıda külli-ixtiyar sahibinə çevriləblər, Bəxtiyar müəllim, xəbəriniz varmı? Hətta iş o yere çatıb ki, əcnəbilərin bəziləri aldıkları və ya icarəyə götürdükləri müəssisə və təşkilatların ərazisində ancaq xarici dildə danışmaq haqda göstəriş verirlər.

"Bəs mənim ölkəmin varlığı hamı?", Bəxtiyar müəllim? Doğrudanmı Azərbaycan lap bu yaxınlara qədər rixşənd etdiyimiz "banan respublikası"nın gününə düşüb? Heç Afrikanın ən ucqar dövlətlərinin nümayəndələri ilə də bu cür davranmırlar axı...

Bu həftənin çərşənbə günü oxucu zənginə əsasən şəhərin bir neçə restoranında olduq, məqsədimiz telefonla deyilənləri yəqinləşdirmək idi. R.Rza küçəsindəki "Çaplıns" barında bizi qarşılayan xidmətçidən nə illah elədikse, Azərbaycan dilində bir kəlmə də olsun söz qopara bilmədik. Özünü Zibə Əfəndiyeva kimi təqdim edən bu şəxs axır ki, "minnətlə" bizimlə rusca kəlmə kəsməyə razı oldu. Azərbaycan dilində yazılmış menyunu xahiş etdik, heç yerli-dibli olmadı. İngiliscə yazılmış mətni qoydu qabağıma. Meneceri çağırıb dərdimizi demək istədik. Deyv Şou adlı bir ingilis gəldi və ingilis dilindən başqa heç bir dildə danışmayacağını bəyan etdi. Ondən xarici vətəndaşların Azərbaycanda işləməsi üçün məcburi olan sənədi — Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin Azərbaycan Nazirlər Kabinetinin 10

may 1999-cu il tarixli qərarına əsasən verməli olduğu lisenziyanı göstərməyi xahiş etdik. Matdım-matdım üzümüze baxdı.

Biz cənab Şoudan Şotlandiya və ya Uelsdə Azərbaycan restoranı açıb bütün sənədləşməni Azərbaycan dilində aparmaq ideyasına münasibəti, bu məsələnin mümkünlüyünü soruşduqda da dinmədi. Əlbəttə, İngiltərədə, mühafizəkarlığı ilə ad çıxarmış bir ölkədə belə şəraitdə işləmək istəyən Azərbaycan restoranı həmin ən bağlanardı. Orada dövlətə, onun atributlarına daim hörmət-izzət vardır.

Bütün bunlar azmış kimi, əncəbilər Bakını hörümçək toru kimi bürümüş xarici şirkətlərin, mağazaların, hətta dəlləxanaların belə qarşısında təmsil etdikləri ölkələrin rəngbərəng bayraqlarını asmaqdan çəkinmirlər. Bəli, bu gün Bakının istənilən guşəsində xarici bayrağa rast gəlmək mümkündür, təkcə üç rəngli, ay-ulduzlu Azərbaycan bayrağından başqa. Görəsən, İranda, Türkiyədə, Almaniyada, Fransada, Pakistanda, Birləşmiş Ərəb Əmirliyində və başqa ölkələrdə Azərbaycanın bayrağının mağaza üzərində dalğalanmağına icazə verildimi? Budurmu demokratiya, Bəxtiyar müəllim?

Yeri gəlmişkən, Bakının lap mərkəzində, Neftçilər prospekti 103-də yerləşən "Room 103" barının ingilis, rus və türk dillərində sərbəst danışan meneceri Lada Məmmədova Azərbaycan dilinin bu bardan didərgin salınmasını... demokratiya ilə bağladı: "Demokratiya deyil? İstəyərdim ingiliscə yazaram, istəyərdim rusca. Azərbaycan dilində yazmıram, belə məsləhət bilmişəm..."

Şəhərin Ə.Əliyev küçəsində "məskən salmış" məşhur "Dolce Vita" və A.Bakıxanov küçəsində, "Hayatt Regency" mehmanxanası ilə üz-büz olan "Scalini" restoranlarında da Azərbaycan dilində, heç olmazsa, menyu görmək arzumuz ürəyimizdə qaldı.

Görəsən Milli Məclisin, Nazirlər Kabinetinin, Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin, Ticarət Nazirliyinin, Dövlət Əmlak Komitəsinin rəhbərliyi paytaxtdan Azərbaycan dilinin göz görə-görə sıxışdırılıb sıradan çıxarılmasına nə qədər dözümlü göstərəcəklər?

Adı çəkilən və çəkilməyən direktiv orqanların Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsində təsbit olunmuş "Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir. Azərbaycan

Respublikası Azərbaycan dilinin inkişafının təmin edir" sözlərindən xəbəri varmı? Əgər varsa, onda bəs bu biabırçılıqlar, — Azərbaycan dilinin öz "ölkəsindən", öz "yurdundan" didərgin düşməsi nə ilə izah edilməlidir, Bəxtiyar müəllim?

70 il bizi zorla ruslaşdırmaq istəyənlər indi niyə ingilislərin qoltuğuna sığınblar, görəsən? Bu gün Bakıda mağazaya, bərbərxanaya, restorana, hətta hamama qərrib qonaq kimi gedən binəva azərbaycanlının sabah yaşadığı evə də qəflətən əcnəbilərin sahib çıxmayacağına zəmanət varmı? Bütün bunların hamısı, "necə deyirlər, yağışdan çıxıb yağmura düşmək, deyilmi?"

Sözümüzü kimə deyək, dərdimizi kimə açaq, Bəxtiyar müəllim? Necə olacaq bu işlərin axını?

Ölkəyə əcnəbi axını davam etməkdədir. Onlar ölkə iqtisadiyyatına investisiya qoysaydılar, nə işə bir obyekt tikəydilər nə vardı ki? Gələn ya supermarket icarə edib qiymətləri kəllə-çarxa qaldırır, ya da bərbərxana açıb astronomik tariflərlə guya xalqımıza xidmət göstərir.

Özgə millətin sahibkarı heç vaxt Azərbaycanın adət-ənənəsinin, dilinin, təəssübünün ağırlığını daşıya bilməz, heç daşımaz da, elə deyilmi?

Biz Sizə bu gün paytaxtımızda gedən, zahirən nəzərə çarpmayan, amma əslində gizlin olaraq qloballaşan bir bələdan söhbət açdıq. Nə deyirsiniz, Bəxtiyar müəllim, doğrudanmı biz uzun illər mübarizə apardığımız idealları qısa zaman kəsiyində unudan bir xalqa çevrilirik?

Hörmətlə,

Tofiq YUSİFOV
"Günay" qəzeti, 5 iyun 1999-cu il

BƏXTİYAR UCALIĞI

Hərdən adama elə gəlir ki, şənbəsi bazarından, dünəni bugününündən təzadlı rənglərlə seçilməyən zaman axarı ayların, illərin hesabına görə deyil, cəmiyyətin yönünü, səmtini dəyişən hadisələrin baş verməsi ilə arakəsmələrə bölünür. Zaman dediyimiz bütöv və sonsuz bu axın cəmiyyət həyatında buğum-buğum ara-

kəsmələrə bölünmüş qarğıya bənzəyir. Cəmiyyətlər dəyişdikcə, cəmiyyətlərin təməlinə duran dəyərlər dəyişdikcə növbəti arakəsmə başlayır. Və bu arakəsmənin əvvəlkindən uzun və ya qısa olacağı söykəndiyi təməllərin həqiqətlə, gerçəklərlə nə dərəcədə uzlaşması ilə bağlıdır. Gözümüz önündə də, yaddaşımızda da, oxuduğumuz tarix kitablarında da xalqımızın nə qədər belə zaman buğumlarından keçdiyini görmək həm çox asandır, həm də çox üzücüdür. Və qəribədir ki, hər buğumda ideoloji liderlər olur, daşıyıcılar olur və növbəti mərhələyə keçdikdə onlar ya zaman süzgəcində boğulub qalırlar, ya da yönünü, səmtini, içini, çölünü dəyişərək tamam yeni qiyafədə, yeni ünvanda, yeni görüntü ilə önə çıxırlar.

Bu gün 75 yaşın kamilliyini yaşayan Bəxtiyar Vahabzadə üçün tarixin nə arakəsmələri var, nə də mərhələləri. Bütün məqamlarda Bəxtiyar Vahabzadə böyük yolun yolçusudur. Onun yolunun başında göytürklər var, Qorqud Ata var, özümüzün yaddaşımızdan silinsə də, genimizdə gizləni bərdən gümül-gümül səslənən ünvanlar var; Nəsimi var, Füzuli var; paralanmış Azərbaycanın xanlıqlar çöküşü var. Gülüstən, Türkmənçay faciəsi var; 70 ilin sovet zülmətində işığa çağırış var; 20 Yanvar var; İstiqlal var və neçə-neçə gələcək mövzular, tarixlər, ünvanlar var. Və bütün bunlar hamısı tarix üçün arakəsmələr adlandırılarsa da, Bəxtiyar Vahabzadə üçün bütövdür, təmdir, bir yolun, bir istəyin, bir həyatın yaşam xəttidir. Bütün mövzular Bəxtiyar Vahabzadə üçün vətənpərvərlikdən, millətsevərlikdən, dil təəssübündən, xalq ver-gisindən keçir. Daha doğrusu, bu saydıqlarımız Bəxtiyar Vahabzadənin güvənə yeridir, sərvətidir, silahıdır, məğzidir, canıdır. Fikri bir qədər fırlatsaq, yəni Bəxtiyar Vahabzadə şəirliyi ilə bu saydığımız mövzulardır. Müxtəlif mövzulara həsr olunsada, "Şəbi-hicran"la "Şəhidlər" in oxucuda doğurduğu assosiasiya bir nöqtədə üst-üstə düşür. 75 yaşlı Bəxtiyar Vahabzadənin "Gülüstən"indən "İstiqlal"ına gələn yol 150 ildən bir qədər artıq bir zaman məsafəsindən keçsə də, oxucu ruhuna, oxucu yaddaşına eyni düşüncələri, eyni duyğuları yazır.

Heç yadımdan çıxmaz, onda nə bugünkü kimi hər evdə bir te-

lezivizor vardı, nə video, nə telefon. Paytaxtdan çox-çox uzaq bir kəndimiz vardı, mədəniyyət obyekti adına da taxta bir klubumuz. Gündüz hara gedirdik-gedək, axşam o taxta klubda hansısa filmə tamaşa edirdik. Yeni o illərdə bizim həyatımızın mədəni barometri ilə bu taxta klub idi. Bu məsələdə heç unuda bilmədiyim bir başqa məqamsa Şamo müəllimin əl fənəri idi. Klubdan çıxıb evə gələndə qaranlıqda hamımız Şamo müəllimi axtarırdıq ki, qabağımıza düşsün və əl fənəri ilə ayağımızın altını işıqlandıra-ışıqlandıra bizi evimizə qədər gətirsin.

Kimlər üçünsə rahat, qayğısız keçən sovet zülmətində canında bir çırpıntı, tərpəniş, zülmə qarşı etiraz hiss edən hər kəs bir fənər işığı axtarırdı. Hər kəs öz ağrılarına, öz narazılığına, gileyinə təskinlik tapmaq üçün dərdin, ağrının, iztirabın daha böyüyünü görüb kirmək istəyirdi. Və o zülmət illərdə hamı etiraz edə bilər ki, əli fənərlilərdən biri də Bəxtiyar müəllim idi və Bəxtiyar müəllimin o zülmətdən üz tutub gəlmək istədiyi mənzilin ünvanı bu gün çoxumuzun qədrini bilmədən yaşadığımız müstəqillik idi, milli azadlıq idi. Ən kiçik şərinə, ən uzun poemasında, hər hansı lirik bir fikrin ifadəsində belə Bəxtiyar müəllimin bu xalqa, onun dilinə, mənəvi sərvətinə sevgisi, ehtiramı açıq görünür.

Azərbaycan türkcəsinin saflığı, sünilikdən, bayağılıqdan müdafiəsi Bəxtiyar müəllimin dönüb-dolanıb təkrar-təkrar işlədiyi bir qədər nisgilli, bir qədər də hirsli daimi mövzudur.

Azərbaycanda 80-ci illərin sonlarında milli-azadlıq hərəkatı açıq müstəviyə keçəndə, 10 illərin sıxılmış ağrılarına axıtmaq üçün camaat dəstə-dəstə Bakının baş meydanına yığılanda gözlər onu aradı, dillər onu çağırırdı. 100 minlərlə insan bir ağızdan "Bəxtiyar gəlsin, Bəxtiyar gəlsin" kükrədi. Bu, tarixin onun başına qoyduğu qızıl tac, həm də ağır məsuliyyət yükü idi. Amma nə olursa-olsun, onun buna mənəvi haqqı vardı, bu, onun haqqı idi. Nə tapşırıq, nə xahiş, nə giley-güzar, hamı onu istəyirdi, onu arzulayırdı, tələb edirdi. Sonrakı əsrə bərabər illərdə onu həmişə eyni qiyafədə, eyni amalda, eyni mübarizədə gördük.

Bu gün Azərbaycan gerçəkliyində iqtidar-müxalifət dartışması var, parlamentdə fraksiyalar qarşıdurması var. Və təbii ki, bu

tərəflər Bəxtiyar müəllim kimi sanballı, sınınmış bir ünvanı öz yanlarında görmək istəyirlər və o da təbii ki, bu istəyin umu-küsüsü də bu və ya digər şəkildə az ifadə olunmur. Amma iqtidar-müxalifət münasibətlərindən çox-çox yüksəkdə durduğu üçün xalqın hansısa zümrəsinin nazını çəkmək onun üçün çox az olardı.

Yaşadığımız son 12—13 il ərzində cəmiyyətimizdə, düşüncələrimizdə çox şey dəyişdi. Çox dəyərlər silinib getdi, çox gerçəklərlə üzbəüz qaldıq və çox qəhrəmanlar qalxdı-endi. Amma Bəxtiyar müəllim elə həmin idi. Sadəcə bir az daha müdrikdi, bir az daha sanballıdı, bir az daha mülayimdi... və bir də daha məşhurdur. Bir zamanlar adı Azərbaycan sərhədlərini doldururdusa, bu gün onu qardaş Türkiyədə çox yaxın və əziz bir insan kimi sevirilər. Orta Asiya respublikalarında Bəxtiyar müəllim haqqında çox səmimi, doğmalıq duyğusu ilə yazılmış yazılar yayınlanır. Elə bu da Bəxtiyar müəllimin haqqıdır. O, tək Azərbaycan deyil, bütöv Türk dünyasının şairidir, vətəndaşıdır.

Bir xalqın müxtəlif təbəqələrinin fərqli düşüncələri çox normaldır və əslində inkişafın stimuludur. Amma bir xalq və onun ən təzadlı fikirlər, mülahizələr daşıyan vətəndaşları üçün heç vaxt vaz keçilməz ortaq nöqtələr, şərikli mövzular olmamalıdır. Heç uzağa getməyək, Türkiyədəki sağçı, solçu qarşıdurması Azərbaycandakı iqtidar-müxalifət münasibətindən bəlkə də 10 dəfə, 100 dəfə daha sərt, daha barışmazdır. Amma milli mənafə ilə bağlı bir məsələ gündəmə gələndə Türkiyədə nə sağçı var, nə solçu var, nə atesit var, nə dindar var — hamı sadəcə türkdür, Türkiyə vətəndaşıdır. Xalqın ortaq and yeri, ortaq dəyərləri və təbii ki, hər nöqtədən baxanda görünən şəxsiyyətləri, mənəvi liderləri olmalıdır. Yetimi, yesiri hıncırıb ağlayanda, varlısı, harını bezib tövbə yeri axtaranda dizinə baş qoyub ağlanacaq ağsaqqalları olmalıdır. Bu dəyərlər və liderlər olmayanda xalq bir növ yetim idimində görünür. Bəxtiyar müəllimin bu xalq üçün ağsaqqallığın hansı məqamında durduğu bir qədər bu günə, bir qədər də sabaha bağlı məsələdir. Amma bir gerçəyi tərəddüdsüz ifadə etmək olar ki, bundan sonra yetişəcək bütün mənəvi liderlərin Bəxtiyar mü-

əllindən alacağı çox şeylər var.

75 sanballı bir yaş olsa da, hər halda bu tarlanın məhsulu sahəsini dolduracaq qədər bərəkətlidir. Ağsaqqal şairimizə, Türk dünyasının Bəxtiyarına cansağlığı, uzun ömür və yeni ədəbi uğurlar arzulayırıq.

"Zaman" qəzeti, 17—18 avqust 2000-ci il.

HAMIMIZIN USTADI

Bu gün sayılıb-seçilən şer-sənət adamları ilə yanaşı siyasi liderlərin əksəriyyəti xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadəni özünün ustadı, müəllimi, yol göstərəni hesab edir və bunu fəxrlə dillərinə gətirirlər.

Təqdirəlayiq haldır ki, Bəxtiyar müəllimin ağsaqqallığı yalnız SSRİ-nin dağıldığı ərəfədə özünü göstərməyib. Bunu onun saçlarının ağlığı ilə də izah etmək ədalətsizlik olardı. Hələ gənclik illərində yazdığı "Gülüstan" poeması bir top mərmisi kimi partlayıb dünyaya səs saldı. Bəlkə də yüz yerə parçalanmış Vətənimizin, xalqımızın oyanışının bünövrəsini qoydu. Sovet hakimiyyətinin ən güclü vaxtlarında şairin öz etiraz səsinə qaldırması əsl cəsarət nümunəsi idi. Düzdür, şair bu poemadan sonra ciddi təzyiqlərə məruz qaldı. Əsərin çapı qadağan edildi. Ancaq Bəxtiyar Vahabzadə sınımadı, öyilmədi. Azərbaycanın haqq və hüquqları uğrunda daim mübarizənin önündə addımladı.

O zaman "Gülüstan" poemasının çap olunması qadağan edilsə də, bu, əsərin yayılmasının qarşısını ala bilmədi. Şagird dəftərlərində əlyazma şəklində xalq arasında yayılıb oxunurdu. Şairin yazdığı yeni-yeni əsərlərində dilimiz, mədəniyyətimiz, türkçülük ideyaları geniş və hərtərəfli təbliğ olunurdu. Həm də bu şerlər təbliğat xatirinə qələmə alınan hissiz, duyğusuz misralar deyildi. Şairin ürəyindən, daxilindən gələn, coşub-çağlayan hisslər, yaşıntılar idi.

80-ci illərin axırlarında xalq hərəkatı vüsət alarkən B.Vahabzadə əsl azadlıq mücahidi kimi meydandan çekilmədi. Sanballı sözü ilə milləti ayağa qaldırdı. Mübarizəyə səfərbər etdi.

Dövrün, zamanın bütün ağrı-acılarına, zərbələrinə mərdliklə dözən şair vətəndaş mövqeyindən bir addım da geri çekilməyərək poeziyası ilə xalqına xidmət etdiyi kimi ağıllı məsləhətləri ilə gənclərimizin dünyagörüşünə də böyük təsir göstərmişdir. Sənətə istedad iştartısı ilə yenicə atılanlar heç vaxt Bəxtiyar müəllimin gözündən yayınmayıb. Onlara daim qayğı göstərib, uğurlarını mətbuatda təqdir edib, hər birinə qol-qanad verib, bu gün də bu missiyanı davam etdirir. Özü dediyi kimi həyata yaşamaq, yamaq üçün gələn bu adam gördüyü işlərin, xeyirxah əməllərin sayəsində xalqın sevimlisinə çevrilib. Sənətkar üçün isə bundan böyük mükafat ola bilməz.

Ömrünün 75-ci ilinə üzuağ, alnıaçıq gəlib yetişən şairi yubiley münasibəti ilə həm iqtidaryönlü, həm də müxalifyönlü qəzetlər, ictimai-siyasi təşkilatlar təbrik edir, səmimi ürək sözlərini söyləyirlər. Bu özü o deməkdir ki, Bəxtiyar Vahabzadə hansısa qrupun, yaxud bölgənin övladı deyil, bütöv Azərbaycanın övladıdır. Həm də xalqın —

**Ürəksiz yazılan hansı bir əsər
Yadigar qalmışdır gələcək günə? —**

deyən və sözü ilə əməli düz gələn sənətkar övladıdır.

İnanırıq ki, Bəxtiyar müəllim bundan sonra da gənclik enerjisi ilə yazıb-yaradacaq, həm şair, həm ictimai xadim kimi xalqının xidmətində duracaq.

Redaksiyadan

"Müxalifət" qəzeti, 16 avqust 2000.

"YENİ MÜSAVAT" QƏZETİNƏ

Hörmətli qəzetçilər, mən pensiyada olan kimya müəllimiyəm. Sizin qəzetinizi oxumaqla günümü keçirirəm. Sağ olun. Ürəyimizdən tikan çıxarırsınız. Haqqın tapdanması, zülmün tüğyan eləməsinə Siz ki, bu cürətlə yazırsınız, əlləriniz var olsun. Düzünü yazan qəzetlər Allaha şükür, indi çoxdur, amma Siz quşu lap gözündən vurursunuz. Şairlərdən də B.Vahabzadə. "İstiqlal" kitabını oxuyub çox sevindik. "Vaydır əkdiyiniz", "Yalan hakim olub", "Haqqı", "Millətim", "Qul bazarı" şerləri zalımların üzünə şillədir. Onu da sağ olsun ki, belə cürətli, yaxşı şerlər yazır. Bu da bizə təsəlli olur. Mən onun adresini axtardım. Tapmadım. Sizdən çox xahiş edirik, biz oxucuların "sağ ol"unu şairə çatdırın.

Sağ olun,

*Zərangiz Sədrəddinova.
Bakı. 19 sentyabr 1999.*

Şairin arxivindən

HƏR VAXTINIZ XEYİR, HÖRMƏTLİ BƏXTİYAR MÜƏLLİMİ

İcazə verin birbaşa mətləbə keçim. Son zamanlar Azərbaycan milli televiziyasının verilişləri məni çox narahat edir. Xüsusilə xaricdən alınmış teleserialların təkrar-təkrar verilməsində hansı məqsəd güdüldüyünü anlama bilmirəm. Bilmirəm Siz Kolumbiyanın çəkdiyi "Sakit sular" serialına baxmırsınız mı?

Bu, film deyil, insana yaraşmayan əxlaqsızlığın xalq qarşısında nümayişidir. Bu filmə baxan uşaqlar və gənclərin əxlaqı pozulmaz mı? Ədəbsizliyi, əxlaqsızlığı təbliğ edən bu filmi hansı məqsədlə bizə göstərirlər?

Nifrət elədiyimiz və dağılmasını arzu etdiyimiz Sovet dövründə belə filmlər göstərilməzdi.

Öz-özümə düşünürəm: görəsən B.Vahabzadə, Anar, mərhum yazıçılarımız S.Rəhimov, R.Rza, İ.Şıxlı Az.TV-nin rəhbəri olsaydılar belə filmlər efirə buraxılırdımı?

Əzizim, mən kəndçi babayam. Bəlkə bu məsələdə səhv edirəm, bəlkə geri qalmışam. Sivilizasiya deyilən şeyi anlamıram?

Ola bilər! Amma nə qədər qanmasam da bir onu qanıram ki, olan-qalan abır-həyamızı da itiririk.

Nə qədər "Sarı qəzetlər" bizə intim əlaqələrdən "dərs" deyəcək, teleseriallar bizə qadın-kişi əlaqələrini nümayiş etdirəcək? Axı, bizim dədə-babalarımız nə "sarı qəzetləri" oxuyurdu, nə də yataq növlərini göstərən filmlərə baxırdı. Amma uşaq əkməyi xaricilərdən pis bilmirdi.

Hörmətli Bəxtiyar müəllim, mən ucqar bir kənd sakini kimi, yuxarıda oturan dayıların işinə qarışa bilmərəm. Bəlkə Siz onlara təsir göstərəsiniz. Arvad-uşaq yanında bizim abırımızı tökməsinlər.

Hörmətlə,

*Yaşar Ağayev,
Qəbələ rayonu Seyidqışlaq kəndi. 20.06.2000
Şairin arxivindən.*

* * *

Salam, Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Bu gün yeni ayın 30-da teleekranda sizin çıxışınızı dinlədik. Ertəsi gün Bakıdan, Şamaxıdan və öz kəndimizdən olan doslarımız, tanışlarımız və qohumlarımız mənə zəng edib oxuduğunuz şərlər haqqında rəylərini bildirdilər. Axı onlar mənim sizin əsərlərinizə və şəxsiyyətinizə olan dərin hörmətimi bilirlər. Səhər bütün kənddə ancaq sizdən danışdırlar. Xüsusilə, "Utanıram" şeri məni ağlatdı desəm inanın. Həqiqətən bu gün bir balaca namusu olan

hər bir Azərbaycanlı Türkü düşdüyümüz bu vəziyyətə görə utanmalıdır. Bu şer qəzetdə çap olunanda mən onu kəsib götürmüşdüm. O şeri bir daha oxudum.

***Düzü budur: Bu dünyada
Gücün varsa sözün haqdır.
Gücün yoxsa son əlacın
Xəcalətdir, utanmaqdır.***

Həqiqətdə də belədir, əziz şair, indiki zor dünyasında yalnız güclülərin yaşamağa haqqı var. Gücsüzlər isə güclülərə təslim olub xəcalət çəkməlidir. Siz bu misralarla hamımızı utanmağa çağırırsınız. Çünki, bu məğlubiyyətdə hamımızın günahı var. Onu da çox doğru deyirsiniz ki, və bu hamıya bəllidir ki, Qarabağdakı bəzi kənd və rayonlarımızı özümüz düşməmə təslim etdik. Daha doğrusu satdıq:

***Söz altında yatamınq,
Diz altında yatan olduq.
Dədələrin qazancını
Nəfsimizə satan olduq.
Yurdu satmaq hesabına
Arzumıza çatan olduq.
Vallah-billah utanıram.***

Utanmayasan, neyləyəsən biz də sizinlə bərabər utanırıq. Acaq bilmirəm "yuxarıda" oturanlar nə zaman utanacaqlar? Şerin sonu lap dəhşətlidir. Heç olmasa, bundan sora ayılaq, "Vətəndaşlıq zirvəsinə yüksələk". Doğma torpaqlarımızı xilas etmək haqqında düşünək.

***Bu torpağı qorumağı
Özümüdə borc bilmədik
Vətən kətdi,***

**Vətəndaşlıq zirvəsinə yüksəlmədik.
Həc olmasa bu gerçəyə biz inanaq.
Sonuncumuz qalana dək
Ya vuruşaq, ya unudaq.**

Əziz şair, Siz ömrünüz boyu Vətən demişsiniz, millət demişsiniz, ömrünüz boyu vətənin namusu Sizin şəxsi namusunuz olmuşdur. Təəssüflər olsun ki, bu həqiqət lazımınca qiymətləndirilmir. Bəzən sizə böhtanlar da atırlar. Mən belə yazıları oxuyanda acı-acı gülürəm. Amma sizin də nələr çəkdiyinizi başa düşürəm. Məgər vaxtında Sabiri, Hadini, Cəlil Məmmədquluzadəni qiymətləndirdilərmidi? Qiymətləndirmək bir yana, onların necə incildiyini Siz məndən də yaxşı bilirsiniz.

"Bu bahar oxuma, bülbül, sən Allah" misrası ilə üreyimizə neşlər batırdığınız "Oxuma, bülbül" şeriniz ürək dağlayan mərsiyədir. Bu şerdə yazmısınız:

**Nal tökən dağların dar keçidləri,
Şuşanın kaşidan göy məscidləri
Yanş meydanları, cıdır düzləri,
Pənah xanımızın ayaq izləri.
Görən bizim üçün danxmırmı bəs?
Yaxşı ki ayağı yoxdu onların,
Onlar da bizim tək yoxsa qaçırdı.
Onda bu gün kimi gələcəkdə də
Zülmə, haqsızlığa haqq əl açardı.**

* * *

**Bu ilki bahardan bizə nə vallah
Gəlsə də bu bahar bizimçün deyil.
Oxuma, oxuma, bülbül, sən Allah
Açma, xan bülbül, açma sən bu il.**

Bülbülləri, Üzeyir bəyləri bu millətə bəxş edən Şuşamızın düşmənlər tapdağı altında olması təkcə Sizi yox, bütün milləti göyüm-göyüm göynətməlidir. Amma belədirmi? Vallah-billah yox. İndi hər kəs öz kefindədir. Bakıda villalar tikilir, "mersedes"lərdə cövlan edirlər. Kimdir Qarabağı düşünən, əziz şair? Vallah mənə inanın. On il əvvəl millətimizin öz torpağına bu qədər laqeyd davranacağını desəydilər inanmazdım. Vətən torpağının hər daşı üçün alışıb yanmaq yalnız sizin kimi Vətən oğullarının taleyinə yazılıbmış.

Əziz şair! Sizə təsəlli vermək mənə yaraşmaz, amma bir şeyi bilirəm ki, buynuzsuz qoçun hayıfı, buynuzlu qoçda qalmayıb. Geci-tezi var. Mən inanıram ki, indi Sizə böhtan atanların nəvələri bir zaman gələcək ki, babalarının bu günkü hərəkətinə görə babalarının əvəzinə utanacaqlar.

Hörmət və böyük istəklə

*Şikarov Heybət
Qobustan rayonu, Təklə kəndi. 30 iyun, 1995-ci il.*

Şairin şəxsi arxivindən..

* * *

Hörmətli Bəxtiyar Vahabzadə!

Mən 37 il Bakının müxtəlif orta məktəblərində fizika-riyaziyyat müəllimi işləmişəm. Artıq 7—8 ildir dolana bilmədiyimə görə müəllimliyin daşını atmışam. Bir müddət adamların bağlarında qarovulçuluqla birtəhər başımı gırlədim. İndi isə qul bazarında gündəlik iş axtarmaqla günümü keçirirəm. Bu məktubu sizə yazmağım da buna görədir. Qonşumuzdan Sizin "İstiqlal" kitabınızı aldım oxudum və ağladım. 90-cı ildən bu yana yazdıqlarınıza şər demərim. Bu camaatın halına ağlayan Mərsiyələr deyərəm. "Dükandar-müəllim" şerini elə bil mənə görüb yazmışsınız. Mən zəlil oğlu zəlilin günahı nədir ki, ziyalı sənətini atıb hırla zırı ayıra bilməyən savadsız dükən sahiblərinə nökrəçilik edirəm.

Onlar da mənə təhqir edirlər. Bunlara da dözüürəm. Ona görə ki,

axşam yetim nəvələrimə yavan çörək aparmalıyam. Əlacım nədir? "Qul bazarı" şerinizi də oxudum. Düz yazmışınız. Gündə bir-iki "məmməd"ə iş tapanda bayram edirik. Bütün günü gözləyirik. Bir müştərinin çağırışına 40—50 qul səs verir. O da xalis quldar kimi ən canlısını seçib aparır. Mənim kimi zəif qocalarsa təzə müştəri gözləyir. Biz ziyalılar buna görə mi oxuyub diplom aldığ? Axırımın belə olacağını bilsəydim o vaxtdan özümə gün ağlayardım.

Bunları sizə nədən ötrü yazıram? Ona görə yazıram ki, Siz bizim kimi qulların dərdinə yanırırsınız. Amma heç yerdə bizi eşitmirlər. Orda oturan daş ürəkli çinovniklər kitab da oxumurlar. Oxusalar biz heç, bəlkə sizi eşitdilər. Axı Siz həm də deputatsınız. Xalqın elçisisiniz.

Qohumlarımdan birini üç il əvvəl böhtanla tutmuşdular. Polis onun cibinə anaşa atmışdı. Yadınızda olar yəqin. Atasını ilə yanınıza gəldik. Siz Yasamalına naəalnikinə zəng vurdunuz. O qanun dili ilə danışanda Siz ona elə tēpindiniz ki, axşam buraxdılar.

Belə faktlardan çoxunu eşitmişik, bilirik. Qul bazarında hamı Sizi xeyirxah, xalq üçün yanan bir şəxs kimi tanıyır. Deməyim ondadır ki, yazdığınızı oxuyan yoxdur. Siz bizim dərdimizi lap yuxarı, Prezidentin özünə çatdırma bilməzsiniz mi? Axı müəllimin, hər bir ziyalının bu qədər alçaldılması respublika üçün biabırçılıqdır, üz qarasıdır.

Vaxtınızı aldığımıza görə üzr istəyirəm.

*18 nəfər bədbəxtin adından
Abbasağa Bəylərov, 13/12/1999.
Şairin şəxsi arxivindən..*

* * *

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Lap çoxdan bəri sizin, rəhmətlik Xudu Məmmədovun və xirurq Nurəddin Rzayevin dost olduqları bütün Azərbaycana bəlli

idi. Hamı bilirdi ki, Siz fikir dostusunuz. Sizin şerlərinizi hələ qoyuram bir tərəfə, o vaxtlar başqa institutların tələbələri də sizin leksiyağınıza gələrdilər. Mənim bacım da Sizin tələbəsiniz olub. O vaxtlar Sizin "Ana dili" şeriniz hamının dilinin əzbəri idi. Bacım deyirdi ki, Siz leksiya oxuyanda alışıb yanardınız. Tələbələrə milli ruh aşılyardınız. Siz həmişə proqramdan kənara çıxar, gənclərə millət dərsi keçərmişsiniz. Məqsədiniz tələbələri oyandırmaq imiş. O vaxtkı tələbələr Sizin "Ağlar güləyən", "Yollar—oğullar" əsərlərinizdən qida alardılar.

Hamı bilirdi ki, Siz Sovet rejiminin əleyhinə idiniz, o quruluş yıxıldı. Bundan sonra Siz "Azadlıq" şerini yazdınız:

***"Belə azadlığı istəmirəm mən
Belə azadlığı istəməz Vətən"***

Keçən il təsadüfən professor Nurəddin Rzayevlə bir məclisdə idim. O, Sizin bir şerinizdən misal gətirdi:

***"Məni kor quyudan çıxardan kəndir
İndi boğazıma keçib halqa tək."***

Mən Sizin həmin şerinizi əzbər bilirəm. Orda belə misralar da var:

***"Çıxıb özgeşinin əsarətindən
Düşdük özümüzün əsarətinə."***

Haqlısınız, Hörmətli şair, mən də Sizinlə razıyam, ancaq məni bir şey düşündürür. Bəs bu sualıma cavab almaq üçün Sizə məktub göndərmək istədim. Çətinliklə, Milli Məclisin adresini öyrəndim. Sizə məktub göndərdim. Amma cavab ala bilmədim. Dünən televizorda Siz çıxış edirdiniz. Məni düşündürən sualı Sizə

verildilər. Hətta dediniz ki, Allah eləməsin ki, bir də Sovet Hökuməti qayıtsın. Bu cavabınıza görə mən Sizi heç anlama bilmədim. Şair indi nə istəyir? Sizdən artıq dərəcədə xahiş edirəm. Məni başa salın. Mən də başqa minlərcə Azərbaycanlı kimi fikirləşirəm: Azadlıq bizi xoşbəxt eləmədi. Bəs bizə nə lazımdır? Mən onu da Sizə deyim ki, indi bir-birini didib parçalayan müxalifət partiyalarından da gözüüm su içmir. Çünki mən bu adamları milli vətənpərvər saymıram. Bunların da davası yorğan davasıdır. İndi mən Sizin fikrinizi bilmək istəyirəm. Çünki Sizə çox inanıram.

Hörmətlə,

*Cəfər Əlisaoğlu
3 oktyabr 1993.
Şairin şəxsi arxivindən..*

* * *

Xalqımızın mərd oğlu, əziz şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə!

Hələ orta məktəbdə oxuduğumuz zamanlardan, sevdiyimiz şerlərini əzbərlədiyiniz, məsləkinə inandığımız əziz şair, böyük ağsaqqal. Axır vaxtlar Sizə müxalifət qəzetlərində olan hücumlar Sizi sevənləri çox incidir. Amma biz bu qara qışqırığın əsas səbəblərini yaxşı başa düşürük. Bunlar bir vaxt Sizi başları üstündə azadlıq meydanına gətirənlərdir. İndi aradan nə keçdi ki, Siz pis kişi oldunuz? Ona görə ki, Siz də bizim bir çoxlarımız kimi onların kim olduğunu tez bildiniz və onlardan ayrıldınız. Onların hakimiyyəti vaxtı Siz deputatlıqdan könüllü çıxdınız. Elə o vaxtdan da susmağı üstün tutdunuz. İndi sizin susmağınız onları özlərindən çıxardır. İndi onlar istəyir ki, Siz yenə də onların şirin sözlərinə inanıb onlara kömək edəsiniz ki, tezədən kresloya sahib olsunlar. Çünki yaxşı bilirlər ki, xalq onların dalınca daha getməyəcək, xalq sizə inanır, Sizin dalınızca gedər.

Mən də Sizin kimi müxalifətin axmaq dəlillərindən biri idim. Onlar yumuşaq kreslodə oturanda mən yaxşı tanıdım onları. O

vaxt yığdıqlarını hələ də yeyirlər. Hərəsinin 5—10 telexraniteli, maşını, şoferi gözəl dolanışığı hardandır?

Bunu yazmaqda məqsədim odur ki, Siz o cür hücumlara görə, üstünüze tökülən çirkab sulara görə camaatdan ümitsiz olmayasınız. Biləsiniz ki, Sizə atılan o çirkab suların hansı arxlardan gəldiyini camaat bilir. Sizə olan hücumla kəskin cavabını "Müxalifət" qəzetinə yazıb göndərmişəm. Məktubuma cavab yazmadılar.

Sizə düşən yazmaqdır. Onları da oxuyuruq. Sağ olun. Siz heç zaman heç bir kresloya əylənməmişiniz.

Sizin səcdə yeriniz zəlif günə düşmüş bu millətdir. Siz həmişə bu millətə xidmət göstərmişiniz, indi də göstərirsiniz. Telefon nömrənizi öyrənmişəm. Bakıya gələndə sizə telefon edəcəyəm (92 50 00).

Sizi qucaqlayıb öpürəm.

*Səday Həşimov
20 fevral 1994. Mingəçevir.
Şairin şəxsi arxivindən..*

* * *

Millətimizin dərd ortağı, əzizimiz Bəxtiyar müəllim!

Bu məktubu sizə böyük sevinc hissi ilə yazıram. Axır ki, siz işə qarışandan sonra haqqımı qaytara bildim. İcra Hakimi məktubunuzu oxuyan kimi dəyişib oldu mələk. O saat məsələni həll etdi. Bu gün üçüncü gündür işləyirəm. Əmrimi bu gün verdiyinə görə sizə cavab yazmırdım. Allah Sizdən razı olsun. Siz mənim ailəmə atalıq etdiniz, çörək verdiniz. Allah Sizi daima çörəkli etsin. Allah sizi bu camaata çox görməsin. Tez-tez deyirlər ki, yaxşı adamlar yaxşı atlara minib getdilər, indi yaxşı adam yoxdur. Düzünü deyim ki, başıma gətirilən oyunlardan sonra mən də elə bilirdim ki, bu dünyada daha yaxşı adam yoxdur. Çünki kimin yanına şikayətə gedirəmsə, üzümə də baxmırdılar. Siz mənim insan-

lara olan ümidimi qaytardığınıza görə də Allah Sizi var eləsin.

Hörmətlə,

Səttar Ramazanov

18.X.1999.

Şairin şəxsi arxivindən.

* * *

Hörmətli Bəxtiyar müəllim!

Mən Sizin qəzetlərdə çıxan şərlərinizi oxuyur və qanadlanıram. Ona görə ki, Siz bizim üreyimizdən xəbər verirsiniz. Mənə elə gəlir ki, Siz böyük Sabirimizin yolunu davam etdirirsiniz. Fərq ondadır ki, o, millətimizin dərdlərini satıra yolu ilə deyirdisə, Siz bir-başa hədəfə vurursunuz. Buna görə çox sağ olun.

Bir şey məni çox düşündürür: Axır vaxtlar kitab dükanlarında Sizin kitablarınızı görə bilmirəm. Şərlərinizi qəzetdən kəsib saxlayıram. Amma onları kitab şəklində görmək istəyirəm. Son zamanlar qəzetdə çıxan "Qıfil" və qulların həyatından bəhs edən şərləriniz elə bil ki, yaramızın üstünə duz səpdi. Bu şərlərə görə çox sağ olun.

Hörmətlə,

Mehdiyev İdris

Bardə rayonu, Soğanverdilər kəndi.

4 aprel 1999-cu il.

* * *

Əziz və hörmətli Bəxtiyar bəy! Sizə səmimi ürkədən salamlarımı yetirirəm. Ağbırçək anamın və bütün ailə üzvlərimin Sizə salamını yetirirəm.

Əziz və hörmətli Bəxtiyar bəy, Sizə məktub göndərən Qobustan rayon Qaracüzü kənd sakini Kamal Kamilovdur. Sizə göndərdiyim məktubların arxasında heç bir təmənnə, heç bir maraq güdmürəm. Təmənnə qadir Allahdan budur ki, Sizə uzun ömür, sağlam cansağlığı versin. Azərbaycan xalqının müstəqilliyin gör-

dünüz. Arzu edərdim ki, xoşbəxtliyini də görəsiz. Qarabağın yağı-düşməndən təmizləndiyi günü görəsiz. O taylı-bu taylı Azərbaycanı bütöv görməyinizi qadir Allahdan arzu edirəm.

Əziz və hörmətli Bəxtiyar bəy! Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbul olunması münasibəti ilə Sizi təbrik edirəm. Dünyanın inkişaf etmiş dövlətləri arasında Azərbaycanın bayrağı dalğalanır. Arzularının biri çin olub. Əziz ağsaqqalım, əziz şairim bilmək istərdim ki, səhhətiniz necədir? Xəstəliyiniz Sizə əziyyət vermirmi? Xəstəliyiniz məni çox narahat edir. Bütün ailə üzvlərinizə məndən salam söyləməyinizi xahiş edirəm.

Hörmətlə,

Kamal Kamilov.

Qobustan rayonu, Qaracüzü kəndi.

27 yanvar 2001-ci il.

Şairin şəxsi arxivindən.

* * *

Sayın prof. Bağtiyar Vahaboğlu

İrak Cumhuriyeti Kerkük türklərindən olup 19.5.1944 Kerkük doğumlu Sabahattin Ahmedi yüksek Mimar (Master Architecture) Bağdat universiteti mezunuyum Mühendisim.

İrak Saddat ve Ba'as rejimindən kaçarək şu anda İRAN cümhuriyətində Kermanshah Şehrində yüksek mimari mühəndisi olaraq çalışmaktayım.

27.10.2000 tarixində cuma günü saat 11.30 ilə 13.50 arasında Türkiyənin sesi Radyosunda sizinlə yapılan bir repartajı dinledim. Hakikətlən biz azeri Kerkük türkü olaraq çok etkilendim...!! yerimden ve yurdumdan olaraq Mülteci olarak İRAN'da qarip olduğum için kendimi tutamıyarak bu aciz mektubu Size yazıyorum.

Sayın üstad! Burada Sizden ricam—iki sualıma cevap verirsiniz çok memnun olurum!!....

Biri Sitemli, digeri tabrik ile sayqi!

1) Reportajınızı ve arkasından (Her ikisi Cumhuriyet Azerbay-

can—Türkiye) şarkisini dinleyince çok etkilendim ve göz yaşları-
mı tutamadım. Size sariyorum biz de İrak Kerkük türklerinden
olup ve bütün reportajını dinledim, hiç bir yerde Kerkükten bah-
setmediniz, fakat Büyük şair Fuzulinin ismi geç' ki, Fuzuli tarih-
te okuduğuma göre Kerküklüdür. Acaba Kerkük ve Kerkük
türklerinden haberiniz varmı ki bütün reportajınızda konuştuğu-
nuz türkce tam bizim kerkük şivesidir, zaten zati-aliniz bunu da-
ha iyi biliyorsunuz.

Kendim yabancı dillerden 1) İngilizce, 2) Almanca, 3) Arabca,
4) Türkce, 5) Kürtce, 6) Farsca, 7) Holanca dillerine % 100 okuma
ve yazmaktayım ki esas dilim Azeri türkçe konuşmaktayım ve ev-
de ana dilimiz azeridir.

Gençliğimde İrak milli takımında futbol oynadım, 33 defa milli
oldum ve şimdi beynelmilel futbol Antrönör lisansına sahibim, en
çok şiir, spor ve müzihten hoşlanıyorum. Bu yüzden size karşı
sempatim çok arttı.

2) İkinci sualim sizden ricam kendi şahsi resminizi postkart
olarak el yazınızla bana gönderirseniz ve yanında son bastırdığı-
niz şiir kitabınızı muhakak bekliyorum! Afedersiniz karşılığı her
ne ise memnuniyete takdim ederim.

Burada istemiyerek mektubuma son virmeden hayatınız bo-
yunca yaptığınız mücadele ve göğsunuze takılan Nişan ve madal-
yonları en derin saygı, sevgi ve hurmetlerimle tebrik ederim, qü-
rur duyuyorum Sizinle. Sonsuz saygılarımı sunar, güzel haberleri-
nizi sabırsızlıkla bekliyorum...

Sevgilerle,

Sabahattin Ahmedi
Adres: P.O. Box N 67155/ 1151
KERMANSHAH — İRAN
Tel: 0831-76 15 89

V FƏSİL

ŞAİR HAQQINDA TÜRK, RUS VƏ İNGİLİS DİLİNDƏ DƏRC OLUNAN YAZILAR

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN "ALLAHÜ EKBER" ŞİİRİNİN TAHLİLİ

Azerbaycan'ın ve Türk Dünyası'nın güçlü şairlerinden Bahtiyar Vahabzade, "Gün Var Bin Aya Değer" adlı şiir kitabındaki "Allahü Ekber" adlı şiirine bir açıklama olarak şöyle diyor:

"Belli sebepler yüzünden totaliter rejimin hüküm sürdüğü yıllarda, kalbimden gelen itiraz seslerimi yansıtan şiirlerimi yayınlamamış, arşivimde saklamıştım. Aynı şiirlerden bir kısmını son yıllarda periyodik basında ve bu yakınlarda yayınlanan "Masal-Hayat" (1992) kitabımda okuyuculara sunmuştum.

1977 yılında İstanbul'da sabahleyin ezan sesleriyle uyanmıştım. Minarenden işittiğim "Allahü Keber" sesi beni sihirledi. Bütün bir gün bu sesin etkisinden kurtulamadım ve bu sesin sihrinden "Allahü Ekber" şiirim yarandı" (s:3).

Muhakkaktır ki, her şiirin bir çıkış macerası vardır. Vahabzade, 1925 yılında doğduğuna göre, tam elli iki yıl ezan sesi duymadan yaşamıştır. Marksist-komünist zalim bir rejimin baskısı altında inim inim inleyen milyonlardan biri olarak; tarihi, dini, ticari, edebi... velhasıl hiçbir hürriyetini aleni olarak beyan etme imkanı yoktu. İşte, bu şartlarda doğan ve orta yaş sayılabilecek yaşa kadar da ömründe hiç ezan sesi duymayan bir Müslüman Türk'ün, bu sesi duyusunun heyecanı da qayet muhteşem olacaktır.

Şüphe yoktur ki, bir şiirin meydana gelişinde, dış unsurların şair zihninde ve gönlünde uyandırdığı heyecan; ne kadar baskı altında tutulursa tutulsun, bir gün mutlaka hakiki mecrasında görünecek ve orada yürüyecektir.

O halde; şairin psikolojik durumu daha iyi tahlil bakımından, "baskı psikolojisindeki" vaziyetini ortaya koyan başka bir şiirine. "Örümcek Ağ Bağladı" şiirine göz atmakta fayda mülhaza ede-

rız. 10 Ekim 1968 tarihini taşıyan bu şiirinde ifade edildiği gibi, Vahabzade'ye, önce tarihlerini inkar ettirmişler:

**"Tarihimiz danıldı
Uydurma tarih ile kimliğimiz anıldı.
Öz kökünü bilmeyen gözü küllü bu millet
Zamanın yollarında her adımda yanıldı."**

Haliyle; böyle bir milletin, "uydurma tarih" ile de "öz"ü sarsılacaktı. Bu durumu Vahabzade "Örümcek Ağ Bağladı" şiirinde şöyle ifade ediyor:

**"Uydurma tarih bizi annemizden ayırıp
Yad anneden alınmış kundakta kundakladı
Temelimiz lahladı¹.
Bu halkım tarihini düz bildiren, yazar
Tarih kitaplarında örümcek ağ bağladı."**

Evet; "yad", yani yabancı anneden alınan kundakta kundaklanınca, elbette "öz" sarsılır. Fakat bütün bunlar, zalim rejimin idamesi için yetmeyecektir.

Şairimiz şiirine şöyle devam ediyor ve büyük bir ızdırapla hislerini ortaya döküyor:

**"Dilimiz yasak oldu.
Ruhumuz kalbimizde ebedi tutsak oldu.
Biz böylece yaşadık, yaşamadık, süründük,
Emelimizde değil, sözümüzde göründük.
Ruhumuz kan ağladı.
Cami kapılarında örümcek ağ bağladı."**

¹ lahladı: yerinden oynadı.

"Tarihi" inkar edilen, "dili" yasak olan ve "cami kapılarında örümcek ağ bağlayan" bir milletin, hürriyetin lezzetini tatması mümkün müdür? İnsan haklarına bu derece saygısız bir rejim karşısında susmayan Bahtiyar Vahabzade, cami kapılarını örümcek ağlarıyla değil, demir ağlarıyla döşeyenleri korkusuzca tenkid ederken, millet olarak düşünülen ve vaziyetten de içi sızlayarak bahsetmektedir.

Şairimiz, bu ruh hali içinde iken duyduğu ezan sesiyle adeta uyanmış; kendine gelmiştir. Metafizik bir ürperişle ürpermiş; hislenmiştir.

Malumdur ki, ezan, herkese bildirmek demektir. Namaz vakitlerini bildirmek için emredilmiştir. Namaz ise "dinin direğidir"; "mü'minin mi'racidır".

O halde; biz Müslümanların çok ehemmiyet verdiğimiz ezan da şairimizi bu ruh hali içinde tesiri altına almıştır. Baskıcı, hürriyetleri engelleyici idareler, bazı insanlarda bedbinlik ha'sıl ederlerse de; bazılarında da, apayrı, normalden çok daha fazla bir direnme gücü meydana getirirler. Bu direnme gücü, zaman içinde, bir hırs, hatta bir kin derecesinde dışa vurulur. Bahtiyar Vahabzade'deki bu ruh hali sadece ve sadece bir "hasret" ifadesi olarak tehazür eder. Ancak; gelecek nesillere verdiği tecrübi mesajlar da asla inkar edilemez.

Bahtiyar Vahabzade, "Allahü Ekber" şiirinde; "Allah'a yücelen ulu bir yolun / İlk pillesidir: "Allahü Ekber" derken: namaza "davet" eden ilk pilleyi (basamağı) işaret ediyor. Zira; Allahü Ekber; Allahü teala en büyüktür, demektir. O; hiçbir kula ihtiyaç duymaz ve zamandan ve mekandan münezzehtir.

Müslümanlar her nerede olurlarsa olsunlar, ezan sesiyle buluşurlar. Bu sebeple; ezan, bir Müslüman için çok mühimdir. Şair de, bundan dolayı olacak ki, ezanı, Allah'a davet eden yolun ilk basamağı olarak görür; ve hemen ardından, Hakk'ı inkar edenlerin yüzüne indirilmiş bir şamar olarak telaffuz eder:

**"Hakk'ı dananların yüzüne değmiş
Hakk'ın sillesidir Allahü Ekber."**

"Hakk", elbette "sille" vurmaz. Ancak, şair gönülü, Hakk'ı inkar edenlerden o kadar çile ve sıkıntılara maruz kalmıştır ki, ister ki, hiç değilse onlar da yaptıkları zulmün cezasını çeksinsin.

Şair, "Allahü Ekber"i, "Kudret-i Kamil'in minarelerden gelen nağmesi olarak görür ve daima "hayrı", "şerden" ayrıncı ve kurtarıcı olarak kabul eder. Allah'ın varlığını kabullenip, O'nun büyüklüğüne sığınmak ne güzel bir bahtiyarlık değil mi? Şairimiz de bu huzurla dolmaktadır.

Onu, "iman şulesi" olarak vasıflandıran Bahtiyar Vahabzade; Allah'a tam bir teslimiyet içinde bulunmaktadır. O; Rabbine öylesine bir aşkla bağlanmıştır ki, "Allahü Ekber", şairin, "Müminlik yolunda kalbine nur saçan", "iman şulesi" olmuştur.

Onun ateşinden sine dağlarının eridiğini; karanlıkların ışığa büründüğünü; donmuş ümitlerin, batmış-kaybolmuş hakların "Allahü Ekber"le birdenbire canlanıp filizlendiğini dile getirir. Burada, bilhassa "donmuş ümitleri" ifadesi çok manalıdır. Çünkü; "donmuş ümit"te, ümitsizlik yoktur. Zamanı kollayan, bekleyen bir "ümit" vardır. Tıpkı, Bahtiyar Vahabzade'ninki gibi.

Şair; her şeyin ona borçlu olduğunu; onun başlangıçtan nihayete kadar bir pencere olduğunu... bir "inam" yani ihsan yahut nimet müjdesi olduğunu belirtirken de şöyle der:

**"Dünyanın ezeli borçludur ona,
O bir penceredir erelden sona.
Görünmez dünyanın var olduğuna
İnam müjdesidir "Allahü Ekber."**

Böylece; "görünmez dünyanın" da müjdecisi olduğunu metafizik bir çağrışımla dile getirmiş olmaktadır. Baxtiyar Vahabzade,

1994 yılında yazdığı "Ezan Sesleri" adlı şiirinde daha rahat ve daha huzurludur:

**"Bu dağı, bu taşı bin yıldan beri
Vatana çeviren ezan sesleri
Ne imiş, acaba, be diyor o ses?
Göklere yönelen o kayıp nefes?"**

**Nedir o sesteki azamet, keder
Genişlik, enginlik, sonsuza kadar?
Yerleri gökleri bağlayan direk,
Gökleri yerlere indiren dilek."**

(Şeki, Haziran 1994)

Vahabzade'nin; "bu dağı, bu taşı, bin yıldan beri vatana çeviren" sesin ezan sesi olduğunu belirtmesi; kuru vatan toprağına manevi hava vermesi, tamamen, imanından ve yılların verdiği hasretinden ileri gelmektedir. O; "Allahü Ekber" şiirinin sonunda da adeta bu huzuru yaşamak isteyerek şöyle der."

**"O' dur eğriliğe düzün hamlesi,
Rahmin ilk nidası, ahir cümlesi.
Allah'ın sesidir vicdanın sesi,
Vicdanın sesidir, "Allahü Ekber."**

O'nu; yanlışlığa, hataya velhasıl yaşanan ve düşünülen bütün menfiliklere karşı, doğruluğun hamlesi olarak görür. O; aynı zamanda, "rahmin" yani merhametin de ilk nidası'dır. Allahü Ekber nidasını bir "Hürriyet sembolü" gibi telakki eder. Onun okunuşunda öylesine bir huzur bilir ki; "Rahmin ilk nidası, ahir cümlesi"yle; her şeyin onda başlayıp onda bittiğini söylemeden edemez. Bu haliyle de, "vicdanın sesi" olmakta; asıl hürriyet de "Allah'a kullukta" değerini bulmaktadır. Vicdan hürriyeti, "Allahü Ekber" nidasıyla başlayıp, bitmektedir. Bunu haykırmak ne büyük bir sa-

adettir şair için.

Bütün bu hislerini daha açık bir biçimde, 1992 yılında yazdığı "Biz Vatan için Doğulduk" başlıklı şiirinde de şöyle ifade eder Bahtiyar Vahabzade:

**"Dokunmayın bu yurda
Bir an düşman nefesi.
Gelsin minarelerden
Allahü-Ekber sesi."**

Şair, artık minareden değil; minarelerden ezan sesleri beklemektedir. Artık O; elli iki yılını geçirdiği zulüm devrindeki hüznü değil, hürriyetin lezzetiyle, minarelerden okunan ezan sesleriyle coşmaktadır. Ezansız bir toprağı vatan olarak göremeyen Bahtiyar Vahabzade, Allahü Ekber sesinde, Müslüman olarak doğup, Müslüman olarak yaşamının hazzını bulur.

O'na göre bu ses, gerçek manada hür olabilmenin ifadesidir. Tıpkı, Mehmet Akif Ersoy'un "İstiklal Marşı"nda dediği gibi:

**"Ruhumun senden, İlahi şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne na-mahrem eli,
Bu ezanlar-ki şehadetleri dinin temeli –
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli!"**

Netice olarak; Allahü Ekber şiiri, Bahtiyar Vahabzade'nin nezdinde, yetmiş yıl esarete, zulüm ve vahşetle boğuşan insanların şuuraltlarındaki dini (İslamı) imanlarının şahlanışının ve hakiki hürriyetlerini onda bulmalarının ifadesidir. Artık; tarihleri inkar ettirilmeyecek, dilleri de yasaklanmayacak ve camilerinin kapılarında örümcekler ağ bağlamayacaktır.

Çünkü:

"Vicdanının sesidir, Allahü Ekber."

"Erciyes", Mart 2001

İNSAN; HAYATLA ARZU ARASINDA

Arzu; keşiftir, özgürlüktür. İnsanı, gizemli ve bilmedik labirentlerde gezdirir. Tehlikelidir de. Hayatın ise, değişmez kuralları vardır. Bu kurallara uyulmasını ister. Peki ya insan? "Hayat ile Arzu arasında..." Bazen Hayat'a yenik bazen Arzu'ya. Bahtiyar Vahabzade'nin yazdığı İkinci Ses piyesinde de Hayat ile Arzu arasındaki insanın (Reşat) dramı anlatılıyor. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda Haşmet Zeybek'in sahneye koyduğu oyunu seyrettikten sonra, Vahabzade ile hem İkinci Ses hem de iki ülke arasındaki kültürel işbirliği konularında konuştuk...

Hüseyin Sorgun

İkinci Ses, Türkiye'de sahnelenmeden önce nerelerde sahnelendi?

Bu İkinci Ses piyesi 1968 yılında yazıldı. Yani bu benim ilk dram eserimdir. 1968'de Milli Devlet Dram Tiyatrosu'nda oynandı. Sonra bu eseri Aşkabat'ta oynadılar. Sonra Ermenistan'da oynadılar. Bu eseri her yönetmen kendi düşüncesiyle sahneye koydu. Mesela Azerbaycan tiyatrosunda sahnelendiğinde İkinci Ses, insanın dahilinin, içinin sesi olarak yorumlandı. Yani vicdanın sesi. Bu eserin mezmunu hemen o içeri meselesi değil; iç dünyası. Ben bu piyesi yazdığım zaman Yunus Emre'yi tanıımıyordum. Adını duymuştum; ama okumamıştım. O zaman Sovyet döneminde bu mümkün değildi. Türkiye ile hiçbir ilgimiz, alakamız yoktu. Ama benim çocukluğumdan beri bu iç dünya ve insanın kendi kendini derketmesi önemli bir yer tuttu. Sonradan ben okudum, Mevlana'da da bu var. Biz buna "kan hafızası" diyoruz. Yani gelecekte gelen bir şey. Sonra gördüm ki, Yunus Emre'yi Mevlana'yı.

düşündüren meseleler, bir Türk olarak beni de düşündürmüş.

Piyeste, genelde zıtlıklar üzerinde duruyorsunuz. Eserlerinizde, yeri nedir zıtlıkların?

Burada mühim bir meseleye dokunmak istiyorum. Ben bir yazar olarak birbirine zıt iki insanın arasındaki çatışmadan daha çok insanın içindeki zıtlıkları göstermeye, bu çatışmayı anlatmaya çalışıyorum. Benim bütün dram eserlerim bunun üzerine kuruludur. Benim kendimin içinde, öz içinde olan savaşı anlatıyorum. Bunun için mühtelif yollar denedim. Genellikle ben tezatları çok seviyorum. Kadın hastalıkları uzmanı olan Melahat'ın çocuğu yok. Eserin bir yerinde onun bir çocuk gibi oynaması, benim tüylerimi ürperti. Ben orada ağladım.

İnsanın bu çelişkisi aslında evrensel bir nitelik de taşıyor!

Bu hal, her şehirde her insanın başına gelebilecek cinsten. Umumiyetle bütün dünyada bu böyledir. Bu oyunun akislerini, Mitterand'ın hayatında da görebiliriz. Azerbaycan'da da, Türkiye'de de, Fransa'da da bu ikileşme var. Bu, reel bir durum. Bu eser, Bakü'de üç yüz defa oynandı. Ve sizi inandırırım ağlayarak seyrettiler. Çok ağlaşma oldu. Oradaki sahnelenmelerde, Reşat gerçek ailesine ve çocuğuna dönüyordu. Ama burada bu son açık bırakıldı. Bu daha güzel.

Eserlerinde tezatları seçen Vahabzade, özel yaşantısında tezadlarla karşılaşır mı?

Benim hayatımda olmuyor ki, bir fikre geleyim ve hemen karar vereyim. Her zaman yol ayırımında bulurum kendimi. Her zaman ikileşiyorum. Benim hanımım, son derece keskin adamdır. Dediği olmalıdır. O, derhal karar vermeyi beceriyor, ikileşmiyor. Benim bütün eserlerimin adları böyledir: Hayat — Ölüm; Gece — Günüz; İyi — Kötü... Şiirlerimin yüzde sekseninin isimleri kontrasttır. O kontrast benim içimden geliyor. İnsanlarla olan ilişkilerimde de hemen karar alamıyorum. İçimde her zaman dövüş vardır; yapayım mı yapmayım mı? Hanımım beni kıskanır. Ona

diyorum: "Sen uçmuyorsun. Sen yer adamısın. Ben gök adamıyım". O çok reel. Dünya ile ilgili her şey onun ihtiyarında. Sizi inandırırım, ekmek kıymetini ben bilmem. Benim sigaramı da hanım alır. Hayatla ilgili ne varsa onun elindedir. Zaten öyle olmasaydı ben, yaratıcılıkla o kadar meşgul olamazdım. İkinci Ses, benim biyoqrafimdir.

Oyundaki karakterlerin sembolik anlamları da var: Hayat, Arzu, Reşat, İrade gibi. Hayat ve Arzu'ya yapılan özel vurgunun sebebi nedir?

Reşad, hayat ile Arzu'nun arasında kalmıştır. İnsan her zaman hayatla arzu arasındadır. Arzu insanı uçurur. Hayaller dünyası güzeldir. Fakat, hayat insanın eteklerinden tutup çeker. En aşağıya... Oyundaki Şükür, değmeyin bana, değmeyin size cinsinden bir adam. Dünya dağılsa, umrunda değildir. Her şeye bigane bir tip. Şükür Bey, vatan ve millet hakkında düşünmez. Reşat, hakikati diyen adamdır. Sonuna kadar sevgisinin uğrunda savaşır.

İkinci Ses'in Türkiye'deki sahnelenişini nasıl buldunuz?

Bu dramaturgi edebiyatın en zor janrlarından biri. Şiirden de, romandan da, hikayeden de, hepsinden çetini dramaturgidir. Aynı zamanda bu benim sözüm değil, dünyanın büyük edebiyatçılarının sözüdür. Bu gün, benim dostum, kardeşim Haşmet Bey'in (Zeybek) sahneye koyduğu İkinci Ses, tamamen başka bir İkinci Ses'ti. Yani bunlar yeni bir usul bulmuşlar. Burada aynadan istifade etmişler. Eserin kahramanlarından Reşat'ın da Arzu'nun da ikinci sesi beraber geliyor. Ve onlar seçiyorlar vicdanın sesini. Ben bunu hiç düşünmemiştim. Ama, her bir yönetmen ona kendi öz bakışıyla yaklaşmış. Ben diyorum ki, seyrettiğim bütün İkinci Ses piyesleri içerisinde, en uğurlusu, en başarılısı bu oyun olmuştur. Ve, son derece ince, doğru düzgün olarak eser açılmış. Meşhur Rus yönetmeni Stanislavski'nin bir sözü var: "Eserin müellifi yazardır. Ama, oyunun müellifi yazar değil yönetmendir." Bu sözün parlak bir örneğini bu eserin sahnelenişinde gördüm.

Oyunun ilk perdesinde "Mutluluk nedir?" sorusuna cevap aramıyor. Sizce mutluluk nedir?

Bu soru etrafında dünyanın büyük filozofları yazmışlar. Kant yazmış, Hegel yazmış. Yazarlar da bu konuda çok düşünmüşler. Bana göre, insan hiçbir zaman mutluluğun içinde mutluluğu anlayamamıştır. Eğer, sabah uykudan kalkıp kendi çoraplarını giyebiliyorsan, mutluluk odur işte. İnsan, bedbahtlığa düştüğünde mutluluğu anlayabilir. Bedbahtlığın bittiği noktada mutluluk başlar. Hayat, tezattır.

Sizin bir oyununuzun Türkiye'de sahnelenmesi, ülkeler arasındaki kültürel işbirliği açısından önemli idi. Bu konuda neler yapılabilir?

Haydar Aliyev'in yanında dilimizin ve milliyetimizin adı müzakire ediliyordu. Ben dedim ki, biz Azeri Türküyüz ve dilimiz de Azeri Türkçesidir. Annesi Rus olan birisi, biz Azərbaycanlı'yız dedi. Ben de ona dedim ki, — "Lı, Li ekleri yeri bildirir. Milliyeti bildirmez." Ben Türk olduğumu bildirdim. Bundan hiç kuşku duymadım. Fakat, bu eserleri okuduktan sonra, buradaki adetlerin ananelerin Azerbaycan'dakilerle aynı olduğunu gördüm. Öyle sözleriniz var ki sizin, bu sözler bizim edebi dilimizde yok; fakat köylerimizde işlenmektedir. Bu binlerce yılın birikiminden geliyor. Kültürel ilişkilerde yanımlar var. Aslında, Azerbaycan'la Türkiye arasında dil farkı yok. Fark, sadece lehçe düzeyindedir. Özbeklerle, Kırgızlarla, Kazaklarla bizim problemimiz var. Biz onlarla yalnız Rus dilinde konuşuruz. Ortak dilimiz Rusçadır. Ana dilimde konuşsam onlar anlamıyor. Ama, altı Türk Devleti bağımsızlığına kavuşmuş. Bunlar ortak dile geçmeli. Bu beş, on yılda çözülecek bir şey değil. Fakat, bunun temellerinin şimdiden atılması gerekiyor. Ayrıca, ortak bir tip terminolojisinin kurulması da acil bir ihtiyaçtır. Ardından, tarih, biyoloji, matematik gibi diğer bilimlerde de ortak terminolojiye gitmek gerekiyor. Bunlar ilk adım olmalıdır. Ondan sonra da ortak bir dile gitmek gerekir. Öyle ol-

malı ki, ben Kırgız'la Rusça konuşmayayım. Ben bugün Cengiz Aytmatov'la Rusça konuşmaktan utanıyorum. Türk tiyatrosu Azerbaycan'a gelmeli, biz buraya gelmeliyiz. İki ülkenin yazarlarının kitapları karşılıklı basılmalı.

"Zaman" Gazetesi, CUMARTESİ 17 EKİM 1998

Rıfat Araz

VAHABZADE'NİN "BUGÜN YEDDİN OLDU" ŞİİRİNİN TAHLİLİ

Bahtiyar Vahabzade, hayatın muhtelif meselelerine dayanan tespit ve müşahadelerini, kendisine has yoğun bir duygu ve düşünce yapısıyla şiirlerine dökmüş, günümüz Azerbaycan edebiyatının ve bütün Türk dünyasının büyük şairlerinden birisidir. O, serbest tarzda şiir yazmaya itibar etmediği gibi şiirde, vezinsizliğe ve kafiyesizliğe de ilgi göstermez. Şiirlerinde en çok hece veznini kullanan şairin, aruz vezniyle de şiir yazdığını görüyoruz. Şiirlerinde muhteva ve şekil özellikleri, klasik şiir geleneğinin günümüzün sanat anlayışıyla yoğrularak ortaya konulmuş hususiyetlerini taşır. Aile hayatının inanç, töre ve geleneklere kadar sinen yapısını insanın idrakine, şuur ve vicdanına sunarken son derece başarılı olan şair, bu duygu ve düşüncelerini ifade etme yolunda da aynı ölçüde samimi ve başarılıdır. Anne sevgisi üzerinde yoğunlaştığı şiirlerinde:

**"Ben seninçin,
Anamsa benimçin yandı şi'rim.
Balamın rahatlığı yohtur'deye o, meni
sene qısqandı, şi'rim"**

mısralarında "evladının huzuru yoktur" diye onu, yazdığı şiir-
lerinden dahi kıskanan bir annenin sevgi, şefkat ve merhametinin
samimi ifadesini buluyoruz.

**"Savadsızdır (okumamıştır)
Adını da yaza bilmiir.
Menim anam...
Ama bana
Say (sayı) öğredip,
Ay öğredip,
İl (yıl) öğredip;
En vacibi:
Dil öğredip
Benim anam**

* * *

**Kitap-kitap sözlerimin
Müellifi: Menim anam!..."**

Okuması yazması olmadığı halde kendisine sayı saymasını, ay-
ları, yılları ve en önemlisi de konuşup yazdığı dili öğreten annesi-
ni, kitap-kitap sözlerinin müellifi olarak değerlendirir:

**"Anam namaz üste el açıp göğe
Allah'a yalvarır: "Ya Rabbim!" diye
– "Sensen halq eyliyen bu göğü, yeri,
Candan şirin olur bala, ay Allah,
Sen menim ömrümden kəsip illeri,
Balamın ömrüne cala (ekle, kat) ay Allah!"**

Bu mısralarda, gökleri ve yeri var eden Allah'tan kendi ömrüne
ait yılları alıp, evladının ömrüne eklemesini isteyen bir annenin,
içli ve derin yakarışlarını duyuyoruz.

Vahabzade'nin anne şefkatini ortaya koyan "Körpe Nefesi" adlı
şiirinden aldığımız dörtlükte:

**"Külekler (rüzgarlar) esmesin, şimşek çahmasın,
Körpe, yuhusunda gül deren zaman.
Göğler gurlamasın, seller ahmasın
Ana körpesine süd veren zaman;"**

Canlılık, hareketlilik ve çoğalma mevsimi olarak da bilinen
ilkbaharda, bebek beşiğinde en tatlı uykusundayken yahut annesi-
ni emerken rüzgarların esmesini, şimşeklerin çakmasını, göklerin
gürleyip, sellerin akmasını istemeyen şair, bir bakıma, bütün var-
lıkların yaratılış sebebi olarak gördüğü insanı, haklı olarak yü-
celtmekte; bu itibarla da anne ile evlat arasındaki bağın kuvvetine
dikkat çekmektedir.

Anne ve evlat münasebetindeki sevginin sınırsızlığını, insanın
insana olan muhabbetini;

**"Qoymazdım (bırakmazdım) anamı ala dincini,
Doymazdım anamın gül nefesinden.**

* * *

**Dünyanın zövqünü, saadetini
Ananın o ılığ südünde duyduq:"**

mısralarında açıkça müşahade ediyoruz.
"Qara Saçlar, Ağ Saçlar" adlı şiirde:

"Saçlarıma den düşür, den düşür yaman düşür."

Evladının ak düşmüş saçlarına bakarak, yüreğine kan damlayan
annenin, yaşlanmaya başlayan bir evlat karşısında duyduğu tes-
sürünü, bu derece içten ve samimi olarak ifade eden, kaç şairimiz
ve kaç şiirimiz vardır?

Vahabzade; Türk aile yapısındaki ahlaki yükselişin temeli ola-
rak gördüğü aile bireyleri arasındaki sevgi ve saygı disiplini, an-
ne ile evlat muhabbetini, ayrılık hasretini, hatta hayat ve ölüm
hakkındaki şahsi mülahazalarını, annesinin ölümü üzerine yazdığı

"Bü gün Yeddin Oldu" adındaki şiirde bütün incelikleriyle ortaya koyar. Tahlili üzerinde çalıştığımız bu şiirde:

"Dünya, insan, güneş, otağ, yol, beşik, buz, taş, gök, yer, çiyin (omuz, yük, ceset, künc) köşe, ev, sine, dağ, göz, mezar, suret" gibi dış alemle alakalı objektif unsurların; "hayal, gönül, yuhu (uyku, ölüm, rüya, dert, qam)" gibi iç aleme ait subjektif unsurlara nisbetle daha fazla yer verilmiş olması; bunun yanında; "üzdün (çektin, gettin, etdi, qaraldı, oldum, düşünürüm, qaldı, yetirdin, bildik, getirdin, saldı, çalmışsan, çalım, qaytarım, olsun, deydin; deyim, dönem, dolanam, şöyle yatırım, anlamıram, dönüptür, dönderdin, gelsin, deyerdin, caladın) ekledin, incitmemiştir, açım (açayım, yanar, deyir, verim, bilmirem, dönmüsen) dönmüşsün, ağlar, çağırağ, soruşur, soruşağ, biler, tutaram, tapşırıldım) emanet edildin, çekdi, uçdu, ağladın, getdi, vurdun, dolandır, olur, keçir, uzağlaşırsan, yahınlaşıram" gibi bir annenin geçmişindeki hatıralarına ait işleri, hareketleri ve oluşları ortaya koyan fillere çokça yer vermesi Vahabzade'nin statik bir ruh yapısından daha çok dinamik bir ruh haletine sahip olduğunun en açık göstergesidir. Şair, şiirde ortaya koyduğu bu dinamik mizaçla sanki annesini, hatıralarıyla hayatın içerisinde yaşıyor gibidir.

Şiir, başından sonuna kadar "men", "sen" gibi I. ve II. tekil şahıs zamirleri, kısmen de "kim, kime, kimleri" gibi soru zamirleri ile içten içe örülmüş bulunuyor. Niketim: "Balanı tek qoyup hara gettin sen? Gibi şiiri II. mısraından başlayan bu zamirler, çok az sayıdaki mısranın dışında: "Men sene günbegün yahınlaşıram." gibi şiirin en son mısraına kadar, bütün bir şiir boyunca kullanılmıştır. "Ben" ve "Sen" hitaplarıyla kendisini ve annesini kasteden şair, bununla anne ile evlat arasındaki sevgi ve şefkat bağlarının kuvvetine işaret eder.

Şiirde kullanılan kelime tekrarları, redif ve kafiyelerle kuvvetli bir ahenk (armoni: asonans, aliterasyon; ritm: vezin, kafiye, redif) sağlanmış, keza kafiye ve redif olarak kullanılan kelimelerin di-

şındaki bir çok kelimede bulunan ses tekrarları ile de mükemmel bir iç ahenk oluşturulmuştur.

I. dördlükte "n" sesinin kelime başında, içerisinde ve sonunda 13, "e" ince, düz ve geniş ünlüsünün 12, "a" kalın, düz ve geniş ünlüsünün ise iki defa kullanılması; bu ve benzer ünlü ve ünsüzlerin bütün şiir boyunca varlığını devam ettirmeleri-aliterasyon sesleri olarak-şiirdeki iç ahengi meydana getirmiştir. Ayrıca bu ses tekrarlarına dayalı olarak, şiirin I. dördlüğünün, I. mısraındaki: "... ellerini üzdün dünyadan" kelimelerinde bulunan "in, ün, ün, an"; II. mısraındaki: "Balanı... gettin sen?" kelimelerindeki "an, in, en"; III. mısraındaki: "... anda insan", kelimelerindeki "an, an" ve IV. mısraındaki: "...dünyada ...imişsen." kelimelerinde kullanılan "ün, en" sesleriyle bu kurala bağlı bu ve benzer seslerin, yine şiir boyunca kullanıldığını görüyoruz. Bunun yanında; "sen, seni dünyaya, ana, laylay, şirin, yuhu, dert, hayat, ölüm, niye, bilmirem, yeddi, dağ, altmış, cürbecür, dönüp" gibi kelime tekrarları ile;

**"Yuhun şirin olsun" deyerdin mene
"Yuhun şirin olsun" deyim mi sene?"**

gibi ufak değişikliklerle oluşturulan mısra tekrarları; "Bu nece dünyadır" ifadesinin ise dört defa kullanılması, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, şiirde güzel bir ahengin ve tatlı bir dil musikisinin duyulmasına vesile olmuştur. Bu durum, şiirde anlama da tesir etmiş, şiirin özünü oluşturan; "sevgi", "yalnızlık", "hasret" ve "ölüm" duygu ve düşüncelerinin derinleşmesini sağlamıştır.

Şiirde özellikle tam kafiye ve redifler dikkat çeker. Şiirin II. dördlüğünde, "hayal kimi", "hal kimi" gibi mısra sonlarındaki "al" tam kafiyeleri ile "kimi" gibi redifler, aynı kurala bağlı olarak diğer dördlüklerin bir bölümünde de görülür. Mesela III. dördlükte: "yetirdin ana", "getirdin ana" kelimelerindeki "et" tam kafiyesi ile "irdin ana" redifleri gibi.

Şiir (6+5)'li durağın (II)'li hece veznine göre yazılmıştır. Şiir-

de "abad, cdcd, efef...vb. şeklinde çapraz kafiye düzeni kullanılmıştır. Ancak, şiirde az bir bölüm bu kafiye kuralına uygunluk göstermez. Bunun yanında, (6+5)'li durağın ilk, (6)'lı durağı ile mısralarla bu durağın devamı niteliğinde olan (5)'li durağın, bir sonraki mısra da müstakil kullanıldığını, dolayısıyla da (6+5)'li mısraların bazen birbirlerinden ayrılarak müstakil iki mısra, hatta;

**"Sene
Yalnız sene,
Sene demekçün"**

şeklinde görüldüğü gibi üç ayrı mısraya bölünmüş haline de rastlıyoruz. Yalnız, şiirin aşağıdaki mısraında bu kurallara uymayan hece fazlalığı vardır ki, bunun şiirin orijinalinde olmadığı kanaatindeyim. III. Dörtlüğün

"Meni boya başa yetirdin, ana,

I. mısra da elde edilen "yetirdin ana" ifadesi, dörtlüğün III. mısrasındaki "getirdin ana" kelimelerinde görülen tam kafiye ve redif kuralına da uygunluk göstermektedir.

Bahtiyar Vahabzade'nin hayatında, annesinin yeri doldurulmayacak kadar büyüktür. Bunu şiirin ilk dörtlüğünden itibaren hissediyoruz:

**"Ne tez ellerini üzдің (çektin) dünyadan,
Balanı tek qoyup hara gettin sen?
Nece yoh olurmuş bir anda insan,
Ele bil dünyada heç yoh imişsen."**

Annesinin dünyadan vakitsizce ayrılışını kabullenemeyen, buna bir türlü inanmak istemeyen şair, onun ölümüyle alakalı duygu ve düşüncelerini aksettirirken, kendisini bir boşluğun, dayanılması zor olan bir yalnızlığın içerisinde bulur. Hayalinde canlandırdığı annesiyle şiir boyunca durup dinlenmeden konuşur. Ona, "dünyadan çabuk gittiğini, kendisini çok seven evladını yalnız bıraktığını

nı, insanın bir anda nasıl yok olabileceğini" ifade ederek okuyucuyu fikri yoğunluğa, tefekkür derinliğine çekip annesine:

"Balanı tek qoyup hara gettin sen?" sorusunu yöneltir. Esasen gidilen yerin bir daha asla dönülemeyecek yer olduğunun inanç ve idrakinde olan şair, bu müthiş sorunun altında yatan hakikatin "ölüm" olduğunu bildiği halde, "ana sevgisi"nden kaynaklanan bir ruh derinliği ve duygu inceliğiyle ona bu gerçeği yakıştıramaz.

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem (a.s.)'dan bu yana ölüm hakikati insan oğlunu daima meşgul etmiş, onu düşündürmüş, zihninin sınırlarını sürekli zorlamıştır. Görünen, bilinen ve yaşanan bu varlık aleminin ötesinde, başka ve farklı bir alemin mevcudiyetini hisseden, buna inanma gereğini duyan insan, aciz kaldığı bu hakikat karşısında daima hazırlıklı olmak durumundadır. Zira insan hiç beklenmeyen bir anda bu dünyadan göçüp gitmektedir. Bu kaçınılmaz hakikatin gerçekleşmesinden sonra, o şerefli, o eksiksiz ve mükemmel varlık, sanki bu dünyaya hiç gelmemiş, şairin ifadesiyle bu dünyada yaşamamış gibidir.

**"Güneş qurup etdi... otağ qaraldı,
Bir anda yoh oldun sen hayal kimi.
İndi düşünürem: senden ne qaldı,
Könlümde hatiren qara hal (ben) kimi."**

Şairin yaşadığı hüznün ve özleyiş depremi içerisinde, "otağ /oda/ ev" başlıbaşına bir dünyadır. O, bu dünyada gözlerini hayata açmıştır. Ana sesini bu dünyada duymuş, ana dilini bu dünyada öğrenmiştir. Annenin sevgisini, onun şefkatini ve merhametini bu dünyada tatmış, ananın evladına olan fedakarlığını bu dünyada yaşamıştır.

Ana ise dünyaya sevginin, şefkatin, merhametin, fedakarlığın sıcaklığını veren huzurun ve mutluluğun ışığını getiren güneştir. Güneşin batması karşısında, dünyanın kararması hadisesi, tabiatın tabii seyrinin bir sonucudur. Şair, bu tabiat hadisesini annesinin

ölümüyle irtibatlandırmıştır. Bu yaklaşım edebiyatımızın güçlü şairi Mehmet Akifte de görülür. Akif, "Çanakkale Şehitlerine" adlı manzumesinde:

**"Vurulup tertemiz alından uzanmış yatıyor;
Bir Hilal uğruna Ya Rab, ne güneşler batıyor!"**

derken, İslam'ın sembolü olarak gördüğü "hilal" in uğrunda, her birisi birer güneş kıymetinde olan Mehmetçiklerin şehadetlerini işaret ediyor. Güneşin batması ile birlikte gökyüzünde hilalin görünmesi gibi normal bir tabiat hadisesinin seyri, bu mısralarda farklı anlamlar yüklenerek ifade edilmiştir.

Güneşin batması, hayalin bir an için görünüp kaybolması nasıl anlık olaylar ise, ölüm de yine bu şekilde anlık bir hadisedir. Keza, güneşin batması, odanın kararması, sevilen insanın hayal gibi bir anda yok olması, şairde, "ayrılığı", "hasreti" özellikle de "ölüm" duyusunu ortaya çıkaran teessür çağrışımlarıdır. Bu çağrışımlarda çizilen tabiat dekoru, romantik edebiyatımızın hususi yetlerindendir.

**"Meni boya başa yetirdin, ana,
Bize borclu bildik her zaman seni,"**

Hayatta insanoğlunun doğumu, bakımı ve yetiştirilmesi kadar zor olan başka ne vardır?.. Diyebiliriz ki, hiçbir şey... Çocuğun bakımı ve onun yetiştirilip hayata kazandırılması sanıldığı kadar kolay bir mesele değildir. Allah'ın yarattığı varlıklar içerisinde en şerefli ve eksiksiz olan insanın, şairin ifadesiyle "Boya başa yetirilmesi" uzun bir zaman dilimini, hatta bir ömrü alabileceği gibi; engin bir fedakarlığı, sınırsız bir hoşgörüyü, samimi bir sevgi, şefkat ve merhameti de gerektirmektedir. Bütün bu hasletler, dünyanın en değerli insanı olan anaya, hayatın akışı içerisinde her zaman ve her yerde bulunan analara bahşedilmiştir. "Cennet anaların ayakları altındadır." hadisinin anlamında yatan mükafat, elbette

boşuna müjdelenmemiştir.

Vahabzade, burada da yine annesinin hayaline seslenir. Kendisinin şahsiyet ve liyakat kazanmasındaki en büyük amilin annesi olduğunu ifade ederken, ona: "Ey sevginin, merhametin, şefkatin, sabrın ve fedakarlığın timsali olan ana! Sen beni bu ulvi değerlerle yoğurup yetiştirirken, biz bütün bunların yerine getirilmesinde seni bir borçlu olarak bilip, gördük. "Diyerek annesinin yaptıklarına karşılık, kendisinin hiçbir şey yapmadığı veya yapamayacağına pişmanlığı, hatta suçluluğunu içerisinde, sadece annesinin duyabileceği bir ses tonuyla:

**"Sen meni dünyaya getirdin, ana,
Mense yola saldım dünyadan seni."**

ifadeleriyle gözyaşlarını içine akıtır, içten içe feryat eder. Annesinin yaptıklarına karşılık, onu dünyadan uğurladığını söyleyen şairin, ruhunda, "hasretin", "yalnızlığın" sessiz fırtınaları esmeye başlar. Yaşanacak yer olarak gördüğü ve gizli duyularla da beğendiği dünyaya, kendisini getiren annesini bu dünyadan uğurlamıştır. "Dünyaya getirmek" ve "dünyadan yola salmak" deyimlerine yüklenen anlamda, takdir olunana teslimiyet, sessiz bir boyun eğiş vardır.

**"Sen mene, beşikde laylay çalmışsan (ninni söylemişsin)
Bugün laylay çalım sene men de mi?
Senin şirin şirin laylaylarını
Men sene qaytarım (iade edeyim) cenazende mi?"**

Şiirde annenin hayaline hitap devam ediyor. Burada evladın "doğumu" ile annenin "ölümü" arasında geçen sürede sahnelenen acı tatlı her türlü olay, çarpıcı tezatlar ve benzetmelerle ortaya konuluyor. Anne, bebeğini beşikte ninnilerle, ilahilerle ve dualarla uyutup, hayata hazırlamışken; evlat ise cenazesinde, onu tabut içerisinde ninnilerle, diğer bir ifadeyle ağıtlarla ve dualarla ebedi

hayatına uğurlamıştır.

"Beşik-laylay", "cenaze-laylay" kavramlarıyla zihinlerde oluşan "uyku-ölüm", "beşik-tabut" benzetmeleri, insanı yoğun bir tefekkür iklimine çekiyor. Beşik ve tabuta yüklenen anlamlar son derece büyüktür. Bu eşyaların her ikisi de insanoğlunu bir aleme taşımaktadır. Birisi içinde yaşadığımız fani alem, diğeri ancak bu alemde kazandıklarımızla kazanacağımız ebedi alem ..."uyku" ve "ölüm" benzetmesinde şair; Zümer Süresinin 42. ayetinde geçen: "Allah, öleceklerin ölümü zamanında, ölmeyeceklerin de uykularında ruhlarını alır. Ölmelerine hükmettiği kimselerin (ruhunu) alıkor. Diğerlerini (uykudakileri) bir müddete (ecelleri gelinceye) kadar salı verir. Şüphesiz yok ki, bunda düşünen kimseler için kesin ibretler vardır." İlahi hükmüne telmih yapmıştır ki, bu ebedi sanat bir sonraki bölümün mısralarında çok daha belirgindir.

Üzerinde çalıştığımız dörtlükte görülen: "Sen, sene, senin, sene", "mene, men, mene" zamirlerindeki tekrarlarla birlikte "laylay, şirin" kelimelerinin iki defa kullanılması, "çalışsan, çalım" gibi benzer kelime tekrarlarıyla yapılan kuvvetli ahenk; "e" ünlüsünün 15, "n" konsonantının 14, "m" konsonantı ile "ı" konsonantının ise sekiz defa tekrarıyla oluşturulan aliterasyonlarla daha da kuvvetlendirilmiştir. Bu kelime ve ses tekrarlarıyla oluşturulan musikide sanki "beşik" anne tarafından; "tabut" ise omuzları üzerinde götürülen insanlar tarafından; ninniler, ağıtlar ve dualar eşliğinde sallanmaktadır. Bunların birisinde, dünyaya yeni gelen ve hayata özenle hazırlanan insan; diğesinde ise dünyadan özenle yolcu edilen, diğeri bir ifadeyle, yeni ve ebedi bir hayata başlayan insan, uyumaktadır.

**"Yuhun (uykun) şirin olsun" deyirdin mene,
"Yuhun şirin olsun" deyim mi sene?
Gerek men başına dönem dolanam,
Meni hayat için
Yatıran anam.**

Söyle ölümçün Nece yatırım Seni men bugün?"

Bu bölümde de ısrarla yapılan kelime, hatta küçük farklılıklarla mısra tekrarları; bizde bir annenin çocuğunu büyütürken beşik başında söylediği ninnileri, duaları, özellikle de tatlı dilekleri ile ölen kişilerin arkasından yapılan hayır duaları çağrıştırmaktadır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, şiirin dili özellikle "sen-ben" i, tekil şahıs zamirlerine bağlı olarak örülmüştür. Bununla, anne-evlat arasındaki sevgi ve şefkat bağlarının kuvvetine işaret edilirken, şiirin muhtevasını oluşturan; "yalnızlık", "hasret", "ayrılık" ve "ölüm" temlerinin de ön plana çıkması sağlanır.

Vahabzade, bu mısralarda ölümü bir uyku gibi tanımlıyor. Annesinin, kendisini çocukluğu döneminde uyuturken söylediği: "uykun şirin olsun" gibi güzel dileğini, şimdi annesi için kendisi söylemek istiyor, hatta bunun için "... deyim mi sene?" sorusunda yatan tereddütle, annesinden izin talebinde bulunuyor. Ona hayır dualarda bulunmakla birlikte, ölümü bir türlü kabullenemiyor.

Cumhuriyet dönemi şairlerimizden F.Nafiz Çamlıbel:

"Yerin altında devam etmesidir bence ölüm Yerin üstünde görüp geçirdiğimiz rüyanın"

diyerek, ölümü hayatta iken görüp geçirdiğimiz bir rüya olarak telakki eder ve bu mülahazasıyla da Vahabzade'nin görüşüne yaklaşır,

XX. asır Türk şiirinde, gerek Milli Edebiyat Akımı'na ve gerekse İslamı dünya görüşüne mensup şairlerin şiirlerinde ölüm; ebedi bir aleme geçiş, sonsuz bir aleme hicret, yeniden diriliştir."

Türk edebiyatında, "hayatın faniliği", "ayrılık" ve "ölüm" temleri, başta Yunus Emre olmak üzere, tasavvufi halk şiirinin şairleri tarafından başarıyla işlenmiştir. Keza, Divan edebiyatında da yine başarıyla işlenen bu temlerin, Avrupalı Türk edebiyatında Recaizade

de Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid; Cumhuriyet döneminde Cahit Sıtkı Tarancı gibi şairlerin eserlerinde yine başarıyla işlendiği bilinmektedir. Vahabzade'de uykunun bir benzeri gibi tanımlanan ölüm, Yunus'ta:

**"Ten fanidir can ölmez, çün gitti geri gelmez.
Ölür ise ten ölür, canlar ölesi değil."
"Ol iki cihan güneşli zahir dünyasın deşşürdi
Cahil anı öldi sanur ol hod ölmez ölür değül!"**

beyitlerinde de görüldüğü gibi geriye dönüşü olmayan, ancak korkulmaması da gereken ebedi bir aleme geçiştir. "Bu alemde canlara artık ölüm yoktur." diyen Yunus, Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV)'i misal gösterip, kuvvetli bir imanla ölüm duyusunu aşmayı başarır.

Tahlili üzerinde çalıştığımız şiirde, "ölüm" ve "hayat" temleri iç içe halkalanmıştır. Bu duyuş ve telakkiler, şiirin yapısına, özüne adeta sinmiş vaziyettedir. Buna rağmen, şiirde genel olarak varlık ötesi alemle ilgili fazla bilgiye rastlanmaz. Bu konuda okuyucuyu fikri bir yoğunluğun içine çeken Vahabzade, "hayat", özellikle de "ölüm" karşısında insani tefekkür noktasına getirerek, onu derinden düşünmeye zorlar. Nitekim küçük ilavelerle üç ayrı yerde tekrar edilen:

"Bu nece dünyadır, anlamıram men," mısraındaki anlaşıl-maz dünyanın anlaşılabilmesi ve onun asıl mahiyetinin çözülebil-mesi için, aşağıdaki bölümde de görüleceği gibi bazı ipuçları vere-rek, bu konuda okuyucuyu düşünmeye ve ibret almaya zorlar. An-cak bu bölüme geçmeden önce:

"Gerek men başına dönem dolanam," mısraında yaşayan es-ki bir Türk inancından söz etmek istiyoruz. Eski Türklerde, hasta-ya musallat olan şerir ruhun, bir hayvana nakledilmesi şekliyle tavsif edilen "göçürme/çevirme" merasimlerinde, akrabadan biri-

sinin hastanın etrafında dönerek kendisini onun yolunda feda etti-ğine, hastanın ise bu uygulamanın akabinde iyileşip eski sağlığına kavuştuğuna dair inançlara rastlıyoruz. Babürname adlı eserde, Babür Şah'ın, oğlu Hümayun'un hastalığının kendisine geçmesi inanc ve telakkisiyle, onun başında üç defa döndüğü, bu pratikten sonra Hümayun'un iyileştiği, buna mükabil Babür Şah'ın yatağa düştüğü hususu kayıtlıdır. Bu inanç ve pratik, kısmen İslamileş-miş şekliyle Dede Korkut Hikayelerinde de yaşamaktadır. Nite-kim dördüncü hikayede Salur Kazan, oğlu Uruz'u esaretten kurtar-dıktan sonra, kırk cariye ile kırk köleyi oğlunun başında çevirerek azad etmiştir. Vahabzade, annesine: "Gerek men başına dönem dolanam," derken bu inanç ve telakkilerde yatan "fedakarlığı", ölümü yakıştıramadığı annesi için gösterebileceğine de işaret et-mektedir.

**"Bu nece dünyadır, anlamıram men,
Cilvesi cürbecür (çeşit çeşit) rengi cürbecür
Dünen nefesiyle seni isiden
Bugün buza dönüp, daşa dönüptür."**

**Bu nece dünyadır
İnsan oğlunun
Hayall göğdedir. Özü yerdedir,
Sağ iken çiyinde (omuzunda) hayatın yükü,
Ölende cesedi çiyinlerdedir...
Bu nece dünyadır, bu nece dünya,
Ölümü haqiqat, hayatı rō'ya."**

Muhtelif hallerin ve hareketlerin, qarip tecellilerin, değişik renklerin ve olayların sergilenip sahnelendiği dünya, fani olsa da anlamsız değildir. Bu anlaşılması zor olan dünyada ölüm hakikat, hayat ise ancak bir rüyadan ibarettir. Zira daha dün, o sıcak nefe-

siyle seni ısıtan, diğer bir ifadeyle eve huzur ve güven veren insan, bugün ölüm denilen hakikatin elinde buz gibi olmuş, taşa dönmüştür. Kendisi /bedeni yerde olan insanın, hayali/ ruhu göktedir. Anlaşılması çok zor olan bu hayat çarkının dönüşüyle ortaya çıkan meşakkatlere tahammül eden, onun yükünü omuzlarında taşıyan insan, öldüğünde kendisi omuzlarda taşınan yük durumuna düşmüştür. Özellikle:

"Hayali göğdedir, özü yerededir," misraında şair, ruh ve beden gibi iki farklı terkipten oluşan insanın, ölümüyle, bu unsurların birbirlerinden ayrıldığına da işaret ederek, bu konudaki İslami düşünceyi de ortaya koyar.

Ölüm ve hayat mülahazalarıyla serdedilen bu ruh halinde kişinin, "kader" karşısındaki çaresizliği ve teslimiyeti yatmaktadır. Bunun yanında "dünya-ahiret", "hayat-ölüm", "dün-bugün", "ısıtmak-buza dönmek", "yer-gök", "sağ-ölü", "hakikat-rüya" gibi kelimelerle örülen tezatlar zincirinde bir teselli arayışı içerisinde olan şair, her türlü mihnetine rağmen hayatın, ölüme nisbetle güzel olduğuna dair duygu ve düşüncelerini ortaya koyar. Zira şair, güzel; ancak meşakkatlerle dolu olan bu fani alemin; her ne kadar ebedi alemde bahşedilen ve sınırsız huzurun da kazanılacak yer olduğunu söylemiyorsa da, ölüm gerçeğinin bu sevgi ve merhamet dolu insanı oraya götürüldüğünün derin idraki ve samimi inancı içerisinde. "hayalin gökte, özün yerde" ifadelerinde yatan gerçek anlamda bu samimi inanc yatmaktadır.

*"Derdimin qamımın sendin ortağı,
Niye üz dönderdin, bes niye menden?
"Derdin mene gelsin! deyirdin ahı,
Niye derd caladın (ekledin)" derdime bes sen?
"Anam heçkes seni incitmemişdir,
Men seni,
men seni inciden qader.*

*İndi kime açım derdimi bir bir,
Kim benim derdime yanar sen qader?"*

Şair, derdini paylaştığı ve derdine yandığı tek insan olarak gördüğü annesine; "Benden niçin yüzünü çevirdin?", "Derdin bana gelsin" der. "Sen benim derdime neden yeni yeni dertler ekledin?" sorusunu sorarak, sade bir dil ve kuvvetli bir ahenkle içine düştüğü "yalnızlığı" ortaya koyar. Bu mısralarda hissedilen özleme dayalı derin duygu titreşimlerini şairin, aile ocağında yaşadığı hayat tecrübesinden aldığı mühakkaktır.

Bu dörtlüklerde geçen; "derde, qama ortak olmak", "üz döndermek" "derdin gelmesini talep etmek", "derde derd eklemek", "dert açmak", "derde yanmak" gibi deyimlerden yararlanılarak oluşturulan dil musikisinde, özlem ve yalnızlık duygularının içli feryadı vardır. Okuyucu, bu yanık seste kendi dertlerinin, acı ve ısıdırplarının ifadesini bulur.

*"Evin her küncünde (köşesinde) görünür yerin.
Gözüm ahtarcıdır (arayıcıdır) ana, ay ana.
'Nenem hanı? deyir körpe Azer'in.
Men ne cevap verim ona, ay ana?
Bilmirem, bilmirem bu ölüm nedir.
Hayat var iken?
Nefesin, ay anam, hele evdedir,
Özün yer altında daşa dönmüsen.
Bugün yeddin oldu...
Anam yeddi gün,
Bizimle beraber ağlar otaqlar.
Sene,
yalnız sene,
sene demekçün
Könlümde ne qader benim sözüm var."*

**"Kimleri çağırar bugün yeddine?
Halalar, bacılar soruşur menden.
Anamdan soruşağ, o biler deye,
Senin otağına üz tutturam men."**

"Hasret", "yalnızlık" ve "ölüm" duyularının tezahürü olan bu tasvir ve tavsiflerdeki incelik; doğum, yaşanılan ömür ve ölüm gibi hayatın her üç merhalesinde yaşanan, uzun arayışların, tecrübe ve gözlemlerin tabii bir sonucudur. Bu sade ve samimi ifadelerde, bir ömür boyu çekilen ve paylaşılan dertler, acılar, ıstıraplar olduğu gibi, yaşanılan sevgiler, sevinçler ve tadılan mutluluklar da mevcuttur. Aile bireyleri arasında yaşanan bu acı ve tatlı olaylara, evin her bir köşesi de ortaktır. Maddi ve manevi yapısıyla mukaddes bildiğimiz aile ocağı, maddi malzemesiyle, eşyasıyla ve insanıyla birleşip bütünleşmiştir. Bu itibarla annenin ölümüne, aile efendiyle birlikte, şahıslandırılan odalar da ağlayıp yas tutmaktadır.

Anadolu'nun hemen her yöresinde uyulandığı gibi, Azerbaycan'da da bir kişinin ölümünün yedinci gününde, dost ve akrabaları davet edilir, ölen kişinin hayrına Kur'an okutulur, dualar edilir ve yemekler verilir.

Şiirde, tasvir ve tavsifi yapılan dünya, şairin bizzat kendi dünyası olmakla birlikte, sanki bizim dünyamızı yansıtmaktadır. Aile bireyleri arasındaki sevgi ve dertlerin paylaşımı, acı ve ıstıraplar karşısında cevapsız kalan sorular, ölmüş ancak hatıralarıyla yaşayan bir insana ait intibalar, hayata bakış tarzı, çekilen acılara ve tutulan yasa odaların dahi iştirak etmeleri, ölümünün yedinci gününde düzenlenen yas töreni ve bu törende yakın akrabaya düşen görev ve sorumluluklar, anne ve baba gibi aile büyüklerinin yanında dede, nine ve torunlardan müteşekkil sıcak aile yuvasının mevcudiyeti, bizim kültürümüzü, inanç ve duygu dünyamızı yansıtmaktadır. Prof. Dr. Mehmet Kaplan: "Hiç şüphesiz şiir, duygunun ta kendisi sana yaklaşıyorum.!" diyor.

İnsan için mukadder olan ölümün nerede ve ne zaman vukua

geleceği, ecelin insanı hangi halde yakalayacağı belli değildir. Önceden tayin olunmuş ömür doldu mu onu ne bir saniye ileri ne de bir saniye geri almanın mümkün olmadığı hususu ilahi bir hükümle bildirilmiştir. Bunun yanında sevilen bir kişinin ölümü başta yakın çevresini üzüp yasa boğduğu gibi, tanıdık bildik herkesi de üzer. Onun hayatında yaptıklarından, hoşgörüsünden, iyiliklerinden ve sevgisinden bahsedilir. Hatıralarıyla bir müddet yaşatılmaya çalışır. Ancak insan oğluna taşıyamıyacağı yük, tahammül gösteremeyeceği acılar da verilmediğinden, bu ve benzer acı ve ızdıraplar da zaman içerisinde hafifler, hatta bir süre sonra unutulmaya yüz tutar. Şair bu gerçeği:

"Vaht keçir, sen menden uzaqlaşırısan," mısrasıyla çok güzel ifade etmiştir. Bunun yanında her canlı gibi kendisinin de ölümlü olduğunu, her geçen günün kendisini ölüm hakikatine doğru çektiğini, dolayısıyla da ahirete olan inancını:

"Men sene günbegün yahınlaşırım" ifadesiyle ortaya koyuyor. Bu sırada ayrıca annesine olan "hasretin", ahiret aleminde ona kavuşmakla dineceğine dair bir anlayışta serdedilmiştir.

"Şiirin ikinci dördlüğünde geçen," "Güneş qurup etti..." mısrasında olduğu gibi bu bölümde de:

"Gün olur aqşam" mısrasında "akşam" kelimesine yüklenen anlam, kişinin ruhunda ölüm duyarlılığını harekete geçiren, ölümü çağırıştıran bir zaman dilimi olmasıdır. Edebiyatımızda bu kelimeyi aynı anlamı yükleyen şairlerin başında Ahmet Haşim gelmektedir.

"Sular sarardı... Yüzün perde perde solmakta"

Kızıl havaları seyret ki aqşam olmakta "derken, suların sararması, yüzün perde perde solması, kızıl havalının seyredilmesi Haşim'de ölümü çağırıştıran, ona ölümü bir nevi ihtar eden akşam görüntüleridir.

Azerbaycanlı hocamız, saygı değer insan, Prof. Dr. Bahtiyar Vahabzade, bu şiirde; annesine beslediği derin ve samimi sevgisini, anne-evlat arasındaki saygı, şefkat merhamet ve fedakarlığı,

ondan ayrılışından ötürü içine düştüğü "yalnızlık, hasret ve ölüm" duyguları ile birlikte ahiret inancını, uzun ve hayli mücadeleli geçen bir hayat görüşüne dayanarak verirken; Müslüman Türk aile yapısının temelini teşkil eden maddi ve manevi değerleri, son derece başarılı bir anlatım tekniğiyle ortaya koymuştur.

"Bizim Külliye" dergisi, Nisan, Mayıs, Haziran 2000 yıl

MHALİSTİN KUKUL

Emekli Öğretim Görevlisi

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN VATAN ŞİİRLERİ

"Vatan acılarını tatmadan evvel anlayamıyorduk".

Yahya Kemal Beyatlı

Yahya Kemal Beyatlı, "Eğil dağlar" adlı eserinde şöyle der: "İzmir'e Yunan baskınından sonra Anadolu'da birdenbire parlayan mukaddes ateş ve dökülen mukaddes kan, bu milleti müebbed yaşatacak iki unsurdur... Vatan acılarını, tatmadan evvel anlayamıyorduk" (s.233-292)

Allah, hiç kimseye ve hiçbir millete vatan acıları tattırmasın. Zira; bunun önemini "Vatan sevgisi imandandır" hadis-i şerfinde de bulmamız, idrak etmemiz ve vatanın kıymetini bilmemiz gerekir.

Vatan insanların ve milletlerin hayatında bu kadar mühim bir yer işgal ettiğine göre; binlerce senelik tarihi boyunca çok sayıda devlet kurmuş, çok dar mekanlardan çok geniş mekanlara kadar "vatan" olarak yaşamış bir milletin şair ve ediplerinin de, manzum veya mensur tarzda bu "vatan coğrafyalarına" gerek tabii güzellikleri itibarıyla, gerek tarihi cepheleriye ve gerekse o toprakları mü-

barek kılan şehit kanlarının hatırlattıklarıyla, kıymetli eserler vermeleri de tabii ve kaçınılmaz olmuştur.

Bu; şübhesiz ki, milli hissiyatın da kendiliğinden vücut bulan tabii bir tezahürüdür ve kendini daima bu tarzda kabul ettirerek ifade edilmiştir.

Haliyle; "Vatan sevgisi imandandır" hadisinin de bunda müesiriyeti düşünülürse vatan, her bakımdan, sadece maddi olarak fiziki bir barınak yeri değil; bir şeref ve haysiyet sembolü olarak da tarihi ve kültürel misyonu itibarıyla de müdafaa edilmeli ve üzerinde titrenilmelidir.

İşte; Azerbaycan'ın ve Türk Dünyası'nın fikir ve san'at adamlarından olan Bahtiyar Vahabzade, nesrlerinde olduğu kadar şiirlerinde de "vatan" hakkında hassasiyetini dile getiren zarif şiirler yazmıştır. Bahtiyar Vahabzade, aynı zamanda bir ilim adamıdır. O'nun bu durumunu şair Hikmet Ziya şu misralarıyla açıklığa kavuşturur:

**"Gatlayıp dizinin altına goyar,
Alim Bahtiyari, şair Bahtiyar"**

Demek ki, Bahtiyar Vahabzadenin şairliği, alimliğinden daha yukarılarda...

Kim ne derse desin, benim nezdimde Bahtiyar Vahabzade bir fikir ve şiir kahramanıdır. Hürriyet aşığı, vatanperver bir milliyetçidir. Çünkü o, İsmail Hami Danişmend'in "Vatan topraklaştınca millet vatansızlaşır" ifadesini çok iyi kavramış Türk tarihini, Türk dilini ve Türk milletini özünden çok sevmesini bilmiştir. Bahtiyar Vahabzade, işte bu vasıflarıyla da kahramandır.

Bahtiyar Vahabzade "Vatan" adlı şiirinde şöyle der:

**"Çağır şimdi bütün milleti imdada vatan,
Değişilmez ey oğul, cennete dünyada vatan."**

**Bize meydan okuyan bilmelidir bir defelik,
Ne satılmaz, ne verilmez bineden yada, vatan.
Sine altında gerek kalp gibi her an dövüne,
Yana yıldız gibi her sözde, her imzada vatan.
Vatan aşkından ucalısın bütün isteklerimiz,
Yaşasın arzuda, amaçta, temennada, vatan.
Ulular uymadı var-servete, yalnız dediler:
En büyük bahşişimiz bizden her evlada: Vatan.
Vatan aşkından alır Bahtiyar öz kudretini
Dövünür kalbi gibi her yeni mısrada vatan."**

Yetmiş yıl zalim moskofun zulmü altında kıvranan, kanı dökülen, dili sökülen, sürülen, horlanan... bir milletin şairinin "oğul"a nasihatı de elbette acılı olacaktır. "Değişilmez ey oğul, cennete dünyada vatan" derken şairin gözlerinin önünden ve zihninden kimbilir ki hangi zulmün işaretleri geçiyordu. Kimbilir ki hangi işgencenin ve ya sürgünün hatırasını yaşıyordu.

O; Türkiye'den Rusya'ya kaçıp da Türkiye aleyhinde her türlü şeytanı ifşaat ve propagandayı yapanların aksine: "Ne satılır, ne verilir binadan yada vatan" diye haykırıyordu.

Bahtiyar Vahabzade, öylesine dolu, öylesine vatan aşkıyla yüklü bir kalbe sahip ki, bütün bir kültürü kucaklayarak, milleti adına adeta kükrüyor ve diyor ki: "En büyük bahşişimiz bizden her evlada: Vatan".

O'nun niçin büyük bir fikir ve şiir kahramanı olduğu daha iyi anlaşılıyordur sanıyorum. O; bütün imanı vatanını kucaklar, zerresine dahi dokunulmasından rahatsız olur. Haliyle:

**"Vatan aşkından alır Bahtiyar öz kudretini
Dövünür kalbi gibi her yeni mısrada vatan"**

demekten kendini alamayarak, "mısra"larının da "kalbi"yle ay-

nı şekilde çarptığını beyan eder. Burada, "dövünmek" fiiline dikkat etmek gerekir. Zira; tabii olarak, normal vaziyette kalp çarpar. Halbuki, Bahtiyar Vahabzadeninki "dövünür". Bu da, şairin, zulüm ve işgal altındaki vatanında çekilen sıkıntı ve eziyetlerin şuuraltındaki hislerin terennümünden başka bir şey değildir.

Namık Kemal:

**"Vatanın bağrına düşmen dayadı hançerini
Yoğ imiş kurtaracak bahtı kara maderini."**

diye haykırdığı anları yaşıyordu Vahabzade. Amma, daima ümitliydi. Daima ümitli oldu. Öfkeleni, dövündü, kızdı, haykırdı, sıkıntı çekti fakat hiçbir zaman ümidini kaybetmedi. Nasihatlarından vazgeçmedi.

O; "Gazel" başlıklı şiirinin sonunda da şöyle der:

**"Bahtiyarım ki, vatan aşkına yandım, yananım,
Hele yatmışları gafletten uyandırmak için."**

Görülüyor ki; Vahabzade, "gafillerle"de meşgul olmaktadır. Vatanını satanlarla gafiller aynı saflarda bulunursa; siz o zaman "dövünmeyi" seyredin!

"Tarih" başlıklı şiirde Vahabzade: "Bizi ayırdılar benliğimizden Millet kökten kopan bir budak oldu". dedikten sonra, şiirini şöyle tamamlar:

**"Tarihtir her taşın, kayanın yaşı
Tarihle bağlıdır insan, yurduna,
Yok ise bir halkın tarih yaddaşı,
Vatan da kuruca topraktır ona."**

"Vatanın topraklaşınca milletin vatansızlaştığını" bundan daha

güzel bir ifade olur mu? Vatanın herbir zerresi, bir taşı, bir kayanın yaşı tarihtir. Bunların değeri parayla-pulla ölçülebilir mi? Satılık metah mı bunlar? Milletin tarih hafızası kaybolmuş ise, geri kalandan ne olur?

Vahabzade, haksızlığa hiçbir zaman dayanamaz; susmaz; der ki:

**"Şair susturulan gerçeğin dili,
Şair adaletin, hakkın vekili.
Şair hak yolunda geçer canından
Geçmez öz aşkından, öz vicdanından."**

İşte, bu şair, "Vay haline" adlı şiirinde de şöyle haykırır:

**"Doğulduğun, büyüdüğün vatanında
Hak çiğnenip şer udulsa vay haline
Cömertliğin unutulsa gam eleme,
Liyakatin unutulsa, vah haline."**

Bahtiyar Vahabzade sadece kendi vatanı için değil, başkalarının da vatanı için çırpınmaktadır. Rusiya'nın Çeçenistan'ı işgali hakkında yazdığı "İki bayrak" başlıklı şiirinde durumu şöyle hicveder:

**"Küçük bir millete verip göz dağı,
Koskoca Rusiya manen kiçildi
Bugün Grozni'ye bayrak sançmağı
Bu dev kendisine şeref mi bildi?"**

Buna rağmen, yiğit Çeçenlerin direnişini de Vahabzade, Karabağ'ın işgaline karşı Azerbaycan'ın başarısızlığını da işe katarak şöyle dile getirir "Utanırım" adlı şiirinde:

**"Şehitlerin, köçkünlerin
Üstümüzde bin ahı var.
Çatdığımız bu noktada
Hamımızın günahı var.
Düşmanımız arxalandı
Silahına, öz gücüne.
Zora teslim olan toprak
Gaytanılmaz söz gücüne.
Əldən gitti yurd-yuvamız,
Necə dözdük bu derde biz?
Gaytarmaqçin hakkımızı
El açmayak namerde biz.
Gerçeyi budur: Bu dünyada
Gücün varsa, sözün haktır.
Gücün yoksa son ilacın,
Utanmaktır, utanmaktır."**

Vahabzede, kendini tenkide şöyle devam eder:

**"Vatan gitti, şiir yazdık:
Sen benimsin, ana Vətən"
Vatan gitti, nitk elədik,
Yüce yüce kürsülərdən,
utanırım."**

Vahabzade: "Benim gibi zavallının son ilacı utanmaktır" dedikten sonra Azerbaycan'ı Çeçenistanla mukayese ederek şöyle devam eder:

**"Cüce boyda Çeçenistan
Deve boyda Rusya'ya ders vereli,
Onu şöhrət makamından indireli
Ben kendimi nasıl varsa**

**Öyle görüp
Utanırım.
Şimdi Çeçen gayretinden
Ders götürüp
Utanırım**

* * *

**Bu toprağı qorumağı
Kendimize borc bilmedik.
Vatan gitti,
Vatandaşlık zirvesine yükselmədik.
Hiç değılse, bu gerçeğe inanalım.
Sonuncumuz kalana dek
Ya savařak, yahut da ki,
utanalım"**

(17-18 mart 1995)

Mehmet Akif Ersoy'un:

"Sahipsiz olan memleketin batması haktır

Sen sahib olursan bu vatan batmayacaktır" dediğı gibi Bahtiyar Vahabzade de derin bir hüznle vatan için çırpınmaktadır. O, "Vatan için Doğulduk" adlı 1992'de yazdığı şiirde daha huzurludur; daha rahattır:

"Vatanın arkasında / Biz her zaman dağ olduk.
Vatan bizimçin değıl, / Biz Vatançin doğulduk.
Dokunmasın bu yurda / Bir an düşman nefesi.
Gelsin minarelerden / Allahü-Ekber sesi.
Başımızın üstünde / Mehmet Emin bayrağı
Gülle korkar yiğitten, / Gülle tutar korkağı.
Vatan adlı ocağı / Her gün isinmek şeref
Bu torpağın yolunda / Toprağı dönmek şeref."—

—Edebiyat Tarihçisi Ahmet Kabaklı, Vahabzade hakkında şöyle der: "Vahabzade'nin konu ve temaları, bilinen birçok kitap-

larında olduğı üzere, konu ve temaca yini ve zengin, ayrıca çok çeşitlidir. Ancak, görölüyor ki, "Vatan, dil ve kültür" temalı şiirleri daima ön plandadır. Kaldı ki Bahtiyar bey, vatan millet şiirleri dışında, biraz da karamsar (bedbin) görünmektedir. O sebeple, Azeri'ye Türkiye'ye ve Türk Dünyasına seslenen "Hakkı Yok" adlı şiirini, bu duygular dolu, yeni kitabından örnek vereyim":

**"Yad elinde çlğnenirken şeref, şan
Türk'ün Türk'le adavete hakkı yok.
"Her işimiz başlanırken sıfırdan
Türkün Türk'le adavete hakkı yok.
Dayak olsun bugün gerek sol sağa
Bu vahdetten yurdumuza gün doğa
Bütün millet dönmeliyken yumruğa
Türk'ün Türk'le adavete hakkı yok.
Tarih bizi imtihana çekirken
İmdad umar hepimizden bu Vatan
Dünya da hak sesimize kar iken
Türk'ün Türk'le adavete hakkı yok.
Ne çok imiş bu toprağı göz diken
Baka baka gözümüze mil çeken
Düşmanımız dostumuzdan çox iken
Türk'ün Türk'le adavete hakkı yok"**

(Türkiye Gzt, 09 Aralık 1995, s:2)

(Adavet-Düşmanlık; dayak-dayanak)

Mithat Cemal Kuntay:

**"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır
Topraq eğer uğrunda ölen varsa vatandır"
diyor.**

Bahtiyar Vahabzade, 04 kasım 1993 tarihinde yazdığı "Dayan,

Kaçma, Dayan" adlı şiirinde, moskof zulmü altında şüursuzlaşan, pısrıklılaşan ve vatan sevgisinden mahrum korkak gençlere de şöyle seslenir:

**"De hara qaçarsın ey vatan oğlu?
Qaçdığın o toprak senin değil mi?
Sana pay verilen o baba yurdu,
O çeşme, o bulak senin değil mi?
Qaçırsan, qaçdığın o yurt yuvanı
Yoksa Ermeniye bağışlayırsan?
Yok mu damanında ecdadın kanı?
Özünü vatansız sən nə sanırsan?"**

* * *

**Kime kaldı bir vakt kanat açtığın
O yeşil çayrlar, dipsiz dereler?
Seni karqırmaz mı koyup qaçtığın
Mescitler, ezansız o minareler?
Sen qaçdın, "canımı kurtarım..." diye,
Sen qaçdın qayretten qayretsizliğe.**

**Daim öne qoşmak hakkın yoluydu
Arkaya koşuşda haktan kaçaksın.
Deden, baban sana yurt-yuva koydu,
Ya sen evladınçin ne koyacaksan?
Dayan, koşma, dayan, nere koşarsın,
Bırakıp doğduğun o toprakları?
Peşinden bağırdı sen koşan zaman
Babanın, dedenin öksüz mezan.
İmdada çağırırdı bu feryat seni
Nasıl işitmedin sen bu nalenî?
Havası, suyuyla hangi gün için
Erseye çatdırdı bu vatan senî?"**

(Dayan, Kaçma, Dayan-Dur, Koşma, Dur; Bulak-Pınar; Karqırmaz mı?- Beddua etmez mi?; Nale-Feryat; Erseye çatdırdı-Besleyip büyüttü.)

Vatan sevgisi, yüksek ve mübarek bir histir. Bu his; bir milleti teşkil eder fertlerde ne kadar fazla olursa; o vatan, gün geçtikçe gelişir, güzelleşir ve bereketlenir. Üzerinde yaşayanlar da, her an, biraz daha mes'ut, huzurlu ve müreffeh bir hayat sürerler.

Bahtiyar Vahabzade, her mısraında, bu üstün şüura sahip bir vatanperver olarak karşımıza çıkar. O'nun her mısraı, bu şuurla ve ibretle takip ve tahlil edilmelidir.

Vatan için göğsünü siper edebilen gençler ve kişiler ister O, Tırkı, Mehmet Akif Ersoy'un "Süleymaniye Kürsüsünde"nı haykırır gibi hüznle, hicranla, ızdırapla hatta öfkeyle haykırır; Akif şöyle der Süleymaniye Kürsüsünde adlı şiirinde:

**"Hem vatan gitti mi, yoktur size bir başka vatan;
Çünkü mirasyedi sail, kovulur her kapıdan!
Bu sizin ağlamanız benzedi bir diğerine:
Endülüs tacı elinden alınan bahtı kara,
Savuşurken, o güzel mülkü verip ağyara,
Tırmanır bir kayanın sırtına etrafa bakar;
Bırakıp çıktığı cennet gibi zümrüt ovalar,
Başlar ağlatmaya bıçareyi hüngür hüngür!
Karşıdan valide sultan bunu pek haklı görür,
Der ki:"Çarpışmadın erkek gibi düşmanlarla;
Şimdi, hiç yoksa, kadınlar gibi olsun ağla!"**

(Safahat, s.181)

Görülüyor ki, tarih boyunca, tarihten alınmayan ibretlerle sanıklar hiç durmadan devam edip gidiyor. Bunun içindir ki; vatan acılarını tatmamak için, vatanın kıymetini bilmek; onu sevmek, yokluğunu düşünerek bundan ürpermek ve çok çalışmak gerekir.

Netice olarak diyebiliriz ki; Vahabzade bizzat yaşadığı ve his-

settiği "acıları", geleceğe ümit aşılayarak ve ışık tutacak şekilde fakat, yer yer de endişe ederek ve adeta bal ikram edebilmek için kendisi "zehir içerek" derin bir hüznle dile getirerek "vatan sevgisini" izah etmiş; ve vatanın sevilmesini ve korunmasını telkin etmiştir.

M.Halistin Kukul — "Türk Edebiyatı" dergisi Mayıs

Prof. Dr. Mehman MUSAOĞLU'

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN HAYAT HEKAYESİ

1. Hayat Felsefesi: Bahtiyar Vahabzade'nin şiirlerinde ve edebi toplumsal görüşlerindeki derin ve yüzeysel yapı, doğduğu güzel **Şeki şehri**, içinde **yaşadığı dönem** ve sahip olduğu büyük **şiir geleneğine** bağlı olarak belirlenebilir.

Eski Şeki: Azerbaycan'ın daha hanlıklar döneminden beri bir sanat, ticaret, bilim merkezlerinden biri. Çin'den, Uzak Doğu'dan Orta Doğu'ya, Anadolu'ya ve Avrupa'ya uzanan büyük İpek Yolu'nun üzerindeki en eski yerleşim birimlerinden biri. Sözlü edebiyatı, fıkraları ve şirin lehçesiyle, zengin mutfağıyla Azerbaycan Türk kültürünün temel kaynaklarından biri. İşte böyle bir kültür ve etnografik düşünce merkezinde dünyaya göz açan Bahtiyar Vahabzade, hayatının ilk derslerini burada almış, iyiyi ve kötüyü burada görmüş, insanseverliği ve milliyetçiliği burada benimsemiştir.

Yaşadığı Dönem: Milli bağımsızlığı Rus Sovyet işgalcilerince yok edilen Azerbaycan'ın 20'li yılları. Halklar hapishanesi olan Sovyetler Birliği'ndeki katliam ve sürgünlerle bilinen 30—40'li yıllar ve 2. Dünya Savaşı. Bir milli yokedilişin, Sovyet halkı de-

nilen yapay oluşturulmanın devam ettirildiği ve milli kültürlerin baskıya uğratıldığı 50—70'li yıllar. Ve nihayet Sovyetler Birliği'nin dağılmaya başladığı 80'li yıllar. Ermeni tecavüzü ve Azerbaycan'ın bütün dünya tarafından yalnız bırakılması. Azerbaycan topraklarının 1/4'nün işgali ve 2 milyona yakın göçmen; ülke nüfusunun çalışabilen kısmının yabancı ülkelerde barınabilme mücadelesi ve büyük bir beyin göçü.

Hassas kalbi, insan ve vatan sevgisi ile dopdolu olan bu büyük şair ve fikir adamı, bütün bu olup bitenleri gerek şiirlerinde, gerekse diğer eserlerinde noktası noktasına yansıtmıştır. İşte bu büyük görevi üstlenirken şairin dayandığı ana kaynak, Azerbaycan edebiyatı ve onun büyük temsilcileri; Muhammet Füzuli, Mirza Alekber Sabir ve Samet Vurgun olmuştur. Bahtiyar Vahabzade Füzuli'nin fikir müzesinden yararlanmış. Sabir'in gerçeklik aynasında olanları görmüş ve Samet Vurgun'un sanat çeşmesinden su içerek büyük şiir meşalesini elden bırakmamıştır. O, kendisi de bir meşale gibi Vatan için, halk için, insanlık için, güzel yarınlar için daima alevlenmiş ve kendi yaşam tarzını, hayat felsefesini şu doğrultuda çizmiştir:

***Yaşamaq — yanmaqdır, yanasan gerek,
Həyatın mənası yalnız ondadır.
Şam əgər yanmırsa, yaşamır demək,
Onun da həyatı yanmağındadır.***

II. Çocukluk ve Gençlik Yılları; Bir Büyük Şair Olarak Tanınması. Bahtiyar Vahabzade, 16 Ağustos 1925 yılında Azerbaycan'ın Şeki şehrindeki "Yukarı Baş" mahallesinde eski gelenek ve göreneklerini çok iyi muhafaza etmiş, görgülü bir Azerbaycan ailesinde dünyaya gelmiştir. Hayatının ilk dokuz yılı Şeki'de geçmiştir.

Bahtiyar Vahabzade'nin ailesi çok geniştir. Onun asıl babası bu

ailenin reisi Zekeriye Bey, asıl annesi ise Zekeriye Beyin ikinci eşi olan Hanım adlı bayandır. Amma bütün resmi kaynaklarda ve evraklarda babasının adı, Zekeriye beyin oğlu Mahmut Ağa olarak geçmektedir. 1921 yılında Gülzar Hanım'la evlenen Mahmut Ağa'nın yıllarca çocuğu olmamıştır. Vahtiyar Vahabzade 1925 yılında doğduğunda, üvey kardeşi Mahmut Ağa onu babasından istemiş ve kendisine evlat edinmiştir. Dede olarak bildiği Zekeriye Beyin 1946 yılında ölümüne kadar, Bahtiyar Vahabzade'nin bu olaydan haberi olmamıştır. Bahtiyar Vahabzade'nin çocukluğundan beri bir "büyük anne" gibi sevdiği Hanım anne ise 1972 yılında vefat etmiştir.

Bahtiyar Vahabzade'ye babalık eden üvey kardeşi Mahmut Ağa 1956 yılında, ona annelik eden Gülzar Hanım ise 1963 yılında vefat etmişlerdir. Şair onların her ikisine çok büyük bir sevgiyle bağlanmıştır. Bunu onlar hakkında yazdığı şiirlerde de görmek mümkündür. "Mənim Anam" şiirinde anasının büyük emeğini şöyle değerlendirmiştir.

*Savadsızdır
Adını da yaza bilmir
Mənim anam...
Ancaq mənə,
Say öyrədib,
Ay öyrədib,
İl öyrədib,
Ən vacibi:
Dil öyrədib.
Mənim anam...
Yox mən heçəm,
Mən yalanam,
Kitab-kitab sözlərimin
Müəllifi – mənim anam.*

Dünya edebiyatında ana konusu çok işlenmiştir. Buna karşılık belki ünlü Fransız yazarı Honore De Balzac'ın "Goriot Baba" eserindeki baba tiplmesi olmasaydı, edebiyatın söz konusu alanı bugün çok yoksun ve basit kalırdı. Şark edebiyatında da Ana ve Sevgili tipleri çok geniş işlenmiştir. Baba tipinin ise pek çok ele alındığı söylenemez. Bahtiyar Vahabzade'nin baba hakkındaki şiirleri Azerbaycan edebiyatında bu boşluğu belli bir ölçüde doldurmaktadır. İşte "Göynərti" şiirindeki Baba tiplmesi:

*Mənim atam¹
Öz qəlbində dəfn etmişdi
öz-özünü.
İçəridən alışardı²
Öz ahıyla dərdilə
Dağıdardı tüstüsünü.
Nə dərini bildirərdi bir kimsəyə
nə qəmini?³
Saçlarında ağardardı sitəmini.
Hər acıya qatlaşardı,
O, aşardı.
Aşılmayan sırtı, bağı,
Onun üçün ən dəhşətli bir əzabdı,⁴
Əzabından danışmağı...*

1934 yılından sonra eğitimine Bakü'de devam eden Bahtiyar Vahabzade, eğitim sisteminin yörelere göre uygulanmasındaki farklılığa bağlı olarak 4. sınıfa gitmesi gerekirken 3. sınıfa gitmiştir. 1942 yılında Liseyi bitiren Bahtiyar Vahabzade annesinin iste-

1 Ata: Baba
2 Alışmak: Tutuşmak
3 Qəm: Keder
4 Əzab: Azap

ği üzerine hekim olmak için Tıp Üniversitesinin "Müallice Fakültesine" kaydını yaptırmıştır. Lakin hekim olamayacağını anlayan Bahtiyar Vahabzade eğitime Bakü Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesinde devam etmiştir.

Vahtiyar Vahabzade, 1947 yılında üniversiteyi bitirerek yüksek lisansa kabul edilmiştir. 1951 yılında "Samet Vurgun'un Lirikası" konusunda doktorasını, 1964 yılında ise yine "Samet Vurgun'un Yaratıcılık Yolu" konusunda profesörlük tezlerini tamamlamıştır.

Bir şair olarak edebiyatta "Yaşıl çəmə, ağac altı, bir də ki tünd çay" şiiri ile tanınan ve Samet Vurgun'un tavsiyesi ile Yazarlar Birliği Üyesi olan Bahtiyar Vahabzade'nin biyografisi hemen hemen bütün eserlerinde verilmiştir. O, şiirlerinde zaman zaman kendini sorgulayarak neyin doğru, neyin yanlış olduğu hakkında çok düşünmüştür. Bu bağlamda yaşam ve ölüm, insan ve zaman, hayatın anlamı gibi felsefi problemler üzerine mevcut olan görüşleri de belli bir ölçüde benimseyen ve irdeleyen şair, kendi ruhi ve sanatsal gelişimini çok titizlikle değerlendirerek şöyle bir sonuca varmıştır:

*Bəxtiyar, düşünərək bız dərin-dərin
Xəyallar möhtəşəm, arzular şirin.
Əsil sənətkarın, əsil şairin
Özü¹ qocalsa da sözü qocalmır.*

Baxtiyar Vahabzade, 1951 yılından 1990 yılına kadar 40 sene boyunca Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti tarafından 1919 yılında kurulmuş Mehmet Emin Resulzade Bakü Devlet Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. O bu üniversitede Çağdaş Azerbaycan Edebiyatı ve Azerbaycan Edebiyatı Tarihi derslerine girmiştir. Bahtiyar Vahabzade 1990 yılında emekliye ayrılmışsa da, bugün bir millet vekili olarak çalışmalarını devam

ettirmektedir.

III. Aile Hayatı: Bahtiyar Vahabzade, 1950 yılında anne ve babasının tavsiyesi ile Dilara Hanım'la evlenmiştir. İlk çocuğu olan kızı Gülzar 1952 yılında doğmuş, ismini de o zaman hayatta olan annesi Gülzar Hanım koymuştur. Oğlu İsfendiyar Gülzar'dan iki yıl sonra dünyaya gelmiş ve Bahtiyar Vahabzade ona II. Dünya Savaşında ölen kardeşinin adını vermiştir. İkinci erkek çocuğuna çok sevdiği vatani Azerbaycan'ın adı olan Azer adını koymuştur. Bahtiyar Vahabzade'nin toplam altı torunu vardır. Torunlarından biri şairin adını taşımaktadır.

Sevgili okurlarımız, sizi Bahtiyar Vahabzade dünyası ile baş-baş bırakıyoruz. Türk Lehçeleri ve Edebiyatı dergisinin söz konusu Bahtiyar Vahabzade Özel Sayısında ünlü şair hakkındaki makaleleri, onunla sohbeti ve eserlerinden seçmeleri okuyacaksınız.

*"Türk lehceleri ve Edebiyatı" dergisi,
sayı 22, Aralık, 1998*

Dr.Rasim ÖZYÜREK¹

BAHTİYAR VAHABZADENİN "ANA DİLİ" ŞİİRİ ÜZERİNE

Ana dili konusu, dünya edebiyatı, felsefesi ve bütün dönemlerdeki toplum gelişmelerinin ifadecisi olan medyada en temel sosyal yansımalarından biridir. Dünyanın birçok ünlü bilim ve devlet adamları, yazarları zaman zaman ana dili üzerine görüşlerini bildirmişlerdir. Örneğin bir Rus bilim adamı ve eğitimcisi olan Uşinski'nin XVIII—XIX. yüzyıllarda Rus dilinin Fransızca tarafından etkilenmesini ve buna karşın yalnız ana dilinin milli kimliği belirleyebile-

¹ Özü: Kendi

¹ Bilkent Üniversitesi Bölge Ülkeleri Kurs Programları Direktörü.

ceğini ve herhangi bir yabancı dilin ise ana dilinden sonra öğretilmesinin şart olduğu üzerindeki görüşlerini "Ana Dili" makalesinde özetlemesi, söz konusu alanın klasik bir örneğidir.¹

Günümüzde dünyadaki birçok devletlerin Anayasalarında ana dilinin yabancı etkilerden korunması ve onun toplum hayatının bütün alanlarında kullanılması için kararlar alınmıştır. Örneğin Fransa, Slovenya ve Almanya'da yabancı dillerden alınan sözcüklere hemen karşılıklar bulunmakta, bilim ve teknolojinin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan eşyaların yeni adlarıyla satışa sunulduğu bilinmektedir. Gürcistan'ın başkenti olan Tibilis şehrinde bulunan "Ana Dili" heykeli önüne her eğitim yılı başladığında ilkokul birinci sınıfa giden öğrenciler çiçekler koyarlar.

Ana dili hakkında gerek Azerbaycan ve Türk Dünyasında, gerekse bütün dünya edebiyatında kıymetli fikirler söyleyen, ana dilinin kullanımı ve geliştirilmesini temel konu alan ve bu yolda büyük mücadele veren fikir ve sanat adamlarından biri de ünlü Azerbaycan şairi Bahtiyar Vahabzade'dir. Bahtiyar Vahabzade, ana dili konusunu hem şiirlerinde hem de makalelerinde defalarca ele almıştır. Düşüncemize göre şairin bütün faaliyet alanlarında ortaya çıkan ana dili konusunun ve mücadelesinin epigrafisi olarak 1954 yılının Kasım ayında yazdığı "Ana Dili" şiiri gösterilebilir.

Şair söz konusu şiirinde ana dilini en kutsal varlık olan anayla, onun ninnisiyle ve sütüyle eşit olarak değerlendirmektedir.

***Dil açanda ilk dəfə "ana" söyləyirik biz,
"Ana dili" adlanır bizim ilk dərsliyimiz.²
İlk mahnımız³ laylan⁴ anamız öz südüylə
İçirir ruhumuza bu dildə gələ-gələ.⁵***

1 Fəxrəddin Yədigər. Dilimiz, qeyrətimiz qaygılarımız. "Maarif" Nəşriyyatı, Bakı, 1997. s. 154—169.

2 Dərslik: Dərs kitabı.

3 Mahnı: Şarkı.

4 Layla. Ninni.

5 Gələ-gələ: Damla-damla.

Şair, bu şiirinde Ana dilini Azerbaycan'ın gelmiş geçmiş bütün tarihi, maddi ve manevi değerleri, vatan topraklarının kutsallığı ile bütünleştirerek, onun ecdatlarımızdan bize kalan en kıymetli miras olduğunu vurgulamakta, kendi dilini sevmeyenleri ve kendi dilinde konuşmayanları ise lanetlemektedir:

***Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,
Bu dil – əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimizdə
Qoruyub, nəsilərə biz də hədiyyə verək!
Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən
Fəsonlu ədəbazar,
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar
Bunlar qoy mənim olsun,
Ancaq vətən çörəyi sizlərə qənim olsun.***

Bahtiyar Vahabzade'nin ana dili üzerine yazdığı şiirlerinin, makalelerinin kısacası onun tüm eserlerinin dili, Azerbaycan Türkçesinin gerek milli okullardaki eğitiminde, gerekse yabancılara öğretiminde örnek metin olarak kullanılabilir niteliktedir. Bundan başka Bahtiyar Vahabzade metni, çağdaş dünya düzeyi ve bilgi çağında, Türk yazı dillerinin karşılığı eğitimi ve araştırılmasında dil ve milli kültür bağlılığının en önemli kaynaklarından biri olarak değerlendirilebilir.

***"Türk lehceleri ve Edebiyatı" dergisi.
Dergi tamamen B.Vahabzadeye həsr olunub.
Sayı 22, Aralık 1998.***

1 Fəsonlu ədəbaz: Kendini beğenmiş.

**Bahtiyar Vahapzade'nin
Yeni Şiir Kitabı: İstiklal
Aydın'ın "İstiklal"i İstikrandır...**

Bahtiyar Vahapzade'nin Bakü'de basılan ve henüz Türkiye Türkçesi'ne aktarılmayan "İstiklal" adlı şiir kitabı, bir aydının istikrarının, aydının kimliği ve istiklali bakımından ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Vahapzade'nin "İstiklal" adlı eseri, şairin istikrarlı ve hiçbir şartta değişmeyen aydın kimliğini ortaya koyduğu gibi, sömürü ve baskı rejimlerinde korkak, döneke ve işbirlikçi aydınların yıllar sonra ortaya çıkan "kimliksiz" vasıfalarını da ima etmektedir. Bu şiir kitabının birçok bakımdan Bahtiyar Vahapzade'nin diğer eserlerinden önemli olduğunu söyleyebiliriz. Bunların başında, eski Azerbaycan başbakanlarından Hasan Hasanov'un takdim yazısı gelmektedir. Hasanov, bu yazısında Bahtiyar Vahapzade'nin sanat hayatı ve sanatçı kişiliği üzerinde önemli tespitlerde bulunmaktadır. Bu tespitlerden en önemlisi, birçok sanatçı, aydın ve bürokratin susturulduğu bir dönemde, Vahapzade'nin düşünce ve inançlarındaki sabitkadem tavrıdır: "Bahtiyar Vahapzade sovyet devrinde devletin resmi ideolojisine zıt fikirler söylemekten, kendi siyasi görüşlerini bildirmekten korkmadığı halde, birçok araştırmacıların onun aydınlattığı yasaklanmış konuları tahlil etmekten çekinerek, bunları görmemezlikten gelirlerdi. Bundan dolayı Bahtiyar Vahapzade'nin bağımsızlık, ana dili, millet, milli medeniyet, beşeri maneviyat konuları hakkındaki görüşleri uzun yıllar tedkik edilmemiş ve ancak 1991 yılından sonra bu konular araştırılabilmiştir". (s. 3)

Hasanov'a göre, Bahtiyar Vahapzade klasik şiirle modern şiir arasında bir köprüdür. O sadece bir şair değil, aynı zamanda alim, filozof, gazeteci, etnoğraf, muallim velhasılı bir millet, dil ve azadlık fedaisidir. Vahapzade'nin klasik ile modern arasındaki yeri, zaman zaman Azerbaycan sınırlarını aşmıştır. O, daha 1973 yılında Türkiye'deki Varlık dergisinde "Ölü Edebiyat" başlıklı yazıda, Fuzuli ve Nesimi'nin "bugünkü nesle birşey veremeyeceği" yolundaki fikirlere karşı, aynı dergide "Yel Kayadan Ne Aparır" başlıklı yazısıyla cevap verir. Ne gariptir ki bu makale, o dönemde Sovyet ideolojisi'ne dümen kıran bir kısım Türk aydını arasında soğuk duş etkisi yapmış ve Sovyetlerden gelen bu "milli ve manevi değerleri, klasik kültürü savunma" anlayışı, unutulmakta olan Azerbaycan Türk'ünü yeniden Türkiye'nin gündemine taşımıştır.

Bahtiyar Vahapzade'nin 1968'lerde neşredilen "Kökler-Bulaklar" adlı eseri, devlet tarafından yasaklanır ve eser toplatılır. Ancak o bazen açıkça, bazen de sembolik ifade ve yollarla düşüncelerini neşre devam eder. Fransızların Cezayir halkına karşı izlediği şiddeti ve müstemleke siyasetini, kendi ülkesinin durumunu hatırlatacak bir vesile sayar ve 1964 yılında yazdığı "Yollar-Oğullar" şiirinde şöyle seslenir:

***Tarihin en büyük bir amalı var
Azadlık! Bu söze tapınmış insan
Azadlık – saadet, Azadlık – bahar,
Yaranmış insanın arzularından (s. 21)***

Bağımsızlık Vahapzade'ye göre romantik, hissi bir mefhum değil, halkın ve vatanın mutluluğu, saadeti, herşeyidir. Bu bakımdan Vahapzade, Sovyet döneminde, çeşitli vesilelerle yazdığı Gülüştan, Şehidler gibi şiirlerle halktaki bağımsızlık duygularını sürekli diri tutmuştur.

Eserine yazdığı önsözde, 1934 yılında ailesiyle Bakü'ye göç ettiğini ve Sovyet zulmünü yakından yaşadığını belirten Bahtiyar

Vahapzade, kalbine ekilen nefret tohumlarının daha sonra şiirleştiğini söylemekte ve yasaklanan duygularını arşivinde sakladığını ifade etmektedir. (s. 50)

Şair, sürekli takip ve tacizler neticesinde 1942—1953 yılları arasında yazdığı şiirlerini yakmıştır. Onun bu şiirlerden hatırladığı şu dörtlük, "ana dile" verdiği önemin hafızasında ne derece yer ettiğini de göstermektedir:

***Bir vaktlar şah şah ahardı,
Bu gün donduruldu dilim.
Tapdalandı ayak altıda
Gör nece har oldu dilim (s. 51)***

Bu şiir kitabında yer alan ve çoğu Sovyet döneminde yazılmış şiirler, daha önce şairin "Nağıl-Hayat" (1991) ve "Körpü Çaydan Uzak Düşüp" (1996) adlı eserlerinde "Sandıktan Sesler" başlığı altında yer almıştır. Şairin arşivinde yer alan ve baskı döneminde titizlikle gizlenen bu şiirler, bir aydının dili, kültürü, tarihi ve manevi değerleri için verdiği mücadeleyi ortaya koymaktadır. Vahapzade, 1984 yılında Güney Azerbaycan'daki baskıyı da hatırlatan "Marziye" şiirinde şunları söyler:

***Ey bu günü dilim-dilim
Parçalanan ana dilim
Sinesinde od kalan ana dilim
Kapıların arhasında
Boynu bükük kalan dilim
Var iken yoh olan dilim
Ayaklarda killim, dilim
Savaşlarda bir kehreman
Barışlarda helim dilim (...) (s. 63)***

Bahtiyar Vahapzade, Türk ailelerin, çocuklarını Rus mekteplerinde okutmasına da şiddetle karşı çıkar. Daha 1967 yılında yazdı-

ğı "Riyakar" adlı şiirinde bu tür insanlara şöyle seslenir:

***Menim evladıma ana dilinde
Ders deyən "ağıllı" müallime bah.
"Veten", "Veten" deyir, öz evladını
Ecnebi dilinde ohudur ancak.
Özgəyə "dilini öğren" deyirsən
Özünse bu dili beyənməyirsən. (...) (s. 65)***

Bahtiyar Vahapzade'nin eserindeki "Sandıktan Sesler" bölümünde yer alan şiirler (s. 335-363), baskı döneminde yaşayan bir aydının yerini belirlemektedir. Bahtiyar Vahapzade, sanatçının ülkesi, dili, kültürü, tarihi, velhasıl maddi ve manevi bütün değerlerinin gerçek vekili olduğunu, daha 1968 yılında yazdığı şu şiiriyle belirtmiştir:

VEKİL

***Yüz yere parçalandım,
Görmediler tam meni.
Men dünyadan incidim,
Kınadı aləm meni.***

***Asılmışam dözümdən,
Dərddir ahan gözümdən.
Men kaçmışdım özümdən,
Hardan tapdı qam meni?***

***Men kiməm? Gerezim ne?
Karşı durdum zillətə.
Bilmirəm bu millətə,
Vekil etdi kim meni?***

**Bu zülmün, bu zilletin,
Sonunu görmek çetin!
Vekil etdi milletin
Çekdiyi sitem menî.**

Milletinin maddi ve manevi varlığını, tarihini, dilini, kültürünü ve bağımsızlığını, her şartta ve durumda savunabilen milletin gerçek "vekilleri" olan sabitkadem sanatkarlar ve aydınlar var oldukça, milletin ve vatanın bekası da mümkün olacaktır...

"Türk Edebiyatı" Sayı 317 Mart 2000

ERDAL KARAMAN

BAHTİAR VAHABZADE İLE BİR GÖRÜŞME

Karaman: Bize kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Vahabzade: 16 Ağustos 1925 tarihinde Azerbaycan'ın dağlık yerlerinden olan Şeki'de dünyaya geldim. Çocukluğumun ilk dokuz senesi bu şehirde geçti. Dokuz yaşında iken Bakü'ye göçtük. 1934 yılından sonra mektep hayatım Bakü'de devam etti. 1942'de Tıp Fakültesine kaydoldum, iki ay sonra filoloji fakültesine geçtim. Üç çocuk babasıyım. Halen Azerbaycan Meclisi'nde bağımsız milletvekili olarak çalışmalarına devam etmekteyim.

Karaman: Yaşınız itibarıyla SSCB'nin Azerbaycan'a girdiği, buraları işgal ettiği bir dönemin ilk yıllarında öğrenime başlamış olmanız. O dönemle ilgili olarak unutamadığınız bir anınız var mı?

Vahabzade: Çocukluğumda yaşadığım, beni çok etkileyen, unutamadığım bir olay 1932'de, doğduğum şehir Şeki'de geçti. Ruslar Azerbaycan'a girdiklerinde icraatlarını gerçekleştirmeye başlar. O dönemlerde, 1932'lerde, kolhozları kurmaya başlarlar. Halk, Rusların bu faaliyetlerine karşı çıkar. Şeki'ye gelen Rus yetkilileri şehre almazlar. Kısa bir süre sonra şehir halkın eline

geçer. Babamın anlattığına göre, Bakü'de bulunan Rus askerleri isyanı bastırmak üzere Şeki'ye gelirler. Şeki, bir hafta boyunca, ayaklanan, kolhozlara karşı çıkan halkın elinde kalır. Rus askerleri bunların büyük bir kısmını öldürür. Sağ yakalananların bir kısmı zindana atılır, bir kısmı da kurşuna dizilir. Kalan insanlar mücadelesini. Devam ettirmek üzere dağa çıkarlar. Dedemin yardım ettiği desteklediği isyancılardan biri de onun akrabalarından Kaçak Abbas'tı. Kaçak Abbas çok cesur bir insandı, arkadaşlarıyla beraber yüzlerce Rus askerini öldürmüştü. Ruslar onun yanına yaklaşmıyordu. Bir gün dağda onu vurdular, sürükleyerek Şeki'ye getirdiler. Pantolonu çıkmıştı. Askerler onun ölüsüne kurşun atıyorlardı. Halka; "Bakın isyan edenlerin sonu böyle olur." diye Kaçak Abbas'ın cesedini şehirde sokak sokak dolaştırdılar. Küçük yaşımızda gözlerimizin önünde geçen bu olay bizim kuşaktaki bir çok insanın Ruslara karşı kinle dolmasına sebep oldu.

Karaman: O dönemi görmüş insanların, bu hadiselerle karşı tepkisi nasıldı?

Vahabzade: Bu olayları gören insanlarda sisteme karşı gizli bir düşmanlık vardı. Fakat, herkes bu düşmanlığı alenen söyleyemiyordu. yazılarımızda bu hislerimizi sembollerle anlatıyorduk. O dönemde yaşadığımız bir olayı başka bir ülkede canlandırıyorduk. Olay, mesela herhangi bir Afrika ülkesinde geçiyordu. Sovyetler döneminde ben Fas'a gitmiştim. Orada, bütün Faslıların Fransızca konuştuklarını gördüm. Azerbaycan'a döndüğümde "Latin Halkı ölmüş, Onun Dili yaşıyor" diye bir makale yazdım. Bu yazımda "Dünyada öyle milletler var ki kendileri yaşıyor, dilleri ölmüş" şeklinde bir ifade kullandım. Altına da mesela Kazablanka diye not düştüm. Beni çağırdılar;

"—Sen bu yazında neden bahsediyorsun?" dediler.

Ben de,

"—Afrika'da gördüklerimi anlatıyorum." dedim.

"—Bu bize benziyor." diye çıkıştılar.

"—Bunu sen diyorsun ben demiyorum." dedim.

Karaman: Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra dille ilgili olarak çeşitli tartışmalar oldu. Azerbaycan halkının konuştuğu dile Azerbaycan Türkçesi mi, Azerbaycan dili mi, yoksa Türk dili mi denmeli şeklinde çeşitli alternatif terimler sunulmuştu siz bu tartışmada hangi terimi savunmuşunuz?

Vahabzade: Bu tartışma Cumhurbaşkanının yanında olmuştu. Tartışmaya Aliyev de katılmıştı. O, dilimize Azerbaycan dili, milletimize de Azerbaycanlı denmesini istiyordu. Tartışmada ben, Anar ve Rüstemhanlı bizim dilimiz Türkçedir, fikrini savunmuştuk. Bunu kabul etmeseniz ikinci bir teklif olarak da milletimiz, Azeri Türkü, dilimiz ise Azerbaycan Türkçesi olsun şeklinde bir alternatif sunmuştuk. Sonuçta %95'i milletimiz; Azerbaycanlı, dilimiz, Azerbaycan dili fikrini kabul etti. Bu kararın siyasi yönü ağırlık basmaktadır. Azerbaycan'da değişik milletler bulunmaktadır. Biz Azerbaycanlı dersek onlar da aynı terimi kullanacaklar, biz Türk alternatifini kabul edersek bu defa diğer milletlerin milliyetleride ön plana çıkacaktı.

Karaman: Sizin, şair, akademisyen olmanız yanında siyasi yönünüz de var. Mecliste Bağımsız milletvekilisiniz. Bu günkü Türkiye-Azerbaycan kültürel ilişkileri hangi düzeydedir?

Vahabzade: Hem Anadolu Türkleri, hem de Azerbaycan Türkleri ilişkilerimizin daha sık olmasını arzu ediyorlar. Aydınlarımız bu konuda daha istekli görünüyorlar. Maalesef ilişkilerimiz yeterli düzeyde değil. Bu ilişkiler, devlet nezdinde olmalı. Siz benim şiirlerimi Türkiye Türkçesine çeviriyorsunuz, bunu bizim devlet bazında yapmamız gerekir. Biz sizin edebi verimlerinizi Azerbaycan Türkçesi'ne, siz de bizim eserlerimizi Türkiye Türkçesi'ne aktarmalısınız. Türk tiyatroları buraya gelmeli, bizim tiyatrolarımız Türkiye'ye gitmeli. Her şey kültürle olur. Kültürel yakınlık olmadıktan sonra hiçbir şeyin gerçekleşmesi

mümkün değil. Ben, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e merkezin Ankara olacağı "Türk Dünyası Akademisi"nin kurulmasını teklif ettim. Açılacak olan bu araştırma merkezinde bütün Türk dünyasındaki akademisyenler çalışmalıdır.

Fizik sahasında Azerbaycan'da büyük alimler var. Bu ilim adamlarıyla Türk fizikçiler beraber çalışmalı. Bu çalışmaların merkezi Ankara olmalıdır. yılda bir kaç kez akademisyenler toplanıp, ortak çalışmalar yapmalılar.

Ayrıca Azerbaycan edebiyat tarihi olmamalı. Umumi Türk Edebiyat Tarihi yazılmalıdır. Bunun yanında Genel Türk Sanat Tarihi, Umumi Türk Tarihi kaleme alınmalıdır. Bunlara Türk dünyasının ağabeyi durumunda olan Türkiye'nin ön ayak olması gerekir.

Karaman: Sovyetler Birliği döneminde bir çok düşünür, şair, takip edilmiş, sürgüne gönderilmiş, hatta bir çoğu bu yolda canını vermiş. Zikredilen dönemde siz herhangi bir tepkiyle karşılaştınız mı?

Vahabzade: 1962'de beni "Gülüstan Poyeması" adlı bir çalışmamdan dolayı üniversiteden uzaklaştırdılar. İki yıl boyunca beni takip ettiler. işten uzaklaştırdım. Bu süre zarfında çok sıkıntı çektim. Bu olaydan sonra daha ihtiyatlı olmaya çalıştım. Bu tür baskılar bütün SSCB'de oldu. Ama Türk halklarına daha çok baskı yapıldı. Bunun sebebi; Türk halklarının arkasında Türkiye'yi görmelerinden ileri gelmektedir. Türkiye'ye olan yakınlığımızdan ve dilimizin ortak olmasından dolayı Azerbaycan halkına yapılan baskılar daha fazla olmuştur.

Karaman: Sovyetler döneminde sansüre uğrayan dizeleriniz oldu mu?

Vahabzade: Çok oldu. Altmış kadar şiirim basılmadı. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra onları yayınlattım. "Nağil Hayat" adlı eserimde bu şiirlerimi "Sandıktan Sesler" başlığı altında yayımlattım.

Karaman: Azerbaycan'daki Rus okullarından mezun olan gençler ana dillerini konuşmıyorlar. Milli kültürden uzak olarak yetişiyorlar Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

Vahabzade: Azerbaycan'da millet kendi tarihini bilmiyor. Bu konuda kitaplar hazırlanmalı. Anadolu Türkü'ne olan sevgiyi artıracak çalışmalar yapılmalı. Anadolu insanı Azerbaycan halkına tanıtılmalıdır. Bu bağlamda Türk edebiyatları, (Özbek, Türkmen, Kazak, Tatar) birlikte hazırlanıp okullarda okutulmalıdır.

Karaman: Azerbaycan'da Türk edebiyatçıları yeterince tanınıyor mu?

Vahabzade: Sovyetler döneminde burada eserleri okunan iki Türk edebiyatçısı Reşat Nuri Güntekin ve Halide Edip Adıvar'dır. O dönemde Çalığı çok sevilmişti. Bu gün Mehmet Akif, Yahya Kemal gibi şairlerin eserleri Azerbaycan'da direkt basılmalıdır.

Karaman: Sizce şiir nedir, nasıl olmalıdır?

Vahabzade: Mehmet Çınarlı, Yahya Kemal, Namık Kemal, Faruk Nafiz, Mehmet Akif, çağdaş şairlerden de Yavuz Bülent Bakiler. Bunlardan Mehmet Akif'e ayrı bir muhabbetim var. O Türk milletinin yetiştirdiği en büyük aydınlardan birisidir. Onun şairliği kişiliğinden ileri gelir. Şairliği akidesine borçludur.

Karaman: İkibinli yıllarda nasıl bir Türk dünyası hayal ediyorsunuz?

Vahabzade: Bunu tahmin etmek çok zor. Allah bilir. Arzum dünyanın en kudretli devleti Türkiye olsun. Bu benim en büyük dileğimdir.

Karaman: Dünyada geniş bir coğrafyada Türk dili değişik lehçelerle konuşulmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla da Türk Devletleri arasındaki ilişkiler arttı. Dolayısıyla dille ilgili yeni gelişmeler oldu. Ortak dil, ortak alfabe üzerine çalışmalar yapıldı. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

Vahabzade: Bu konu hakkında çok yazdım. Ortak dile gitmek

lazım. Aydınlarımız şimdiden çalışmaya başlamalıdır. Azerbaycan Türkü, Türkiye'de bugün konuşulan bazı kelimeleri anlamakta zorluk çekiyor. İlim adamlarımız ortak dil konusunda çalışmalar başlatırken, diğer taraftan kullandığımız ortak kelimeler dilden atılıyor. Azerbaycan'da "okul" kelimesini bilen çok azdır. Bunun yerine niçin "mektep" kelimesini kullanmıyoruz. Bunlar önemli meseleler. Mektebe, muallime dönmeli. Benim atam mektep demiş, okul dememiş. Bu konuda Türkiye ağabeylik yapmalıdır. Bu alanda yapılabilecek bir diğer çalışma da ortak dil projesidir. Ortak bir lügat hazırlanmalıdır. Türklerin kullandıkları ortak kelimelerin işlerliği artırılmalıdır. Biz bu gün Azerbaycan Türkçesi'nde "dilekçe" yerine "eriza" kelimesini kullanıyoruz. Bu güzel bir kelime değil. Bu kelimenin yerine "dilekçe" kullanılmalıdır. Aynı şekilde size yabancı dilden geçmiş "anahtar" kelimesi var. Bizde bunun karşılığı "açar" kelimesidir. Özbeklerin, Kırgız ve Kazak Türklerinin kullandığı bu kelime niçin bütün Türk şivelerinde ortak olmasın. Bu mesele bir iki yılın işi değil. Bunu biz şimdiden başlatmazsak, gelecek nesil bizim yüzümüze tüpürecek.

Karaman: Azerbaycan'ın bağımsızlığı için bir çok insan mücadele etmiş. Bazı insanlar bu uğurda canlarını vermişler. Sonuçta Azerbaycan bağımsızlığını elde etti. Bu aşamadan sonra Azerbaycan halkına, özellikle de gençlere düşen vazife nedir, ne olmalıdır?

Vahabzade: İş bundan sonra başlıyor. Gençler istikbali sevmeli, milletini sevmeli, milletin diline, edebiyatına saygı duymalıdır. Bunlar da eğitimle mümkündür.

"Türk edebiyatı" dergisi, Kasım, 2000

İKİ KORKU

Bahtiyar Vahapzade, ilk olarak 1972 yılında *Varlık* dergisinde Fuzuli'ye saldıran bir yazara verdiği uzun ve susturucu cevapla dikkatimizi çekmişti. "Yel kayadan ne aparır?" başlığını taşıyan bu yazı gerçekten güzeldi. Daha sonra aynı imzaya *Türk Edebiyatı* dergisinde sık sık rastlamaya başladık. Azerbaycanlı bir yazarın "sağ" bir dergide yazması çok şaşırtıcıydı; çünkü Sovyetler Birliği'ne bağlı Türk cumhuriyetlerinde, bırakın Türkiye'de "sağcı" diye bilinen kişilerle temas etmeyi, Türk kelimesini telaffuz etmek bile son derece tehlikeliydi. Türkiye'ye gelme imkanı bulan yazarların peşlerinde ikiyeşer üçer KGB ajanı gezindiğini biliyorduk, çünkü birkaç defa şahit olmuştuk.

Gorbaçov döneminde uygulamaya konulan *glasnost* ve *perestroika* politikalarının sağladığı kısmi hürriyetten yararlanarak Türkiye'ye gelip gitmeye başlayan aydınlar arasında Vahapzade de vardı. Kendisiyle o günlerde tanıştık. *Tercüman* gazetesine ziyaret maksadıyla geldiğinde uzun uzun sohbet etmiş ve bu sohbetin önemli kısımlarını röportaj haline getirerek yönettiğim sayfada yayımlamıştım. Çok iyi hatırlıyorum, aynı günün akşamı beni telefonla buldu ve telaş dolu bir sesle söylediklerinden bazılarının kullanılmamasını rica etti. Aslında çıkarılmasını istediği sözler bizim açımızdan hiç de tehlikeli görünmüyordu. Ancak ömürleri, nefes alışlarını bile kontrol eden korkunç bir rejimin demir yumruğu altında geçenler ihtiyatlı olmak gerektiğini ve hangi sözlerinin kendileri için tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini çok iyi biliyorlardı. Hemen gece sekreterine telefon ederek röportajda gerekli değişiklikleri yaptırtmıştım.

Binlerce aydının katledildiği, binlercesinin de Sibirya'larda sü-ründürüldüğü Stalin dönemi, özellikle 1937 yılı, sadece Sovyetler Birliği tarihinin değil, insanlık tarihinin en karanlık dönemidir. Stalin öldükten sonra baskılar azçok hafıflerse de hiçbir zaman bütünüyle kalkmaz; düşünce her zaman tehlikelidir. En cesur şair ve yazarlar bile en masum fikirlerini ancak sembolik bir dille ifade edebilerler; çok zaman sembolik dil bile başlarının ağrımamasını ön-leyemez. Mesela Bahtiyar Vahapzade'nin başı bir keresinde böyle bir şiiri yüzünden ciddi bir biçimde derde girmiştir. Anayasada resmi dilin Azerbaycanca olduğu hükmü yer aldığı halde devlet dairelerinde Rusça'nın kullanılmasını, *Latin Dili* adlı şiirinde Cezayir'in bir meselesinden söz ediyormuş gibi kapalı bir üslup kullanarak eleştiren Vahapzade, bir Cezayir seyahatı sırasında yazdığı bu şiirde özetle demiştir ki: Bugün yeryüzünde bir Latin halkı yoktur ama, Latince hala bütün canlılığıyla yaşıyor. Yani halk yok, dil var. Ancak yeryüzünde öyle halklar var ki, onların özleri yaşıyor, ama dilleri ölü. Cezayir halkı gibi. Şimdi hangisine ölü diyelim? Ülke ve halk varken tutsak olan bir dile mi? Yoksa özü kalan, dili ölen bir halka mı?

Bu şiir yayımlandıktan sonra kraldan ziyade kralcılık yaparak hala Stalin devri alışkanlıklarını devam ettiren birtakım adamlar "Sen ne demek istiyorsun?" diyerek Vahapzade'yi ağır bir biçimde eleştirmeye başladılar. Korkudan öz babasını ihbar eden alçakların bile çıktığı Stalin devrinin korkularını henüz üzerlerinden atamayan aydınlar, "doğmaca kardaş"larına bile güvenmemektedirler. Vahapzade, bu psikolojiyi *İki Korku* adlı şiirinde şöyle anlatır:

**O vakt şüpheliydi oğuldan ata,
Gelinden kaynana, atadan oğul.
O vakt susardılar hayırda, şerde,
İdraki, vicdanı ezerdi şüphe.
O zaman evlerde, idarelerde
Kara kabus gibi gezerdi şüphe.**

**Yaman hızlı idi şüphenin atı,
Hepimiz kul idik o beydi ancak.
Birinin birine münasebeti
Şüpheydi, şübheydi şübheydi ancak!**

**Öyle ki korkardık birbirimizden,
Korku saçılırdı gözlerimizden.
Gerçeği, mertliği önledi korku,
Bir eser kalmadı vekanımızdan,
Öyle canımıza işledi korku,
Aktı kan yerine damarımızdan.**

İki Korku şiirinde, bir zamanlar Sovyetler Birliği'nde korkunun nasıl kol gezdiği, insanların en yakınlarına bile nasıl şüpheyle baktıkları, kısacası, totaliter rejimlerde insan haysiyetinin nasıl acımasızca ayaklar altına alındığı anlatılır. Bu iç yakıcı poemde anlatılan hikaye şöyle özetlenebilir. Vahapzade, bestekar Kamber Hüseyinli'ye bestelemesi için şiirler yazmakta ve bu beraberlikten nefis şarkılar doğmaktadır. Ne var ki, çok az konuşan ve kendi hayatından pek söz etmeyen Kamber'in gözlerinde hiç silinmeyen derin bir keder vardır. Aralarında gizli bir anlaşma varmış gibi, uzun süre, ne Vahapzade bu kederin sebebini sormuş, ne de o anlatmıştır. Sohbet o tarafa kaymaya başlayınca lafı hemen değiştirip başka konuya geçen Kamber'in yıllar önce hapis yattığını başkalarından duyan, fakat sebebini öğrenemeyen Vahapzade, birgün, dostunun halinden şikayet etmesini fırsat bilerek "Ya seni niçin hapsetmiştiler?" diye sorunca barut gibi patlayan Kamber, Stalin'e düşman dediği için başına felaketlerin geldiğini söyler ve içini döküp diktatöre lanetler yağdırır. Fakat birden akli başına gelip susar; sararmıştır, ya içinden geçenleri söylediği şair bir muhbir-se!

Vahapzade, kendisinden süphelendiğini anlayınca dostunu rahatlatmak için bütün düşüncelerine katıldığını söyler ve Stalin'e

aynı şekilde lanet okur. Ne var ki, eve dönünce onun da içine kurt düşecektir: Peki, Kamber'in muhbir olmadığı ne malum? Ya sırf kendisini söyletmek için Stalin aleyhinde konuştuysa? "*Otuz yedide hapsettirmede mi kalem yoldaşlarını öz kalem yoldaşları?*" Birden büyük bir korkuya kapılır; duvarlar sanki suçlayarak üstüne yürümektedir. Şimdi birileri gelip kapıyı çalacak ve kendisini alıp meçhul bir yere götüreceklerdir. Tam o sırada kapının önünde bir araba durunca yüreği ağzına gelir, bütün vücudunu soğuk ter basar, "ev başına dolanıp dünya bir anda kara zindana döner"; kendi kendine der ki: "*Darağacından öz dilim astı beni!*"

Kapının önünde duran araba biraz sonra hareket eder; Vahapzade'nin korktuğu başına gelmemiştir; ama bu gelmeyecek demek değildir. Yatarsa da uyuyamaz ve içten içe kurmaya başlar: Polis gelince elbette önce arşivini yoklayıp yazdıklarını inceleyecektir, eyvah! Derhal yatağından fırlayıp bütün şiirlerini masanın üzerine döker ve her birine bir müfettiş gözüyle bakınca dehşete kapılır: "*Bunlar ele geçse, derisine vallah saman tepir o cellat!*" Öyleyse hepsini yakmalı! Bu şiirlerde dile gelen şikayetleri, isyanları, arzuları, ümitleri, hayalleri... yakmalı! Ve yakmaya başlar. Ancak hepsine kıyamaz, bir kısmını ayırıp annesinin protez ayağına gizler. Ne var ki, içini kemiren bu korkuyla yaşanamayacağını çok iyi bilmektedir; onun için sabah olur olmaz Kamber'e dünkü sözlerinin yalan olduğunu söyleyerek aman dilemeye karar verir. Diyecektir ki: "Dün dediklerim baştanbaşa yalandı. O sözleri sırf seni desteklemek için söyledim. Aslında ben o dahi yol göstericiyi çok severim; bize bu güzel günleri bahşeden odur; odur bizim bu dünyada tek güvencemiz. O düşünen beynimiz, gören gözlerimizdir".

Sabaha kadar gözlerine uyku girmeyen Vahapzade, erkenden kalkıp giyinir, tam çıkacaktır ki, kapı çalınmaya başlar. Sabahın köründe kim olabilir? Demek ki, Kamber'in ihbarı KGB'ye ulaşmış! Korkudan tepeden tırnağa buz kesen şair, kapı ısrarla çalının-

ca titreyen bir sesle "Kimsin?" diye seslenir. Dışarıdan ürkek bir ses: "Benim a kardeş!" Bu Kamber'in sesidir. Vahapzade kapıyı henüz açmıştır ki, bestekar arkadaşı kollarına atılır. Kamber büyük bir korku içindedir; hüngür hüngür ağlayarak "Vallahi, der, dün o sözleri şakayla söylemişim. Aslında ben o dahi yol göstericiyi çok severim; bize bu güzel günleri bahşeden odur; odur bizim bu dünyada tek güvencimiz. O düşünen beynimiz, gören gözlerimizdir".

Vahapzade'nin yaşadığı büyük korkuyu Kamber de aynı şekilde yaşamış, sabaha kadar gözlerini kırpmamıştır.

Şiir şu mısralarla sona erer.

***Riyakara döndürdü vakt hem onu, hem beni,
Benim gibi yatmamış o da bütün geceni.***

AKSİYON 18-24 mart 2000

MHalistin KUKUL

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN "YÜCELİKTE TENHALIK" KİTABI HAKKINDA

Azerbaycan'ın ve Türk Dünyası'nın önder şairlerinden biri olan Bahtiyar Vahabzade, "Yücelikte Tenhalık" adlı şiir kitabını huzur, güven ve şeref duyduğum bir iltifatla imzalayıp göndermek lütfunda bulundu.

Diyor ki: "Kalem küdretine ve şahsiyetine büyük hörmet beslediğim kanı kanımdan, canı canımdan aziz kardeşim Halistin Kukul için. B.Vahabzade. 26.09.2001"

Ben, O'nu, Türkiye'de, kökü Mevlanalara, Yunuslara, Fuzulilere ulaşan; Mehmet Akiflerle, Yahya Kemallerle, Necip Fazıllarla, Arif Nihatlarla kucaklaşıp gelişen ve Feyzi Halıcılarla, Mehmet Çınarlılarla, Niyazi Yıldırımınlarla... devam eden halkanın fikri ve

bedii çilesinin güçlü bir üstadı olarak görüyorum.

"Yücelikte Tenhalık", Ötüken yayınevi tarafından neşredilmiş ve Türkiye Türkçesi'ne Fatih Ordu, Seriyye Ağayeva ve Melahet İbrahimova tarafından aktarılmıştır. 144 sayfalık eserde 68 şiir bulunmaktadır.

Bahtiyar Vahabzade'nin şiirlerinde, umumi olarak vatan, millet ve hürriyet aşkı büyük bir yer tutar. Bu aşk, zaman zaman, totaliter rejime karşı bir direniş, bir isyan ve bir kükreyiş edasına da bürünerek, kitleleri milli birliğe davet eder.

Vahabzade bunları yaparken Türkçe'nin tarih içinden süzülüp gelen engin mana zenginliğine ve güzelliğine sadık kalarak büyük şairliğini gösterir. Bunda, O'nun ustalığının yanında edebiyat profesörü oluşunun da büyük payı olsa da, "Gıymet" adlı şiirinde şairliğiyle hocalığını birbirine tercih edemez:

***"Yanya bölünür, günüm, saatım,
Vaht benim servetim, benim varımdır.
Müellimlik: benim günüm, hayatım,
Şairlik: en uca duyqulanımdır."***

(menim-benim; müllimlik-hocalık, öğretmenlik; uca-yüce)

Buna rağmen; şair Süleyman Rüstem, Vahabzade'nin şairliğini şu mısralarıyla öne çıkarır:

***"Gatlayıp dizinin altına goyar,
Alim Bahtiyar'ı, şair Bahtiyar."***

Anlaşılan o ki, Bahtiyar Vahabzade, ilmin de, sanatın da paylaşmadığı hem büyük bir alim ve hem de büyük bir şairdir.

"Yücelikte Tenhalık", kendi ifadeleriyle: "en yüce duygular"ından bir çile demetidir.

"Azerbaycan—Türkiye" başlıklı şiirinde, iki devletin ve orada

yaşayan halkın ne kadar iç içe ve yakın olduğunu şöyle belirtir;

**"Bir ananın iki oğlu
Bir ağacın iki kolu
O da ulu, bu da ulu
Azerbaycan—Türkiye"**

Şiirin devamında: "Dinimiz bir, dilimiz bir", "Bir milletiz, iki devlet" ve "Bayraklarda hilalimiz" diyerek, müşterek kültür unsurlarımızı, ülkülerimizi ve sembollerimizi işaret eder.

"Anadili" adlı şiirinde de aynı kültür değerlerimizden Türkçe'yi en mühim değer olarak ele alır:

**"Bu dil — bizim ruhumuz, aşkımız, canımızdır,
Bu dil — birbirimizle ahd-ı peymanımızdır.
Bu dil — tanıtmış bize bu dünyada herşeyi.
Bu dil — ecdadımızın bize verip gittiği
En kıymetli mirastır; onu gözlerimiz tek
Koruyup nesillere biz de armağan vererek."**

(Ahd-ı peyman-yemin etme, söz verme; tek-gibi)

Vahabzade, Türk Dünyası'nda dil birliğine çok ehemmiyet verir. Bu hususta, Gurub Düşünceleri adlı şiir kitabındaki "Kendimden Şikayet" şiirinde şunları söyler:

**"Bir zaman Rusçaydı reklam-ışıklar
Şimdi İngilizce dürtülür göze
İtin de diline hürmetimiz var
Yalnız öz dilimiz yaramır bize." (s. 182)**

(dürtülür—atılır)

Bahtiyar Vahabzade, "Utanırım" başlıklı şiirinde de, Azerbay-

can halkının, istibdattan çektiği sıkıntıları ve o dönemlerde mücadelede yılmırlık gösterenleri hatta kaçanları şiddetle kınar;

**"Şehitlerin, göçmenlerin
Üstümüzde bin ahı var.
Vardığımız bu noktada
Hepimizin günahı var."**

* * *

**Gerçeği şu: Bu dünyada
Gücün varsa, sözün haklıdır.
Gücün yoksa son ilacın,
Mahcupluktur, utanmaktır.
Söz altında yatamadık
Diz altında yatan olduk
Dedelerin kazancını
Nefsimize satan olduk."**

* * *

**Ya Rab, nasıl millettir bu?
Baştan başa zillettir bu."**

* * *

**Cüce boyda Çeçenistan
Deve boyda Rusya'ya bir ders vereli
Onu şöhret makamından indireli
Ben kendimi nasıl varsa
Öyle görüp utanırım.
Şimdi Çeçen gayretinden
Ders götürüp utanırım."**

Şair; aynı mes'eleyi "Fahriye" adlı şiirinde de ele alır:

**"Dede toprağımız miras malı tek
Düşman kılıcıyla pay pay bölündü.
Çok eskiden beri toprak kaybetmek
Alışkanlık oldu, adete döndü."**

Vahabzade, Karabağ'ın elden gidişini bu şekilde ifade ederken
Çeçenlerin mücadelesini de aynı şiirinde söyle sunar:

**"Mideden yukarı kalkır bir hüner!
Cismi ruhumuzdan biz çok isteriz.
Çeçen aç da olsa azatlık ister,
Ama biz kafeste tokluk isteriz."**

**Doğmaca kardeşi yüz yıl danmışız,
Ama başkasını kardeş sanmışız.
Özge koltuğuna sığınmak yeter!
Ağasız yaşayabilmeyiz mi biz?"**

(tek-gibi; danmışız-inkar etmişiz)

"Unutkanlık" adlı şiirinde, tarihi hafızayı kaybedişin ızdırabını,
Ermenilerin yaptıklarının tez unutuluşundaki gafleti şu mısralarıyla verir:

**"Ömer Bey, her sözün haydı, haraydı
Deyilip öyle bil bu çağımızda.
Senin bu feryadın küpe olaydı,
Daim sesleneydi kulağımızda."**

**Asrın evvelini unutmuşuz biz,
Bize hatırlattın dinenimizi.
Sade dilligimiz, temizliğimiz
Tarihte ne kadar aldatmış bizi."**

**Ermeni zulmünden yüz yıldan beri
Ne belalar gördü bu halkın başı.
Unuttu çektiği müsibetleri
Yamanca çalındı onun yaddaşı."**

* * *

**Ben kendi komşuma gerçek olanı
Anlatabilmirem, hakkım kesilmiş
Oysa yalanıyla bütün dünyayı
Bizim üstümüze kışkırtabilmiş."**

(hay haray-feryat; dünümüz-dünümüz; yaddaş-hafıza)

Şair, şiirini şu haykırışlarla bitirir; tarihi bir ibret olarak görür
ve der ki:

**"Daim gözümüzün önünde dursun
Geçilen yollarda hayır şerimiz.
Bugünü unutmak yarı öbür gün
Bizl bağışlamaz nevelerimiz."**

(neve-torun)

Bahtiyar Vahabzade yetmiş sene kendilerini inim inim inleyen
zulüm rejiminin hürriyetleri nasıl sıkboğaz ettiğini de şöyle ifade
eder:

**"Hangi derdimizi demiştik ki, biz,
Üstelik, azattır dedik dilimiz?
Kaldı kitaplarda gerçeğin adı,
Ne kendi göründü, ne ayak izi.
Yalan konuşmaktan yüz kızarmadı,
Alkıştan kızarttık ellerimizi."**

"Yalnız sınırlara değil, o çekti / Demir perdeleri düşüncelere"
diye devam eden şiirinde Vahabzade; "O nasıl düşündü, öyle dü-

şündük" diyerek, fikir hürriyetinin yokluğunu ifade etmektedir.

Müstebitin her türlü zulmü uyguladığını söyleyen şair, bunu nasıl tahakkuk ettirdiklerini de şöyle mısralaştırır:

**"Başımız üstünde daima yumruk,
Kendi adımızı demeye korktuk."**

Aynı şiirinde: "Bulandı dilimin billur çeşmesi" diyen Vahabzade hiç şüphesiz ki, sıkıntıların, çilelerin, direnmelerin, kükremelelerin, buhranların, dikbaşlı (başidik), alnaçık "billur sesli" şairidir. Milletini uyandırmak için, vatanını zulümden korumak için, daha doğrusu şu yalancı dünyada, bir gün olsun insanca yaşamak için fikrini, heyecanını ve bütün bedii hasletlerini ortaya koymuştur. O'nun, bu üstün meziyetlerini meczeden "Qazel" adlı şiiri bu hussusta bir ibrettir, çok nefis bir nümunedir. Bu şiirle bu bahsi bitirmek arzusundayım:

**"Bin kitap söz yazarız, kalbi usandırmak için.
Kafidir bir acı söz, bin yüreği kırmak için."**

**Dil nasır bağladı, bir nadana dönmem kendim,
Bir küçük matlebi bir nadana kandırmak için."**

**Saltanattan geçer ahir günü sultanlar özü,
Ömrüne birce nefes vakt kazandırmak için."**

**Ordular sarsıtamaz mesleğimi, gayemi hiç,
Bir hazin nağme de kafi, beni yandırmak için."**

**Aşkının gözleri kör ise, ezelden yok ise,
Neyleyim ben, seni bir Hak'a inandırmak için?
Bahtıyanm ki vatan aşkına yandım, yanarım,
Uyuyan kesleri qafletten uyandırmak için."**

(1974)

Tebrikler... Tebrikler... Tebrikler... Gönül dolusu tebrikler..."

Şairin şəxsi arxivindən.

Fatih BAĞCIOĞLU

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN HAYATI VE SANATI HAKKINDA BİRKÇ SÖZ

1925 yılında Azərbaycan'ın Şeki şəhərində doğan Bahtiyar Vahabzade, 1934 yılında ailəsiylə birlikdə Bakü'ye göç etdi. Orta təhsilini Bakü'də yaptı və ardından Azərbaycan Dövlət Universiteti Filoloji Fakültəsi'ndə okudu. Daha sonra bu Fakültə'ye asistan olan Vahabzade, doktorasını bitirip dəyərli akademik çalışmalarıyla aynı Fakültə'də Muasır Azəri Edebiyatı Profesörü oldu.

1944 yılından itibaren ilk şiirlerini yayımlamağa başlayan Vahabzade, məşhur Azəri şairi Samed Vurğun'un diqqətini çəkdi. Onun təşvik və təvsiyələriylə qısa zamanda bütün Azərbaycan'da adını duyurdu. Gün keçdikcə daha da tanındı, üzü Azərbaycan hudutlarını aşdı və şiirleri birçok Türk lehçəsinə, Rusça, Farsça, Almanca, Fransızca gibi birçok dillə çevrildi və kitab halində yayımlandı.

O, sadəcə şiirləriylə deyil, tiyatro eserləriylə, gezi yazılarıylə, ilmi araşdırma və incelemləriylə də diqqət çəkdi. Və bu tür eserləri də yabancı dillərə və digər Türk lehçələrinə çevrildi.

Bahtiyar Vahabzade şiirlerinde o kadar başarılıydı ki, UNESCO'nun bir araşdırmasına görə eserləri dünyamızda ən çox okunan üç yazardan biri olan ünlü Kırgız romancı Cengiz Aytmatov, onun şiirlerinin Rusça olaraq bile həyranlıqla okunduğunu söyləyir, "bu şiirlerde zaman yaşıyor" deməkdən kendini alamıyordu. Fakat Vahabzade'nin şiirində yaşayan sadəcə zaman deyildi. Onda dili-miz, dinimiz, tariximiz, örf və adətlərimiz, dünya görüşümüz, sənətimiz kısaca bizi biz yapan, bizi yüzyıllardan beri ayakta tutan,

yıkılmaktan, yok olmaktan kurtaran değerler yaşıyordu.

O, Allah demenin yasak olduğu, insanı insan yapan, milleti millet yapan değerlerin toptan inkar edildiği, kanlı bir diktatörlüğün hüküm sürdüğü bir ülkede ve bir devirde yetişmişti. Ama o şartlar altında bile güzellikleri görmesini, onları terennüm etmesini bilmişti. 1977 yılında İstanbul'a geldiğinde sabahleyin ezan sesiyle uyanmıştı. O tatlı sese hayran olmuş, minareden işittiği Allahü Ekber sesi onu adeta büyülemişti. Büyük şair, bütün bir gün bu sesin etkisinden kurtulamamış ve bu sesin sihriyle Allahü Ekber şiirini yazmış, haykırmıştı:

**Allah'a yücelen ulu bir yolun
İlkin pillesidir Allahü Ekber.
Hakk'ı dananların yüzüne değmiş
Hakk'ın sillesidir Allahü Ekber.**

**Göklerin nidası yücelip yerden,
Daim halas eder hayrı şerden.
Kudret-i Kamî'in minarelerden
Gelen nağmesidir Allahü Ekber.**

**Mekana, zamana, devre o sultan,
O'dur hakikate kapılar açan.
Müminlik yolunda kalbe nur saçan,
İman şulesidir Allahü Ekber.**

Türk Edebiyatı üzerine yaptığı dikkate değer araştırma ve incelemeleriyle tanınan Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın ifadesiyle onun şiiri "pırlanta gibi bir şiir"dir. Bu şiirde ahenk mükemmel, kafiyeler yepyeni, imajlar orijinal, dil seher yeli kadar tatlı ve pürüssüz, muhteva derindir. Fakat Anadolu Türkleri, bu pırlanta gibi şiirlerden ve pırlanta gibi soydaşlarından yıllarca mahrum bırakılmış, araya büyük duvarlar, utanç duvarları çekilmiş, demir perdeler gerilmiştir.

Ama şunu hiçbir zaman unutmamak gerekir ki, karanlıklar asla

uzun sürmez. Şafak birgün mutlaka söker. Dünya 21. asra girerken, karanlıklar yavaş yavaş ışıkla boğulmaya, şafak sökme başlamıştır. Kader, bu büyük millete bir daha gülmüş ve belki de yüz yıllarca İslam'a hizmet etmelerinin mükafatı olarak, onların önündeki bütün duvarları yıkmış, onlara bir daha birbirleriyle kucaklaşma zemini hazırlamıştır.

İşte Bahtiyar Vahabzade'nin elinizdeki bu şiir kitabı "Gün Var Bin Aya Değer" bu kucaklaşmanın vesilelerinden biri olacak, şairleri haykıran bir milletin yıllarca, yüzyıllarca esaret altında yaşasa bile, yok edilemeyeceğini, birgün tekrar bütün haşmetiyle tarihi misyonuna dönebileceğini hatırlatacak ve size, "kitap var bin kiba değer" dedirtecektir.

*Şairin 1993-cü ildə İzmirdə dərc olunan
"Gün var bin aya dəyər" kitabının ön sözü.*

Bema НАДИРОВА,
театровед

ФОН — ИСТОРИЧЕСКИЙ, С НАМЕКОМ НА СОВРЕМЕННОСТЬ

Пьеса, насыщенная драматическими коллизиями, неожиданными сюжетными поворотами, интригующими событиями, несет в себе кровоток больших общечеловеческих, нравственных, гражданских проблем. Исторический фон стал поводом обращения автора к современникам и современности через уроки далекого прошлого.

Таков смысловой подтекст произведения, где раскрывается анатомия жажды власти и богатства, двурушничества, лжепатриотизма, красноречия, воплощенных во многих отрицательных персонажах. Перед нами встает образ "власть держащего" Агшина с его подчеркнутой фундаментальностью, деланным величием в исполнении народного артиста К.Худавер-

диева. А рядом — по контрасту шутовская натура "до власти добравшегося" Ибн-Сухейля, которого играет заслуженный артист Э.Агагусейноглу. Природный юмор народного артиста Г.Исмаилова дал ему возможность создать яркий, сочный образ Ибн-Зейта, замаскировавшегося под народного благодетеля. Этот персонаж, как и другие, очень узнаваем — сходство с современными "благодетелями", готовыми "всем жертвовать ради народа", достаточно убедительное.

Спектакль "Виселица" режиссера, народного артиста Азербайджана Агакиши Кязимова тщательно выписан с точки зрения исторического фона. Все в нем выдержано в традициях постановочной стилистики исторических пьес: очевидная замедленность темпо-ритма, подчеркнутая риторика в произнесении героями текста, монументальность сценографии (художник Исмаил Мамедов), в которой соблюдены все атрибуты эпохи, знаки власти, геральдика и т.д. В этом же стиле создана и музыка композитора Джаваншира Гулиева. Внешний облик спектакля вполне убеждает нас в конкретности и времени, места событий пьесы.

Но в какие бы исторические "одежды" ни облачалось драматургическое, сценическое произведение, главным всегда остается слово, живое человеческое слово, время, от имени которого автор ведет с нами разговор. И в спектакле это, естественно, слово актера — пульс, кровь, сердце создаваемого им образа.

С этой точки зрения значителен образ Чылгын в исполнении народной артистки М.Асадовой. На фоне разглагольствования о путях служения народу других персонажей ее героиня готова действительно пойти на смерть во имя свободы и любви к Родине, и никакие уговоры не могут заставить ее отказать от своих убеждений. Актриса очень искренне, эмоционально проводит свою роль. Живым дыханием наполнены образы Матери в исполнении народной артистки З.Атакишиевой, Тегушки — заслуженной артистки Х.Насировой.

Земными, правдивыми получились персонажи, которых воплощают заслуженные артисты И.Аскеров (Сабутай), М.Гаджибеков (Аксакал), народный артист Р.Азимов (Ибн-Тадир).

А спектакле "Дар агаджи" прозвучала знаменательная фраза: "Государством управляют не силой оружия, а силой ума". Так называемая сила ума иных власть предержащих удачно подчеркнута режиссером спектакля изображением камуфляжа, чучел "членов придворного совета", которые, как сказать, управляют государством.

Последнее десятилетие XX века мы пережили (и переживаем) драматические события, когда кругом развелось множество "бабеков", "кероглу".

На мой взгляд, спектакль "Дар агаджи" словом мудрого поэта Бахтияра Вагабзаде говорящий, казалось, о далеком прошлом, разоблачает современных предателей интересов народа, которые под видом "народных заступников" кричат на митингах о совсем праве управлять народом, как "самые достойные".

"Бакинский рабочий". 5 июля 2001 года.

Стефан КИНЗЕР

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЕ ПОЭТЫ ПОЧИТАЮТСЯ НА СВОЕЙ РОДИНЕ ЗА ПРИВЕРЖЕННОСТЬ К ТРАДИЦИЯМ

Баку, Азербайджан.

На центральной площади столицы, где 800-летняя крепость смотрит свысока на Каспийское море, есть пантеон шести древних статуй, возвышающихся под каждодневной суетой. Это не статуи искателей приключений, генералов или забытых комиссаров советской эры.

Это статуи поэтов. И стоят они как хранители традиций,

веками процветающих в Азербайджане.

В Баку, так же как и в различных районах Азербайджана, память поэтов увековечивается памятниками, бюстами, мемориалами и музеями. Драма и проза-относительно новые формы творчества, а поэзия-это великое национальное искусство, язык философов и простого народа.

Поэтическое наследие Азербайджана настолько живучее, что даже смогло пережить 70-летний период советской власти, когда интеллигенция подвергалась гонениям и поэты высылались в отдаленные тюрьмы и умирали там. Возможно, что сегодня наярчайший литературный луч светит из маленькой, но уютной квартиры в одном из районов Баку, где живет и творит Бахтияр Вахабзаде.

Вахабзаде издал более 40 книг, большинство из которых являются коллекционным достоянием поэзии. Последняя его книга вышла в свет в прошлом году в 50.000 экземплярах, а это количество велико для столь маленькой и бедной страны. Книга была распродана в течении недели.

В один из недавних вечеров, во время нашего длинного разговора, Вахабзаде поведал о своей жизни, о том как он старался перенести все тяготы тирании.

Во время разговора его жена подала традиционное азербайджанское блюдо "пити" из баранины, гороха и слив, приготовленное в специальных глиняных горшочках.

Каждая новая затрагиваемая нами тема сопровождалась проявлением очередного блюда: жареная курица, жареный лук, лук-порей и петрушка, соленья, котлеты, разные сорта сыров, хлебов, холодных закусок и спиртных напитков.

Вахабзаде, чьи непокорные седеющие волосы сходились с аккуратно выглаженной белой сорочкой говорил, о традициях тюркской литературы, рассказал о шедевре 10-го века—книге "Деде Горгуд", сравнимый с "Иллиадой".

На его книжных полках разложены фотографии любимых героев - начиная от отца турецкой нации Мустафы Кемала

Ататюрка до российского поэта Евгения Евтушенко, который перевел его произведения на русский язык и произведения которого были переведены на азербайджанский.

"Предполагалось, что мы напишем поэмы о подавившей нас трагедии",—сказал Вахабзаде. Это был ужасный период, который многие люди пережить не смогли. Я иногда не мог предвидеть заранее, когда они придут и уведут меня. Но в конце концов наша поэтическая традиция выжила. Сейчас она восстанавливается. Очень талантливы молодые поэты. Я думаю, что мир услышит о нас вновь".

Вахабзаде привел два примера трагических судеб поэтов.

Первый: Гусейн Джавид - выдающаяся фигура в азербайджанской литературе. Он отказался от подчинения советским идеалам и в 1937 году был арестован КГБ и послан в сибирский трудовой лагерь.

Другой пример: Самед Вургун - учитель и наставник Вахабзаде, написавший несколько прекрасных поэм и восхаливший Маркса и Ленина", развернувшего флаг коммунизма и впервые внесшего в мир весну.

В поисках общего пути, прошедшего между двумя различными видами смерти, прервавшей творчество Джавида и Вургунa, Вахабзаде часто писал аллегорические поэмы. Он был удручен, к примеру, попыткой советской власти подавить азербайджанский язык и написал в этой связи поэму, восславляющую "язык, сохранившийся сквозь века (погиб народ), но язык сохранился".

Однако заглавие поэмы дается на латыни. Когда агенты КГБ, очевидно поняв истинное значение этого, вызвали его на допрос, поэт сумел неискренне сказать, что он не намеревался сделать этим какой-то политический акцент.

В 1952 году, сделав несколько личных заметок, оскорбительных по отношению к Сталину, Вахабзаде ждал, что его арестуют. Однажды, когда он услышал, что напротив его дома остановилась машина, он подумал, что настал его час

расплаты. Поэт в панике сжег поэму, уничтожив тем самым улики, которые возможно, были бы использованы против него. Оказалось, что машина не была полицейской. Тем не менее, поэмы уже не стало.

Этот эпизод создал основу для нового сценария под названием "Страх", написанного азербайджанским драматургом. В настоящее время сценарий экранизируется.

Сегодня Вахабзаде является любимцем своих соотечественников не только благодаря своему творчеству. С момента обретения независимости в 1991 году, поэт является беспартийным членом парламента. Его уважает как правящая партия, так и оппозиция. Возможно, когда-нибудь в Баку ему возведут памятник, но сегодня 72-летний поэт энергичен и полон планов.

"В 1930 году в Баку проходили анти-советские мятежи", — рассказывает поэт. "Солдаты, посланные затушить мятежи, убили здесь 10.000 людей. Сейчас я работаю над этой темой," — продолжает он.

На несколько месяцев Вахабзаде уединяется в находящемся на севере Азербайджана районе Шеки, где нет телефона. Там он вдохновляется природой и крестьянской жизнью. Обычно он пишет по ночам, называя эту часть суток "временем, когда он находит диалог с самим собой".

Поэт обожает классическую музыку и говорит, что не сможет жить, если каждое утро не будет слушать "Девятую симфонию" Бетховена.

Университетом Индианы опубликован том произведений Вахабзаде на английском языке, состоящий в основном из стихов, четырех рассказов и одной пьесы. Особенно примечательна поэма, написанная в 1965 году, которая была спрятана в течение нескольких лет.

"Нью-Йорк Таймс", 1997

Stephen KINZER

AZERBAIJAN POET ADORED IN HOMELAND FOR PRESERVING TRADITION

BAKU, Azerbaijan - In the central square of this stately capital, facing an 800-year-old fortress that overlooks the Caspian Sea, a pantheon of six larger-than-life statues towers above the bustle of daily life.

The figures are not of ancient adventurers, conquering generals or forgotten commissars from the Soviet era. They are of poets. And they stand as guardians of a tradition that has thrived in Azerbaijan for centuries.

Throughout Baku and the Azerbaijani countryside, poets are honored with statues, plaques, memorials and museums. Drama and prose fiction are relatively new forms here, but poetry is the great national art, the language of philosophers and also of common people.

Azerbaijan's poetic heritage is so vibrant that it even seems to have survived 70 years of Soviet rule, a period during which the intellectual class was ravaged by purges and poets were sent to die in distant jails. Perhaps the brightest literary light here now shines from a small but comfortable apartment in an outlying section of Baku where Bahtiyar Vahabzade lives and works.

Vahabzade has published more than 40 books, most of them collections of poetry. His most recent one appeared last year in an edition of 50,000, unheard of in this small and poor country. It was sold out within a week.

In a long conversation one recent evening, Vahabzade reflected on his life, his art and the mortal dangers of trying to survive as a creative artist during years of tyranny. As he spoke, his wife

served piti, a traditional Azerbaijani stew prepared in individual clay pitchers and made of lamb, chickpeas and plums. With each new theme, another dish emerged: roast chicken, fried onions, vegetable fritters, yogurt with minced cucumber, grilled peppers, leek and parsley stalks, pickled eggplant, mutton cutlets and assorted cheeses, breads, cold cuts and liquors.

Vahabzade, whose unruly shock of graying hair was set off by a neatly pressed white shirt, spoke of his roots in the Turkic literary tradition that stretches back to The Book of Dede Korkut, a 10th-century epic that has been compared to the Iliad.

On his bookshelf are pictures of his heroes, from the Turkish nation-builder Mustafa Kemal Atatürk to his friend Yevgeny Yevtushenko, the Russian poet who has translated his works into Russian and whose works he has translated into Azerbaijani.

"For years we were supposed to write poems that celebrated the tragedy which overwhelmed us," Vahabzade said. "It was a terrible period, and many people did not survive. I never knew when they would come to take me away. But in the end, our poetic tradition has emerged alive. It is recovering. Young poets are writing very beautifully now. I think the world will know about us once again."

Two vivid examples of the fate that can overwhelm poets in repressive societies hang over Vahabzade's career.

One is that of Hussein Javid, a towering figure in Azerbaijani literature, who refused conform to Soviet ideals and who was arrested by the KGB in 1937 and sent to his death in a Siberian labor camp.

The other was the late Samed Vurgun, a teacher and mentor of Vahabzade, who wrote some fine poems but also much low-grade propaganda praising Marx ("His genius dug King Capital's grave!") and Lenin ("Who Communism's flag unfurled/And first brought spring into the world!").

Seeking to find a path between the different kinds of death that cut off the careers of Javid and Vurgun, Vahabzade often wrote poems cloaked in allegory. He was deeply upset, for example, about, what he viewed as Soviet attempts to crush the Azerbaijani language and wrote a poem glorifying "The language which has come through centuries/Its people dead/But the language itself survives."

The poem's title, however, is Latin. When KGB agents, who evidently understood its true meaning, summoned him for interrogation, he was able to say disingenuously that he had not intended to make any political point.

In 1952, after making what he thought were private remarks disparaging Stalin, Vahabzade believed that he was about to be arrested. When he heard a car stop in front of his house before dawn one day, he thought his time had come and frantically burned a cache of his poems to destroy evidence he thought might be used against him.

It turned out the car was not carrying the police, but his poems were lost. The episode forms the basis for a new screenplay called *Fear* written by an Azerbaijani dramatist and now being made into a film.

Today Vahabzade is a beloved figure in his homeland, not simply a creative artist but also, since independence in 1991, an independent member of Parliament respected by both the ruling party and the opposition. A statue of him will probably stand in Baku someday, but at 72 he remains vigorous and full of plans.

"In 1930 there were anti-Soviet riots in Baku," he said. "The soldiers who were sent to crush the riots killed 10,000 people here. I am now working on this theme."

For several months each year, Vahabzade retreats to his native village of Sheki in northern Azerbaijan, where he has no telephone, and gathers inspiration from nature and peasant life. He

usually writes at night, which he calls "the time when I can achieve dialogue with myself."

Classical music is one of his great passions, and he says he cannot survive without hearing Beethoven's Ninth Symphony every morning.

A volume of English-language selections from Vahabzade's work, mostly poetry but also including four stories and a short play, has just been published by Indiana University Turkish Studies Publications. One of the poems, written in 1965 but kept hidden for years, includes these lines:

*Come, tear the fences down, demolish the ramparts
So that our eyes can gaze at distant parts.*

How can rooms contain the heart that must live free:

*It should leap over hill and valley on and on.
So long as my eyes possess the power to see,
I shall keep scanning the wide horizon.*

"New York Times". 1997

"International Herald Tribune". 14.10.1997

**BƏXTİYAR
VAHABZADƏNİN
RUMIN DİLİNƏ
TƏRCÜMƏ OLUNMUŞ
"ZAMAN VƏ MƏKAN"
KİTABININ
RUMİNİYADA
TƏQDİMAT MƏRASİMİ
OLMUŞDUR**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
RUMİNİYADAKI FÖVQƏLADƏ VƏ SƏLAHİY-
YƏTLİ SƏFİRİ CƏNAB ELDAR HƏSƏNOVUN
XALQ ŞAİRİ BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN
"ZAMAN VƏ MƏKAN" KİTABININ
TƏQDİMETMƏ MƏRASİMİNDƏ ÇIXIŞI**

Çox hörmətli rektor!

Möhtərəm xanımlar və cənablar.

Hörmətli mərasim iştirakçıları!

İcazə verin Sizlərin bu mərasimdə iştirakından, hər birinizi burada görməyimdən böyük şərəf duyduğumu və Sizi salamlamaqdan məmnun olduğumu bildirim.

Buraya toplaşmağımızın əlamətdar bir səbəbi vardır. Buxarest Dövlət Universitetinin təşəbbüsü ilə Azərbaycanın xalq şairi, el ağsaqqalı, xalqının və vətəninə azadlığı uğrunda yorulmaz, cəsəretli, mübariz və ləyaqətli vətəndaş, şöhrəti yalnız ölkəmizi deyil, dünyanın bir çox ölkələrini fəth edən Bəxtiyar Vahabzadənin "Zaman və məkan" kitabının təqdimat mərasimidir.

Qeyd edək ki, bu günədək böyük şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin bir çox dünya ölkələrində, müxtəlif ad və dillərdə kitabları işıq üzü görmüşdür. Şairin Amerikada 2, Almaniya 2, Türkiyədə 15, Rusiyada 15, İranda 5 kitabı çap edilmişdir.

"Zaman və məkan" kitabında ünlü şairimizin poemaları və 100-dək lirik-fəlsəfi şeirləri toplanmışdır. Kitabda həmçinin şairin özünəməxsus orijinal üslubu, əsərlərində təbliğ edilən bəşəri və ilahi ideyalar Azərbaycan ədəbiyyatına bəxş etdiyi yeniliklər, bir sıra xarici ölkələrdə nəşr olunmuş bəzi şeirləri barədə rəmin oxucularına ətraflı məlumat verilir.

İlk öncə kitabın işıq üzü görməsinə və ərəsəyə yetməsinə bö-

yük zəhmət sərf etmiş tərcüməçilər və müəlliflər, Buxarest Universitetinin professorları — Dumitru Balan və Simion Yuraka öz minnətdarlığını bildirirəm. Məhz onların yorulmaz fəaliyyəti nəticəsində kitab hazırlanmış və çap edilmişdir. Həmçinin kitaba ön və son sözləri yazan Rumıniyanın böyük yazıçısı Fenuş Niyaqu və məşhur Qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatova, redaktor Antoa-netta Oltyana, texniki redaktor Qabriel Yonsskoya, "Paideya" nəşriyyatına, bu kitabın işıq üzü görməsində xidmətləri olan hər kəsə minnətdarlığımı bildirirəm.

Əminəm ki, bu kitab rumın oxucularının və poeziya sevrələrinin qəlbinə Azərbaycan ədəbiyyatının ilk körpüsünü salacaqdır. Necə ki, böyük rumın şairi Mixay Emineskonun şerlər kitabının Azərbaycan dilinə tərcüməsi belə bir körpü oldu. Gələcəkdə bu istiqamətdə fəaliyyətimiz Azərbaycan—Rumıniya mədəni əlaqələrinin daha sıx tellərlə bağlanmasına, öz növbəsində iki dost ölkə arasında qarşılıqlı münasibətlərin dərinləşməsinə və möhkəmlənməsinə xidmət edəcəkdir. Bu münasibətlərin yüksələn xətlə inkişafına təkan verəcək qüvvə isə iki ölkə xalqlarının ədəbi, mədəni-siyasi və iqtisadi həyatında olan dostluq, əməkdaşlıq bağlılığına qarşılıqlı hörmətdir.

Bunun təzahürü kimi daha bir əlamətdar hadisəni qeyd etmək istədim. Bu günlərdə (21 dekabr 2001-ci il) Rumıniyanın Xarici İşlər Naziri cənab M.Ceonanın təqdimatı və Prezident Zati-aliləri cənab İon İliyeskonun fərmanı ilə Bəxtiyar Vahabzadə Rumıniyanın mədəniyyət sahəsində ən ali mükafatı olan "Xidmətlərinə görə" Komandor dərəcəli milli ordenlə təltif edilmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə həyat və yaradıcılıq illərində bir çox mükafat və ordenlərə layiq görülmüşdür. Hər zaman Azərbaycan elminə, mədəniyyətinə, ədəbiyyatına, incəsənətinə, tarixinə yüksək diqqət və qayğı göstərən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Zati-aliləri cənab Heydər Əliyev böyük şair Bəxtiyar Vahabzadəni müstəqil Azərbaycanın ən ali mükafatı olan "İstiqlal"

ordeni ilə təltif etmişdir.

Hesab edirəm ki, Rumıniya dövlətinin təltif etdiyi bu orden Bəxtiyar Vahabzadə şəxsiyyəti və yaradıcılığı ilə yanaşı, Azərbaycan xalqına, Azərbaycan ədəbiyyatına və Azərbaycan—Rumıniya dostluğuna verilən ən yüksək qiymətdir.

İcazənizlə mən Prezident, Zati-aliləri cənab İon İliyeskoya və Xarici İşlər Naziri cənab M.Ceonaya öz adımdan, Azərbaycan dövləti və şəxsən böyük şairimiz cənab Bəxtiyar Vahabzadənin adından dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Bəxtiyar müəllim səhhətindəki müvəqqəti nasazlıqla bağlı üzürlü səbəbdən bugünkü mötəbər tədbirimizdə iştirak edə bilmədiyindən sizlərin hər birinə öz doğma və səmimi salamlarını çatdırmağı məndən xahiş etmişdir. Mən də bu salamları böyük məmnunluqla sizə çatdırıram.

Yaşı minilliklərlə ölçülən Azərbaycan ədəbiyyatı dünyanın mədəniyyət xəzinəsinə layiqli töhfələr, misilsiz sənət inciləri bəxş etmiş Xaqani, Nizami, Nəsimi, Füzuli, Vaqif, Cavid, M.Ə.Sabir, S.Vurğun kimi nadir istedad sahibləri ilə, parlaq dühaları ilə məşhurdur. Mədəniyyətin, incəsənətin bütün dünya xalqlarının azad və müstəqil həyat uğrunda mübarizəsinin, haqqın, ədalətin təntənəsinin carçıları olan bu böyük şəxsiyyətlər mənsub olduqları xalqın ən saf duyğularını, ən səmimi arzu və istəklərini yüksək bədii sənətkarlıqla ifadə etməklə bütün tərəqqipərvər bəşəriyyətin ali məqsədlərinin təminatı uğrunda öz haqq səsinə ucaltmaqdan həmişə böyük iftixar duymuşlar.

Müasir dövrümüzdə, daha dəqiq desək, XX əsrin ikinci yarısından etibarən klassik Azərbaycan ədəbiyyatının bu humanist ənənələrini davam və inkişaf etdirmək funksiyasını öz üzərinə götürən və bu tarixi missiyanı şərəflə yerinə yetirən ən məşhur sənətkarlardan biri bəlkə də birincisi Azərbaycanın böyük şairi, ədəbiyyatşünas alimi və ictimai xadimi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, Azərbaycanın Millət vəkili Bəxti-

yar Vahabzadədir.

Böyük şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə ən yüksək idealların qarşıçısı, ən nəcib xüsusiyyətlərin daşıyıcısı, minillik Azərbaycan poeziyasının üfqlərini sonsuzluğa qədər genişləndirməyə qadir olan qüdrətli söz ustası, nəhəng bir sənətkardır.

Həm mütəfəkkir şair, həm ədəbiyyatşünas alim, həm də bir ictimai xadim kimi onun istənilən mövzuda böyük sənətkarlıqla yazılmış əsərləri dillər əzbəri olmuş, başqa dillərə tərcümə olunaraq öz əhatə dairəsini genişləndirmiş, milyonlarla oxucunun düşüncəsinə hakim kəsilərək onların ürək arzularının ifadəsinə çevrilmişdir.

Bəli, çağdaş Azərbaycan şerinin ağsaqqalı, sevimli xalq şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin bu gün müdriklik zirvəsində qərar tutmuş poeziyası xalqın dərdlərinə güzgü tutan, illər boyu onun ictimai-siyasi, sosial, mədəni sarsıntı və sıxıntılarla dolu məşəq-qətli həyatını əks etdirən, ən çətin anlarda belə gerçəkliyə obyektiv münasibəti dəyişməyən mövqeyi ilə əslində şairin özünün dəyişməz əqidəsinin, dönməz prinsiplərinin göstəricisi kimi meydana çıxmış, yarıməsrlilik sənətkar ömrünün estetik meyarına, amalına çevrilmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadənin qələminin məhsulu olan hər bir ifadə Həqiqət, Vəcdan, Bəşəriyyət, Vətən, Xalq, Azadlıq kimi müqəddəs anlayışlara əsaslanmışdır. Şairin bitkin əsərlərində vətən və xalq sevgisi, bəşəri dəyərlərə məhəbbət, insan şəxsiyyətinin uralığı, humanizm, müharibə və hər cür ədalətsizliyə nifrət kimi aktual mövzular həmişə ön planda olmuşdur.

Əsl xalq ruhundan qaynaqlanan əsərlərinin xalqın ürəyinə yol açdığını dərk edən şair öz məramı, öz məsləki yolunda usanmaq bilmədən çalışmışdır məqsədə çevirmiş və məqsəd uğrunda bütün ömrünü sərf etməkdən həmişə qürur duymuşdur.

Bəxtiyar Vahabzadə 1925-ci ildə Azərbaycanın füsunkar təbiəti, tarixi incilər, mədəniyyət, ədəbiyyat, folklor beşiyi olan Şəki

diyarında dünyaya göz açıb. İlk şerini İkinci Dünya müharibəsinin qızgın çağında — 1943-cü ildə yazan şairin poetik taleyində ilk ədəbi mərhələ bütün Asiyada və Şərqdə azadlıq hərəkatının vüsət tapdığı tarixi dövrlə bir vaxta düşüb. Bədii əsərlərlə yanaşı elmi fəaliyyətinə həmişə sadıq qalıb, namizədlik və doktorluq dissertasiyaları müdafiə edib. Azərbaycanın böyük şairi Səməd Vurğun yaradıcılığının ən görkəmli tədqiqatçısıdır.

Mən Bəxtiyar müəllimin keçdiyi çətin və mürəkkəb ömür yolunun yalnız ümumi sxematik cizgilərini qeyd etdim. Əslində onun həm şair, həm elm adamı, həm də ictimai xadim kimi geniş bioqrafiyası onun dəyişməz vətəndaş mövqeyində, dərin elmi fikirlərində, bir-birindən mənalı bədii əsərlərində, cəmiyyətin ümumi mənafeyi, rifahı nəminə xalqın taleyi ilə bağlı atdığı cəsarətli addımlardadır. Azərbaycanda milliliyin, dogma köklərə bağlılığın, geniş anlamda türkcülüynün az qala real simvolu kimi qavranılan bu böyük şəxsiyyət elə bir taleyüklü məsələ yoxdur ki, bütün varlığı, bütün vətəndaş qeyrəti ilə orda iştirak etməsin, bütün əzəməti ilə boy göstərməsin. Hələ sovet rejiminin azad düşüncəyə, azad fikrə hasar çəkdiyi məlum qadağalar dövründə xalq Bəxtiyar müəllimi ən gizli mətləbləri söyləməyə qüdrəti, bacarığı, cəsarəti çatan prinsipial bir şəxsiyyət, məslək və əqidə adamı kimi tanımışdır. Bütün şüurlu ömrünü xalqın həqiqi azadlığı və müstəqilliyi uğrunda mübarizəyə həsr etmiş Bəxtiyar Vahabzadə bu yolda əlindən gələni heç zaman əsirgəməmiş, imkanı çatan bütün vasitələrlə haqq sözünü cəmiyyətə çatdırmışdır.

1959-cu ildə yazdığı "Gülüstan" poeması ilə o, zamanın ədalətsizliyinə baş əyməyən şəxsiyyət olduğunu böyük fədakarlıqla sübuta yetirmişdir. Bu əsərdə yad əllərlə Azərbaycanın iki yerə bölünməsinə göstərən sənətkar gəncliyin gözlərinə çəkilən pərdələri açaraq, onların diqqətini xalqın kökünə, tarixinə, milli dərinə yönəlmiş, öz həyatını təhlükələrə məruz qoysa da, "vətənin köksünə basılan dağı" oxucuya göstərmək kimi riskə getməkdən

çəkinməmişdir. Təsadüfi deyil ki, poemanın yasaq edilmiş əlyazması o zaman gizli şəkildə xalq arasında yayılır, dillərdə əzbər söylənilirdi. Bəxtiyar Vahabzadənin özünü isə müəllimlik etdiyi universitetdən uzaqlaşdırmaqla onun gənclərlə əlaqəsini qırmağa çalışmış, bir neçə il əsərlərinin çapına qadağa qoymuşdular.

Şair eyni fədakarlıq nümunəsini 90-cı ilin yanvarında — Sovet qoşunları Bakıda xalqımıza divan tutduğu günlərdə də açıq nümayiş etdirmişdir: əvvəlcə bir millət vəkili kimi bu məsələyə kəskin etirazını bildirmiş, sonra öz böyük nüfuzundan istifadə edərək yaxın-uzaq ölkələrdəki məslək və əqidə dotlarının köməyi ilə Azərbaycanın haqq səsinin beynəlxalq aləmə çatdırılmasında mühüm rol oynamış, bütün bunlardan sonra isə qələmə sarılıb "Şəhidlər" poemasını yazmaqla xalqı bu bəlaya düçar edənlərin ittiham hökmünə imza atmışdır...

Şəxsiyyət — zaman münasibətlərində biz Bəxtiyar Vahabzadənin qələmində millətdən, dinindən, dilindən, irqindən asılı olmayaraq böyük hərf ilə yazılan İnsanı, onun söz, vicdan, fikir azadlığı uğrunda apardığı mübarizəni görürük.

Əziz dostlar, bu gün Azərbaycan xalqı öz dövlət müstəqilliyinin və azadlığının sevincini yaşamaqda və bu ali nemətlərin əbədi təminatı üçün yeni mübarizə əzmiylə böyük quruculuq işləri aparmaqdadır. Vətənin azadlığı, dövlətin müstəqilliyi Bəxtiyar Vahabzadənin əlinə qələm aldığı ilk günlərdən ən ali məqsədi, ən şirin arzusu olmuşdur və o, arzusunun gerçəkləşməsi üçün bir an da olsun öz mübarizəsindən və vətəndaş mövqeyindən geri çəkilməmiş, bu yolda bütün qüvvəsini sərf etmişdir. Heç təsadüfi deyil ki, Sovetlər İmperiyasının süqutu ərəfəsində xalqın milli istiqlal mücadiləsinə qalxmasında, milli oyanışın geniş vüsət almasında Bəxtiyar müəllimin hələ 60-cı illərdə öz əsərlərində irəli sürdüyü ideyaların danılmaz rolu olmuşdur və Azərbaycan xalqının milli-azadlıq hərəkatına Bəxtiyar Vahabzadə yaradıcılığının müsbət təsirini heç kəs inkar edə bilməz.

Artıq qeyd etdiyim kimi, Bəxtiyar müəllim layiq olduğu bütün mükafatları qazanıb. Ancaq heç şübhə yoxdur ki, bir şair kimi, bir sənətkar kimi ən böyük mükafatı, ən böyük qazancı onun poeziyasına, bədii yaradıcılığına tükənməz oxucu məhəbbəti, xalq sevgisidir. Bu mükafata o bütün böyük sənətkarlar kimi əlinə qələm alıb vicdanının səsi ilə ilk əsərini yazdığı vaxtdan layiq görülüb və o vaxtdan ötən yarım əsrlik fəaliyyəti dövründə yazdığı hər bir əsəri ilə bu mükafatın çəkisini damla-damla artırıb, onun coğrafiyasını ən uzaq ellərə qədər genişləndirə bilib. Sənətkarın bundan böyük mükafatı ola bilməz.

...Azərbaycan dilində "bəxtiyar" sözünün sinonimi xoşbəxtlikdir. Və bu gün inamla demək olar ki, Bəxtiyar müəllim öz gərgin əməyi sayəsində, millət və xalq qarşısında bəşəri ideallar uğrunda apardığı şərəfli mübarizənin parlaq nəticəsi kimi öz adının mənasını tam şəkildə doğruldan, sözün həqiqi mənasında milyonlarla oxucu qəlbində özünə yuva quran xoşbəxt sənətkardır.

Arzu edərdim ki, Bəxtiyar Vahabzadə və "Zaman və məkan" kitabı Azərbaycan—Rumıniya mədəni əlaqələrinin rəmzinə çevrilsin və biz gələcək fəaliyyətimizdə bu amildən ruhlanaraq dostluq, qardaşlıq, bütün sahələrlə sıx əməkdaşlıq münasibətlərimizi daha da möhkəmləndirək və genişləndirək.

Diqqətinizə görə minnətdaram.

ВСТУПИТЕЛЬНОЕ СЛОВО

Азербайджанский поэт Бахтияр Вагабзаде открыл мне тропинку к боли части Закавказья, постоянно находящейся в страданиях.

Еще с юности, полностью погружаясь в великолепие "Тысячи и одной ночи", мы склонны думать, что Азия — это неутолимый цветок миндаля, над которым веет благоухание роз из дворца, где плетет свою сказку Шехерезада.

Бахтияр Вагабзаде открывает нам глаза, отрывая нас от иллюзий воображения и показывая мир слез, боли и борьбы.

Феерическим остается Слово, которое превращается в песню свободы, — вот построенное на горестных основаниях кредо Бахтияра Вагабзаде.

Фэнуш Нягу

Томи СТОЙКУЦ

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕ — ВЕЛИКИЙ АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ПОЭТ, ПЕРЕВЕДЕННЫЙ НА РУМЫНСКИЙ ЯЗЫК

Весной 2001 года в Баку вышел том лирики Эминеску (презентация книги состоялась в городе Баку и Констанция), а в конце 2001 года в издательстве "Пайдеа" в Бухаресте вышел сборник стихов и поэмы "Время и Пространство" (203 страниц), Бахтияра Вахабзаде, поэта-драматурга и современного азербайджанского эссеиста, который более половины века является примером, для культуры не только Азербайджана, но и всего тюркского мира (между прочим стихотворения Вахабзаде были переведены на языки стран бывшего Советского Союза, а также на языки стран Западной Европы).

После долгого ожидания, на протяжении нескольких десятков лет, стихотворения страны талантливого кавказского народа вновь проникают в Румынию, благодаря переводчикам Д.Балан и С.Юрак. Памятные стихи о жизни и смерти, о любви и забвении, о героизме и предательстве, о храбрости и болезни, о восстании и компромисе со времен тоталитарного режима начинаются предисловием Фэнуша Нягу и заканчиваются послесловием, подписанной г-ном Чингизом Айтматовым. Том, также содержит несколько нот, которые разбирают действительность азербайджанской цивилизации, консультантом этого издания выступает сам Посол Азербайджанской Республики в Румынии г-н Эльдар Гасанов. Перевод стихотворения Самед Вургун, кому г-н Б.Вахабзаде посвятил монографию, сегодня читатели нашей страны могут радоваться новому празднику разума и души, читая стихи Бахтияра Вахабзаде — классика, современника азербайджанского стихотворения и великого борца за суверенность Азербайджана.

В декабре 2001 года, Президент Румынии Ион Илеску присвоил господину Бахтияру Вахабзаде, члену Парламента Азербайджанской Республики, Национальный Орден "За Заслугу" степени Командора. Этот орден был присвоен за персональный вклад в утверждение культурных, национальных и всеобщих ценностей для продвижения румынской литературы и культуры в Азербайджане и за роль в развитии дружеских отношений между Азербайджаном и Румынией.

"Азербайджанский поэт Бахтияр Вахабзаде открыл мне тропинку к боли части Закавказья, постоянно находящейся в страданиях."

Еще с юности, полностью погружаясь в великолепие "Тысячи и одной ночи", мы склонны думать, что Азия — это неутолимый цветок миндаля, над которым веет благоухание роз из дворца, где плетет свою сказку Шехерезада.

Бахтияр Вахабзаде открывает нам глаза, отрывая нас от

иллюзий воображения и показывая мир слез, боли и борьбы.

Феерическим остается Слово, которое превращается в песню свободы, — вот построенное на горестных основаниях кредо Бахтияра Вахабзаде" — говорит Фэнуш Нягу.

Газета "Oglinda", 17 января, 2002.

* * *

Дорогой Бахтияр Вахабзаде!

Во-первых, разрешите от всей души поздравить Вас с получением высокого румынского ордена. Это заслуженная оценка за Ваш весомый вклад в развитие азербайджанской и мировой литературы, в дело постоянного укрепления азербайджано-румынских культурных связей.

Во-вторых, благодарю Вас за теплое письмо к нам, скромным переводчикам, но главная заслуга, безусловно, принадлежит Вам, крупнейшему Мастеру Слова, который создал такие замечательные стихи, побудившие нас взяться с большим воодушевлением и радостью за столь ответственное дело. Я лично, честно признаюсь Вам, давно уже не испытывал такого творческого подъема, который появилась у меня при внимательном чтении и осмыслении Ваших чудесных стихотворений и поэм, подобное чувство обуяло меня в 1987 году, когда я переводил (тоже в соавторстве) стихи барда Булата Окуджавы (сборник "Cantecul esential" — "Главная песенка" вышла в том же году в Бухарестском издательстве "Univers").

Мой близкий друг и коллега по кафедре Симейн Юрак, кстати, автор интереснейшей докторской диссертации и книги о прозе репрессированного русского писателя Бориса Пильняка, предоставил мне очень хорошие румынские подстрочники Ваших стихов, а румынской версификацией занимался Ваш покорный слуга, так что за возможные грехи в румынском тексте виноват только я. Но как бы то не было, по-моему, Ваша румынская книга "звучит" хорошо.

Я должен здесь особо подчеркнуть, что Ваша книга могла

выйти в Румынии только благодаря непосредственному энтузиастическому и многостороннему участию человека неумной энергии и бурлящей инициативы, Посла Азербайджанской Республики в Румынии господина Эльдара Гасанова. Именно благодарные усилия этого неутомимого ученого и политического деятеля сделали возможным проникновение Вашей окрыленной поэзии в румынскую культуру. Что касается меня лично, я полюбил еще больше Ваш народ, Вашу культуру, Вашу цивилизацию "оттепели", богатый мир Вашей поэзии. В период хрущевской "оттепели", будучи студентом филфака МГУ, я впервые узнал об азербайджанской литературе, выбрав для слушания курс лекций, прочитанный, если память мне не изменяет, профессором Шарифом Азизовым (между прочим на экзамене и получил хорошую оценку, рассказав об особенностях лирики Самеда Вургуня). Я очень обрадовался, когда среди переводчиков Вашего сборника "Достоинства" я встретил имя моего закадычного московского друга, поэта Михаила Синельникова.

Ваши строки глубоко взволновали меня; Ваши чувства, мысли, переживания стали для меня сразу родственными; наряду с неповторимыми реалиями в Вашем творчестве постоянно присутствует то общечеловеческое, что созвучно настроениям и думам людей многих других наций, и это, естественно, делает Ваш поэтический труд универсальным.

Пусть Всевышний дает Вам крепкого здоровья и доброты, чтобы Вы могли в дальнейшем осчастливить читателей волшебным Глаголом.

Искренний поклонник Вашего таланта

*Думитру Балан
17 января 2002 года, Бухарест*

P.S. Автор вступительного слова к Вашей книге — это мой хороший друг и сверстник Фэнуш Нягу, маститый прозаик и драматург, действительный член Румынской Акаде-

мии, главный редактор журнала "Literatorul" и бывший, до конца прошлого года, директор популярной газеты "Cronica Româna" (в одно время он был и директором Национального Театра имени И.Л.Караджале в Бухаресте).

ЗДРАВСТВУЙТЕ, ДОРОГОЙ И МНОГОУВАЖАЕМЫЙ БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕ!

Я глубоко польщен Вашим добрым, теплым письмом. Говорят, что пунктуальность и аккуратность—это удел королей. Вы как раз относитесь к этой категории личностей, которые и потому велики, что относятся внимательно к своим людям, вне зависимости от ранга, от их места в обществе.

Вспомним недавний казус, связанный с Вашей книгой; когда С.Юрак отнес сигнальный экземпляр в Посольство господину Э.Хасанову, тот сразу заметил, что в книге отсутствует Ваша фотография (я же сущую правду писал Вам раньше, отмечая постоянную и очень внимательную озабоченность господина посла, чтобы Ваша книга вышла в Румынии как подобает творениям большого мастера Слова). Исправляя оплошность, меня в издательстве спросили, куда поместить в книгу Ваше фото и я лично решил, чтобы оно разместилось именно на первой, лицевой стороне, а не на обороте листа, как обычно принято; по аналогии мне припомнилось, как в детстве я держал в руках многие книги с фотографиями румынских славных королей на лицевой стороне листа (хотя я ныне по убеждениям не монархист, но полностью признаю большие заслуги наших монархов от Карла I до Михая!); считая и Вас королем, естественно, королем поэзии, договорился в издательстве, чтобы выполнили мое предложение.

Вас уже, я думаю, проинформировали о презентации Вашей книги 25 января, которая прошла — без преувеличения — на очень высоком уровне. В последние годы на презентации книг присутствуют обычно 15—20 человек, а вот 25

января собралось народу — по меньшей мере — в 10 раз больше.

Преподаватели Бухарестского университета во главе с ректором и проректорами (т.е. заместителями), писатели, переводчики, издатели, научные работники, парламентарии, представители СМИ (нац. радио, разных каналов ТВ, газет и журналов, румынские и иностранные журналисты с большим вниманием и интересом слушали содержательное выступление Э.Хасанова (по сути краткое эссе) о Вашем поэтическом творчестве и о богатой Вашей деятельности на общественно-политическом поприще, речи двух виднейших светил Румынии, двух академиков хирурга и сенатора Иоан Поп де Попа и писателя Фенуша Нягу, Котати, последнему посвящена статья и в 9-ом (дополнит.) томе Краткой литературной энциклопедии (Москва, 1978); в этом уже давно вышедшем томе упомянуто и мое имя, но лишь в категории, метко прозванной В.Маяковским в конце 20-х годов, "прочих шведов".

Возвращаясь к презентации Вашей книги, надо выделить и выступление ректора Бухарестского университета Иоана Михэйлеску, а также чтение Ваших стихов Менестрелем (бардом) Паулем Полидором, который собирается в скором будущем переложить на музыку и исполнять Ваши стихи; господин посол Э.Хасанов пообещал — через своих сотрудников — помочь в понимании и произношении азербайджанской лексики (тексты Ваших стихов, ставших музыкальной обработке Пауля Полидора песнями, будут, надеюсь, правильно звучать на Вашем родном языке).

Посылаю Вам и текст моего небольшого "спича"; я процитировал строфу из вашего стихотворения "Одиночество" и для нынешнего письма я уже сделал подстрочный перевод с румынского языка, так что строфа получилась слегка измененной по сравнению с предоставленным вами первоначальным текстом.

Я вспомнил другой похожий случай: когда составлял пер-

вое издание аналогии русской советской поэзии (на русском языке) для раздела "Стихи о Румынии" я нашел в румынской печати стихотворение А.Жарова "Родина Эминеску", но мне нужен был русский текст, так что обращаться письмом к автору, но, к сожалению, у него не оказалось текста под таким названием и уже по его просьбе я отправил ему подстрочный перевод на русский язык с румынского варианта; в короткое время я получил от автора русский поэтический текст; гораздо я нашел в одном из сборников стихов А.Жарова и первоначальный текст стихотворения Жарова, правда, под другим названием (оказывается румынский переводчик произвольно изменил заглавие стихотворения), но по сути дела почти тоже самое что и переделанный вариант с обратного подстрочного перевода стихотворения, вышедшего на рум.яз. под уже упомянутым заглавием Родина Эминеску. Так что благодаря этому забавному случаю в лит. наследии А.Жарова существуют на русском языке два варианта одного и того же стихотворения (правда, под разными заглавиями), посвященного Румынии.

Извините меня, что задержал Ваше внимание какими-то мелочами.

Самое главное то, что Ваша книга произвела среди присутствующих на презентации большой ажиотаж (в самом лучшем смысле этого слова); 3—4 дня спустя после презентации мне звонили и продолжают звонить знакомые, которые по разным причинам не могли быть свидетелями этого лит. события и которые просят меня посодействовать в деле приобретения Вашей книги. Редактор Румынского национального радиовещания Сильвия Николау, получив предварительно мое согласие, обращается к Вам с целым рядом вопросов; это заочное интервью она собирается печатать в органе Союза писателей Румынии "Luceafarul" (Лучафер¹); в этом же еже-

недельнике она опубликовала весной прошлого года интервью, взятое у одного из Ваших московских переводчиков, поэта Михаила Синельникова. Если в Вас найдется какое-то свободное время и будет подходящее настроение отозваться на нашу общую просьбу, то лучше всего послать ответ факсом в надежный адрес Азербайджанского Посольства в Румынии.

В Румынии пока что официально принято писать и произносить название Вашей страны Azerbaijan, но это явно под влиянием русского языка, где нет звуков де и ди (кстати существующих у Вас) и поэтому, например, в рус. языке имя известного румынского композитора и скрипача Georgete Enesie передается Джеордже; значит, вместо двух отчетливых букв де появляются три дже и мягкое, плавное произношение становится невольнo твердым. В нашем переводе я и С.Юрак повсюду употребили правильное слово Azerbaiqean; на днях поговорю с моим хорошим другом и бывшим коллегой по студенческой группе Бухарестского университета (учебу я начал на отделении румынского языка и литературы), Ионом Дэнзилэ и посоветую ему внести необходимую поправку в новое издание Толкового словаря румынского языка, которое готовится и с его участием.

Да и такие слова как гений, генерал в румынском языке и в других романских языках (французском, итальянском, испанском) звучат тоже как-то смягчено qeniú, qeneral, т.е. где-то близко к русскому даже.

Я не лингвист, но услышав говор Ваших соотечественников, мне кажется, что в произношении звуков-слогов qe и qí (qinta latina) румынский язык ближе к азербайджанскому языку, чем к русскому. Очень хорошо звучат эти феномены и в тюрецком языке.

Как Вы уже, наверное, заметили мы, советуясь с посольством Вашей страны, написали собственные имена Вахабадзе, Хасанов и др., так как принято у Вас; да и на ру-

¹ Лучафер — утренняя звезда и одновременно одноименная прекрасная поэма Михая Эминеску.

мынском языке мы пишем и произносим Hamlet, Heine, а не Гамлет Гейне, как в русском языке.

Может быть, для кого-то это несущественные детали, но для нас, интеллектуалов, и тем более филологов — кардинально важно. На ум почему-то приходит известная русская байка о неправильно понятом служащим трона ошибочно поставленной запятой, отрезали голову помилованного царем осужденного. Деша царя гласила "Казнить нельзя, помиловать", а получилось "Казнить, нельзя помиловать".

Прошу Вас простить меня за возможность несуразные высказывания, просочившиеся в это длинное расплывчатое послание.

Всегда преданный Вам

Д.Балан
31 января 2002 г.

* * *

Уважаемый господин Ректор!

Уважаемый господин Посол!

Достопочтенная аудитория!

Как правило, я говорю свободно, но на этот раз, чтобы избавиться от волнения и сэкономить ваше время, я составил вчера шпаргалку, которой разрешите мне сейчас воспользоваться.

Вместе с моим коллегой по кафедре Симконом Юраком имели счастливую возможность перевести стихи из творчества Бахтияра Вахабаде, одного из прославленных представителей современной азербайджанской литературы. Здесь будут позже представлены основные координаты жизни и творчества великого писателя-гражданина.

Впервые я познакомился с азербайджанской литературой в период своего студенчества в Москве, где я слушал спецкурс Литература народов Закавказья. Для экзамена мы, студенты должны были выбрать одного значительного писателя из ли-

тературы этой богатой зоны. На экзамене я говорил о поэзии классика азербайджанской литературы XX века Самеда Вургуну, которому Б.Вахабаде посвятил монументальную монографию. Позже, в 70-е годы я нашел в Государственной Национальной Библиотеке в Бухаресте научное издание поэзии Самеда Вургуну, вышедшее в Ленинграде, с обширным предисловием, подписанным Бахтияром Вахабаде. Таким образом, я в первый раз "открыл" для себя ученого, литературного исследователя Вахабаде, который покорила меня тонкостью и точностью текстового анализа и эстетических оценок, определением места анализируемого писателя в более широком контексте эволюции азербайджанской литературы.

С моим коллегой С.Юраком, тоже выпускником Московского Государственного Университета, в прошлом году проникли в чудесный мир поэзии Вахабаде умелого мастера Слова, которого, безусловно, можно отнести в галерею гениальных личностей азербайджанской культуры, наряду со своим предшественником Самедом Вургуном.

Я хочу подчеркнуть, что первостепенная заслуга за выход в свет Время и пространство принадлежит Посольству Азербайджана в Румынии, лично его руководителю, господину Эльдару Хасанову, известному ученому и большого любителя поэзии.

Материальные усилия и полная расположенность Его Превосходительства и его сотрудников в показе и разъяснении специфики азербайджанской поэзии вообще и поэзии Б.Вахабаде в частности явились для нас, переводчиков труднооценимой помощью.

Непосредственное участие Чрезвычайного и Полномочного Посла, господина Эльдара Хасанова сделало возможным восстановление азербайджано-румынских литературных связей, учитывая, что последняя книга видного современного азербайджанского писателя была издана в Румынии в 1955 году (речь идет о сборнике Избранные стихи Самеда Вургу-

на). Как раскинутый мост через время, сегодня автор исследования о Вургуне Бахтияр Вахабзаде своей поэзией присутствует в нашей стране. Не лишен определенной значительности и тот факт, что издание книги Вахабзаде в Бухаресте совпало с выходом в свет в том же году замечательного сборника лирики Эминеску в Баку, к переводу которой, кстати, приложил руку и сам Вахабзаде.

Я уверен, что неустанным трудом и постоянной молодежной энергией господина посла Эльдара Хасанова отношения между Азербайджаном и Румынией будут укрепляться и расширяться во всех областях культурной, научной, экономической и социально-политической жизни и что, например, такие реалии как саз и тар, музыкальные инструменты, упомянутые в поэзии Вахабзаде и такие же популярные в Азербайджане, как и най в Румынии, могут быть увиденными и услышанными румынами в рамках взаимного культурного обмена между нашими странами.

В заключении хотел бы отметить, что, по моему скромному мнению, главенствующее чувство в творчестве Бахтияра Вахабзаде—это безмерная любовь к Родине, милой женщине, родной речи, друзьям, человечеству:

*"Множество слов в душе, долгие разговоры,
Я говорю, вы говорите, языки не устают.
Одинокими, чтобы не быть, друзья, приходите ко мне,
Ежедневно дай Бог, чтобы встретил вас."*

Спасибо за уделенное мне внимание.

Выступление Думитру Балана 25 января 2002 года на презентации книги стихов Б.Вахабзаде "Время и пространство".

ПРЕДИСЛОВИЕ

В этом году, 18 октября, азербайджанский народ отметил 10-ую годовщину со дня провозглашения своей национальной независимости. Эта независимость была долгожданной, желанной, ее азербайджанский народ ожидал 70 лет. Многие из верных и отважных сынов Азербайджана боролись за сохранение национального достоинства, традиций и родного языка даже тогда, когда политические условия не позволяли этого. Среди этих борцов одно из видных мест занимает великий поэт Азербайджана — Бахтияр Вагабзаде.

В настоящее время Бахтияр Вагабзаде является одним из самых выдающихся современных поэтов Азербайджана; он — национальный поэт этой страны, видный представитель не только азербайджанской литературы, но и, в целом, национальной художественной мысли XX-го века. Имя этого поэта известно не только на родине, но и далеко за ее рубежами. Он снискал широчайшее признание как вдохновенный поэт, мыслитель, драматург лирического и философского склада, талантливый ученый и публицист, смелый и пламенный общественный деятель Азербайджана. Его личные качества: искренность, простота, демократизм и душевная открытость находятся в счастливой гармонии с его творческой индивидуальностью. Произведения Бахтияра Вагабзаде — стихотворения, драмы, публицистика — были переведены на многие языки народов бывшего Советского Союза, на английский, французский, немецкий, фарсидский, турецкий, польский, венгерский, испанский языки и неизменно вызывают большой интерес, находят путь к сердцам миллионов читателей. С публикацией настоящего сборника избранных стихотворений и поэм на румынском языке любители поэзии из Румынии смогут познакомиться с частью творений этого великого поэта, смогут проникнуть в своеобразный мир культуры

дружественного азербайджанского народа.

Бахтияр Махмуд оглы Вагабзаде родился в 1925 году в древнем азербайджанском городе Шеки. В 1934 году семья будущего поэта переехала в Баку. В 1942, окончив среднюю школу, он поступил на филологический факультет Бакинского Государственного Университета; через пять лет с дипломом филолога был принят в аспирантуру БДУ. В 1951 году защитил кандидатскую диссертацию на тему "Лирика Самеда Вургун", а в 1964 году — докторскую диссертацию, посвященную жизни и творчеству Самеда Вургун.

Литературное творчество он начал в 1944 году, во время второй мировой войны; в 1945 году Бахтияр Вагабзаде был принят в члены Союза писателей. Наряду с литературным творчеством, он свыше сорока лет преподавал в БДУ. В 1980 году был избран членом — корреспондентом Академии Наук Азербайджана. В 1990 году профессор Бахтияр Вагабзаде ушел на пенсию. Недавно, несколько месяцев тому назад, он был избран единогласно действительным членом Академии Наук Республики Азербайджан.

Б.Вагабзаде — автор более семидесяти поэтических сборников, двух монографий, одиннадцати книг публицистики, сотен статей. В Бакинском Академическом Госдрамтеатре осуществлены постановки его пьес "Совість", "Второй голос", "После дождя", "На дорогах остаются следы", "Куда стремится этот мир?", "Меч, косящий нас самих", "Ненаказанный грех", "Эшафот". Его перу принадлежат свыше двадцати поэм на исторические и современные темы, две из которых включены и в настоящий сборник.

В 1974 году удостоен звания заслуженного деятеля искусства, в 1975 году — республиканской, а в 1984 году — Государственной премии СССР. В 1985 году ему присвоено почетное звание "народный поэт Азербайджана". В 1995 году, за особые заслуги в национально-освободительном движении, он награжден одним из самых престижных орденов Рес-

публики Азербайджан — Орденом "ИСТИГЛАЛ" ("Независимость").

Стихи Б.Вагабзаде отличаются совершенством и емкостью образов, современностью и оригинальностью изобразительных средств. Для творчества в целом характерно фило-софское мировосприятие.

Трудно назвать другого поэта, который за последние 30—40 лет снискал бы столь же широкую популярность, все-народную любовь, как Бахтияр Вагабзаде.

Б.Вагабзаде, органично сочетающий художественное и научное творчество с общественно-политической деятельностью, пять раз избирался депутатом парламента Республики Азербайджан (1980—2000).

Он был одним из лидеров национально-освободительного движения, начавшегося еще в шестидесятые годы. В поэме "Гюлистан" (1959 г.) он выразил и раскрыл историческую трагедию Азербайджана, разъятого надвое и влачившего ка-бальное существование под пятой российской и персидской империй, включился в праведную и справедливую борьбу азербайджанского народа за свободу и независимость.

За эту поэму в 1962 году поэт был отстранен от преподавательской работы в университете с идеологическим ярлыком "националиста" и восстановлен в должности лишь два года спустя.

Б.Вагабзаде выражал боль народа, чье национальное состояние попиралось советским режимом, народа, подвергавшегося всевозможной дискриминации, — художник использовал язык символов и иносказаний, различные литературные приемы, переноса в поэмах и пьесах место действия в иные исторические времена или страны. А произведения, где напрямую изобличался советский тоталитарный и диктаторский режим, увидели свет лишь после распада Советского Союза, — они изданы под названием "Голоса из сундучка".

Б.Вагабзаде, до сих пор известный могучий мастер слова,

пламенный публицист, организатор литературного процесса, в последнее десятилетие проявляет серьезную деятельность, как аксакал, в области многих судьбоносных национальных проблем, в том числе в связи с надуманной и навязанной республике "Нагорно-Карабахской проблемой". Он, вместе с тем, ведет неутомимую борьбу за чистоту родного языка. За стихотворение "Родной язык", в котором он выступал за полноправное участие азербайджанского языка в общественной и государственной жизни своего народа наряду с официальным языком СССР, на него обрушилось много громов и молний со стороны литературной критики, подчиненной советскому тоталитарному режиму.

Дом Вагабзаде стал своего рода "воротами надежды" для соотечественников. Из различных уголков, сел и городов страны ежедневно он получает десятки писем, принимает у себя дома многих людей, пришедших к нему со своими житейскими жалобами, невзгодами, просьбами; он стремится помочь им в меру своих сил и возможностей.

Выступая с трибуны парламента, на общественно-политических форумах, на страницах печати, по радио и телевидению, он снискал всеобщее глубокое уважение и любовь как истинный защитник народных интересов, как настоящий патриот и трибун. Для художника — гражданина Бахтияра Вагабзаде интересны народы, братское единение людей доброй воли и духовная свобода личности составляют смысл и существо творческого и жизненного поведения.

Д-р Симион Юрак.

MÜNDƏRİCAT

III Fəsil. Şairə olan hücumlara cavablar

İKRAM İNAD. Bəxtiyar Vahabzadə ucalığı.....	5
İKRAM İNAD. "Cahilliyin manifesti".....	15
VƏFA RZAYEVA. İqrar Əliyevin "elmi"	
Azərbaycan türklərinin böyük şairi Bəxtiyar Vahabzadənin	
bir misrasına belə dəyməz.....	20
NİZAMİ. Azərbaycan tarix kitabında donos və "panos" izləri.....	23
NİZAMİ. Dissident qar çiçəyidir və ya dahilərin	
əzabları da dahiyanə olur.....	28
VİLAYƏT QULİYEV. "Hara gedir sabahımız?..."	31
NİZAMİ. Yalançı mənəzlinə, böhtançı məsulyyətinə kimi.....	38
Z.NƏRİMANOĞLU, M.ZAMANLI, S.LAÇIN, B.ASLAN.	
Müdafiə Nazirliyini türksüzləşdirən kimdir?.....	48
"TƏZADLAR"... Və ilaxır və allah baxır.....	49
QƏDİR NƏSİROV. H.Əliyev B.Vahabzadəyə qulaq asırdımı?.....	50
T.SƏDRƏDDİNOĞLU. Əbülfəz Elçibəyə açıq məktub.....	52
ƏKRƏM NEMANLI. Hörmətli redaksiya.....	55
KƏNAN. Əliyev qapalı müşavirə keçirdi.....	58
XEYRƏDDİN QOCA. Bəxtiyar Vahabzadə haqqında	
söz deyəndə "min ölçüb bir biçmək" lazımdır.....	59
NİZAMİ. Zülmətə çəkilən kibrit.....	60
SÜLEYMAN ƏLİYARLI. Vay o gündən ki, tarix bizdən	
üz döndərə.....	64
SABİR RÜSTƏMXANLI. Millətin əsəb nöqtəsi.....	70
RAMAZAN QAFARLI. Bəxtiyar Vahabzadə	
generalın üzünə tüpürüb.....	82
QƏDİR NƏSİROV. Bəxtiyar Vahabzadə narahatdır,	
yoxsa Heydər Əliyev?.....	88
NİZAMİ NİCAT. Haqsızlar insafsız olur.....	93
AYDIN CANIYEV. "Tələsin, insanlar,... gecikin bir az".....	101
XANIM MƏHYƏDDİNQIZI. İmzaların xalısı.....	107

IV Fəsil. Şairə ünvanlanmış təbriklər və məktublar

ELDAR HƏSƏNOV. Azərbaycanın xalq şairi, görkəmli	
ustad, ləyaqətli şəxsiyyət, adı böyük hörmətlə yazılmağa layiq	
olan İNSAN Bəxtiyar Vahabzadənin 75 illik yubileyi münasibətilə... ..	115

ƏLİ KƏRİMLİ. Azərbaycanın xalq şairi möhtərəm	
Bəxtiyar Vahabzadəyə.	117
A.FUAT AZQUR. Məktub.	118
ANAR. Bəxtiyarlıq	120
BALAŞ AZƏROĞLU. Qardaşım Bəxtiyar!	122
"Yeni Müsavat"çılar. O çəkinmədi, qorxmadı, od püskürdü.	126
İSA QƏMBƏR. Bəxtiyar Vahabzadə — 75.	127
QABİL ZİMİSTANOĞLU. B.Vahabzadə — ömrün	
75-ci aşırımında.	128
ADİL QEYBULLA. Milli ədəbiyyatımızın sükançısı,	
istiqlal şairi Bəxtiyar Vahabzadəyə.	130
AQİL ABBAS. Azərbaycanda milli-azadlıq	
hərəkatının banisi Bəxtiyar Vahabzadəyə!	131
Hörmətli qələm dostumuz Bəxtiyar Vahabzadə! Azərbaycan	
Yazıçılar Birliyi, "Əbədiyyət qəzeti"nin redaksiya heyəti.	133
SƏNÜBƏR CƏFA. Sən yanmasan, mən yanmasam.	135
AQİL ABBAS. Təbrik edirik!	136
ƏMİR ƏQİQİ BƏXŞAYEŞİ. Azərbaycanın xalq şairi	
Bəxtiyar Vahabzadə cənablarına.	137
MAHMUD MƏMMƏDOV. Biz sizinlə fəxr edirik!	139
TOFİQ YUSİFOV. Azərbaycanın xalq şairi	
Bəxtiyar Vahabzadəyə açıq məktub.	140
"ZAMAN". Bəxtiyar ucalığı	143
"MÜXALİFƏT". Hamımızın ustadı	147
ZƏRƏNGİZ SƏDRƏDDİNOVA. "Yeni Müsavat" qəzetinə.	149
YAŞAR AĞAYEV. Hər vaxtınız xeyir, hörmətli	
Bəxtiyar müəllim!	149
ŞİKAROV HEYBƏT. Məktub.	150
ABBASAĞA BƏYLƏROV. Məktub.	153
CƏFƏR ƏLİSAOĞLU. Məktub.	154
SADAY HAŞİMOV. Məktub.	156
SƏTTAR RAMAZANOV. Məktub.	157
MEHDİYEV İDRİS. Məktub.	158
KAMAL KƏMİLOV. Məktub.	158
SABAHATTİN AHMEDİ. Məktub.	159

V Fəsil. Şair haqqında türk, rus və ingilis dillərində dərc olunan yazılar

M.HALİSTİN KUKUL. Bəxtiyar Vahabzadənin	
"Allahü ekber" şiirini təhlili.	163
HÜSEYN SORGUN. İnsan; həyatla arzu arasında.	169
RİFAT ARAZ. Vahabzadənin "Bugün yeddin oldu" şiirinin təhlili.	173
M.HALİSTİN KUKUL. Bəxtiyar Vahabzadə'nin vatan şiirleri.	190
MEHMAN MUSAOĞLU. Bəxtiyar Vahabzadə'nin həyat hekayəsi.	200
RASİM ÖZYÜREK. Bəxtiyar Vahabzadənin	
"Ana dili" şiiri üzərinə.	205
ALİ FUAT BİLKAN. Bəxtiyar Vahabzadənin yeni şiir kitabı:	
İstiklal. Aydının "İstiklal"i istikrardır...	208
ERDAL KARAMAN. Bəxtiyar Vahabzadə ilə bir görüşmə.	212
BƏŞİR AYVAZOĞLU. İki korku.	218
M.HALİSTİN KUKUL. Bəxtiyar Vahabzadənin	
"Yüselikə tənhalıq" kitabı haqqında.	222
FATİH BAĞCIOĞLU. Bəxtiyar Vahabzadə'nin	
həyatı və sənəti haqqında bir neçə söz.	229
BETA НАДИРОВА. Фон — Исторический,	
с намеком на современность.	231
СТЕФАН КИНЗЕР. Азербайджанские поэты почитаются	
на своей родине за приверженность к традициям.	233
STEPHEN KINZER. Azerbaijan poet adored in	
homeland for preserving tradition.	237

Bəxtiyar Vahabzadənin rumın dilinə tərcümə olunmuş "Zaman və məkan" kitabının Rumıniyada təqdimat mərasimi olmuşdur

ELDAR HƏSƏNOV. Təqdimat mərasimində söylədiyi nitq.	243
ФЕНУШ НЯГУ. Вступительное слово.	250
ТОМИ СТОЙКУЦ. Бахтияр Вахабзаде — Великий	
азербайджанский поэт, переведенный на румынский язык.	250
ДУМИТРУ БАЛАН. Дорогой Бахтияр Вахабзаде!	252
Д.БАЛАН. Здравствуй, дорогой и многоуважаемый	
Бахтияр Вахабзаде!	254
Выступление Думитру Балана 25 января 2002 года на	
презентации книги стихов Б.Вахабзаде "Время и пространство".	258
СИМЕОН ЮРАК. Предисловие.	261

TÜRK DÜNYASININ BƏXTİYARI
(Bəxtiyar Vahabzadənin həyatı, yaradıcılığı və
ictimai fəaliyyəti haqqında məqalələr toplusu)
Azərbaycan dilində
Bakı—Təfəkkür—2002

*Kitabın işıq üzü görməsi üçün ETM "Təfəkkür"
Universiteti maliyyə köməkliyi göstərmişdir.*

Nəşriyyatın direktoru	Məleykə Əsgərova
Redaktoru	Xaliq Əliyev
Korrektoru	Vüsalə Sabirqızı
Operatoru	İradə Hüseynova
Kompüter tərtibatçısı	Aleksandr Popov

Çapa imzalanmış 06.09.2002.
Formatı 60x84 1/16.
Fiziki ç/v 16,75. Şərti ç/v 15,58.
Sifariş 33. Tiraj 500.

"Təfəkkür" Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi
Ünvan: 370108. Bakı, Təbriz 19.
Tel.: (850) 323-10-44

SR $\frac{2002}{461}$